XENOPHONTIS

OPERA

AD

OPTIMORVM LIBRORVM

FIDEM EDIDIT

GODOFREDVS HENRICVS

SCHAEFER.

TOMVS II.

LIPSIAE

SVMTIBVS ET TYPIS CAROLI TAVCHNITZII.

1811.

XENOPHONTIS
MEMORABILIA SOCRATIS

AD

OPTIMORVM LIBRORVM

FIDEM EDIDIT

GODOFREDVS HENRICVS
SCHAEFER.

LIPSIAE
SVMTIBVS ET TYPIS CAROLI TAVCHNITZII.
1811.

VITA
XENOPHONTIS
E DIOGENE LAERTIO.

VITA XENOPHONTIS E DIOGENE LAERTIO.

1. Ξενοφῶν Γρύλλου μὲν ἦν υἱός, Ἀθηναῖος, τὸν δῆμον Ἐρχιεύς· αἰδήμων δὲ, καὶ εὐειδέστατος εἰς ὑπερβολήν.

2. Τούτῳ ἐν στενωπῷ φασὶν ἀπαντήσαντα Σωκράτην διατεῖναι τὴν βακτηρίαν, καὶ κωλύειν παριέναι, πυνθανόμενον ποῖ πιπράσκοιτο τῶν προσφερομένων ἕκαστον· ἀποκριναμένου δὲ, πάλιν πυθέσθαι, Ποῦ δὲ καλοὶ κἀγαθοὶ γίγνονται ἄνθρωποι; ἀπο-

ρίσαντος δὲ, Ἕπου τοίνυν, φάναι, καὶ μάνθανε. Καὶ τοὐντεῦθεν ἀκροατὴς Σωκράτους ἦν. —

3. Καὶ πρῶτος ὑποσημειωσάμενος τὰ λεγόμενα, εἰς ἀνθρώπους ἤγαγεν, ἀπομνημονεύματα ἐπιγράψας. Ἀλλὰ καὶ ἱστορίαν φιλοσόφων πρῶτος ἔγραψε.

4. Καὶ αὐτόν φησιν Ἀρίστιππος, ἐν τετάρτῳ περὶ παλαιᾶς τρυφῆς, ἐρασθῆναι Κλεινίου· πρὸς ὃν καὶ ταῦτα εἰπεῖν· „Νῦν γὰρ ἐγὼ Κλεινίαν ἥδιον μὲν θεῶμαι, ἢ τἄλλα πάντα ἐν ἀνθρώποις καλά· τυφλὸς δὲ τῶν ἄλλων πάντων δεξαίμην ἄν, ἢ Κλεινίου ἑνὸς ὄντος, γενέσθαι· ἄχθομαι δὲ καὶ νυκτὶ καὶ ὕπνῳ, ὅτι ἐκεῖνον οὐχ ὁρῶ· ἡμέρᾳ δὲ καὶ ἡλίῳ τὴν μεγίστην χάριν οἶδα, ὅτι μοι Κλεινίαν ἀναφαίνουσι.“

5. Κύρῳ δὲ φίλος ἐγένετο τοῦτον τὸν τρόπον. Ἦν αὐτῷ συνήθης, Πρόξενος ὄνομα, γένος Βοιώτιος, μαθητὴς μὲν Γοργίου τοῦ Λεοντίνου, φίλος δὲ Κύρῳ. Οὗτος ἐν Σάρδεσι διατρίβων παρὰ τῷ

Κύρῳ, ἔπεμψεν εἰς Ἀθήνας ἐπιστολὴν Ξενοφῶντι, καλῶν αὐτὸν, ἵνα γένηται Κύρῳ φίλος. Ὁ δὲ τὴν ἐπιστολὴν δεικνύει Σωκράτει, καὶ σύμβουλον ᾑρεῖτο. Καὶ ὃς ἀπέστειλεν αὐτὸν εἰς Δελφοὺς, χρησόμενον τῷ θεῷ. Πείθεται Ξενοφῶν· ἥκει παρὰ τὸν θεόν· πυνθάνεται, οὐχὶ εἰ χρὴ ἀπιέναι πρὸς Κῦρον, ἀλλ᾽ ὅπως· ἐφ᾽ ᾧ καὶ Σωκράτης αὐτὸν ᾐτιᾶτο μὲν, συνεβούλευσε δὲ ἐξελθεῖν. Καὶ ὃς γίγνεται παρὰ Κύρῳ, καὶ τοῦ Προξένου φίλος οὐχ ἧττον ἦν αὐτῷ. Τὰ μὲν οὖν ἄλλα τὰ κατὰ τὴν ἀνάβασιν γενόμενα, καὶ τὴν κάθοδον ἱκανῶς αὐτὸς ἡμῖν διηγεῖται.

6. *Ἐχθρῶς δὲ διέκειτο πρὸς Μένωνα τὸν Φαρσάλιον περὶ τὸν χρόνον τῆς ἀναβάσεως, τὸν ξεναγόν· ὅτε καὶ λοιδορῶν αὐτὸν φησὶν, αὐτοῦ μείζοσι κεχρῆσθαι παιδικοῖς. Ἀλλὰ καὶ Ἀπολλωνίδῃ τινὶ ὀνειδίζει, τετρῆσθαι τὰ ὦτα.* —

7. *Μετὰ δὲ τήν τε ἀνάβασιν, καὶ τὰς ἐν τῷ Πόντῳ συμφορὰς, καὶ τὰς παρασπονδήσεις τὰς Σεύ-*

θου τοῦ τῶν Ὀδρυσῶν βασιλέως, ἧκεν εἰς Ἀσίαν πρὸς Ἀγησίλαον τὸν Λακεδαιμονίων βασιλέα, μισθοῦ τοὺς Κύρου στρατιώτας αὐτῷ παρασχών· φίλος τε ἦν εἰς ὑπερβολήν. Παρ' ὃν καιρὸν ἐπὶ Λακωνισμῷ φυγὴν ὑπ' Ἀθηναίων κατεγνώσθη. Γενόμενος δ' ἐν Ἐφέσῳ, καὶ χρυσίον ἔχων, τὸ μὲν ἥμισυ Μεγαβύζῳ δίδωσι, τῷ τῆς Ἀρτέμιδος ἱερεῖ, φυλάττειν, ἕως ἂν ἐπανέλθῃ· εἰ δὲ μὴ, ἄγαλμα ποιησάμενον, ἀναθεῖναι τῇ θεῷ· τοῦ δὲ ἡμίσεος ἔπεμψεν εἰς Δελφοὺς ἀναθήματα. Ἐντεῦθεν ἦλθεν μετὰ Ἀγησιλάου εἰς τὴν Ἑλλάδα, κεκλημένου εἰς τὸν πρὸς Θηβαίους πόλεμον· καὶ αὐτῷ προξενίαν ἔδοσαν οἱ Λακεδαιμόνιοι. —

8. Ἐντεῦθεν ἐάσας τὸν Ἀγησίλαον ἦλθεν εἰς Σκιλλοῦντα, χωρίον τῆς Ἠλείας, ὀλίγον τῆς πόλεως ἀπέχον. Εἵπετο δὲ αὐτῷ καὶ γύναιον, ὄνομα Φιλησία, καθά φησι Δημήτριος ὁ Μάγνης· καὶ δύο υἱεῖς, Γρύλλος καὶ Διόδωρος, ὥς φησι Δείναρχος ἐν τῷ πρὸς Ξενοφῶντα ἀποστασίου, οἱ καὶ Διόσκουροι

ἐπεκαλοῦντο. Ἀφικομένου δὲ τοῦ Μεγαβύζου κατὰ πρόφασιν τῆς πανηγύρεως, κομισάμενος τὰ χρήματα, χωρίον ἐπρίατο, καὶ καθιέρωσε τῇ θεῷ, δι' οὗ ποταμὸς ἔῤῥει Σελινοῦς, ὁμώνυμος τῷ ἐν Ἐφέσῳ. Τοὐντεῦθεν διετέλει κυνηγετῶν, καὶ τοὺς φίλους ἑστιῶν, καὶ τὰς ἱστορίας συγγράφων. Φησὶ δ' ὁ Δείναρχος, ὅτι καὶ οἰκίαν καὶ ἀγρὸν αὐτῷ ἔδοσαν Λακεδαιμόνιοι. Ἀλλὰ καὶ Φιλοπίδαν τὸν Σπαρτιάτην φασὶν αὐτῷ πέμψαι αὐτόθι δωρεὰν, ἀνδράποδα αἰχμάλωτα ἐκ Δαρδάνου· καὶ τὸν διαθέσθαι αὐτὰ ὡς ἐβούλετο· Ἠλείους τε στρατευσαμένους εἰς τὸν Σκιλλοῦντα, καὶ βραδυνόντων Λακεδαιμονίων, ἐξελεῖν τὸ χωρίον.

9. Ὅτε καὶ τοὺς υἱέας αὐτοῦ εἰς Λέπρεον ὑπεξελθεῖν μετ' ὀλίγων οἰκετῶν, καὶ αὐτὸν Ξενοφῶντα εἰς τὴν Ἦλιν πρότερον, εἶτα καὶ εἰς Λέπρεον πρὸς τοὺς παῖδας, κἀκεῖθεν σὺν αὐτοῖς εἰς Κόρινθον διασωθῆναι, καὶ αὐτόθι κατοικῆσαι.

10. Ἐν τούτῳ δὲ ψηφισαμένων Ἀθηναίων βοη-

θεῖν Λακεδαιμονίοις, ἔπεμψε τοὺς παῖδας εἰς τὰς Ἀθήνας στρατευσομένους ὑπὲρ τῶν Λακεδαιμονίων. Καὶ γὰρ ἐπεπαίδευντο αὐτόθι ἐν τῇ Σπάρτῃ, καθά φησι Διοκλῆς ἐν τοῖς βίοις τῶν φιλοσόφων. Ὁ μὲν οὖν Διόδωρος, οὐδὲν ἐπιφανὲς πράξας, ἐκ τῆς μάχης ἀνασώζεται· καὶ αὐτῷ υἱὸς ὁμώνυμος γίνεται τἀδελφῷ. Ὁ δὲ Γρύλλος, τεταγμένος κατὰ τοὺς ἱππέας, (ἦν δὲ ἡ μάχη περὶ Μαντίνειαν) ἰσχυρῶς ἀγωνισάμενος, ἐτελεύτησεν, ὥς φησιν Ἔφορος, ἐν τῇ πέμπτῃ καὶ εἰκοστῇ, Κηφισοδώρου μὲν ἱππαρχοῦντος, Ἡγησίλεω δὲ στρατηγοῦντος. Ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ καὶ Ἐπαμινώνδας ἔπεσε. Τηνικαῦτα δὴ καὶ τὸν Ξενοφῶντα φασὶ θύειν ἐστεμμένον· ἀπαγγελθέντος δ' αὐτῷ τοῦ θανάτου, ἀποστεφανώσασθαι· ἔπειτα μαθόντα, ὅτι γενναίως, πάλιν ἐπιθέσθαι τὸν στέφανον. Ἔνιοι δὲ οὐδὲ δακρῦσαι φασὶν αὐτόν· ἀλλὰ γάρ, εἰπεῖν, ᾔδειν θνητὸν γεγεννηκώς. Φησὶ δὲ Ἀριστοτέλης, ὅτι ἐγκώμια καὶ ἐπιτάφιον Γρύλλου μυρίοι ὅσοι συνέγραψαν, τὸ μέρος καὶ τῷ πα-

τρὶ χαριζόμενοι. Ἀλλὰ καὶ Ἕρμιππος ἐν τῷ περὶ Θεοφράστου, καὶ Σωκράτη φησὶ Γρύλλου ἐγκώμιον γεγραφέναι. Τίμων δ' ἐπισκώπτει αὐτὸν ἐν τούτοις·

Ἀσθενική τε λόγων δυὰς ἢ τριὰς, ἢ ἔτι πόρσω,
Οἷος Ξεινοφόων, ἤτ' Αἰσχίνου οὐκ ἐπιπειθὴς
Γράψαι. —

11. Καὶ ὁ μὲν βίος αὐτῷ τοιόςδε. Ἤκμαζε δὲ κατὰ τὸ τέταρτον ἔτος τῆς τετάρτης καὶ ἐννενηκοστῆς Ὀλυμπιάδος, καὶ ἀναβέβηκε σὺν Κύρῳ ἐπὶ ἄρχοντος Ξεναινέτου, ἑνὶ προτέρῳ ἔτει τῆς Σωκράτους τελευτῆς. Κατέστρεψε δὲ (καθά φησι Στησικλείδης ὁ Ἀθηναῖος ἐν τῇ τῶν ἀρχόντων καὶ Ὀλυμπιονικῶν ἀναγραφῇ) ἔτει πρώτῳ τῆς πέμπτης καὶ ἑκατοστῆς Ὀλυμπιάδος, ἐπὶ ἄρχοντος Καλλιδημίδου, ἐφ' οὗ καὶ Φίλιππος ὁ Ἀμύντου Μακεδόνων ἦρξε. Τέθνηκε δὲ ἐν Κορίνθῳ (ὥς φησι Δημήτριος ὁ Μάγνης) ἤδη δηλαδὴ γηραιός ἱκανῶς.

12. Ἀνὴρ τά τε ἄλλα γεγονὼς ἀγαθὸς, καὶ δὴ

καὶ φίλιππος, καὶ φιλοκύνηγος, καὶ τακτικὸς, ὡς ἐκ τῶν συγγραμμάτων δῆλον· εὐσεβής τε καὶ φιλοθύτης, καὶ ἱερεῖα διαγνῶναι ἱκανὸς, καὶ Σωκράτη ζηλώσας ἀκριβῶς.

13. Συνέγραψε δὲ βιβλία πρὸς τὰ τετταράκοντα, ἄλλων ἄλλως διαιρούντων· τήν τε ἀνάβασιν, ἧς κατὰ βιβλίον μὲν ἐποίησε προοίμιον, ὅλης δὲ οὔ· καὶ Κύρου παιδείαν, καὶ Ἑλληνικὰ, καὶ ἀπομνημονεύματα· συμπόσιόν τε, καὶ οἰκονομικὸν, καὶ περὶ ἱππικῆς, καὶ κυνηγετικὸν, καὶ ἱππαρχικὸν, ἀπολογίαν τε Σωκράτους, καὶ περὶ πόρων, καὶ Ἱέρωνα ἢ τυραννικὸν, Ἀγησίλαόν τε, καὶ Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων πολιτείαν, ἥν φησιν οὐκ εἶναι Ξενοφῶντος ὁ Μάγνης Δημήτριος. Λέγεται δ', ὅτι καὶ τὰ Θουκυδίδου βιβλία λανθάνοντα, ὑφελέσθαι δυνάμενος, αὐτὸς εἰς δόξαν ἤγαγεν. —

14. Ἐκαλεῖτο δὲ καὶ Ἀττικὴ μοῦσα, γλυκύτητι τῆς ἑρμηνείας· ὅθεν καὶ πρὸς ἀλλήλους ζηλοτύπως εἶχον αὐτός τε καὶ Πλάτων, ὡς ἐν τῷ περὶ

Πλάτωνος λέξομεν. Ἔστι δὲ καὶ εἰς τοῦτον ἡμῶν ἐπιγράμματα τοῦτον ἔχοντα τὸν τρόπον·

Οὐ μόνον ἐς Πέρσας ἀνέβη Ξενοφῶν διὰ Κῦρον,
'Αλλ' ἄνοδον ζητῶν ἐς Διὸς ἥτις ἄγοι.
Παιδείης γὰρ ἑῆς Ἑλληνικὰ πράγματα δείξας,
Ὡς καλὸν ἡ σοφίη μνήσατο Σωκράτεος.

Ἄλλο, ὡς ἐτελεύτα·

Εἰ καί σε, Ξενοφῶν, Κραναοῦ Κέκροπός τε πολῖται
Φεύγειν κατέγνων, τοῦ φίλου χάριν Κύρου·
'Αλλὰ Κόρινθος ἔδεκτο φιλόξενος, ᾗ σὺ φιληδῶν
Οὕτως ἀρέσκῃ, κεῖθι καὶ μένειν ἔγνως.

15. Εὗρον δὲ ἀλλαχόθι, ἀκμάσαι αὐτὸν περὶ τὴν ἐννάτην καὶ ὀγδοηκοστὴν Ὀλυμπιάδα, σὺν τοῖς ἄλλοις Σωκρατικοῖς· καὶ Ἴστρος φησὶν, αὐτὸν φυγεῖν κατὰ ψήφισμα Εὐβούλου, καὶ κατελθεῖν κατὰ ψήφισμα τοῦ αὐτοῦ.

16. Γεγόνασι δὲ Ξενοφῶντες ἑπτά· πρῶτος, αὐτὸς οὗτος· δεύτερος, Ἀθηναῖος, ἀδελφὸς Πυθοστράτου, τοῦ τὴν Θησηΐδα πεποιηκότος, γεγραφὼς

ἄλλα τε καὶ βίον Ἐπαμινώνδου καὶ Πελοπίδου· τρίτος, ἰατρὸς Κῷος· τέταρτος, ἱστορίαν Ἀννιβαϊκὴν γεγραφώς· πέμπτος, μυθώδη τερατείαν πεπραγματευμένος· ἕκτος, Πάριος, ἀγαλματοποιός· ἕβδομος, κωμῳδίας ἀρχαίας ποιητής.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ.

CAPVT I.

Πολλάκις ἐθαύμασα, τίσι ποτὲ λόγοις Ἀθηναίους ἔπεισαν οἱ γραψάμενοι Σωκράτην, ὡς ἄξιος εἴη θανάτου τῇ πόλει. ἡ μὲν γὰρ γραφὴ κατ' αὐτοῦ τοιάδε τις ἦν· ΑΔΙΚΕΙ ΣΩΚΡΑΤΗΣ, ΟΥΣ ΜΕΝ Η ΠΟΛΙΣ ΝΟΜΙΖΕΙ ΘΕΟΥΣ, ΟΥ ΝΟΜΙΖΩΝ, ΕΤΕΡΑ ΔΕ ΚΑΙΝΑ ΔΑΙΜΟΝΙΑ ΕΙΣΦΕΡΩΝ· ΑΔΙΚΕΙ ΔΕ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΝΕΟΥΣ ΔΙΑΦΘΕΙΡΩΝ.

Πρῶτον μὲν οὖν, ὡς οὐκ ἐνόμιζεν οὓς ἡ πόλις 2
νομίζει θεοὺς, ποίῳ ποτ' ἐχρήσαντο τεκμηρίῳ; θύων τε γὰρ φανερὸς ἦν, πολλάκις μὲν οἴκοι, πολλάκις δὲ ἐπὶ τῶν κοινῶν τῆς πόλεως βωμῶν, καὶ μαντικῇ χρώμενος οὐκ ἀφανὴς ἦν· διετεθρύλλητο γὰρ, ὡς φαίη Σωκράτης, τὸ δαιμόνιον ἑαυτῷ σημαίνειν. ὅθεν δὴ καὶ μάλιστά μοι δοκοῦσιν αὐτὸν αἰτιάσασθαι καινὰ δαιμόνια εἰςφέρειν. *Ὁ δὲ οὐδὲν καινό-* 3
τερον εἰςέφερε τῶν ἄλλων, ὅσοι, μαντικὴν νομίζοντες, οἰωνοῖς τε χρῶνται καὶ φήμαις καὶ συμβόλοις

καὶ θυσίαις. οὗτοί τε γὰρ ὑπολαμβάνουσιν, οὐ τοὺς
ὄρνιθας οὐδὲ τοὺς ἀπαντῶντας εἰδέναι τὰ συμφέ-
ροντα τοῖς μαντευομένοις, ἀλλὰ τοὺς θεοὺς διὰ τού-
4 των αὐτὰ σημαίνειν, κἀκεῖνος οὕτως ἐνόμιζεν. Ἀλλ'
οἱ μὲν πλεῖστοί φασιν ὑπό τε τῶν ὀρνίθων καὶ τῶν
ἀπαντώντων ἀποτρέπεσθαί τε καὶ προτρέπεσθαι·
Σωκράτης δὲ, ὥςπερ ἐγίγνωσκεν, οὕτως ἔλεγε· τὸ
δαιμόνιον γὰρ ἔφη σημαίνειν. καὶ πολλοῖς τῶν ξυνόν-
των προηγόρευε τὰ μὲν ποιεῖν, τὰ δὲ μὴ ποιεῖν, ὡς
τοῦ δαιμονίου προσημαίνοντος. καὶ τοῖς μὲν πειθο-
μένοις αὐτῷ συνέφερε, τοῖς δὲ μὴ πειθομένοις μετέ-
5 μελε. Καίτοι τίς οὐκ ἂν ὁμολογήσειεν, αὐτὸν βού-
λεσθαι μήτ' ἠλίθιον μήτ' ἀλαζόνα φαίνεσθαι τοῖς
συνοῦσιν; ἐδόκει δ' ἂν ἀμφότερα ταῦτα, εἰ προα-
γορεύων ὡς ὑπὸ θεοῦ φαινόμενα εἶτα ψευδόμενος
ἐφαίνετο. δῆλον οὖν, ὅτι οὐκ ἂν προέλεγεν, εἰ μὴ
ἐπίστευεν ἀληθεύσειν. ταῦτα δὲ τίς ἂν ἄλλῳ πιστεύ-
σειεν ἢ θεῷ; πιστεύων δὲ θεοῖς, πῶς οὐκ εἶναι
θεοὺς ἐνόμιζεν; Ἀλλὰ μὴν ἐποίει καὶ τάδε πρὸς τοὺς
ἐπιτηδείους. τὰ μὲν γὰρ ἀναγκαῖα συνεβούλευε καὶ
πράττειν, ὡς ἐνόμιζεν ἄριστ' ἂν πραχθῆναι· περὶ δὲ
τῶν ἀδήλων, ὅπως ἂν ἀποβήσοιτο, μαντευσομένους
7 ἔπεμπεν, εἰ ποιητέα. Καὶ τοὺς μέλλοντας οἴκους τε
καὶ πόλεις καλῶς οἰκήσειν μαντικῆς ἔφη προσδεῖ-
σθαι. τεκτονικὸν μὲν γὰρ ἢ χαλκευτικὸν ἢ γεωργικὸν
ἢ ἀνθρώπων ἀρχικὸν ἢ τῶν τοιούτων ἔργων ἐξετα-
στικὸν ἢ λογιστικὸν ἢ οἰκονομικὸν ἢ στρατηγικὸν γε-
νέσθαι, πάντα τὰ τοιαῦτα μαθήματα καὶ ἀνθρώ-

που γνώμη αἱρετέα ἐνόμιζεν εἶναι· τὰ δὲ μέγιστα 8
τῶν ἐν τούτοις ἔφη τοὺς θεοὺς ἑαυτοῖς καταλείπεσθαι, ὧν οὐδὲν δῆλον εἶναι τοῖς ἀνθρώπως. οὔτε γὰρ τῷ καλῶς ἀγρὸν φυτευσαμένῳ δῆλον, ὅστις καρπώσεται· οὔτε τῷ καλῶς οἰκίαν οἰκοδομησαμένῳ δῆλον, ὅστις οἰκήσει· οὔτε τῷ στρατηγικῷ δῆλον, εἰ συμφέρει στρατηγεῖν· οὔτε τῷ πολιτικῷ δῆλον, εἰ συμφέρει τῆς πόλεως προστατεῖν· οὔτε τῷ καλὴν γήμαντι, ἵνα εὐφραίνηται, δῆλον, εἰ διὰ ταύτην ἀνιάσεται· οὔτε τῷ δυνατοὺς ἐν τῇ πόλει κηδεστὰς λαβόντι δῆλον, εἰ διὰ τούτους στερήσεται τῆς πόλεως.
Τοὺς δὲ μηδὲν τῶν τοιούτων οἰομένους εἶναι δαιμό- 9
νιον, ἀλλὰ πάντα τῆς ἀνθρωπίνης γνώμης, δαιμονᾷν ἔφη· δαιμονᾷν δὲ καὶ τοὺς μαντευομένους, ἃ τοῖς ἀνθρώποις ἔδωκαν οἱ θεοὶ μαθοῦσι διακρίνειν· οἷον, εἴ τις ἐπερωτῴη, πότερον ἐπιστάμενον ἡνιοχεῖν ἐπὶ ζεῦγος λαβεῖν κρεῖττον ἢ μὴ ἐπιστάμενον· ἢ πότερον ἐπιστάμενον κυβερνᾷν ἐπὶ τὴν ναῦν κρεῖττον λαβεῖν ἢ μὴ ἐπιστάμενον· ἢ ἃ ἔξεστιν ἀριθμήσαντας ἢ μετρήσαντας ἢ στήσαντας εἰδέναι· τοὺς τὰ τοιαῦτα παρὰ τῶν θεῶν πυνθανομένους ἀθέμιστα ποιεῖν ἡγεῖτο· ἔφη δὲ δεῖν, ἃ μὲν μαθόντας ποιεῖν ἔδωκαν οἱ θεοὶ, μανθάνειν· ἃ δὲ μὴ δῆλα τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶ, πειρᾶσθαι διὰ μαντικῆς παρὰ τῶν θεῶν πυνθάνεσθαι· τοὺς θεοὺς γὰρ, οἷς ἂν ὦσιν ἵλεῳ, σημαίνειν.

Ἀλλὰ μὴν ἐκεῖνός γε ἀεὶ μὲν ἦν ἐν τῷ φανερῷ. 10
πρωΐ τε γὰρ εἰς τοὺς περιπάτους καὶ τὰ γυμνάσια

ᾔει, καὶ πληθούσης ἀγορᾶς ἐκεῖ φανερὸς ἦν, καὶ τὸ
λοιπὸν ἀεὶ τῆς ἡμέρας ἦν, ὅπου πλείστοις μέλλοι συν-
έσεσθαι· καὶ ἔλεγε μὲν ὡς τὸ πολὺ, τοῖς δὲ βουλο-
11 μένοις ἐξῆν ἀκούειν. Οὐδεὶς δὲ πώποτε Σωκράτους
οὐδὲν ἀσεβὲς οὐδὲ ἀνόσιον οὔτε πράττοντος εἶδεν,
οὔτε λέγοντος ἤκουσεν. οὐδὲ γὰρ περὶ τῆς τῶν πάν-
των φύσεως, ᾗπερ τῶν ἄλλων οἱ πλεῖστοι, διελέγετο,
σκοπῶν, ὅπως ὁ καλούμενος ὑπὸ τῶν σοφιστῶν κό-
σμος ἔχει, καὶ τίσιν ἀνάγκαις ἕκαστα γίγνεται τῶν
οὐρανίων, ἀλλὰ καὶ τοὺς φροντίζοντας τὰ τοιαῦτα
12 μωραίνοντας ἀπεδείκνυε. Καὶ πρῶτον μὲν αὐτῶν
ἐσκόπει, πότερά ποτε νομίσαντες ἱκανῶς ἤδη τἀν-
θρώπινα εἰδέναι, ἔρχονται ἐπὶ τὸ περὶ τῶν τοιούτων
φροντίζειν, ἢ τὰ μὲν ἀνθρώπινα παρέντες, τὰ δαι-
μόνια δὲ σκοποῦντες, ἡγοῦνται τὰ προσήκοντα πράτ-
13 τειν. Ἐθαύμαζε δὲ, εἰ μὴ φανερὸν αὐτοῖς ἐστὶν,
ὅτι ταῦτα οὐ δυνατόν ἐστιν ἀνθρώποις εὑρεῖν· ἐπεὶ
καὶ τοὺς μέγιστον φρονοῦντας ἐπὶ τῷ περὶ τούτων
λέγειν οὐ ταὐτὰ δοξάζειν ἀλλήλοις, ἀλλὰ τοῖς μαινο-
14 μένοις ὁμοίως διακεῖσθαι πρὸς ἀλλήλους. Τῶν τε
γὰρ μαινομένων τοὺς μὲν οὐδὲ τὰ δεινὰ δεδιέναι, τοὺς
δὲ καὶ τὰ μὴ φοβερὰ φοβεῖσθαι· καὶ τοῖς μὲν οὐδ'
ἐν ὄχλῳ δοκεῖν αἰσχρὸν εἶναι λέγειν ἢ ποιεῖν ὁτιοῦν,
τοῖς δὲ οὐδ' ἐξιτητέον εἰς ἀνθρώπους εἶναι δοκεῖν·
καὶ τοὺς μὲν οὔθ' ἱερὸν οὔτε βωμὸν οὔτε ἄλλο τῶν
θείων οὐδὲν τιμᾶν, τοὺς δὲ καὶ λίθους καὶ ξύλα τὰ
τυχόντα καὶ θηρία σέβεσθαι· τῶν τε περὶ τῆς τῶν
πάντων φύσεως μεριμνώντων τοῖς μὲν δοκεῖν ἓν μό-

νον τὸ ὂν εἶναι, τοῖς δὲ ἄπειρα τὸ πλῆθος· καὶ τοῖς
μὲν ἀεὶ κινεῖσθαι πάντα, τοῖς δὲ οὐδὲν ἄν ποτε
κινηθῆναι· καὶ τοῖς μὲν πάντα γίγνεσθαί τε καὶ
ἀπόλλυσθαι, τοῖς δὲ οὔτ' ἂν γενέσθαι ποτὲ οὐδὲν,
οὔτε ἀπολέσθαι. Ἐσκόπει δὲ περὶ αὐτῶν καὶ τάδε· 15
ἆρ', ὥσπερ οἱ τἀνθρώπεια μανθάνοντες ἡγοῦνται
τοῦθ', ὅ τι ἂν μάθωσιν, ἑαυτοῖς τε καὶ τῶν ἄλλων
ὅτῳ ἂν βούλωνται, ποιήσειν, οὕτω καὶ οἱ τὰ θεῖα
ζητοῦντες νομίζουσιν, ἐπειδὰν γνῶσιν αἷς ἀνάγκαις
ἕκαστα γίγνεται, ποιήσειν, ὅταν βούλωνται, καὶ
ἀνέμους καὶ ὕδατα καὶ ὥρας καὶ ὅτου ἂν ἄλλου
δέωνται τῶν τοιούτων; ἢ τοιοῦτο μὲν οὐδὲν οὐδ' ἐλ-
πίζουσιν, ἀρκεῖ δ' αὐτοῖς γνῶναι μόνον, ᾗ τῶν τοιού-
των ἕκαστα γίγνεται. Περὶ μὲν οὖν τῶν ταῦτα πρα- 16
γματευομένων τοιαῦτα ἔλεγεν. αὐτὸς δὲ περὶ τῶν
ἀνθρωπείων ἀεὶ διελέγετο, σκοπῶν, τί εὐσεβὲς, τί
ἀσεβές· τί καλὸν, τί αἰσχρόν· τί δίκαιον, τί ἄδικον·
τί σωφροσύνη, τί μανία· τί ἀνδρία, τί δειλία· τί
πόλις, τί πολιτικός· τί ἀρχὴ ἀνθρώπων, τί ἀρχικὸς
ἀνθρώπων· καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ἃ τοὺς μὲν εἰδότας
ἡγεῖτο καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς εἶναι, τοὺς δὲ ἀγνοοῦν-
τας ἀνδραποδώδεις ἂν δικαίως κεκλῆσθαι.

Ὅσα μὲν οὖν μὴ φανερὸς ἦν ὅπως ἐγίγνωσκεν, οὐ- 17
δὲν θαυμαστὸν, ὑπὲρ τούτων περὶ αὐτοῦ παραγνῶ-
ναι τοὺς δικαστάς· ὅσα δὲ πάντες ᾔδεσαν, θαυμα-
στὸν, εἰ μὴ τούτων ἐνεθυμήθησαν. Βουλεύσας γάρ 18
ποτε, καὶ τὸν βουλευτικὸν ὅρκον ὀμόσας, ἐν ᾧ ἦν
κατὰ τοὺς νόμους βουλεύσειν, ἐπιστάτης ἐν τῷ δήμῳ

γενόμενος, ἐπιθυμήσαντος τοῦ δήμου παρὰ τοὺς νόμους ἐννέα στρατηγοὺς μιᾷ ψήφῳ [τοὺς ἀμφὶ Θρασύλον καὶ Ἐρασινίδην] ἀποκτεῖναι πάντας, οὐκ ἠθέλησεν ἐπιψηφίσαι, ὀργιζομένου μὲν αὐτῷ τοῦ δήμου, πολλῶν δὲ καὶ δυνατῶν ἀπειλούντων· ἀλλὰ περὶ πλείονος ἐποιήσατο εὐορκεῖν, ἢ χαρίσασθαι τῷ δήμῳ παρὰ τὸ δίκαιον, καὶ φυλάξασθαι τοὺς ἀπειλοῦντας.
19 Καὶ γὰρ ἐπιμελεῖσθαι θεοὺς ἐνόμιζεν ἀνθρώπων, οὐχ ὃν τρόπον οἱ πολλοὶ νομίζουσιν. οὗτοι μὲν γὰρ οἴονται, τοὺς θεοὺς τὰ μὲν εἰδέναι, τὰ δὲ οὐκ εἰδέναι· Σωκράτης δ' ἡγεῖτο πάντα μὲν θεοὺς εἰδέναι, τά τε λεγόμενα καὶ πραττόμενα καὶ τὰ σιγῇ βουλευόμενα, πανταχοῦ δὲ παρεῖναι, καὶ σημαίνειν τοῖς ἀνθρώποις περὶ τῶν ἀνθρωπείων πάντων.

20 Θαυμάζω οὖν, ὅπως ποτὲ ἐπείσθησαν Ἀθηναῖοι, Σωκράτην περὶ τοὺς θεοὺς μὴ σωφρονεῖν, τὸν ἀσεβὲς μὲν οὐδέν ποτε [περὶ τοὺς θεοὺς] οὔτ' εἰπόντα οὔτε πράξαντα, τοιαῦτα δὲ καὶ λέγοντα καὶ πράττοντα περὶ θεῶν, οἷά τις ἂν καὶ λέγων καὶ πράττων εἴη τε καὶ νομίζοιτο εὐσεβέστατος.

CAP. II.

Θαυμαστὸν δὲ φαίνεταί μοι καὶ τὸ πεισθῆναί τινας, ὡς Σωκράτης τοὺς νέους διέφθειρεν, ὅς, πρὸς τοῖς εἰρημένοις, πρῶτον μὲν ἀφροδισίων καὶ γαστρὸς πάντων ἀνθρώπων ἐγκρατέστατος ἦν· εἶτα πρὸς χειμῶνα καὶ θέρος καὶ πάντας πόνους καρτερικώτατος· ἔτι δὲ πρὸς τὸ μετρίων δεῖσθαι πεπαιδευμένος οὕ-

τῶς, ὥςτε πάνυ μικρὰ κεκτημένος πάνυ ῥᾳδίως ἔχειν
ἀρκοῦντα. Πῶς οὖν, αὐτὸς ὢν τοιοῦτος, ἄλλους 2
ἂν ἢ ἀσεβεῖς ἢ παρανόμους ἢ λίχνους ἢ ἀφροδισίων
ἀκρατεῖς ἢ πρὸς τὸ πονεῖν μαλακοὺς ἐποίησεν; ἀλλ'
ἔπαυσε μὲν τούτων πολλοὺς, ἀρετῆς ποιήσας ἐπιθυ-
μεῖν, καὶ ἐλπίδας παρασχὼν, ἂν ἑαυτῶν ἐπιμελῶν-
ται, καλοὺς καὶ ἀγαθοὺς ἔσεσθαι. Καίτοι γε οὐδὲ 3
πώποτε ὑπέσχετο διδάσκαλος εἶναι τούτου· ἀλλὰ τῷ
φανερὸς εἶναι τοιοῦτος ὢν, ἐλπίζειν ἐποίει τοὺς συν-
διατρίβοντας ἑαυτῷ, μιμουμένους ἐκεῖνον τοιούςδε
γενήσεσθαι. Ἀλλὰ μὴν καὶ τοῦ σώματος αὐτός τε 4
οὐκ ἠμέλει, τούς τε ἀμελοῦντας οὐκ ἐπῄνει. τὸ μὲν
οὖν ὑπερεσθίοντα ὑπερπονεῖν ἀπεδοκίμαζε, τὸ δὲ,
ὅσα γ' ἡδέως ἡ ψυχὴ δέχεται, ταῦτα ἱκανῶς ἐκπο-
νεῖν ἐδοκίμαζε. ταύτην γὰρ τὴν ἕξιν ὑγιεινήν τε ἱκα-
νῶς εἶναι, καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν οὐκ ἐμπο-
δίζειν ἔφη. Ἀλλ' οὐ μὴν θρυπτικός γε, οὐδὲ ἀλα- 5
ζονικὸς ἦν, οὔτ' ἀμπεχόνῃ, οὔθ' ὑποδέσει, οὔτε τῇ
ἄλλῃ διαίτῃ. οὐ μὴν οὐδ' ἐρασιχρημάτους γε τοὺς
συνόντας ἐποίει. τῶν μὲν γὰρ ἄλλων ἐπιθυμιῶν
ἔπαυε, τοὺς δὲ ἑαυτοῦ ἐπιθυμοῦντας οὐκ ἐπράττετο
χρήματα. Τούτου δ' ἀπεχομένους ἐνόμιζεν ἐλευθε- 6
ρίας ἐπιμελεῖσθαι· τοὺς δὲ λαμβάνοντας τῆς ὁμι-
λίας μισθὸν ἀνδραποδιστὰς ἑαυτῶν ἀπεκάλει, διὰ τὸ
ἀναγκαῖον αὐτοῖς εἶναι, διαλέγεσθαι παρ' ὧν ἂν λά-
βοιεν τὸν μισθόν. Ἐθαύμαζε δὲ, εἴ τις, ἀρετὴν 7
ἐπαγγελλόμενος, ἀργύριον πράττοιτο, καὶ μὴ νομίζοι
τὸ μέγιστον κέρδος ἕξειν, φίλον ἀγαθὸν κτησάμενος,

ἀλλὰ φοβοῖτο, μὴ ὁ γενόμενος καλὸς κἀγαθὸς τῷ τὰ μέγιστα εὐεργετήσαντι μὴ τὴν μεγίστην χάριν ἔξοι.
8 Σωκράτης δὲ ἐπηγγείλατο μὲν οὐδενὶ πώποτε τοιοῦτον οὐδέν· ἐπίστευε δὲ τῶν ξυνόντων αὐτῷ τοὺς ἀποδεξαμένους, ἅπερ αὐτὸς ἐδοκίμαζεν, εἰς τὸν πάντα βίον ἑαυτῷ τε καὶ ἄλλοις φίλους ἀγαθοὺς ἔσεσθαι. Πῶς ἂν οὖν ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ διαφθείροι τοὺς νέους; εἰ μὴ ἄρα ἡ τῆς ἀρετῆς ἐπιμέλεια διαφθορά ἐστιν.

Ἀλλά, νὴ Δία, ὁ κατήγορος ἔφη, ὑπερορᾷν ἐποίει τῶν καθεστώτων νόμων τοὺς συνόντας, λέγων ὡς μωρῶν εἴη τοὺς μὲν τῆς πόλεως ἄρχοντας ἀπὸ κυάμου καθίστασθαι, κυβερνήτῃ δὲ μηδένα θέλειν κεχρῆσθαι κυαμευτῷ, μηδὲ τέκτονι, μηδ᾽ αὐλητῇ, μηδ᾽ ἐπ᾽ ἄλλα τοιαῦτα, ἃ πολλῷ ἐλάττονας βλάβας ἁμαρτανόμενα ποιεῖ τῶν περὶ τὴν πόλιν ἁμαρτανομένων· τοὺς δὲ τοιούτους λόγους ἐπαίρειν ἔφη τοὺς νέους καταφρονεῖν τῆς καθεστώσης πολιτείας, καὶ ποιεῖν βιαίους. Ἐγὼ δ᾽ οἶμαι τοὺς φρόνησιν ἀσκοῦντας, καὶ νομίζοντας ἱκανοὺς ἔσεσθαι τὰ συμφέροντα διδάσκειν τοὺς πολίτας, ἥκιστα γίγνεσθαι βιαίους, εἰδότας ὅτι τῇ μὲν βίᾳ πρόσεισιν ἔχθραι καὶ κίνδυνοι, διὰ δὲ τοῦ πείθειν ἀκινδύνως τε καὶ μετὰ φιλίας τὰ αὐτὰ γίγνεται. οἱ μὲν γὰρ βιασθέντες ὡς ἀφαιρεθέντες μισοῦσιν, οἱ δὲ πεισθέντες ὡς κεχαρισμένοι φιλοῦσιν. Οὐκ οὖν τῶν φρόνησιν ἀσκούντων τὸ βιάζεσθαι, ἀλλὰ τῶν ἰσχὺν ἄνευ γνώμης ἐχόντων τὰ
11 τοιαῦτα πράττειν ἐστίν. Ἀλλὰ μὴν καὶ συμμάχων ὁ μὲν βιάζεσθαι τολμῶν δέοιτ᾽ ἂν οὐκ ὀλίγων, ὁ δὲ

πείθειν δυνάμενος, οὐδενός· καὶ γὰρ μόνος ἡγοῖτ'
ἂν δύνασθαι πείθειν. καὶ φονεύειν δὲ τοῖς τοιού-
τοις ἥκιστα συμβαίνει· τίς γὰρ ἀποκτεῖναί τινα βού-
λοιτ' ἂν μᾶλλον, ἢ ζῶντι πειθομένῳ χρῆσθαι;

Ἀλλ', ἔφη γε ὁ κατήγορος, Σωκράτει ὁμιλητὰ 12
γενομένω, Κριτίας τε καὶ Ἀλκιβιάδης πλεῖστα κακὰ
τὴν πόλιν ἐποιησάτην. Κριτίας μὲν γὰρ τῶν ἐν τῇ
ὀλιγαρχίᾳ πάντων πλεονεκτίστατός τε καὶ βιαιότατος
ἐγένετο, Ἀλκιβιάδης δὲ αὖ τῶν ἐν τῇ δημοκρατίᾳ
πάντων ἀκρατέστατος καὶ ὑβριστότατος [καὶ βιαιό-
τατος]. Ἐγὼ δ', εἰ μέν τι κακὸν ἐκείνω τὴν πόλιν 13
ἐποιησάτην, οὐκ ἀπολογήσομαι· τὴν δὲ πρὸς Σω-
κράτην συνουσίαν αὐτοῖν, ὡς ἐγένετο, διηγήσομαι.
Ἐγενέσθην μὲν γὰρ δὴ τὼ ἄνδρε τούτω φύσει φιλο- 14
τιμοτάτω πάντων Ἀθηναίων, βουλομένω τε πάντα
δι' ἑαυτῶν πράττεσθαι, καὶ πάντων ὀνομαστοτάτω
γενέσθαι. ᾔδεσαν δέ, Σωκράτην ἀπ' ἐλαχίστων μὲν
χρημάτων αὐταρκέστατα ζῶντα, τῶν ἡδονῶν δὲ πα-
σῶν ἐγκρατέστατον ὄντα, τοῖς δὲ διαλεγομένοις αὐτῷ
πᾶσι χρώμενον ἐν τοῖς λόγοις ὅπως βούλοιτο. Ταῦ- 15
τα δὲ ὁρῶντε, καὶ ὄντε οἵω προειρήσθον, πότερόν
τις αὐτὼ φῇ τοῦ βίου τοῦ Σωκράτους ἐπιθυμήσαν-
τε καὶ τῆς σωφροσύνης, ἣν ἐκεῖνος εἶχεν, ὀρέξασθαι
τῆς ὁμιλίας αὐτοῦ, ἢ νομίσαντε, εἰ ὁμιλησαίτην
ἐκείνῳ, γενέσθαι ἂν ἱκανωτάτω λέγειν τε καὶ πράτ-
τειν; Ἐγὼ μὲν γὰρ ἡγοῦμαι, θεοῦ διδόντος αὐτοῖν 16
ἢ ζῆν ὅλον τὸν βίον, ὥσπερ ζῶντα Σωκράτην ἑώρων,
ἢ τεθνάναι, ἑλέσθαι ἂν αὐτὼ μᾶλλον τεθνάναι.

Δήλω δ' ἐγενέσθην ἐξ ὧν ἐπραξάτην· ὡς γὰρ τά-
χιστα κρείττονε τῶν συγγινομένων ἡγησάσθην εἶναι,
εὐθὺς ἀποπηδήσαντε Σωκράτους ἐπραττέτην τὰ πο-
λιτικά, ὧνπερ ἕνεκα Σωκράτους ὠρεχθήτην.
17 Ἴσως οὖν εἴποι τις ἂν πρὸς ταῦτα, ὅτι χρῆν τὸν
Σωκράτην μὴ πρότερον τὰ πολιτικὰ διδάσκειν τοὺς
συνόντας ἢ σωφρονεῖν. Ἐγὼ δὲ πρὸς τοῦτο μὲν οὐκ
ἀντιλέγω· πάντας δὲ τοὺς διδάσκοντας ὁρῶ αὐτοὺς
δεικνύντας τε τοῖς μανθάνουσιν, ᾗπερ αὐτοὶ ποιοῦσιν
8 ἃ διδάσκουσι, καὶ τῷ λόγῳ προςβιβάζοντας. Οἶδα
δὲ καὶ Σωκράτην δεικνύντα τοῖς ξυνοῦσιν ἑαυτὸν κα-
λὸν κἀγαθὸν ὄντα, καὶ διαλεγόμενον κάλλιστα περὶ
ἀρετῆς καὶ τῶν ἄλλων ἀνθρωπίνων. Οἶδα δὲ κἀ-
κείνω σωφρονοῦντε, ἔςτε Σωκράτει συνήστην, οὐ φο-
βουμένω, μὴ ζημιοῖντο ἢ παίοιντο ὑπὸ Σωκράτους,
ἀλλ' οἰομένω τότε, κράτιστον εἶναι τοῦτο πράττειν.
9 Ἴσως οὖν εἴποιεν ἂν πολλοὶ τῶν φασκόντων φι-
λοσοφεῖν, ὅτι οὐκ ἄν ποτε ὁ δίκαιος ἄδικος γένοιτο,
οὐδὲ ὁ σώφρων ὑβριστής, οὐδὲ ἄλλο οὐδέν, ὧν μά-
θησίς ἐστιν, ὁ μαθὼν ἀνεπιστήμων ἄν ποτε γένοιτο.
Ἐγὼ δὲ περὶ τούτων οὐχ οὕτω γιγνώσκω· ὁρῶ γάρ,
ὥςπερ τὰ τοῦ σώματος ἔργα τοὺς μὴ τὰ σώματα
ἀσκοῦντας οὐ δυναμένους ποιεῖν, οὕτω καὶ τὰ τῆς
ψυχῆς ἔργα τοὺς μὴ τὴν ψυχὴν ἀσκοῦντας οὐ δυνα-
μένους· οὔτε γάρ, ἃ δεῖ, πράττειν, οὔτε, ὧν δεῖ,
20 ἀπέχεσθαι δύνανται. Διὸ καὶ τοὺς υἱεῖς οἱ πατέ-
ρες, κἂν ὦσι σώφρονες, εἴργουσιν ὅμως ἀπὸ τῶν πο-
νηρῶν ἀνθρώπων, ὡς τὴν μὲν τῶν χρηστῶν ὁμιλίαν

ἄσκησιν οὖσαν τῆς ἀρετῆς, τὴν δὲ τῶν πονηρῶν, κατάλυσιν. Μαρτυρεῖ δὲ καὶ τῶν ποιητῶν ὅ τε λέγων,

Ἐσθλῶν μὲν γὰρ ἀπ' ἐσθλὰ διδάξεαι· ἢν δὲ κακοῖσι
Συμμιγέῃς, ἀπολεῖς καὶ τὸν ἐόντα νόον,

καὶ ὁ λέγων,

Αὐτὰρ ἀνὴρ ἀγαθὸς τοτὲ μὲν κακὸς, ἄλλοτε δ' ἐσθλός.

Κἀγὼ δὲ μαρτυρῶ τούτοις· ὁρῶ γὰρ, ὥσπερ τῶν ἐν 21
μέτρῳ πεποιημένων ἐπῶν τοὺς μὴ μελετῶντας ἐπιλανθανομένους, οὕτω καὶ τῶν διδασκαλικῶν λόγων τοῖς ἀμελοῦσι λήθην ἐγγιγνομένην. Ὅταν δὲ τῶν νουθετικῶν λόγων ἐπιλάθηταί τις, ἐπιλέλησται καὶ ὧν ἡ ψυχὴ πάσχουσα τῆς σωφροσύνης ἐπιθυμεῖ· τούτων δὲ ἐπιλαθόμενον οὐδὲν θαυμαστὸν καὶ τῆς σωφροσύνης ἐπιλαθέσθαι. Ὁρῶ δὲ καὶ τοὺς εἰς φι- 22
λοποσίαν προαχθέντας, καὶ τοὺς εἰς ἔρωτας ἐκκυλισθέντας, ἧττον δυναμένους τῶν τε δεόντων ἐπιμελεῖσθαι, καὶ τῶν μὴ δεόντων ἀπέχεσθαι. πολλοὶ γὰρ καὶ χρημάτων δυνάμενοι φείδεσθαι, πρὶν ἐρᾷν, ἐρασθέντες οὐκ ἔτι δύνανται· καὶ τὰ χρήματα καταναλώσαντες, ὧν πρόσθεν ἀπείχοντο κερδῶν, αἰσχρὰ νομίζοντες εἶναι, τούτων οὐκ ἀπέχονται. Πῶς οὖν 23
οὐκ ἐνδέχεται σωφρονήσαντα πρόσθεν, αὖθις μὴ σωφρονεῖν, καὶ δίκαια δυνηθέντα πράττειν, αὖθις ἀδυνατεῖν; Πάντα μὲν οὖν ἔμοιγε δοκεῖ τὰ καλὰ καὶ τὰ ἀγαθὰ ἀσκητὰ εἶναι, οὐχ ἥκιστα δὲ σωφροσύνη. ἐν τῷ γὰρ αὐτῷ σώματι συμπεφυτευμέναι τῇ ψυχῇ

αἱ ἡδοναὶ πείθουσιν αὐτὴν μὴ σωφρονεῖν, ἀλλὰ τὴν ταχίστην ἑαυταῖς τε καὶ τῷ σώματι χαρίζεσθαι.

24 Καὶ Κριτίας δὴ καὶ Ἀλκιβιάδης, ἕως μὲν Σωκράτει συνήστην, ἐδυνάσθην, ἐκείνῳ χρωμένω συμμάχῳ, τῶν μὴ καλῶν ἐπιθυμιῶν κρατεῖν· ἐκείνου δ' ἀπαλλαγέντε, Κριτίας μὲν φυγὼν εἰς Θετταλίαν, ἐκεῖ συνῆν ἀνθρώποις ἀνομίᾳ μᾶλλον ἢ δικαιοσύνῃ χρωμένοις· Ἀλκιβιάδης δ' αὖ διὰ μὲν κάλλος ὑπὸ πολλῶν καὶ σεμνῶν γυναικῶν θηρώμενος, διὰ δύναμιν δὲ τὴν ἐν τῇ πόλει καὶ τοῖς συμμάχοις ὑπὸ πολλῶν καὶ δυνατῶν κολακεύειν ἀνθρώπων διαθρυπτόμενος, ὑπὸ δὲ τοῦ δήμου τιμώμενος, καὶ ῥᾳδίως πρωτεύων, ὥςπερ οἱ τῶν γυμνικῶν ἀγώνων ἀθληταὶ ῥᾳδίως πρωτεύοντες ἀμελοῦσι τῆς ἀσκήσεως, οὕτω κἀκεῖνος ἠμέ-
25 λησεν αὐτοῦ. Τοιούτων δὲ συμβάντων αὐτοῖν, καὶ ὠγκωμένω μὲν ἐπὶ γένει, ἐπηρμένω δ' ἐπὶ πλούτῳ, πεφυσημένω δ' ἐπὶ δυνάμει, διατεθρυμμένω δὲ ὑπὸ πολλῶν ἀνθρώπων, ἐπὶ δὲ πᾶσι τούτοις διεφθαρμένω, καὶ πολὺν χρόνον ἀπὸ Σωκράτους γεγονότε, τί
26 θαυμαστὸν, εἰ ὑπερηφάνω ἐγενέσθην; Εἶτα, εἰ μέν τι ἐπλημμελησάτην, τούτου Σωκράτην ὁ κατήγορος αἰτιᾶται; ὅτι δὲ νέω ὄντε αὐτὼ, (ἡνίκα καὶ ἀγνωμονεστάτω καὶ ἀκρατεστάτω εἰκὸς εἶναι,) Σωκράτης παρέσχε σώφρονε, οὐδενὸς ἐπαίνου δοκεῖ τῷ κατηγό-
27 ρῳ ἄξιος εἶναι; Οὐ μὴν τά γε ἄλλα οὕτω κρίνεται. τίς μὲν γὰρ αὐλητὴς, τίς δὲ καὶ κιθαριστὴς, τίς δὲ ἄλλος διδάσκαλος ἱκανοὺς ποιήσας τοὺς μαθητὰς, ἐὰν πρὸς ἄλλους ἐλθόντες χείρους φανῶσιν, αἰτίαν

ἔχει τούτου; τίς δὲ πατὴρ, ἐὰν ὁ παῖς αὐτοῦ συν-
διατρίβων τῳ σώφρων ᾖ, ὕστερον δὲ ἄλλῳ τῳ συγ-
γενόμενος πονηρὸς γένηται, τὸν πρόσθεν αἰτιᾶται;
ἀλλ' οὐχ ὅσῳ ἂν παρὰ τῷ ὑστέρῳ χείρων φαίνηται,
τοσούτῳ μᾶλλον ἐπαινεῖ τὸν πρότερον; ἀλλ' οἵ γε
πατέρες αὐτοὶ συνόντες τοῖς υἱέσι, τῶν παίδων πλημ-
μελούντων, οὐκ αἰτίαν ἔχουσιν, ἐὰν αὐτοὶ σωφρονῶ-
σιν. Οὕτω δὲ καὶ Σωκράτην δίκαιον ἦν κρίνειν· εἰ 28
μὲν αὐτὸς ἐποίει τι φαῦλον, εἰκότως ἂν ἐδόκει πο-
νηρὸς εἶναι· εἰ δὲ αὐτὸς σωφρονῶν διετέλει, πῶς ἂν
δικαίως τῆς οὐκ ἐνούσης αὐτῷ κακίας αἰτίαν ἔχοι;

Ἀλλ' εἰ καὶ μηδὲν αὐτὸς πονηρὸν ποιῶν, ἐκείνους 29
φαῦλα πράττοντας ὁρῶν ἐπῄνει, δικαίως ἂν ἐπετι-
μᾶτο. Κριτίαν μὲν τοίνυν αἰσθανόμενος ἐρῶντα Εὐ-
θυδήμου, καὶ πειρῶντα χρῆσθαι, καθάπερ οἱ πρὸς
τἀφροδίσια τῶν σωμάτων ἀπολαύοντες, ἀπέτρεπε,
φάσκων ἀνελεύθερόν τε εἶναι καὶ οὐ πρέπον ἀνδρὶ
καλῷ κἀγαθῷ, τὸν ἐρώμενον, ᾧ βούλεται πολλοῦ
ἄξιος φαίνεσθαι, προςαιτεῖν ὥςπερ τοὺς πτωχοὺς
ἱκετεύοντα, καὶ δεόμενον προςδοῦναι, καὶ ταῦτα μη-
δενὸς ἀγαθοῦ. Τοῦ δὲ Κριτίου τοῖς τοιούτοις οὐχ 30
ὑπακούοντος, οὐδὲ ἀποτρεπομένου, λέγεται, τὸν Σω-
κράτην, ἄλλων τε πολλῶν παρόντων καὶ τοῦ Εὐθυ-
δήμου, εἰπεῖν, ὅτι οἱ ὑϊκὸν δοκοίη πάσχειν ὁ Κρι-
τίας, ἐπιθυμῶν Εὐθυδήμῳ προςκνήσασθαι, ὥςπερ
τὰ ὑΐδια τοῖς λίθοις. Ἐξ ὧν δὴ καὶ ἐμίσει τὸν Σω- 31
κράτην ὁ Κριτίας, ὥςτε καὶ, ὅτε τῶν Τριάκοντα ὢν
νομοθέτης μετὰ Χαρικλέους ἐγένετο, ἀπεμνημόνευ-

σεν αὐτῷ, καὶ ἐν τοῖς νόμοις ἔγραψε, λόγων τέχνην μὴ διδάσκειν, ἐπηρεάζων ἐκείνῳ, καὶ οὐκ ἔχων ὅπῃ ἐπιλάβοιτο, ἀλλὰ τὸ κοινῇ τοῖς φιλοσόφοις ὑπὸ τῶν πολλῶν ἐπιτιμώμενον ἐπιφέρων αὐτῷ, καὶ διαβάλλων πρὸς τοὺς πολλούς. οὔτε γὰρ ἔγωγε αὐτὸς τοῦτο πώποτε Σωκράτους ἤκουσα, οὔτ᾽ ἄλλου φάσκοντος ἀκη-
32 κοέναι ᾐσθόμην. Ἐδήλωσε δέ· ἐπεὶ γὰρ οἱ Τριάκοντα πολλοὺς μὲν τῶν πολιτῶν καὶ οὐ τοὺς χειρίστους ἀπέκτεινον, πολλοὺς δὲ προετρέποντο ἀδικεῖν, εἶπέ που ὁ Σωκράτης, ὅτι θαυμαστόν οἱ δοκεῖ εἶναι, εἴ τις, γενόμενος βοῶν ἀγέλης νομεὺς καὶ τὰς βοῦς ἐλάττους τε καὶ χείρους ποιῶν, μὴ ὁμολογοίη κακὸς βουκόλος εἶναι· ἔτι δὲ θαυμαστότερον, εἴ τις, προστάτης γενόμενος πόλεως καὶ ποιῶν τοὺς πολίτας ἐλάττους καὶ χείρους, μὴ αἰσχύνοιτο, μηδ᾽ οἴοιτο κα-
33 κὸς εἶναι προστάτης τῆς πόλεως. Ἀπαγγελθέντος δὲ αὐτοῖς τούτου, καλέσαντες ὅ τε Κριτίας καὶ ὁ Χαρικλῆς τὸν Σωκράτην, τόν τε νόμον ἐδεικνύτην αὐτῷ καὶ τοῖς νέοις ἀπειπέτην μὴ διαλέγεσθαι. Ὁ δὲ Σωκράτης ἐπήρετο αὐτώ, εἰ ἐξείη πυνθάνεσθαι, εἴ τι
34 ἀγνοοῖτο τῶν προηγορευμένων. Τὼ δ᾽ ἐφάτην. Ἐγὼ τοίνυν, ἔφη, παρεσκεύασμαι μὲν πείθεσθαι τοῖς νόμοις· ὅπως δὲ μὴ δι᾽ ἄγνοιαν λάθω τι παρανομήσας, τοῦτο βούλομαι σαφῶς μαθεῖν παρ᾽ ὑμῶν, πότερον τὴν τῶν λόγων τέχνην σὺν τοῖς ὀρθῶς λεγομένοις εἶναι νομίζοντες, ἢ σὺν τοῖς μὴ ὀρθῶς, ἀπέχεσθαι κελεύετε αὐτῆς. Εἰ μὲν γὰρ σὺν τοῖς ὀρθῶς, δῆλον ὅτι ἀφεκτέον εἴη τοῦ ὀρθῶς λέγειν· εἰ δὲ σὺν τοῖς

μὴ ὀρθῶς, δῆλον ὅτι πειρατέον ὀρθῶς λέγειν. Καὶ ὁ 35
Χαρικλῆς ὀργισθεὶς αὐτῷ, Ἐπειδὴ, ἔφη, ὦ Σώκρα-
τες, ἀγνοεῖς, τάδε σοι εὐμαθέστερα ὄντα προαγο-
ρεύομεν, τοῖς νέοις ὅλως μὴ διαλέγεσθαι. Καὶ ὁ Σω-
κράτης, Ἵνα τοίνυν, ἔφη, μὴ ἀμφίβολον ᾖ, ὡς ἄλλο
τι ποιῶ ἢ τὰ προηγορευμένα, ὁρίσατέ μοι, μέχρι πό-
σων ἐτῶν δεῖ νομίζειν νέους εἶναι τοὺς ἀνθρώπους.
Καὶ ὁ Χαρικλῆς, Ὅσου περ, εἶπε, χρόνου βουλεύειν
οὐκ ἔξεστιν, ὡς οὔπω φρονίμοις οὖσι· μηδὲ σὺ δια-
λέγου νεωτέροις τριάκοντα ἐτῶν. Μηδὲ, ἄν τι ὠνῶ- 36
μαι, ἔφη, ἢν πωλῇ νεώτερος τριάκοντα ἐτῶν, ἔρωμαι,
ὁπόσου πωλεῖ; Ναί τά γε τοιαῦτα, ἔφη ὁ Χαρι-
κλῆς· ἀλλά τοι σύ γε, ὦ Σώκρατες, εἴωθας, εἰδὼς
πῶς ἔχει, τὰ πλεῖστα ἐρωτᾷν. ταῦτα οὖν μὴ ἐρώτα.
Μηδ᾽ ἀποκρίνωμαι οὖν, ἔφη, ἄν τίς με ἐρωτῶν τάχα
ἐξετάσῃ, ποῦ οἰκεῖ Χαρικλῆς; ἢ, ποῦ ἐστι Κριτίας;
Ναί τά γε τοιαῦτα, ἔφη ὁ Χαρικλῆς. Ὁ δὲ Κρι- 37
τίας, Ἀλλὰ τῶνδέ τοί σε ἀπέχεσθαι, ἔφη, δεήσει, ὦ
Σώκρατες, τῶν σκυτέων καὶ τῶν τεκτόνων καὶ τῶν
χαλκέων· καὶ γὰρ οἶμαι αὐτοὺς ἤδη κατατετρῖφθαι
διαθρυλλουμένους ὑπὸ σοῦ. Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκρά-
της, καὶ τῶν ἑπομένων τούτοις, τοῦ τε δικαίου καὶ
τοῦ ὁσίου καὶ τῶν ἄλλων τῶν τοιούτων; Ναὶ μὰ
Δί᾽, ἔφη ὁ Χαρικλῆς, καὶ τῶν βουκόλων γε· εἰ δὲ
μὴ, φυλάττου, ὅπως μὴ καὶ σὺ ἐλάττους τὰς βοῦς
ποιήσῃς. Ἔνθα καὶ δῆλον ἐγένετο, ὅτι, ἀπαγγελ- 38
θέντος αὐτοῖς τοῦ περὶ τῶν βοῶν λόγου, ὠργίζοντο
τῷ Σωκράτει. Οἷα μὲν οὖν ἡ συνουσία ἐγεγόνει Κρι-

τία πρὸς Σωκράτην, καὶ ὡς εἶχον πρὸς ἀλλήλους,
39 εἴρηται. Φαίην δ' ἂν ἔγωγε, μηδενὶ μηδεμίαν εἶναι
παίδευσιν παρὰ τοῦ μὴ ἀρέσκοντος. Κριτίας δὲ καὶ
Ἀλκιβιάδης οὐκ, ἀρέσκοντος αὐτοῖς Σωκράτους, ὡμι-
λησάτην ὃν χρόνον ὡμιλείτην αὐτῷ, ἀλλ' εὐθὺς ἐξ
ἀρχῆς ὡρμηκότε προεστάναι τῆς πόλεως. ἔτι γὰρ Σω-
κράτει συνόντες οὐκ ἄλλοις τισὶ μᾶλλον ἐπεχείρουν
διαλέγεσθαι ἢ τοῖς μάλιστα πράττουσι τὰ πολιτικά.
40 Λέγεται γὰρ, Ἀλκιβιάδην, πρὶν εἴκοσιν ἐτῶν εἶναι,
Περικλεῖ, ἐπιτρόπῳ μὲν ὄντι ἑαυτοῦ, προστάτῃ δὲ τῆς
41 πόλεως, τοιάδε διαλεχθῆναι περὶ νόμων. Εἰπέ μοι,
φάναι, ὦ Περίκλεις, ἔχοις ἄν με διδάξαι, τί ἐστι
νόμος; Πάντως δήπου, φάναι τὸν Περικλέα. Δί-
δαξον δὴ πρὸς τῶν θεῶν, φάναι τὸν Ἀλκιβιάδην·
ὡς ἔγωγ' ἀκούων τινῶν ἐπαινουμένων, ὅτι νόμιμοι
ἄνδρες εἰσὶν, οἶμαι μὴ ἂν δικαίως τούτου τυχεῖν τοῦ
42 ἐπαίνου τὸν μὴ εἰδότα, τί ἐστι νόμος. Ἀλλ' οὐδέν
τι χαλεποῦ πράγματος ἐπιθυμεῖς, ὦ Ἀλκιβιάδη, φά-
ναι τὸν Περικλέα, βουλόμενος γνῶναι, τί ἐστι νό-
μος· πάντες γὰρ οὗτοι νόμοι εἰσὶν, οὓς τὸ πλῆθος
συνελθὸν καὶ δοκιμάσαν ἔγραψε, φράζον ἅ τε δεῖ
ποιεῖν καὶ ἃ μή. Πότερον δὲ τἀγαθὰ νομίσαν δεῖν
ποιεῖν, ἢ τὰ κακά; Τἀγαθὰ, νὴ Δία, φάναι, ὦ
43 μειράκιον, τὰ δὲ κακὰ οὔ. Ἐὰν δὲ μὴ τὸ πλῆθος,
ἀλλ', ὥσπερ ὅπου ὀλιγαρχία ἐστὶν, ὀλίγοι συνελθόν-
τες γράψωσιν, ὅ τι χρὴ ποιεῖν, ταῦτα τί ἐστι; Πάν-
τα, φάναι, ὅσα γ' ἂν τὸ κρατοῦν τῆς πόλεως, βου-
λευσάμενον ἃ χρὴ ποιεῖν, γράψῃ, νόμος καλεῖται.

Καὶ ἂν τύραννος οὖν κρατῶν τῆς πόλεως γράψῃ τοῖς
πολίταις, ἃ χρὴ ποιεῖν, καὶ ταῦτα νόμος ἐστί; Καὶ
ὅσα τύραννος ἄρχων, φάναι, γράφει, καὶ ταῦτα νό-
μος καλεῖται. Βία δὲ, φάναι, καὶ ἀνομία τί ἐστιν, 44
ὦ Περίκλεις; ἆρ' οὐχ ὅταν ὁ κρείττων τὸν ἥττω μὴ
πείσας, ἀλλὰ βιασάμενος ἀναγκάσῃ ποιεῖν, ὅ τι ἂν
αὐτῷ δοκῇ; Ἔμοιγε δοκεῖ, φάναι τὸν Περικλέα.
Καὶ ὅσα ἄρα τύραννος μὴ πείσας τοὺς πολίτας
ἀναγκάζει ποιεῖν γράφων, ἀνομία ἐστί; Δοκεῖ μοι,
φάναι τὸν Περικλέα· ἀνατίθεμαι γάρ τοι, ὅσα τύ-
ραννος μὴ πείσας γράφει, νόμον εἶναι. Ὅσα δὲ οἱ 45
ὀλίγοι τοῖς πολλοῖς μὴ πείσαντες ἀλλὰ κρατοῦντες
γράφουσι, πότερον βίαν φῶμεν, ἢ μὴ φῶμεν εἶναι;
Πάντα μοι δοκεῖ, φάναι τὸν Περικλέα, ὅσα τις μὴ
πείσας ἀναγκάζει τινὰ ποιεῖν, εἴτε γράφων, εἴτε μὴ,
βία μᾶλλον ἢ νόμος εἶναι. Καὶ ὅσα ἄρα τὸ πᾶν
πλῆθος κρατοῦν τῶν τὰ χρήματα ἐχόντων γράφει
μὴ πεῖσαν, βία μᾶλλον ἢ νόμος ἂν εἴη; Μάλα τοι, 46
φάναι τὸν Περικλέα, ὦ Ἀλκιβιάδη· καὶ ἡμεῖς τηλι-
κοῦτοι ὄντες δεινοὶ τὰ τοιαῦτα ἦμεν· τοιαῦτα γὰρ
καὶ ἐμελετῶμεν καὶ ἐσοφιζόμεθα, οἷά περ καὶ σὺ
νῦν ἐμοὶ δοκεῖς μελετᾷν. Τὸν δὲ Ἀλκιβιάδην φάναι·
Εἴθε σοι, ὦ Περίκλεις, τότε συνεγενόμην, ὅτε δεινό-
τατος σαυτοῦ ταῦτα ἦσθα! Ἐπεὶ τοίνυν τάχιστα 47
τῶν πολιτευομένων ὑπέλαβον κρείττονες εἶναι, Σω-
κράτει μὲν οὐκ ἔτι προσῄεσαν, (οὔτε γὰρ αὐτοῖς ἄλ-
λως ἤρεσκεν· εἴτε προσέλθοιεν, ὑπὲρ ὧν ἡμάρτανον
ἐλεγχόμενοι ἤχθοντο) τὰ δὲ τῆς πόλεως ἔπραττον,

48 ὧνπερ ἕνεκεν καὶ Σωκράτει προσῆλθον. Ἀλλὰ Κρί-
των τε Σωκράτους ἦν ὁμιλητὴς, καὶ Χαιρεφῶν, καὶ
Χαιρεκράτης, καὶ Ἑρμοκράτης, καὶ Σιμμίας, καὶ
Κέβης, καὶ Φαιδώνδης, καὶ ἄλλοι, οἳ ἐκείνῳ συν-
ῆσαν, οὐχ ἵνα δημηγορικοὶ ἢ δικανικοὶ γένοιντο,
ἀλλ' ἵνα καλοί τε κἀγαθοὶ γενόμενοι, καὶ οἴκῳ καὶ
οἰκέταις καὶ οἰκείοις καὶ φίλοις καὶ πόλει καὶ πολί-
ταις δύναιντο καλῶς χρῆσθαι. καὶ τούτων οὐδεὶς,
οὔτε νεώτερος οὔτε πρεσβύτερος ὢν, οὔτ' ἐποίησε
κακὸν οὐδὲν, οὔτ' αἰτίαν ἔσχεν.

49 Ἀλλὰ Σωκράτης γ', ἔφη ὁ κατήγορος, τοὺς πα-
τέρας προπηλακίζειν ἐδίδασκε, πείθων μὲν τοὺς συν-
όντας αὐτῷ, σοφωτέρους ποιεῖν τῶν πατέρων, φά-
σκων δὲ, κατὰ νόμον ἐξεῖναι παρανοίας ἑλόντι καὶ
τὸν πατέρα δῆσαι, τεκμηρίῳ τούτῳ χρώμενος, ὡς
τὸν ἀμαθέστερον ὑπὸ τοῦ σοφωτέρου νόμιμον εἴη
50 δεδέσθαι. Σωκράτης δὲ τὸν μὲν ἀμαθίας ἕνεκα δε-
σμεύοντα δικαίως ἂν καὶ αὐτὸν ᾤετο δεδέσθαι ὑπὸ
τῶν ἐπισταμένων, ἃ μὴ αὐτὸς ἐπίσταται· καὶ τῶν
τοιούτων ἕνεκα πολλάκις ἐσκόπει, τί διαφέρει μανίας
ἀμαθία· καὶ τοὺς μὲν μαινομένους ᾤετο συμφερόν-
τως ἂν δεδέσθαι καὶ αὐτοῖς καὶ τοῖς φίλοις, τοὺς δὲ
μὴ ἐπισταμένους τὰ δέοντα δικαίως ἂν μανθάνειν
51 παρὰ τῶν ἐπισταμένων. Ἀλλὰ Σωκράτης γε, ἔφη ὁ
κατήγορος, οὐ μόνον τοὺς πατέρας, ἀλλὰ καὶ τοὺς
ἄλλους συγγενεῖς ἐποίει ἐν ἀτιμίᾳ εἶναι παρὰ τοῖς
αὐτῷ συνοῦσι, λέγων, ὡς οὔτε τοὺς κάμνοντας οὔτε
τοὺς δικαζομένους οἱ συγγενεῖς ὠφελοῦσιν, ἀλλὰ τοὺς

μὲν οἱ ἰατροὶ, τοὺς δὲ οἱ συνδικεῖν ἐπιστάμενοι. Ἔφη 52
δὲ, καὶ περὶ τῶν φίλων αὐτὸν λέγειν, ὡς οὐδὲν ὄφε-
λος εὔνους εἶναι, εἰ μὴ καὶ ὠφελεῖν δυνήσονται· μό-
νους δὲ φάσκειν αὐτὸν ἀξίους εἶναι τιμῆς τοὺς εἰδό-
τας τὰ δέοντα, καὶ ἑρμηνεῦσαι δυναμένους. ἀναπεί-
θοντα οὖν τοὺς νέους αὐτὸν, ὡς αὐτὸς εἴη σοφώ-
τατός τε καὶ ἄλλους ἱκανώτατος ποιῆσαι σοφοὺς,
οὕτω διατιθέναι τοὺς αὐτῷ συνόντας, ὥςτε μηδαμοῦ
παρ' αὐτοῖς τοὺς ἄλλους εἶναι πρὸς ἑαυτόν. Ἐγὼ δὲ 53
αὐτὸν οἶδα μὲν καὶ περὶ πατέρων τε καὶ τῶν ἄλλων
συγγενῶν τε καὶ περὶ φίλων ταῦτα λέγοντα· καὶ
πρὸς τούτοις γε, ὅτι, τῆς ψυχῆς ἐξελθούσης, ἐν ᾗ
μόνῃ γίνεται φρόνησις, τὸ σῶμα τοῦ οἰκειοτάτου
ἀνθρώπου τὴν ταχίστην ἐξενέγκαντες ἀφανίζουσιν.
Ἔλεγε δὲ, ὅτι καὶ ζῶν ἕκαστος ἑαυτοῦ, ὃ πάντων 54
μάλιστα φιλεῖ, τοῦ σώματος ὅ τι ἂν ἀχρεῖον ᾖ καὶ
ἀνωφελὲς, αὐτός τε ἀφαιρεῖ καὶ ἄλλῳ παρέχει. αὐ-
τοί τε γὰρ αὑτῶν ὄνυχάς τε καὶ τρίχας καὶ τύλους
ἀφαιροῦσι, καὶ τοῖς ἰατροῖς παρέχουσι μετὰ πόνων
τε καὶ ἀλγηδόνων καὶ ἀποτέμνειν καὶ ἀποκάειν, καὶ
τούτου χάριν οἴονται δεῖν αὐτοῖς καὶ μισθὸν τίνειν·
καὶ τὸ σίαλον ἐκ τοῦ στόματος ἀποπτύουσιν ὡς δύ-
νανται ποῤῥωτάτω, διότι ὠφελεῖ μὲν οὐδὲν αὐτοὺς
ἐνὸν, βλάπτει δὲ πολὺ μᾶλλον. Ταῦτα μὲν οὖν 55
ἔλεγεν, οὐ τὸν μὲν πατέρα ζῶντα κατορύττειν διδά-
σκων, ἑαυτὸν δὲ κατατέμνειν· ἀλλ' ἐπιδεικνύων, ὅτι
τὸ ἄφρον ἄτιμόν ἐστι. καὶ παρεκάλει ἐπιμελεῖσθαι
τοῦ ὡς φρονιμώτατον εἶναι καὶ ὠφελιμώτατον, ὅπως,

ἐάν τε ὑπὸ πατρὸς, ἐάν τε ὑπὸ ἀδελφοῦ, ἐάν τε ὑπ'
ἄλλου τινὸς βούληται τιμᾶσθαι, μὴ, τῷ οἰκεῖος
εἶναι πιστεύων, ἀμελῇ, ἀλλὰ πειρᾶται, ὑφ' ὧν ἂν
βούλοιτο τιμᾶσθαι, τούτοις ὠφέλιμος εἶναι.

56 Ἔφη δ' αὐτὸν ὁ κατήγορος καὶ τῶν ἐνδοξοτάτων
ποιητῶν ἐκλεγόμενον τὰ πονηρότατα, καὶ τούτοις
μαρτυρίοις χρώμενον, διδάσκειν τοὺς συνόντας κα-
κούργους εἶναι καὶ τυραννικούς· Ἡσιόδου μὲν τὸ

Ἔργον δ' οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργείη δέ τ' ὄνειδος,

τοῦτο δὴ λέγειν αὐτὸν, ὡς ὁ ποιητὴς κελεύοι μηδε-
νὸς ἔργου μήτε ἀδίκου μήτε αἰσχροῦ ἀπέχεσθαι, ἀλ-
57 λὰ καὶ ταῦτα ποιεῖν ἐπὶ τῷ κέρδει. Σωκράτης δ'
ἐπειδὴ ὡμολογήσατο, τὸ μὲν ἐργάτην εἶναι, ὠφέλι-
μόν τε ἀνθρώπῳ καὶ ἀγαθὸν εἶναι, τὸ δὲ ἀργὸν,
βλαβερόν τε καὶ κακὸν, καὶ τὸ μὲν ἐργάζεσθαι ἀγα-
θὸν, τὸ δὲ ἀργεῖν κακόν· τοὺς μὲν ἀγαθόν τι ποι-
οῦντας ἐργάζεσθαί τε ἔφη, καὶ ἐργάτας ἀγαθοὺς
εἶναι· τοὺς δὲ κυβεύοντας ἤ τι ἄλλο πονηρὸν καὶ
ἐπιζήμιον ποιοῦντας ἀργοὺς ἀπεκάλει. Ἐκ δὲ τού-
των ὀρθῶς ἂν ἔχοι τὸ

Ἔργον δ' οὐδὲν ὄνειδος, ἀεργείη δέ τ' ὄνειδος.

58 Τὸ δὲ Ὁμήρου ἔφη ὁ κατήγορος πολλάκις αὐτὸν λέ-
γειν, ὅτι Ὀδυσσεὺς

Ὅντινα μὲν βασιλῆα καὶ ἔξοχον ἄνδρα κιχείη,
Τὸν δ' ἀγανοῖς ἐπέεσσιν ἐρητύσασκε παραστάς·
Δαιμόνι', οὔ σε ἔοικε κακὸν ὣς δειδίσσεσθαι,
Ἀλλ' αὐτός τε κάθησο, καὶ ἄλλους ἵδρυε λαούς.

Ὃν δ' αὖ δήμου τ' ἄνδρα ἴδοι, βοόωντά τ' ἐφεύροι,
Τὸν σκήπτρῳ ἐλάσασκεν, ὁμοκλήσασκέ τε μύθῳ·
Δαιμόνι', ἀτρέμας ἧσο, καὶ ἄλλων μῦθον ἄκουε,
Οἵ σέο φέρτεροί εἰσι· σὺ δ' ἀπτόλεμος καὶ ἄναλκις,
Οὔτε ποτ' ἐν πολέμῳ ἐναρίθμιος, οὔτ' ἐνὶ βουλῇ.

Ταῦτα δὴ αὐτὸν ἐξηγεῖσθαι, ὡς ὁ ποιητὴς ἐπαινοίη
παίεσθαι τοὺς δημότας καὶ πένητας. Σωκράτης δ' 59
οὐ ταῦτ' ἔλεγεν (καὶ γὰρ ἑαυτὸν οὕτω γ' ἂν ᾤετο
δεῖν παίεσθαι,) ἀλλ' ἔφη, δεῖν τοὺς μήτε λόγῳ μήτε
ἔργῳ ὠφελίμους ὄντας, καὶ μήτε στρατεύματι μήτε
πόλει μήτε αὐτῷ τῷ δήμῳ, εἴ τι δέοι, βοηθεῖν ἱκα-
νοὺς, ἄλλως τ' ἐὰν πρὸς τούτῳ καὶ θρασεῖς ὦσι,
πάντα τρόπον κωλύεσθαι, κἂν πάνυ πλούσιοι τυγ-
χάνωσιν ὄντες. Ἀλλὰ Σωκράτης γε, τἀναντία τού- 60
των, φανερὸς ἦν καὶ δημοτικὸς καὶ φιλάνθρωπος ὤν.
ἐκεῖνος γὰρ πολλοὺς ἐπιθυμητὰς καὶ ἀστοὺς καὶ
ξένους λαβὼν, οὐδένα πώποτε μισθὸν τῆς συνου-
σίας ἐπράξατο, ἀλλὰ πᾶσιν ἀφθόνως ἐπήρκει τῶν
ἑαυτοῦ· ὧν τινες μικρὰ μέρη, παρ' ἐκείνου προῖκα
λαβόντες, πολλοῦ τοῖς ἄλλοις ἐπώλουν, καὶ οὐκ
ἦσαν, ὥσπερ ἐκεῖνος, δημοτικοί· τοῖς γὰρ μὴ ἔχουσι
χρήματα διδόναι οὐκ ἤθελον διαλέγεσθαι. Ἀλλὰ 61
Σωκράτης γε καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους κό-
σμον τῇ πόλει παρεῖχε, πολλῷ μᾶλλον ἢ Λίχας τῇ
Λακεδαιμονίων, ὃς ὀνομαστὸς ἐπὶ τούτῳ γέγονε. Λί-
χας μὲν γὰρ ταῖς γυμνοπαιδίαις τοὺς ἐπιδημοῦντας
ἐν Λακεδαίμονι ξένους ἐδείπνιζε· Σωκράτης δὲ, διὰ
παντὸς τοῦ βίου τὰ ἑαυτοῦ δαπανῶν, τὰ μέγιστα

πάντας τοὺς βουλομένους ὠφέλει· βελτίους γὰρ ποιῶν τοὺς συγγιγνομένους ἀπέπεμπεν.

62 Ἐμοὶ μὲν δὴ Σωκράτης, τοιοῦτος ὤν, ἐδόκει τιμῆς ἄξιος εἶναι τῇ πόλει μᾶλλον ἢ θανάτου· καὶ κατὰ τοὺς νόμους δὲ σκοπῶν ἄν τις τοῦθ᾽ εὕροι. Κατὰ γὰρ τοὺς νόμους ἐάν τις φανερὸς γένηται κλέπτων ἢ λωποδυτῶν ἢ βαλαντιοτομῶν ἢ τοιχωρυχῶν ἢ ἀνδραποδιζόμενος ἢ ἱεροσυλῶν, τούτοις θάνατός ἐστιν ἡ ζημία· ὧν ἐκεῖνος πάντων ἀνθρώπων πλεῖ-
63 στον ἀπεῖχεν. Ἀλλὰ μὴν τῇ πόλει γε οὔτε πολέμου κακῶς συμβάντος, οὔτε στάσεως, οὔτε προδοσίας, οὔτε ἄλλου κακοῦ οὐδενός πώποτε αἴτιος ἐγένετο. Οὐδὲ μὴν ἰδίᾳ γε οὐδένα πώποτε ἀνθρώπων οὔτε ἀγαθῶν ἀπεστέρησεν, οὔτε κακοῖς περιέβαλεν· ἀλλ᾽
64 οὐδ᾽ αἰτίαν τῶν εἰρημένων οὐδενὸς πώποτ᾽ ἔσχε. Πῶς οὖν ἔνοχος ἂν εἴη τῇ γραφῇ; ὃς ἀντὶ μὲν τοῦ μὴ νομίζειν θεούς, ὡς ἐν τῇ γραφῇ ἐγέγραπτο, φανερὸς ἦν θεραπεύων τοὺς θεοὺς μάλιστα τῶν ἄλλων ἀνθρώπων· ἀντὶ δὲ τοῦ διαφθείρειν τοὺς νέους, ὃ δὴ ὁ γραψάμενος αὐτὸν ᾐτιᾶτο, φανερὸς ἦν τῶν συνόντων τοὺς πονηρὰς ἐπιθυμίας ἔχοντας τούτων μὲν παύων, τῆς δὲ καλλίστης καὶ μεγαλοπρεπεστάτης ἀρετῆς, ᾗ πόλεις τε καὶ οἴκους εὖ οἰκοῦσι, προτρέπων ἐπιθυμεῖν· ταῦτα δὲ πράττων, πῶς οὐ μεγάλης ἄξιος ἦν τιμῆς τῇ πόλει;

CAP. III.

Ὡς δὲ δὴ καὶ ὠφελεῖν ἐδόκει μοι τοὺς ξυνόντας, τὰ μὲν ἔργῳ δεικνύων ἑαυτόν, οἷος ἦν, τὰ δὲ καὶ δια-

λεγόμενος, τούτων δὴ γράψω ὁπόσα ἂν διαμνημονεύσω. Τὰ μὲν τοίνυν πρὸς τοὺς θεοὺς φανερὸς ἦν καὶ ποιῶν καὶ λέγων, ἥπερ ἡ Πυθία ὑποκρίνεται τοῖς ἐρωτῶσι, πῶς δεῖ ποιεῖν, ἢ περὶ θυσίας ἢ περὶ προγόνων θεραπείας ἢ περὶ ἄλλου τινὸς τῶν τοιούτων· ἥ τε γὰρ Πυθία νόμῳ πόλεως ἀναιρεῖ ποιοῦντας εὐσεβῶς ἂν ποιεῖν, Σωκράτης τε οὕτω καὶ αὐτὸς ἐποίει καὶ τοῖς ἄλλοις παρῄνει, τοὺς δὲ ἄλλως πως ποιοῦντας περιέργους καὶ ματαίους ἐνόμιζεν εἶ-
ναι. Καὶ εὔχετο δὲ πρὸς τοὺς θεοὺς ἁπλῶς τἀγαθὰ 2
διδόναι, ὡς τοὺς θεοὺς κάλλιστα εἰδότας, ὁποῖα τἀγαθά ἐστι· τοὺς δὲ εὐχομένους χρυσίον ἢ ἀργύριον ἢ τυραννίδα ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων οὐδὲν διάφορον ἐνόμιζεν εὔχεσθαι, ἢ εἰ κυβείαν ἢ μάχην ἢ ἄλλο τι
εὔχοιντο τῶν φανερῶς ἀδήλων ὅπως ἀποβήσοιτο. Θυ- 5
σίας δὲ θύων μικρὰς ἀπὸ μικρῶν, οὐδὲν ἡγεῖτο μειοῦσθαι τῶν ἀπὸ πολλῶν καὶ μεγάλων πολλὰ καὶ μεγάλα θυόντων. οὔτε γὰρ τοῖς θεοῖς ἔφη καλῶς ἔχειν, εἰ ταῖς μεγάλαις θυσίαις μᾶλλον ἢ ταῖς μικραῖς ἔχαιρον· (πολλάκις γὰρ ἂν αὐτοῖς τὰ παρὰ τῶν πονηρῶν μᾶλλον ἢ τὰ παρὰ τῶν χρηστῶν εἶναι κεχαρισμένα) οὔτ' αὖ τοῖς ἀνθρώποις ἄξιον εἶναι ζῆν, εἰ τὰ παρὰ τῶν πονηρῶν μᾶλλον ἦν κεχαρισμένα τοῖς θεοῖς ἢ τὰ παρὰ τῶν χρηστῶν· ἀλλ' ἐνόμιζε τοὺς θεοὺς ταῖς παρὰ τῶν εὐσεβεστάτων τιμαῖς μάλιστα χαίρειν. ἐπαινέτης δ' ἦν καὶ τοῦ ἔπους τούτου·

Κὰδ δύναμιν δ' ἔρδειν ἱέρ' ἀθανάτοισι θεοῖσι.

καὶ πρὸς φίλους δὲ καὶ ξένους καὶ πρὸς τὴν ἄλλην

δίαιταν καλὴν ἔφη παραίνεσιν εἶναι τὴν Κὰδ δύνα-
4 μιν ἔρδειν. Εἰ δέ τι δόξειεν αὐτῷ σημαίνεσθαι παρὰ τῶν θεῶν, ἧττον ἂν ἐπείσθη παρὰ τὰ σημαινόμενα ποιῆσαι, ἢ εἴ τις αὐτὸν ἔπειθεν ὁδοῦ λαβεῖν ἡγεμόνα τυφλὸν καὶ μὴ εἰδότα τὴν ὁδὸν ἀντὶ βλέποντος καὶ εἰδότος· καὶ τῶν ἄλλων δὲ μωρίαν κατηγόρει, οἵτινες παρὰ τὰ παρὰ τῶν θεῶν σημαινόμενα ποιοῦσί τι, φυλαττόμενοι τὴν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις ἀδοξίαν. αὐτὸς δὲ πάντα τἀνθρώπινα ὑπερεώρα πρὸς τὴν παρὰ τῶν θεῶν ξυμβουλίαν.

5 Διαίτῃ δὲ τήν τε ψυχὴν ἐπαίδευσε καὶ τὸ σῶμα, ᾗ χρώμενος ἄν τις, εἰ μή τι δαιμόνιον εἴη, θαῤῥαλέως καὶ ἀσφαλῶς διάγοι, καὶ οὐκ ἂν ἀπορήσειε τοσαύτης δαπάνης. οὕτω γὰρ εὐτελὴς ἦν, ὥστ' οὐκ οἶδ' εἴ τις οὕτως ἂν ὀλίγα ἐργάζοιτο, ὥστε μὴ λαμβάνειν τὰ Σωκράτει ἀρκοῦντα. σίτῳ μὲν γὰρ τοσούτῳ ἐχρῆτο, ὅσον ἡδέως ἤσθιε· καὶ ἐπὶ τοῦτον οὕτω παρεσκευασμένος ᾔει, ὥστε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ σίτου ὄψον αὐτῷ εἶναι· ποτὸν δὲ πᾶν ἡδὺ ἦν αὐτῷ, διὰ τὸ μὴ πίνειν, εἰ μὴ διψῴη. Εἰ δέ ποτε κληθεὶς ἐθελήσειεν ἐπὶ δεῖπνον ἐλθεῖν, ὃ τοῖς πλείστοις ἐργωδέστατόν ἐστιν ὥστε φυλάξασθαι, τὸ ὑπὲρ τὸν καιρὸν ἐμπίπλασθαι, τοῦτο ῥᾳδίως πάνυ ἐφυλάττετο. τοῖς δὲ μὴ δυναμένοις τοῦτο ποιεῖν συνεβούλευε φυλάττεσθαι τὰ ἀναπείθοντα μὴ πεινῶντας ἐσθίειν, μηδὲ διψῶντας πίνειν· καὶ γὰρ τὰ λυμαινόμενα γαστέρας καὶ κεφαλὰς καὶ ψυχὰς ταῦτ' ἔφη
7 εἶναι. Οἴεσθαι δ' ἔφη ἐπισκώπτων καὶ τὴν Κίρκην

ὗς ποιεῖν, τοιούτοις πολλοῖς δειπνίζουσαν· τὸν δὲ
Ὀδυσσέα Ἑρμοῦ τε ὑποθημοσύνῃ, καὶ αὐτὸν ἐγκρα-
τῆ ὄντα, καὶ ἀποσχόμενον τοῦ ὑπὲρ τὸν καιρὸν τῶν
τοιούτων ἅπτεσθαι, διὰ ταῦτα οὐδὲ γενέσθαι ὗν.

Τοιαῦτα μὲν περὶ τούτων ἔπαιζεν ἅμα σπουδά- 8
ζων· ἀφροδισίων δὲ, παρῄνει τῶν καλῶν ἰσχυρῶς
ἀπέχεσθαι· οὐ γὰρ ἔφη ῥάδιον εἶναι τῶν τοιούτων
ἁπτόμενον σωφρονεῖν. Ἀλλὰ καὶ Κριτόβουλόν ποτε
τὸν Κρίτωνος πυθόμενος, ὅτι ἐφίλησε τὸν Ἀλκιβιά-
δου υἱὸν καλὸν ὄντα, παρόντος τοῦ Κριτοβούλου
ἤρετο Ξενοφῶντα· Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Ξενοφῶν, οὐ 9
σὺ Κριτόβουλον ἐνόμιζες εἶναι τῶν σωφρονικῶν ἀν-
θρώπων μᾶλλον ἢ τῶν θρασέων, καὶ τῶν προνοη-
τικῶν μᾶλλον ἢ τῶν ἀνοήτων τε καὶ ῥιψοκινδύνων; —
Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη ὁ Ξενοφῶν. — Νῦν τοίνυν
νόμιζε αὐτὸν θερμουργότατόν τε εἶναι καὶ λεωργότα-
τον· οὗτος κἂν εἰς μαχαίρας κυβιστήσειε, κἂν εἰς
πῦρ ἅλλοιτο. — Καὶ τί δὴ, ἔφη ὁ Ξενοφῶν, ἰδὼν 10
ποιοῦντα, ταῦτα κατέγνωκας αὐτοῦ; — Οὐ γὰρ
οὗτος, ἔφη, ἐτόλμησε τὸν Ἀλκιβιάδου υἱὸν φιλῆσαι,
ὄντα εὐπροσωπότατον καὶ ὡραιότατον; — Ἀλλ' εἰ
μέντοι, ἔφη ὁ Ξενοφῶν, τοιοῦτόν ἐστι τὸ ῥιψοκίν-
δυνον ἔργον, κἂν ἐγὼ δοκῶ μοι τὸν κίνδυνον τοῦ-
τον ὑπομεῖναι. — Ὦ τλῆμον, ἔφη ὁ Σωκράτης, 11
καὶ τί ἂν οἴει παθεῖν καλὸν φιλήσας; ἆρ' οὐκ ἂν
αὐτίκα μάλα δοῦλος μὲν εἶναι ἀντ' ἐλευθέρου; πολ-
λὰ δὲ δαπανᾷν εἰς βλαβερὰς ἡδονάς; πολλὴν δὲ
ἀσχολίαν ἔχειν τοῦ ἐπιμεληθῆναί τινος καλοῦ κἀγα-

θοῦ; σπουδάζειν δὲ ἀναγκασθῆναι ἐφ' οἷς οὐδ' ἂν
12 μαινόμενος σπουδάσειεν; — Ὦ Ἡράκλεις, ἔφη ὁ Ξενοφῶν, ὡς δεινήν τινα λέγεις δύναμιν τοῦ φιλήματος εἶναι! — Καὶ τοῦτο, ἔφη ὁ Σωκράτης, θαυμάζεις; 'οὐκ οἶσθα, ἔφη, ὅτι τὰ φαλάγγια, οὐδ' ἡμιωβολιαῖα τὸ μέγεθος ὄντα, προςαψάμενα μόνον τῷ στόματι, ταῖς τε ὀδύναις ἐπιτρίβει τοὺς ἀνθρώπους, καὶ τοῦ φρονεῖν ἐξίστησι; — Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ξενοφῶν· ἐνίησι γάρ τι τὰ φαλάγγια κατὰ τὸ
13 δῆγμα. — Ὦ μωρὲ, ἔφη ὁ Σωκράτης, τοὺς δὲ καλοὺς οὐκ οἴει φιλοῦντας ἐνιέναι τι, ὅ τι σὺ οὐχ ὁρᾷς; οὐκ οἶσθ', ὅτι τοῦτο τὸ θηρίον, ὃ καλοῦσι καλὸν καὶ ὡραῖον, τοσούτῳ δεινότερόν ἐστι τῶν φαλαγγίων, ὅσῳ ἐκεῖνα μὲν ἁψάμενα, τοῦτο δὲ οὐδ' ἁπτόμενον, ἐάν τις αὐτὸ θεᾶται, ἐνίησί τι καὶ πάνυ πρόσωθεν τοιοῦτον, ὥςτε μαίνεσθαι ποιεῖν; ἴσως δὲ καὶ οἱ ἔρωτες τοξόται διὰ τοῦτο καλοῦνται, ὅτι καὶ πρόσωθεν οἱ καλοὶ τιτρώσκουσιν. Ἀλλὰ συμβουλεύω σοι, ὦ Ξενοφῶν, ὁπόταν ἴδῃς τινὰ καλὸν, φεύγειν προτροπάδην. σοὶ δὲ, ὦ Κριτόβουλε, συμβουλεύω ἀπενιαυτίσαι· μόλις γὰρ ἂν ἴσως ἐν τοσούτῳ χρόνῳ τὸ
14 δῆγμα ὑγιὴς γένοιο. Οὕτω δὴ καὶ ἀφροδισιάζειν τοὺς μὴ ἀσφαλῶς ἔχοντας πρὸς ἀφροδίσια ᾤετο χρῆναι πρὸς τοιαῦτα, οἷα, μὴ πάνυ μὲν δεομένου τοῦ σώματος, οὐκ ἂν προσδέξαιτο ἡ ψυχὴ, δεομένου δὲ, οὐκ ἂν πράγματα παρέχοι. Αὐτὸς δὲ πρὸς ταῦτα φανερὸς ἦν οὕτω παρεσκευασμένος, ὥςτε ῥᾷον ἀπέχεσθαι τῶν καλλίστων καὶ ὡραιοτάτων, ἢ οἱ ἄλλοι

τῶν αἰσχίστων καὶ ἀωροτάτων. Περὶ μὲν δὴ βρώ- 15
σεως καὶ πόσεως καὶ ἀφροδισίων οὕτω κατεσκευα-
σμένος ἦν, καὶ ᾤετο οὐδὲν ἂν ἧττον ἀρκούντως ἥδε-
σθαι τῶν πολλὰ ἐπὶ τούτοις πραγματευομένων, λυ-
πεῖσθαι δὲ πολὺ ἔλαττον.

CAP. IV.

Εἰ δέ τινες Σωκράτην νομίζουσιν, (ὥς ἔνιοι γρά-
φουσί τε καὶ λέγουσι περὶ αὐτοῦ τεκμαιρόμενοι) προ-
τρέψασθαι μὲν ἀνθρώπους ἐπ᾽ ἀρετὴν κράτιστον
γεγονέναι, προαγαγεῖν δὲ ἐπ᾽ αὐτὴν οὐχ ἱκανόν· σκε-
ψάμενοι, μὴ μόνον ἃ ἐκεῖνος κολαστηρίου ἕνεκα τοὺς
πάντ᾽ οἰομένους εἰδέναι ἐρωτῶν ἤλεγχεν, ἀλλὰ καὶ
ἃ λέγων συνημέρευε τοῖς συνδιατρίβουσι, δοκιμα-
ζόντων, εἰ ἱκανὸς ἦν βελτίους ποιεῖν τοὺς συνόντας.
Λέξω δὲ πρῶτον, ἅ ποτε αὐτοῦ ἤκουσα περὶ τοῦ 2
δαιμονίου διαλεγομένου πρὸς Ἀριστόδημον τὸν Μι-
κρὸν ἐπικαλούμενον. Καταμαθὼν γὰρ αὐτὸν οὔτε
θύοντα τοῖς θεοῖς, οὔτ᾽ εὐχόμενον, οὔτε μαντικῇ
χρώμενον, ἀλλὰ καὶ τῶν ποιούντων ταῦτα καταγε-
λῶντα· Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Ἀριστόδημε, ἔστιν οὕστι-
νας ἀνθρώπων τεθαύμακας ἐπὶ σοφίᾳ; — Ἔγωγ᾽,
ἔφη. — Καὶ ὅς, λέξον ἡμῖν, ἔφη, τὰ ὀνόματα αὐ-
τῶν. — Ἐπὶ μὲν τοίνυν ἐπῶν ποιήσει Ὅμηρον ἔγω- 3
γε μάλιστα τεθαύμακα, ἐπὶ δὲ διθυράμβῳ Μελα-
νιππίδην, ἐπὶ δὲ τραγῳδίᾳ Σοφοκλέα, ἐπὶ δὲ ἀν-
δριαντοποιΐᾳ Πολύκλειτον, ἐπὶ δὲ ζωγραφίᾳ Ζεῦξιν.
— Πότερά σοι δοκοῦσιν οἱ ἀπεργαζόμενοι εἴδωλα 4

ἄφρονά τε καὶ ἀκίνητα ἀξιοθαυμαστότεροι εἶναι, ἢ
οἱ ζῶα ἔμφρονά τε καὶ ἐνεργά; — Πολύ, νὴ Δία,
οἱ ζῶα, εἴπερ γε μὴ τύχῃ τινί, ἀλλὰ ὑπὸ γνώμης
ταῦτα γεγένηται. — Τῶν δὲ ἀτεκμάρτως ἐχόντων
ὅτου ἕνεκά ἐστι, καὶ τῶν φανερῶς ἐπ' ὠφελείᾳ ὄν-
των, πότερα τύχης καὶ πότερα γνώμης ἔργα κρί-
νεις; — Πρέπει μὲν τὰ ἐπ' ὠφελείᾳ γενόμενα γνώ-
5 μης εἶναι ἔργα. — Οὐκοῦν δοκεῖ σοι ὁ ἐξ ἀρχῆς
ποιῶν ἀνθρώπους ἐπ' ὠφελείᾳ προσθεῖναι αὐτοῖς,
δι' ὧν αἰσθάνονται, ἕκαστα, ὀφθαλμοὺς μέν, ὥσθ'
ὁρᾶν τὰ ὁρατά, ὦτα δέ, ὥστ' ἀκούειν τὰ ἀκουστά;
ὀσμῶν γε μήν, εἰ μὴ ῥῖνες προσετέθησαν, τί ἂν ἡμῖν
ὄφελος ἦν; τίς δ' ἂν αἴσθησις ἦν γλυκέων καὶ δρι-
μέων καὶ πάντων τῶν διὰ στόματος ἡδέων, εἰ μὴ
6 γλῶττα τούτων γνώμων ἐνειργάσθη; Πρὸς δὲ τού-
τοις, οὐ δοκεῖ σοι καὶ τόδε προνοίας ἔργῳ ἐοικέναι,
τό, ἐπεὶ ἀσθενὴς μέν ἐστιν ἡ ὄψις, βλεφάροις αὐ-
τὴν θυρῶσαι, ἃ, ὅταν μὲν αὐτῇ χρῆσθαί τι δέῃ,
ἀναπετάννυται, ἐν δὲ τῷ ὕπνῳ συγκλείεται; ὡς δ'
ἂν μηδὲ ἄνεμοι βλάπτωσιν, ἠθμὸν βλεφαρίδας ἐμ-
φῦσαι· ὀφρῦσί τε ἀπογεισῶσαι τὰ ὑπὲρ τῶν ὀμμά-
των, ὡς μηδ' ὁ ἐκ τῆς κεφαλῆς ἱδρὼς κακουργῇ· τὸ
δὲ τὴν ἀκοὴν δέχεσθαι μὲν πάσας φωνάς, ἐμπίπλα-
σθαι δὲ μήποτε· καὶ τοὺς μὲν πρόσθεν ὀδόντας
πᾶσι ζώοις οἵους τέμνειν εἶναι, τοὺς δὲ γομφίους
οἵους παρὰ τούτων δεξαμένους λεαίνειν· καὶ στόμα
μέν, δι' οὗ ὧν ἐπιθυμεῖ τὰ ζῷα εἰσπέμπεται, πλη-
σίον ὀφθαλμῶν καὶ ῥινῶν καταθεῖναι· ἐπεὶ δὲ τὰ

ἀποχωροῦντα δυσχερῆ, ἀποστρέψαι τοὺς τούτων ὀχε-
τοὺς, καὶ ἀπενεγκεῖν, ᾗ δυνατὸν προσωτάτω, ἀπὸ
τῶν αἰσθήσεων· ταῦτα οὕτω προνοητικῶς πεπρα-
γμένα, ἀπορεῖς, πότερα τύχης ἢ γνώμης ἔργα ἐστίν;
— Οὐ μὰ τὸν Δί', ἔφη, ἀλλ' οὕτω γε σκοπουμέ- 7
νῳ πάνυ ἔοικε ταῦτα σοφοῦ τινὸς δημιουργοῦ καὶ
φιλοζώου τεχνήματι. — Τὸ δὲ ἐμφῦσαι μὲν ἔρωτα
τῆς τεκνοποιΐας, ἐμφῦσαι δὲ ταῖς γειναμέναις ἔρωτα
τοῦ ἐκτρέφειν, τοῖς δὲ τραφεῖσι μέγιστον μὲν πόθον
τοῦ ζῆν, μέγιστον δὲ φόβον τοῦ θανάτου; — Ἀμέ-
λει καὶ ταῦτα ἔοικε μηχανήμασί τινος ζῶα εἶναι βου-
λευσαμένου. — Σὺ δὲ σαυτὸν φρόνιμόν τι δοκεῖς 8
ἔχειν, ἄλλοθι δὲ οὐδαμοῦ οὐδὲν οἴει φρόνιμον εἶναι;
καὶ ταῦτα, εἰδὼς ὅτι γῆς τε μικρὸν μέρος ἐν τῷ σώ-
ματι πολλῆς οὔσης ἔχεις, καὶ ὑγροῦ βραχὺ πολλοῦ
ὄντος, καὶ τῶν ἄλλων δήπου μεγάλων ὄντων ἑκάστου
μικρὸν μέρος λαβόντι τὸ σῶμα συνήρμοσταί σοι·
νοῦν δὲ μόνον ἄρα οὐδαμοῦ ὄντα σε εὐτυχῶς πως δο-
κεῖς συναρπάσαι, καὶ τάδε τὰ ὑπερμεγέθη καὶ πλῆ-
θος ἄπειρα δι' ἀφροσύνην τινὰ οὕτως οἴει εὐτάκτως
ἔχειν; — Μὰ Δί'· οὐ γὰρ ὁρῶ τοὺς κυρίους, ὥς- 9
περ τῶν ἐνθάδε γιγνομένων τοὺς δημιουργούς. —
Οὐδὲ γὰρ τὴν ἑαυτοῦ σύ γε ψυχὴν ὁρᾷς, ἣ τοῦ σώ-
ματος κυρία ἐστίν· ὥστε κατά γε τοῦτο ἔξεστί σοι
λέγειν, ὅτι οὐδὲν γνώμῃ ἀλλὰ τύχῃ πάντα πράττεις.
— Καὶ ὁ Ἀριστόδημος, Οὔτοι, ἔφη, ἐγὼ, ὦ Σώ- 10
κρατες, ὑπερορῶ τὸ δαιμόνιον, ἀλλ' ἐκεῖνο μεγαλο-
πρεπέστερον ἡγοῦμαι, ἢ ὡς τῆς ἐμῆς θεραπείας προς-

δεῖσθαι. — Οὐκοῦν, ἔφη, ὅσῳ μεγαλοπρεπέστερον
ἀξιοῖ σε θεραπεύειν, τοσούτῳ μᾶλλον τιμητέον αὐτό.
11 — Εὖ ἴσθι, ἔφη, ὅτι, εἰ νομίζοιμι θεοὺς ἀνθρώ-
πων τι φροντίζειν, οὐκ ἂν ἀμελοίην αὐτῶν. — Ἔπειτ'
οὐκ οἴει φροντίζειν; οἳ πρῶτον μὲν μόνον τῶν ζώων
ἄνθρωπον ὀρθὸν ἀνέστησαν· ἡ δὲ ὀρθότης καὶ προο-
ρᾷν πλεῖον ποιεῖ δύνασθαι, καὶ τὰ ὕπερθεν μᾶλλον
θεᾶσθαι, καὶ ἧττον κακοπαθεῖν· καὶ ὄψιν καὶ ἀκοὴν
καὶ στόμα ἐνεποίησαν· ἔπειτα τοῖς μὲν ἄλλοις ἑρπε-
τοῖς πόδας ἔδωκαν, οἳ τὸ πορεύεσθαι μόνον παρ-
έχουσιν· ἀνθρώπῳ δὲ καὶ χεῖρας προσέθεσαν, αἳ τὰ
πλεῖστα, οἷς εὐδαιμονέστεροι ἐκείνων ἐσμὲν, ἐξεργά-
12 ζονται· καὶ μὴν γλῶττάν γε πάντων τῶν ζώων ἐχόν-
των, μόνην τὴν τῶν ἀνθρώπων ἐποίησαν οἵαν, ἄλλο-
τε ἀλλαχῇ ψαύουσαν τοῦ στόματος, ἀρθροῦν τε τὴν
φωνὴν, καὶ σημαίνειν πάντα ἀλλήλοις ἃ βουλόμεθα;
Τὸ δὲ καὶ τὰς τῶν ἀφροδισίων ἡδονὰς τοῖς μὲν ἄλ-
λοις ζώοις δοῦναι περιγράψαντας τοῦ ἔτους χρόνον,
3 ἡμῖν δὲ συνεχῶς μέχρι γήρως ταῦτα παρέχειν; Οὐ
τοίνυν μόνον ἤρκεσε τῷ θεῷ τοῦ σώματος ἐπιμελη-
θῆναι, ἀλλ', ὅπερ μέγιστόν ἐστι, καὶ τὴν ψυχὴν
κρατίστην τῷ ἀνθρώπῳ ἐνέφυσε. τίνος γὰρ ἄλλου
ζώου ψυχὴ πρῶτα μὲν θεῶν τῶν τὰ μέγιστα καὶ
κάλλιστα συνταξάντων ᾔσθηται, ὅτι εἰσί; τί δὲ φῦ-
λον ἄλλο ἢ οἱ ἄνθρωποι θεοὺς θεραπεύουσι; ποία
δὲ ψυχὴ τῆς ἀνθρωπίνης ἱκανωτέρα προφυλάττεσθαι
ἢ λιμὸν ἢ δίψος ἢ ψύχη ἢ θάλπη, ἢ νόσοις ἐπικου-
ρῆσαι, ἢ ῥώμην ἀσκῆσαι, ἢ προσμάθησιν ἐκπονῆσαι,

ἢ, ὅσα ἂν ἀκούσῃ ἢ ἴδῃ ἢ μάθῃ, ἱκανωτέρα ἐστὶ διαμεμνῆσθαι; Οὐ γάρ πάνυ σοι κατάδηλον, ὅτι 14
παρὰ τὰ ἄλλα ζῶα ὥσπερ θεοὶ οἱ ἄνθρωποι βιοτεύουσι, φύσει καὶ τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ κρατιστεύοντες; οὔτε γὰρ βοὸς ἂν ἔχων σῶμα, ἀνθρώπου δὲ γνώμην, ἠδύνατ' ἂν πράττειν ἃ ἐβούλετο· οὔθ' ὅσα χεῖρας ἔχει, ἄφρονα δ' ἐστὶ, πλέον οὐδὲν ἔχει. σὺ δὲ ἀμφοτέρου τῶν πλείστου ἀξίων τετυχηκὼς, οὐκ οἴει σοῦ θεοὺς ἐπιμελεῖσθαι; ἀλλ', ὅταν τί ποιήσωσι, νομιεῖς αὐτοὺς σοῦ φροντίζειν; — Ὅταν πέμπωσιν (ὥςπερ σοὶ φὴς πέμπειν αὐτοὺς,) συμβούλους, ὅ τι χρὴ ποιεῖν καὶ μὴ ποιεῖν. — Ὅταν δὲ Ἀθη- 15
ναίοις, ἔφη, πυνθανομένοις τι διὰ μαντικῆς φράζωσιν, οὐ καὶ σοὶ δοκεῖς φράζειν αὐτούς; οὐδ', ὅταν τοῖς Ἕλλησι τέρατα πέμποντες προσημαίνωσιν, οὐδ', ὅταν πᾶσιν ἀνθρώποις; ἀλλὰ μόνον σὲ ἐξαιροῦντες ἐν ἀμελείᾳ κατατίθενται; Οἴει δ' ἂν τοὺς θεοὺς 16
τοῖς ἀνθρώποις δόξαν ἐμφῦσαι, ὡς ἱκανοί εἰσιν εὖ καὶ κακῶς ποιεῖν, εἰ μὴ δυνατοὶ ἦσαν; καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἐξαπατωμένους τὸν πάντα χρόνον οὐδέποτ' ἂν αἰσθέσθαι; οὐχ ὁρᾷς, ὅτι τὰ πολυχρονιώτατα καὶ σοφώτατα τῶν ἀνθρωπίνων, πόλεις καὶ ἔθνη, θεοσεβέστατά ἐστιν, καὶ αἱ φρονιμώταται ἡλικίαι θεῶν ἐπιμελέσταται; Ὦ 'γαθὲ, ἔφη, κα- 17
τάμαθε, ὅτι καὶ ὁ σὸς νοῦς ἐνὼν τὸ σὸν σῶμα, ὅπως βούλεται, μεταχειρίζεται. Οἴεσθαι οὖν χρὴ καὶ τὴν ἐν τῷ παντὶ φρόνησιν τὰ πάντα, ὅπως ἂν αὐτῇ ἡδὺ ᾖ, οὕτω τίθεσθαι· καὶ μὴ, τὸ σὸν μὲν ὄμμα δύ-

νασθαι ἐπὶ πολλὰ στάδια ἐξικνεῖσθαι, τὸν δὲ τοῦ
θεοῦ ὀφθαλμὸν ἀδύνατον εἶναι ἅμα πάντα ὁρᾷν·
μηδὲ, τὴν σὴν μὲν ψυχὴν καὶ περὶ τῶν ἐνθάδε καὶ
περὶ τῶν ἐν Αἰγύπτῳ καὶ ἐν Σικελίᾳ δύνασθαι φρον-
τίζειν, τὴν δὲ τοῦ θεοῦ φρόνησιν μὴ ἱκανὴν εἶναι
18 ἅμα πάντων ἐπιμελεῖσθαι. Ἢν μέντοι, ὥςπερ ἀν-
θρώπους θεραπεύων, γιγνώσκεις τοὺς ἀντιθερα-
πεύειν ἐθέλοντας, καὶ χαριζόμενος τοὺς ἀντιχαριζο-
μένους, καὶ συμβουλευόμενος καταμανθάνεις τοὺς
φρονίμους, οὕτω καὶ τῶν θεῶν πεῖραν λαμβάνῃς
θεραπεύων, εἴ τί σοι θελήσουσι περὶ τῶν ἀδήλων
ἀνθρώποις συμβουλεύειν, γνώσῃ τὸ θεῖον, ὅτι το-
σοῦτον καὶ τοιοῦτόν ἐστιν, ὥςθ' ἅμα πάντα ὁρᾷν,
καὶ πάντα ἀκούειν, καὶ πανταχοῦ παρεῖναι, καὶ
19 ἅμα πάντων ἐπιμελεῖσθαι. Ἐμοὶ μὲν οὖν ταῦτα
λέγων οὐ μόνον τοὺς συνόντας ἐδόκει ποιεῖν, ὁπότε
ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ὁρῷντο, ἀπέχεσθαι τῶν ἀνοσίων
τε καὶ ἀδίκων καὶ αἰσχρῶν, ἀλλὰ καὶ ὁπότε ἐν ἐρη-
μίᾳ εἶεν, ἐπείπερ ἡγήσαιντο μηδὲν ἄν ποτε, ὧν
πράττοιεν, θεοὺς διαλαθεῖν.

CAP. V.

Εἰ δὲ δὴ καὶ ἐγκράτεια καλόν τε κἀγαθὸν ἀνδρὶ κτῆμά ἐστιν, ἐπισκεψώμεθα, εἴ τι προὐβίβαζε λέγων εἰς αὐτὴν τοιάδε· Ὦ ἄνδρες, εἰ, πολέμου ἡμῖν γενομένου, βουλοίμεθα ἑλέσθαι ἄνδρα, ὑφ' οὗ μάλιστα ἂν αὐτοὶ μὲν σωζοίμεθα, τοὺς δὲ πολεμίους χειροίμεθα, ἆρ', ὅντιν' ἂν αἰσθανοίμεθα ἥττω γα-

στρὸς ἢ οἴνου ἢ ἀφροδισίων ἢ πόνου ἢ ὕπνου, τοῦτον αἱροίμεθα; καὶ πῶς ἂν οἰηθείημεν τὸν τοιοῦτον ἢ ἡμᾶς σῶσαι, ἢ τοὺς πολεμίους κρατῆσαι;
2 Εἰ δ' ἐπὶ τελευτῇ τοῦ βίου γενόμενοι βουλοίμεθά τῳ ἐπιτρέψαι ἢ παῖδας ἄῤῥενας παιδεῦσαι, ἢ θυγατέρας παρθένους διαφυλάξαι, ἢ χρήματα διασῶσαι, ἆρ' ἀξιόπιστον εἰς ταῦτα ἡγησαίμεθ' ἂν τὸν ἀκρατῆ; δούλῳ δ' ἀκρατεῖ ἐπιτρέψαιμεν ἂν ἢ βοσκήματα ἢ ταμιεῖα ἢ ἔργων ἐπιστασίαν; διάκονον δὲ καὶ ἀγοραστὴν τοιοῦτον ἐθελήσαιμεν ἂν προῖκα λαβεῖν;
3 Ἀλλὰ μὴν εἴ γε μηδὲ δοῦλον ἀκρατῆ δεξαίμεθ' ἄν, πῶς οὐκ ἄξιον αὐτόν γε φυλάξασθαι τοιοῦτον γενέσθαι; καὶ γὰρ οὐχ, ὥςπερ οἱ πλεονέκται τῶν ἄλλων ἀφαιρούμενοι χρήματα ἑαυτοὺς δοκοῦσι πλουτίζειν, οὕτως ὁ ἀκρατὴς τοῖς μὲν ἄλλοις βλαβερὸς, ἑαυτῷ δ' ὠφέλιμος, ἀλλὰ κακοῦργος μὲν τῶν ἄλλων, ἑαυτοῦ δὲ πολὺ κακουργότερος· εἴ γε κακουργότατόν ἐστι, μὴ μόνον τὸν οἶκον τὸν ἑαυτοῦ φθείρειν, ἀλλὰ καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν.
4 Ἐν συνουσίᾳ δὲ τίς ἂν ἡσθείη τῷ τοιούτῳ, ὃν εἰδείη τῷ ὄψῳ τε καὶ τῷ οἴνῳ χαίροντα μᾶλλον ἢ τοῖς φίλοις, καὶ τὰς πόρνας ἀγαπῶντα μᾶλλον ἢ τοὺς ἑταίρους; ἆρά γε οὐ χρὴ πάντα ἄνδρα, ἡγησάμενον τὴν ἐγκράτειαν ἀρετῆς εἶναι κρηπῖδα, ταύτην πρῶτον ἐν τῇ ψυχῇ κατασκευάσασθαι;
5 Τίς γὰρ ἄνευ ταύτης ἢ μάθοι τι ἂν ἀγαθὸν ἢ μελετήσειεν ἀξιολόγως; ἢ τίς οὐκ ἂν, ταῖς ἡδοναῖς δουλεύων, αἰσχρῶς διατεθείη καὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχήν; Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, νὴ τὴν Ἥραν, ἐλευθε-

ρῳ μὲν ἀνδρὶ εὐκτέον εἶναι, μὴ τυχεῖν δούλου τοιούτου, δουλεύοντα δὲ ταῖς τοιαύταις ἡδοναῖς, ἱκετεύειν τοὺς θεοὺς, δεσποτῶν ἀγαθῶν τυχεῖν· οὕτω
6 γὰρ ἂν μόνως ὁ τοιοῦτος σωθείη. Τοιαῦτα δὲ λέγων, ἔτι ἐγκρατέστερον τοῖς ἔργοις ἢ τοῖς λόγοις ἑαυτὸν ἐπεδείκνυεν· οὐ γὰρ μόνον τῶν διὰ τοῦ σώματος ἡδονῶν ἐκράτει, ἀλλὰ καὶ τῆς διὰ τῶν χρημάτων, νομίζων τὸν παρὰ τοῦ τυχόντος χρήματα λαμβάνοντα δεσπότην ἑαυτοῦ καθιστάναι, καὶ δουλεύειν δουλείαν οὐδεμιᾶς ἧττον αἰσχράν.

CAP. VI.

Ἄξιον δὲ αὐτοῦ, καὶ ἃ πρὸς Ἀντιφῶντα τὸν σοφιστὴν διελέχθη, μὴ παραλιπεῖν. ὁ γὰρ Ἀντιφῶν ποτὲ βουλόμενος τοὺς συνουσιαστὰς αὐτοῦ παρελέσθαι, προσελθὼν τῷ Σωκράτει, παρόντων αὐτῶν, ἔλεξε τάδε· — Ὦ Σώκρατες, ἐγὼ μὲν ᾤμην τοὺς φιλοσοφοῦντας εὐδαιμονεστέρους χρῆναι γίγνεσθαι· σὺ δέ μοι δοκεῖς τἀναντία τῆς σοφίας ἀπολελαυκέναι. ζῇς γοῦν οὕτως, ὡς οὐδ᾽ ἂν εἷς δοῦλος ὑπὸ δεσπότῃ διαιτώμενος μείνειε, σιτία τε σιτῇ καὶ ποτὰ πίνεις τὰ φαυλότατα, καὶ ἱμάτιον ἠμφίεσαι οὐ μόνον φαῦλον, ἀλλὰ τὸ αὐτὸ θέρους τε καὶ χειμῶνος,
3 ἀνυπόδητός τε καὶ ἀχίτων διατελεῖς. Καὶ μὴν χρήματά γε οὐ λαμβάνεις, ἃ καὶ κτωμένους εὐφραίνει καὶ κεκτημένους ἐλευθεριώτερόν τε καὶ ἥδιον ποιεῖ ζῆν. Εἰ οὖν, ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων ἔργων οἱ διδάσκαλοι τοὺς μαθητὰς μιμητὰς ἑαυτῶν ἀποδεικνύου-

σιν, οὕτω καὶ σὺ τοὺς συνόντας διαθήσεις, νόμιζε
κακοδαιμονίας διδάσκαλος εἶναι. — Καὶ ὁ Σωκρά- 4
της πρὸς ταῦτα εἶπεν· Δοκεῖς μοι, ἔφη, ὦ Ἀντιφῶν,
ὑπειληφέναι με οὕτως ἀνιαρῶς ζῆν, ὥστε πέπεισμαι,
σὲ μᾶλλον ἀποθανεῖν ἂν ἑλέσθαι, ἢ ζῆν, ὥσπερ ἐγώ.
ἴθι οὖν ἐπισκεψώμεθα, τί χαλεπὸν ᾔσθησαι τοῦ
ἐμοῦ βίου. Πότερον, ὅτι τοῖς μὲν λαμβάνουσιν ἀρ- 5
γύριον ἀναγκαῖόν ἐστιν ἀπεργάζεσθαι τοῦτο, ἐφ' ᾧ
ἂν μισθὸν λαμβάνωσιν, ἐμοὶ δὲ μὴ λαμβάνοντι οὐκ
ἀνάγκη διαλέγεσθαι, ᾧ ἂν μὴ βούλωμαι; ἢ τὴν
δίαιτάν μου φαυλίζεις, ὡς ἧττον μὲν ὑγιεινὰ ἐσθίον-
τος ἐμοῦ ἢ σοῦ, ἧττον δὲ ἰσχὺν παρέχοντα; ἢ ὡς
χαλεπώτερα πορίσασθαι τὰ ἐμὰ διαιτήματα τῶν
σῶν, διὰ τὸ σπανιώτερά τε καὶ πολυτελέστερα εἶναι;
ἢ ὡς ἡδίω σοί, ἃ σὺ παρασκευάζει, ὄντα, ἢ ἐμοί,
ἃ ἐγώ; οὐκ οἶσθ', ὅτι ὁ μὲν ἥδιστα ἐσθίων ἥκιστα
ὄψου δεῖται, ὁ δὲ ἥδιστα πίνων ἥκιστα τοῦ μὴ πα-
ρόντος ἐπιθυμεῖ ποτοῦ; Τά γε μὴν ἱμάτια οἶσθ' 6
ὅτι οἱ μεταβαλλόμενοι ψύχους καὶ θάλπους ἕνεκα
μεταβάλλονται· καὶ ὑποδήματα ὑποδοῦνται, ὅπως
μὴ διὰ τὰ λυποῦντα τοὺς πόδας κωλύωνται πορεύε-
σθαι· ἤδη οὖν ποτὲ ᾔσθου ἐμὲ ἢ διὰ ψῦχος μᾶλλόν
του ἔνδον μένοντα, ἢ διὰ θάλπος μαχόμενόν τῳ περὶ
σκιᾶς, ἢ διὰ τὸ ἀλγεῖν τοὺς πόδας οὐ βαδίζοντα,
ὅπου ἂν βούλωμαι; Οὐκ οἶσθ', ὅτι οἱ φύσει ἀσθε- 7
νέστατοι τῷ σώματι, μελετήσαντες τῶν ἰσχυροτάτων
ἀμελησάντων κρείττους τε γίγνονται, πρὸς ἃ ἂν με-
λετῶσι, καὶ ῥᾷον αὐτὰ φέρουσιν; ἐμὲ δὲ ἄρα οὐκ

οἴει, τῷ σώματι ἀεὶ τὰ συντυγχάνοντα μελετῶντα καρτερεῖν, πάντα ῥᾷον φέρειν σοῦ μὴ μελετῶντος;
8 Τοῦ δὲ μὴ δουλεύειν γαστρὶ μηδὲ ὕπνῳ καὶ λαγνείᾳ οἴει τι ἄλλο αἰτιώτερον εἶναι, ἢ τὸ ἕτερα ἔχειν τούτων ἡδίω, ἃ οὐ μόνον ἐν χρείᾳ ὄντα εὐφραίνει, ἀλλὰ καὶ ἐλπίδας παρέχοντα ὠφελήσειν ἀεί; καὶ μὴν τοῦτό γε οἶσθα, ὅτι οἱ μὲν οἰόμενοι μηδὲν εὖ πράττειν οὐκ εὐφραίνονται, οἱ δὲ ἡγούμενοι καλῶς προχωρεῖν ἑαυτοῖς ἢ γεωργίαν ἢ ναυκληρίαν ἢ ἄλλ᾽ ὅ τι ἂν τυγχάνωσιν ἐργαζόμενοι, ὡς εὖ πράττοντες εὐφραί-
9 νονται. Οἴει οὖν ἀπὸ πάντων τούτων τοσαύτην ἡδονὴν εἶναι, ὅσην ἀπὸ τοῦ ἑαυτόν τε ἡγεῖσθαι βελτίω γίγνεσθαι καὶ φίλους ἀμείνους κτᾶσθαι; ἐγὼ τοίνυν διατελῶ ταῦτα νομίζων. ἐὰν δὲ ἢ φίλους ἢ πόλιν ὠφελεῖν δέῃ, ποτέρῳ ἂν εἴη πλείων σχολὴ τούτων ἐπιμελεῖσθαι, τῷ, ὡς ἐγὼ νῦν, ἢ τῷ, ὡς σὺ μακαρίζεις, διαιτωμένῳ; στρατεύοιτο δὲ πότερος ἂν ῥᾷον, ὁ μὴ δυνάμενος ἄνευ πολυτελοῦς διαίτης ζῆν, ἢ ᾧ τὸ παρὸν ἀρκοίη; ἐκπολιορκηθείη δὲ πότερος ἂν θᾶττον, ὁ τῶν χαλεπωτάτων εὑρεῖν δεόμενος, ἢ ὁ τοῖς
10 ῥᾴστοις ἐντυγχάνειν ἀρκούντως χρώμενος; Ἔοικας, ὦ Ἀντιφῶν, τὴν εὐδαιμονίαν οἰομένῳ τρυφὴν καὶ πολυτέλειαν εἶναι· ἐγὼ δὲ νομίζω τὸ μὲν μηδενὸς δέεσθαι θεῖον εἶναι, τὸ δὲ ὡς ἐλαχίστων, ἐγγυτάτω τοῦ θείου· καὶ τὸ μὲν θεῖον κράτιστον, τὸ δὲ ἐγγυτάτω τοῦ θείου ἐγγυτάτω τοῦ κρατίστου.

11 Πάλιν δέ ποτε ὁ Ἀντιφῶν διαλεγόμενος τῷ Σωκράτει εἶπεν· — Ὦ Σώκρατες, ἐγώ τοι σὲ μὲν δί-

καιον νομίζω, σοφὸν δὲ οὐδ' ὁπωςτιοῦν. δοκεῖς δέ μοι
καὶ αὐτὸς τοῦτο γιγνώσκειν· οὐδένα γοῦν τῆς συνου-
σίας ἀργύριον πράττῃ. καίτοι τό γε ἱμάτιον ἢ τὴν
οἰκίαν ἢ ἄλλο τι, ὧν κέκτησαι, νομίζων ἀργυρίου
ἄξιον εἶναι, οὐδενὶ ἂν μὴ ὅτι προῖκα δοίης, ἀλλ'
οὐδ' ἔλαττον τῆς ἀξίας λαβών. Δῆλον δὴ ὅτι, εἰ 12
καὶ τὴν συνουσίαν ᾤου τινὸς ἀξίαν εἶναι, καὶ ταύτης
ἂν οὐκ ἔλαττον τῆς ἀξίας ἀργύριον ἐπράττου. Δί-
καιος μὲν οὖν ἂν εἴης, ὅτι οὐκ ἐξαπατᾷς ἐπὶ πλεο-
νεξίᾳ, σοφὸς δὲ οὐκ ἄν, μηδενός γε ἄξια ἐπιστάμε-
νος. Ὁ δὲ Σωκράτης πρὸς ταῦτα εἶπεν, — Ὦ 13
Ἀντιφῶν, παρ' ἡμῖν νομίζεται, τὴν ὥραν καὶ τὴν
σοφίαν ὁμοίως μὲν καλὸν, ὁμοίως δὲ αἰσχρὸν διατί-
θεσθαι εἶναι. τήν τε γὰρ ὥραν ἐὰν μέν τις ἀργυρίου
πωλῇ τῷ βουλομένῳ, πόρνον αὐτὸν ἀποκαλοῦσιν·
ἐὰν δέ τις, ὃν ἂν γνῷ καλόν τε κἀγαθὸν ἐραστὴν
ὄντα, τοῦτον φίλον ἑαυτῷ ποιῆται, σώφρονα νομί-
ζομεν· καὶ τὴν σοφίαν ὡσαύτως τοὺς μὲν ἀργυρίου
τῷ βουλομένῳ πωλοῦντας, σοφιστὰς ὥςπερ πόρνους
ἀποκαλοῦσιν· ὅςτις δὲ, ὃν ἂν γνῷ εὐφυᾶ ὄντα, δι-
δάσκων ὅ τι ἂν ἔχῃ ἀγαθὸν, φίλον ποιεῖται, τοῦτον
νομίζομεν, ἃ τῷ καλῷ κἀγαθῷ πολίτῃ προςήκει,
ταῦτα ποιεῖν. ἐγὼ δ' οὖν καὶ αὐτὸς, ὦ Ἀντιφῶν, 14
ὥςπερ ἄλλος τις ἢ ἵππῳ ἀγαθῷ ἢ κυνὶ ἢ ὄρνιθι
ἥδεται, οὕτω καὶ ἔτι μᾶλλον ἥδομαι φίλοις ἀγαθοῖς·
καὶ, ἐάν τι σχῶ ἀγαθὸν, διδάσκω, καὶ ἄλλοις συν-
ίστημι, παρ' ὧν ἂν ἡγῶμαι ὠφελήσεσθαί τι αὐτοὺς
εἰς ἀρετήν. καὶ τοὺς θησαυροὺς τῶν πάλαι σοφῶν

ἀνδρῶν, οὓς ἐκεῖνοι κατέλιπον ἐν βιβλίοις γράψαντες, ἀνελίττων κοινῇ σὺν τοῖς φίλοις διέρχομαι· καὶ, ἄν τι ὁρῶμεν ἀγαθὸν, ἐκλεγόμεθα, καὶ μέγα νομίζομεν κέρδος, ἐὰν ἀλλήλοις ὠφέλιμοι γιγνώμεθα. Ἐμοὶ μὲν δὴ ταῦτα ἀκούοντι ἐδόκει αὐτός τε μακάριος εἶναι, καὶ τοὺς ἀκούοντας ἐπὶ καλοκἀγαθίαν ἄγειν.

15 Καὶ πάλιν ποτὲ τοῦ Ἀντιφῶντος ἐρομένου αὐτὸν, πῶς ἄλλους μὲν ἡγοῖτο πολιτικοὺς ποιεῖν, αὐτὸς δὲ οὐ πράττοι τὰ πολιτικὰ, εἴπερ ἐπίσταιτο, Ποτέρως δ' ἂν, ἔφη, ὦ Ἀντιφῶν, μᾶλλον τὰ πολιτικὰ πράττοιμι, εἰ μόνος αὐτὰ πράττοιμι, ἢ εἰ ἐπιμελοίμην τοῦ ὡς πλείστους ἱκανοὺς εἶναι πράττειν αὐτά;

CAP. VII.

Ἐπισκεψώμεθα δὲ, εἰ καὶ ἀλαζονείας ἀποτρέπων τοὺς συνόντας ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι προέτρεπεν· ἀεὶ γὰρ ἔλεγεν, ὡς οὐκ εἴη καλλίων ὁδὸς ἐπ' εὐδοξίαν, ἢ δι' ἧς ἄν τις ἀγαθὸς τοῦτο γένοιτο, ὃ καὶ δοκεῖν

2 βούλοιτο. Ὅτι δ' ἀληθῆ ἔλεγεν, ὧδε ἐδίδασκεν· Ἐνθυμώμεθα γὰρ, ἔφη, εἴ τις, μὴ ὢν ἀγαθὸς αὐλητὴς, δοκεῖν βούλοιτο, τί ἂν αὐτῷ ποιητέον εἴη. ἆρ' οὐ τὰ ἔξω τῆς τέχνης μιμητέον τοὺς ἀγαθοὺς αὐλητάς; καὶ πρῶτον μὲν, ὅτι ἐκεῖνοι σκεύη τε καλὰ κέκτηνται καὶ ἀκολούθους πολλοὺς περιάγονται, καὶ τούτῳ ταῦτα ποιητέον· ἔπειτα, ὅτι ἐκείνους πολλοὶ ἐπαινοῦσι, καὶ τούτῳ πολλοὺς ἐπαινέτας παρασκευαστέον. ἀλλὰ μὴν ἔργον γε οὐδαμοῦ ληπτέον, ἢ εὐθὺς

ἐλεγχθήσεται γελοῖος ὤν, καὶ οὐ μόνον αὐλητὴς κα-
κός, ἀλλὰ καὶ ἄνθρωπος ἀλαζών. καίτοι πολλὰ μὲν
δαπανῶν, μηδὲν δὲ ὠφελούμενος, πρὸς δὲ τούτοις
κακοδοξῶν, πῶς οὐκ ἐπιπόνως τε καὶ ἀλυσιτελῶς καὶ
καταγελάστως βιώσεται; Ὡσαύτως, εἴ τις βούλοιτο 3
στρατηγὸς ἀγαθὸς, μὴ ὤν, φαίνεσθαι, ἢ κυβερνή-
της, ἐννοῶμεν, τί ἂν συμβαίνοι. ἆρ᾽ οὐκ ἄν, εἰ
μὲν, ἐπιθυμῶν τοῦ δοκεῖν ἱκανὸς εἶναι ταῦτα πράτ-
τειν, μὴ δύναιτο πείθειν, ταύτῃ λυπηρόν; εἰ δὲ
πείσειεν, ἔτι ἀθλιώτερον; δῆλον γάρ, ὅτι κυβερνᾷν
τε κατασταθεὶς ὁ μὴ ἐπιστάμενος ἢ στρατηγεῖν, ἀπο-
λέσειεν ἂν, οὓς ἥκιστα βούλοιτο, καὶ αὐτὸς αἰσχρῶς
ἂν καὶ κακῶς ἀπαλλάξειεν. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ 4
πλούσιον καὶ τὸ ἀνδρεῖον καὶ τὸ ἰσχυρὸν μὴ ὄντα
δοκεῖν, ἀλυσιτελὲς ἀπέφαινε. προστάττεσθαι γὰρ αὐ-
τοῖς ἔφη μείζω ἢ κατὰ δύναμιν, καὶ μὴ δυναμένους
ταῦτα ποιεῖν, δοκοῦντας ἱκανοὺς εἶναι, συγγνώμης
οὐκ ἂν τυγχάνειν. ἀπατεῶνα δ᾽ ἐκάλει οὐ μικρὸν μέν, 5
εἴ τις ἀργύριον ἢ σκεῦος παρά του πειθοῖ λαβὼν
ἀποστεροίη, πολὺ δὲ μέγιστον, ὅστις μηδενὸς ἄξιος
ὢν ἐξηπατήκει, πείθων ὡς ἱκανὸς εἴη τῆς πόλεως
ἡγεῖσθαι. Ἐμοὶ μὲν οὖν ἐδόκει καὶ τοῦ ἀλαζονεύε-
σθαι ἀποτρέπειν τοὺς συνόντας τοιάδε διαλεγόμενος.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΔΕΥΤΕΡΟΝ.

CAP. I.

1 *Ἐδόκει δέ μοι καὶ τοιαῦτα λέγων προτρέπειν τοὺς συνόντας ἀσκεῖν ἐγκράτειαν πρὸς ἐπιθυμίαν βρωτοῦ καὶ ποτοῦ καὶ λαγνείας καὶ ὕπνου, καὶ ῥίγους καὶ θάλπους καὶ πόνου. Γνοὺς δέ τινα τῶν συνόντων ἀκολαστοτέρως ἔχοντα πρὸς τὰ τοιαῦτα, — Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Ἀρίστιππε, εἰ δέοι σε παιδεύειν παραλαβόντα δύο τῶν νέων, τὸν μὲν, ὅπως ἱκανὸς ἔσται ἄρχειν, τὸν δὲ, ὅπως μὴ ἀντιποιήσεται ἀρχῆς, πῶς ἂν ἑκάτερον παιδεύοις; βούλει σκοπῶμεν, ἀρξάμενοι ἀπὸ τῆς τροφῆς ὥσπερ ἀπὸ τῶν στοιχείων; — Καὶ ὁ Ἀρίστιππος ἔφη, Δοκεῖ γοῦν μοι ἡ τροφὴ ἀρχὴ εἶναι· οὐδὲ γὰρ ζῴη γ' ἄν τις, εἰ μὴ τρέφοιτο. —*
2 *Οὐκοῦν τὸ μὲν βούλεσθαι σίτου ἅπτεσθαι, ὅταν ὥρα ἥκῃ, ἀμφοτέροις εἰκὸς παραγίγνεσθαι; — Εἰκὸς γὰρ, ἔφη. — Τὸ οὖν προαιρεῖσθαι τὸ κατεπεῖγον μᾶλλον πράττειν, ἢ τῇ γαστρὶ χαρίζεσθαι, πότερον ἂν αὐτῶν ἐθίζοιμεν; — Τὸν εἰς τὸ ἄρχειν, ἔφη, νὴ Δία παιδευόμενον, ὅπως μὴ τὰ τῆς πόλεως*

ἄπρακτα γίγνηται παρὰ τὴν ἐκείνου ἀργίαν. — Οὐκ-
οῦν, ἔφη, καὶ ὅταν πιεῖν βούληται, τὸ δύνασθαι
διψῶντα ἀνέχεσθαι τῷ αὐτῷ προσθετέον; — Πάνυ
μὲν οὖν, ἔφη. — Τὸ δὲ ὕπνου ἐγκρατῆ εἶναι, ὥςτε 3
δύνασθαι καὶ ὀψὲ κοιμηθῆναι, καὶ πρωῒ ἀναστῆναι,
καὶ ἀγρυπνῆσαι, εἴ τι δέοι, ποτέρῳ ἂν προςθείημεν;
— Καὶ τοῦτο, ἔφη, τῷ αὐτῷ. — Τί δέ, ἔφη, τὸ
ἀφροδισίων ἐγκρατῆ εἶναι, ὥςτε μὴ διὰ ταῦτα κω-
λύεσθαι πράττειν, εἴ τι δέοι; — Καὶ τοῦτο, ἔφη,
τῷ αὐτῷ. — Τί δέ; τὸ μὴ φεύγειν τοὺς πόνους, ἀλλὰ
ἐθελοντὴν ὑπομένειν, ποτέρῳ ἂν προςθείημεν; —
Καὶ τοῦτο, ἔφη, τῷ ἄρχειν παιδευομένῳ. — Τί δέ;
τὸ μαθεῖν, εἴ τι ἐπιτήδειόν ἐστι μάθημα πρὸς τὸ
κρατεῖν τῶν ἀντιπάλων, ποτέρῳ ἂν προςεῖναι μᾶλλον
πρέποι; — Πολύ, νὴ Δί', ἔφη, τῷ ἄρχειν παιδευο-
μένῳ· καὶ γὰρ καὶ τῶν ἄλλων οὐδὲν ὄφελος ἄνευ τῶν
τοιούτων μαθημάτων. — Οὐκοῦν ὁ οὕτω πεπαιδευ- 4
μένος ἧττον ἂν δοκεῖ σοι ὑπὸ τῶν ἀντιπάλων ἢ τὰ
λοιπὰ ζῶα ἁλίσκεσθαι; τούτων γὰρ δήπου τὰ μὲν
γαστρὶ δελεαζόμενα, καὶ μάλα ἔνια δυςωπούμενα,
ὅμως τῇ ἐπιθυμίᾳ τοῦ φαγεῖν ἀγόμενα πρὸς τὸ δέ-
λεαρ ἁλίσκεται, τὰ δὲ ποτῷ ἐνεδρεύεται. — Πάνυ
μὲν οὖν, ἔφη. — Οὐκοῦν καὶ ἄλλα ὑπὸ λαγνείας,
οἷον οἵ τε ὄρτυγες καὶ οἱ πέρδικες, πρὸς τὴν τῆς θη-
λείας φωνὴν τῇ ἐπιθυμίᾳ καὶ τῇ ἐλπίδι τῶν ἀφρο-
δισίων φερόμενοι, καὶ ἐξιστάμενοι τοῦ τὰ δεινὰ ἀνα-
λογίζεσθαι, τοῖς θηράτροις ἐμπίπτουσι; — Συνέφη 5
καὶ ταῦτα. — Οὐκοῦν δοκεῖ σοι αἰσχρὸν εἶναι ἀν-

θρώπῳ, ταὐτὰ πάσχειν τοῖς ἀφρονεστάτοις τῶν θηρίων; ὥςπερ οἱ μοιχοὶ εἰςέρχονται εἰς τὰς εἱρκτὰς, εἰδότες ὅτι κίνδυνος τῷ μοιχεύοντι, ἅ τε ὁ νόμος ἀπειλεῖ, παθεῖν, καὶ ἐνεδρευθῆναι, καὶ ληφθέντα ὑβρισθῆναι· καὶ τηλικούτων μὲν ἐπικειμένων τῷ μοιχεύοντι κακῶν τε καὶ αἰσχρῶν, ὄντων δὲ πολλῶν τῶν ἀπολυσόντων τῆς τῶν ἀφροδισίων ἐπιθυμίας ἐν ἀδείᾳ, ὅμως εἰς τὰ ἐπικίνδυνα φέρεσθαι, ἆρ' οὐκ ἤδη τοῦτο παντάπασι κακοδαιμονῶντός ἐστιν; —
6 Ἔμοιγε δοκεῖ, ἔφη. — Τὸ δὲ εἶναι μὲν τὰς ἀναγκαιοτάτας πλείστας πράξεις τοῖς ἀνθρώποις ἐν ὑπαίθρῳ, οἷον τάς τε πολεμικὰς καὶ τὰς γεωργικὰς καὶ τῶν ἄλλων οὐ τὰς ἐλαχίστας, τοὺς δὲ πολλοὺς ἀγυμνάστως ἔχειν πρός τε ψύχη καὶ πρὸς θάλπη, οὐ δοκεῖ σοι πολλὴ ἀμέλεια εἶναι; — Συνέφη καὶ τοῦτο. — Οὐκοῦν δοκεῖ σοι τὸν μέλλοντα ἄρχειν ἀσκεῖν δεῖν
7 καὶ ταῦτα εὐπετῶς φέρειν; — Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. — Οὐκοῦν, εἰ τοὺς ἐγκρατεῖς τούτων ἁπάντων εἰς τοὺς ἀρχικοὺς τάττομεν, τοὺς ἀδυνάτους ταῦτα ποιεῖν εἰς τοὺς μηδ' ἀντιποιησομένους τοῦ ἄρχειν τάξομεν; — Συνέφη καὶ τοῦτο. — Τί οὖν; ἐπειδὴ καὶ τούτων ἑκατέρου τοῦ φύλου τὴν τάξιν οἶσθα, ἤδη ποτ' ἐπεσκέψω, εἰς ποτέραν τῶν τάξεων τούτων σαυτὸν δι-
8 καίως ἂν τάττοις; — Ἔγωγ', ἔφη ὁ Ἀρίστιππος, οὐδ' ὅλως γε τάττω ἐμαυτὸν εἰς τὴν τῶν ἄρχειν βουλομένων τάξιν. Καὶ γὰρ πάνυ μοι δοκεῖ ἄφρονος ἀνθρώπου εἶναι τὸ, μεγάλου ἔργου ὄντος τοῦ ἑαυτῷ τὰ δέοντα παρασκευάζειν, μὴ ἀρκεῖν τοῦτο, ἀλλὰ

προσαναθέσθαι τὸ καὶ τοῖς ἄλλοις πολίταις, ὧν δέονται, πορίζειν· καὶ ἑαυτῷ μὲν πολλὰ, ὧν βούλεται, ἐλλείπειν, τῆς δὲ πόλεως προεστῶτα, ἐὰν μὴ πάντα ὅσα ἡ πόλις βούλεται καταπράττῃ, τούτου δίκην ὑπέχειν, τοῦτο πῶς οὐ πολλὴ ἀφροσύνη ἐστί;
Καὶ γὰρ ἀξιοῦσιν αἱ πόλεις τοῖς ἄρχουσιν, ὥσπερ 9
ἐγὼ τοῖς οἰκέταις, χρῆσθαι. ἐγώ τε γὰρ ἀξιῶ τοὺς θεράποντας ἐμοὶ μὲν ἄφθονα τὰ ἐπιτήδεια παρασκευάζειν, αὐτοὺς δὲ μηδενὸς τούτων ἅπτεσθαι· αἵ τε πόλεις οἴονται χρῆναι τοὺς ἄρχοντας ἑαυταῖς μὲν ὡς πλεῖστα ἀγαθὰ πορίζειν, αὐτοὺς δὲ πάντων τούτων ἀπέχεσθαι. Ἐγὼ οὖν τοὺς μὲν βουλομένους πολλὰ πράγματα ἔχειν αὐτούς τε καὶ ἄλλοις παρέχειν, οὕτως ἂν παιδεύσας εἰς τοὺς ἀρχικοὺς καταστήσαιμι. Ἐμαυτὸν τοίνυν τάττω εἰς τοὺς βουλομένους ᾗ ῥᾷστά τε
καὶ ἥδιστα βιοτεύειν. — Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη, Βούλει 10
οὖν καὶ τοῦτο σκεψώμεθα, πότεροι ζῶσιν ἥδιον, οἱ ἄρχοντες ἢ οἱ ἀρχόμενοι; — Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. — Πρῶτον μὲν τοίνυν τῶν ἐθνῶν, ὧν ἡμεῖς ἴσμεν, ἐν μὲν τῇ Ἀσίᾳ Πέρσαι μὲν ἄρχουσιν, ἄρχονται δὲ Σύροι καὶ Φρύγες καὶ Λυδοί· ἐν δὲ τῇ Εὐρώπῃ Σκύθαι μὲν ἄρχουσι, Μαιῶται δὲ ἄρχονται· ἐν δὲ τῇ Λιβύῃ Καρχηδόνιοι μὲν ἄρχουσι, Λίβυες δὲ ἄρχονται. τούτων οὖν ποτέρους ἥδιον οἴει ζῆν; ἢ τῶν Ἑλλήνων, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς εἶ, πότεροί σοι δοκοῦσιν ἥδιον οἱ
κρατοῦντες ἢ οἱ κρατούμενοι ζῆν; — Ἀλλ' ἐγώ τοι, 11
ἔφη ὁ Ἀρίστιππος, οὐδὲ εἰς τὴν δουλείαν αὖ ἐμαυτὸν τάττω· ἀλλ' εἶναί τίς μοι δοκεῖ μέση τούτων ὁδὸς,

ἣν πειρῶμαι βαδίζειν, οὔτε δι' ἀρχῆς, οὔτε διὰ δου-
λείας, ἀλλὰ δι' ἐλευθερίας, ἥπερ μάλιστα πρὸς εὐ-
12 δαιμονίαν ἄγει. — Ἀλλ', εἰ μέντοι, ἔφη ὁ Σωκράτης,
ὥςπερ οὔτε δι' ἀρχῆς οὔτε διὰ δουλείας ἡ ὁδὸς αὕτη
φέρει, οὕτω μηδὲ δι' ἀνθρώπων, ἴσως ἄν τι λέγοις·
εἰ μέντοι ἐν ἀνθρώποις ὢν μήτε ἄρχειν ἀξιώσεις
μήτε ἄρχεσθαι, μήτε τοὺς ἄρχοντας ἑκὼν θερα-
πεύσεις, οἶμαί σε ὁρᾷν, ὡς ἐπίστανται οἱ κρείττονες
τοὺς ἥττονας, καὶ κοινῇ καὶ ἰδίᾳ κλαίοντας καθί-
13 σαντες, ὡς δούλοις χρῆσθαι. Ἢ λανθάνουσί σε οἱ
ἄλλων σπειράντων καὶ φυτευσάντων τόν τε σῖτον τέ-
μνοντες καὶ δενδροκοποῦντες, καὶ πάντα τρόπον πο-
λιορκοῦντες τοὺς ἥττονας καὶ μὴ θέλοντας θερα-
πεύειν, ἕως ἂν πείσωσιν ἑλέσθαι δουλεύειν ἀντὶ τοῦ
πολεμεῖν τοῖς κρείττοσι; καὶ ἰδίᾳ αὖ οἱ ἀνδρεῖοι καὶ
δυνατοὶ τοὺς ἀνάνδρους καὶ ἀδυνάτους οὐκ οἶσθα
ὅτι καταδουλωσάμενοι καρποῦνται; — Ἀλλ' ἐγώ τοι,
ἔφη, ἵνα μὴ πάσχω ταῦτα, οὐδ' εἰς πολιτείαν ἐμαυ-
14 τὸν κατακλείω, ἀλλὰ ξένος πανταχοῦ εἰμι. — Καὶ ὁ
Σωκράτης ἔφη, Τοῦτο μέντοι ἤδη λέγεις δεινὸν πά-
λαισμα. τοὺς γὰρ ξένους, ἐξ οὗ ὅ τε Σίννις καὶ ὁ
Σκείρων καὶ ὁ Προκρούστης ἀπέθανον, οὐδεὶς ἔτι
ἀδικεῖ· ἀλλὰ νῦν οἱ μὲν πολιτευόμενοι ἐν ταῖς πα-
τρίσι καὶ νόμους τίθενται, ἵνα μὴ ἀδικῶνται, καὶ
φίλους πρὸς τοῖς ἀναγκαίοις καλουμένοις ἄλλους
κτῶνται βοηθοὺς, καὶ ταῖς πόλεσιν ἐρύματα περι-
βάλλονται, καὶ ὅπλα κτῶνται οἷς ἀμύνωνται τοὺς
ἀδικοῦντας, καὶ πρὸς τούτοις ἄλλους ἔξωθεν συμμά-

χους κατασκευάζονται. Καὶ οἱ μὲν πάντα ταῦτα κε- 15
κτημένοι ὅμως ἀδικοῦνται· σὺ δὲ οὐδὲν μὲν τούτων ἔχων, ἐν δὲ ταῖς ὁδοῖς, ἔνθα πλεῖστοι ἀδικοῦνται, πολὺν χρόνον διατρίβων, εἰς ὁποίαν δ' ἂν πόλιν ἀφίκῃ, τῶν πολιτῶν πάντων ἥττων ὤν, καὶ τοιοῦτος, οἵοις μάλιστα ἐπιτίθενται οἱ βουλόμενοι ἀδικεῖν, ὅμως, διὰ τὸ ξένος εἶναι, οὐκ ἂν οἴει ἀδικηθῆναι; ἢ, διότι αἱ πόλεις σοι κηρύττουσιν ἀσφάλειαν καὶ προσιόντι καὶ ἀπιόντι, θαῤῥεῖς; ἢ διότι καὶ δοῦλος ἂν οἴει τοιοῦτος εἶναι, οἷος μηδενὶ δεσπότῃ λυσιτελεῖν; τίς γὰρ ἂν ἐθέλοι ἄνθρωπον ἐν οἰκίᾳ ἔχειν, πονεῖν μὲν μηδὲν ἐθέλοντα, τῇ δὲ πολυτελεστάτῃ
διαίτῃ χαίροντα; Σκεψώμεθα δὲ καὶ τοῦτο, πῶς οἱ 16
δεσπόται τοῖς τοιούτοις οἰκέταις χρῶνται. ἆρα οὐ τὴν μὲν λαγνείαν αὐτῶν τῷ λιμῷ σωφρονίζουσι; κλέπτειν δὲ κωλύουσιν, ἀποκλείοντες ὅθεν ἄν τι λαβεῖν ᾖ; τοῦ δὲ δραπετεύειν δεσμοῖς ἀπείργουσι; τὴν ἀργίαν δὲ πληγαῖς ἐξαναγκάζουσιν; ἢ σὺ πῶς ποιεῖς, ὅταν τῶν οἰκετῶν τινὰ τοιοῦτον ὄντα καταμανθάνῃς; —
Κολάζω, ἔφη, πᾶσι κακοῖς, ἕως ἂν δουλεύειν ἀναγ- 17
κάσω. Ἀλλὰ γάρ, ὦ Σώκρατες, οἱ εἰς τὴν βασιλικὴν τέχνην παιδευόμενοι, ἣν δοκεῖς μοι σὺ νομίζειν εὐδαιμονίαν εἶναι, τί διαφέρουσι τῶν ἐξ ἀνάγκης κακοπαθούντων, εἴ γε πεινήσουσι καὶ διψήσουσι καὶ ῥιγώσουσι καὶ ἀγρυπνήσουσι καὶ τἄλλα πάντα μοχθήσουσιν ἑκόντες; ἐγὼ μὲν γὰρ οὐκ οἶδ', ὅ τι διαφέρει τὸ αὐτὸ δέρμα ἑκόντα ἢ ἄκοντα μαστιγοῦσθαι, ἢ ὅλως τὸ αὐτὸ σῶμα πᾶσι τοῖς τοιούτοις ἑκόντα ἢ

ἄκοντα πολιορκεῖσθαι· ἄλλο γε ἢ ἀφροσύνη πρόςεστι
18 τῷ θέλοντι τὰ λυπηρὰ ὑπομένειν; — Τί δ', ὦ Ἀρί-
στιππε, ὁ Σωκράτης ἔφη, οὐ δοκεῖ σοι τῶν τοιού-
των διαφέρειν τὰ ἑκούσια τῶν ἀκουσίων, ᾗ ὁ μὲν
ἑκὼν πεινῶν φάγοι ἄν, ὁπότε βούλοιτο, καὶ ὁ ἑκὼν
διψῶν πίοι, καὶ τἄλλ' ὡςαύτως· τῷ δ' ἐξ ἀνάγκης
ταῦτα πάσχοντι οὐκ ἔξεστιν, ὁπότ' ἂν βούληται,
παύεσθαι; ἔπειτα ὁ μὲν ἑκουσίως ταλαιπωρῶν ἐπ'
ἀγαθῇ ἐλπίδι πονῶν εὐφραίνεται· οἷον οἱ τὰ θηρία
θηρῶντες, ἐλπίδι τοῦ λήψεσθαι ἡδέως μοχθοῦσι.
19 Καὶ τὰ μὲν τοιαῦτα ἆθλα τῶν πόνων μικροῦ τινος
ἄξιά ἐστι· τοὺς δὲ πονοῦντας, ἵνα φίλους ἀγαθοὺς
κτήσωνται, ἢ ὅπως ἐχθροὺς χειρώσονται, ἢ ἵνα δυ-
νατοὶ γενόμενοι καὶ τοῖς σώμασι καὶ ταῖς ψυχαῖς,
καὶ τὸν ἑαυτῶν οἶκον καλῶς οἰκῶσι, καὶ τοὺς φίλους
εὖ ποιῶσι, καὶ τὴν πατρίδα εὐεργετῶσι, πῶς οὐκ
οἴεσθαι χρὴ τούτους καὶ πονεῖν ἡδέως εἰς τὰ τοιαῦ-
τα, καὶ ζῆν εὐφραινομένους, ἀγαμένους μὲν ἑαυτούς,
ἐπαινουμένους δὲ καὶ ζηλουμένους ὑπὸ τῶν ἄλλων;
Ἔτι δὲ αἱ μὲν ῥᾳδιουργίαι καὶ ἐκ τοῦ παραχρῆμα
ἡδοναὶ οὔτε σώματι εὐεξίαν ἱκαναί εἰσιν ἐνεργάζε-
σθαι, ὥς φασιν οἱ γυμνασταί, οὔτε ψυχῇ ἐπιστήμην
ἀξιόλογον οὐδεμίαν ἐμποιοῦσιν· αἱ δὲ διὰ καρτερίας
ἐπιμέλειαι τῶν καλῶν τε κἀγαθῶν ἔργων ἐξικνεῖσθαι
ποιοῦσιν, ὥς φασιν οἱ ἀγαθοὶ ἄνδρες. λέγει δέ που
καὶ Ἡσίοδος·

Τὴν μὲν γὰρ κακότητα καὶ ἰλαδὸν ἔστιν ἑλέσθαι
Ῥηϊδίως· λείη μὲν ὁδός, μάλα δ' ἐγγύθι ναίει.

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθάνατοι· μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν,
Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον· ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται,
Ῥηϊδίη δὴ ἔπειτα πέλει, χαλεπή περ ἐοῦσα.

Μαρτυρεῖ δὲ καὶ Ἐπίχαρμος ἐν τῷδε·

— — — — — Τῶν πόνων
Πωλοῦσιν ἡμῖν πάντα τἀγάθ' οἱ θεοί.

[Καὶ ἐν ἄλλῳ δὲ τόπῳ φησίν·

Ὦ πονηρὲ, μὴ τὰ μαλακὰ μώεο, μὴ τὰ σκλήρ' ἔχῃς.]

Καὶ Πρόδικος δὲ ὁ σοφὸς ἐν τῷ συγγράμματι τῷ περὶ 21
τοῦ Ἡρακλέους (ὅπερ δὴ καὶ πλείστοις ἐπιδείκνυται) ὡσαύτως περὶ τῆς ἀρετῆς ἀποφαίνεται, ὧδέ πως λέγων, ὅσα ἐγὼ μέμνημαι. φησὶ γὰρ, Ἡρακλέα, ἐπεὶ ἐκ παίδων εἰς ἥβην ὡρμᾶτο (ἐν ᾗ οἱ νέοι ἤδη αὐτοκράτορες γιγνόμενοι δηλοῦσιν, εἴτε τὴν δι' ἀρετῆς ὁδὸν τρέψονται ἐπὶ τὸν βίον, εἴτε τὴν διὰ κακίας,) ἐξελθόντα εἰς ἡσυχίαν καθῆσθαι, ἀποροῦντα, ὁποτέραν τῶν ὁδῶν τράπηται· καὶ φανῆναι αὐτῷ δύο 22
γυναῖκας προσιέναι μεγάλας, τὴν μὲν ἑτέραν εὐπρεπῆ τε ἰδεῖν καὶ ἐλευθέριον φύσει, κεκοσμημένην τὸ μὲν σῶμα καθαρότητι, τὰ δὲ ὄμματα αἰδοῖ, τὸ δὲ σχῆμα σωφροσύνῃ, ἐσθῆτι δὲ λευκῇ· τὴν δὲ ἑτέραν τεθραμμένην μὲν εἰς πολυσαρκίαν τε καὶ ἁπαλότητα, κεκαλλωπισμένην δὲ τὸ μὲν χρῶμα, ὥστε λευκοτέραν τε καὶ ἐρυθροτέραν τοῦ ὄντος δοκεῖν φαίνεσθαι, τὸ δὲ σχῆμα, ὥστε δοκεῖν ὀρθοτέραν τῆς φύσεως εἶναι, τὰ δὲ ὄμματα ἔχειν ἀναπεπταμένα, ἐσθῆτα δὲ, ἐξ ἧς ἂν μάλιστα ἡ ὥρα διαλάμποι· κατασκο-

πεῖσθαι δὲ θαμὰ ἑαυτὴν, ἐπισκοπεῖν δὲ καὶ εἴ τις
ἄλλος αὐτὴν θεᾶται, πολλάκις δὲ καὶ εἰς τὴν ἑαυτῆς
23 σκιὰν ἀποβλέπειν. Ὡς δ' ἐγένοντο πλησιαίτερον τοῦ
Ἡρακλέους, τὴν μὲν πρόσθεν ῥηθεῖσαν ἰέναι τὸν
αὐτὸν τρόπον, τὴν δὲ ἑτέραν, φθάσαι βουλομένην,
προσδραμεῖν τῷ Ἡρακλεῖ, καὶ εἰπεῖν· Ὁρῶ σε, ὦ
Ἡράκλεις, ἀποροῦντα, ποίαν ὁδὸν ἐπὶ τὸν βίον
τράπῃ. ἐὰν οὖν ἐμὲ φίλην ποιήσῃ, ἐπὶ τὴν ἡδίστην
τε καὶ ῥᾴστην ὁδὸν ἄξω σε, καὶ τῶν μὲν τερπνῶν οὐ-
δενὸς ἄγευστος ἔσῃ, τῶν δὲ χαλεπῶν ἄπειρος δια-
24 βιώσῃ. Πρῶτον μὲν γὰρ οὐ πολέμων οὐδὲ πραγμά-
των φροντιεῖς, ἀλλὰ σκοπούμενος διάξεις, τί ἂν κε-
χαρισμένον ἢ σῖτον ἢ ποτὸν εὕροις, ἢ τί ἂν ἰδὼν ἢ
τί ἀκούσας τερφθείης, ἢ τίνων ὀσφραινόμενος ἢ
ἁπτόμενος ἡσθείης, τίσι δὲ παιδικοῖς ὁμιλῶν μά-
λιστ' ἂν εὐφρανθείης, καὶ πῶς ἂν μαλακώτατα κα-
θεύδοις, καὶ πῶς ἂν ἀπονώτατα τούτων πάντων τυγ-
25 χάνοις. Ἐὰν δέ ποτε γένηταί τις ὑποψία σπάνεως
ἀφ' ὧν ἔσται ταῦτα, οὐ φόβος, μή σε ἀγάγω ἐπὶ τὸ
πονοῦντα καὶ ταλαιπωροῦντα τῷ σώματι καὶ τῇ
ψυχῇ ταῦτα πορίζεσθαι· ἀλλ' οἷς ἂν οἱ ἄλλοι ἐργά-
ζωνται, τούτοις σὺ χρήσῃ, οὐδενὸς ἀπεχόμενος, ὅθεν
ἂν δυνατὸν ᾖ τι κερδᾶναι· πανταχόθεν γὰρ ὠφελεῖ-
26 σθαι τοῖς ἐμοὶ ξυνοῦσιν ἐξουσίαν ἔγωγε παρέχω. Καὶ
ὁ Ἡρακλῆς ἀκούσας ταῦτα, Ὦ γύναι, ἔφη, ὄνομα
δέ σοι τί ἐστιν; Ἡ δὲ, οἱ μὲν ἐμοὶ φίλοι, ἔφη, κα-
λοῦσί με Εὐδαιμονίαν, οἱ δὲ μισοῦντες ὑποκοριζόμε-
27 νοι ὀνομάζουσί με Κακίαν. Καὶ ἐν τούτῳ ἡ ἑτέρα

γυνὴ προςελθοῦσα εἶπεν· Καὶ ἐγὼ ἥκω πρός σε, ὦ
Ἡράκλεις, εἰδυῖα τοὺς γεννήσαντάς σε, καὶ τὴν φύ-
σιν τὴν σὴν ἐν τῇ παιδείᾳ καταμαθοῦσα· ἐξ ὧν ἐλ-
πίζω, εἰ τὴν πρὸς ἐμὲ ὁδὸν τράποιο, σφόδρ' ἄν σε
τῶν καλῶν καὶ σεμνῶν ἐργάτην ἀγαθὸν γενέσθαι,
καὶ ἐμὲ ἔτι πολὺ ἐντιμοτέραν καὶ ἐπ' ἀγαθοῖς διαπρε-
πεστέραν φανῆναι. οὐκ ἐξαπατήσω δέ σε προοιμίοις
ἡδονῆς, ἀλλ', ᾗπερ οἱ θεοὶ διέθεσαν, τὰ ὄντα διη-
γήσομαι μετ' ἀληθείας. Τῶν γὰρ ὄντων ἀγαθῶν καὶ 28
καλῶν οὐδὲν ἄνευ πόνου καὶ ἐπιμελείας θεοὶ διδόα-
σιν ἀνθρώποις· ἀλλ' εἴτε τοὺς θεοὺς ἵλεως εἶναί σοι
βούλει, θεραπευτέον τοὺς θεούς· εἴτε ὑπὸ φίλων
ἐθέλεις ἀγαπᾶσθαι, τοὺς φίλους εὐεργετητέον· εἴτε
ὑπό τινος πόλεως ἐπιθυμεῖς τιμᾶσθαι, τὴν πόλιν
ὠφελητέον· εἴτε ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος πάσης ἀξιοῖς ἐπ'
ἀρετῇ θαυμάζεσθαι, τὴν Ἑλλάδα πειρατέον εὖ
ποιεῖν· εἴτε τὴν γῆν φέρειν σοι βούλει καρποὺς ἀφθό-
νους, τὴν γῆν θεραπευτέον· εἴτε ἀπὸ βοσκημάτων
οἴει δεῖν πλουτίζεσθαι, τῶν βοσκημάτων ἐπιμελη-
τέον· εἴτε διὰ πολέμου ὁρμᾷς αὔξεσθαι, καὶ βούλει
δύνασθαι τούς τε φίλους ἐλευθεροῦν καὶ τοὺς
ἐχθροὺς χειροῦσθαι, τὰς πολεμικὰς τέχνας αὐτάς τε
παρὰ τῶν ἐπισταμένων μαθητέον, καὶ ὅπως αὐταῖς
δεῖ χρῆσθαι ἀσκητέον· εἰ δὲ καὶ τῷ σώματι βούλει
δυνατὸς εἶναι, τῇ γνώμῃ ὑπηρετεῖν ἐθιστέον τὸ σῶ-
μα καὶ γυμναστέον σὺν πόνοις καὶ ἱδρῶτι. Καὶ ἡ 29
Κακία ὑπολαβοῦσα εἶπεν, (ὥς φησι Πρόδικος) Ἐν-
νοεῖς, ὦ Ἡράκλεις, ὡς χαλεπὴν καὶ μακρὰν ὁδὸν

ἐπὶ τὰς εὐφροσύνας ἡ γυνή σοι αὕτη διηγεῖται; ἐγὼ
δὲ ῥᾳδίαν καὶ βραχεῖαν ὁδὸν ἐπὶ τὴν εὐδαιμονίαν
30 ἄξω σε. Καὶ ἡ Ἀρετὴ εἶπεν, Ὦ τλῆμον, τί δὲ σὺ
ἀγαθὸν ἔχεις; ἢ τί ἡδὺ οἶσθα, μηδὲν τούτων ἕνεκα
πράττειν ἐθέλουσα; ἥτις οὐδὲ τὴν τῶν ἡδέων ἐπιθυ-
μίαν ἀναμένεις, ἀλλὰ πρὶν ἐπιθυμῆσαι, πάντων
ἐμπίπλασαι, πρὶν μὲν πεινῆν, ἐσθίουσα, πρὶν δὲ
διψῆν, πίνουσα· καὶ ἵνα μὲν ἡδέως φάγῃς, ὀψοποιοὺς
μηχανωμένη· ἵνα δὲ ἡδέως πίνῃς, οἴνους τε πολυτελεῖς
παρασκευάζῃ, καὶ τοῦ θέρους χιόνα περιθέουσα ζη-
τεῖς· ἵνα δὲ καθυπνώσῃς ἡδέως, οὐ μόνον τὰς στρω-
μνὰς μαλακάς, ἀλλὰ καὶ τὰς κλίνας καὶ τὰ ὑπόβαθρα
ταῖς κλίναις παρασκευάζεις. οὐ γὰρ διὰ τὸ πονεῖν,
ἀλλὰ διὰ τὸ μηδὲν ἔχειν, ὅ τι ποιῇς, ὕπνου ἐπιθυ-
μεῖς. τὰ δ' ἀφροδίσια πρὸ τοῦ δεῖσθαι ἀναγκάζεις,
πάντα μηχανωμένη, καὶ γυναιξὶ καὶ ἀνδράσι χρωμέ-
νη· οὕτω γὰρ παιδεύεις τοὺς σαυτῆς φίλους, τῆς μὲν
νυκτὸς ὑβρίζουσα, τῆς δὲ ἡμέρας τὸ χρησιμώτατον
31 κατακοιμίζουσα. Ἀθάνατος δὲ οὖσα, ἐκ θεῶν μὲν
ἀπέῤῥιψαι, ὑπὸ δὲ ἀνθρώπων ἀγαθῶν ἀτιμάζῃ·
τοῦ δὲ πάντων ἡδίστου ἀκούσματος, ἐπαίνου σεαυ-
τῆς, ἀνήκοος εἶ, καὶ τοῦ πάντων ἡδίστου θεάματος
ἀθέατος· οὐδὲν γὰρ πώποτε σαυτῆς ἔργον καλὸν τε-
θέασαι. Τίς δ' ἄν σοι λεγούσῃ τι πιστεύσειε; τίς δ'
ἂν δεομένῃ τινὸς ἐπαρκέσειεν; ἢ τίς ἂν εὖ φρονῶν
τοῦ σοῦ θιάσου τολμήσειεν εἶναι; οἳ, νέοι μὲν ὄντες,
τοῖς σώμασιν ἀδύνατοι εἰσί, πρεσβύτεροι δὲ γενόμε-
νοι, ταῖς ψυχαῖς ἀνόητοι· ἀπόνως μὲν λιπαροὶ διὰ

νεότητος φερόμενοι, ἐπιπόνως δὲ αὐχμηροὶ διὰ γήρως
περῶντες· τοῖς μὲν πεπραγμένοις αἰσχυνόμενοι, τοῖς
δὲ πραττομένοις βαρυνόμενοι· τὰ μὲν ἡδέα ἐν τῇ
νεότητι διαδραμόντες, τὰ δὲ χαλεπὰ εἰς τὸ γῆρας
ἀποθέμενοι. Ἐγὼ δὲ σύνειμι μὲν θεοῖς, σύνειμι δὲ 32
ἀνθρώποις τοῖς ἀγαθοῖς· ἔργον δὲ καλὸν οὔτε θεῖον
οὔτε ἀνθρώπινον χωρὶς ἐμοῦ γίγνεται. τιμῶμαι δὲ
μάλιστα πάντων καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρ' ἀνθρώ-
ποις οἷς προσήκει· ἀγαπητὴ μὲν συνεργὸς τεχνίταις,
πιστὴ δὲ φύλαξ οἴκων δεσπόταις, εὐμενὴς δὲ παρα-
στάτις οἰκέταις, ἀγαθὴ δὲ συλλήπτρια τῶν ἐν εἰρήνῃ
πόνων, βεβαία δὲ τῶν ἐν πολέμῳ σύμμαχος ἔργων,
ἀρίστη δὲ φιλίας κοινωνός. Ἔστι δὲ τοῖς μὲν ἐμοῖς 33
φίλοις ἡδεῖα μὲν καὶ ἀπράγμων σίτων καὶ ποτῶν
ἀπόλαυσις· ἀνέχονται γὰρ, ἕως ἂν ἐπιθυμήσωσιν
αὐτῶν. Ὕπνος δὲ αὐτοῖς πάρεστιν ἡδίων ἢ τοῖς ἀμό-
χθοις· καὶ οὔτε ἀπολείποντες αὐτὸν ἄχθονται, οὔτε
διὰ τοῦτον μεθιᾶσι τὰ δέοντα πράττειν. Καὶ οἱ μὲν
νέοι τοῖς τῶν πρεσβυτέρων ἐπαίνοις χαίρουσιν, οἱ δὲ
γεραίτεροι ταῖς τῶν νέων τιμαῖς ἀγάλλονται· καὶ
ἡδέως μὲν τῶν παλαιῶν πράξεων μέμνηνται, εὖ δὲ
τὰς παρούσας ἥδονται πράττοντες, δι' ἐμὲ φίλοι μὲν
θεοῖς ὄντες, ἀγαπητοὶ δὲ φίλοις, τίμιοι δὲ πατρίσιν.
ὅταν δ' ἔλθῃ τὸ πεπρωμένον τέλος, οὐ μετὰ λήθης
ἄτιμοι κεῖνται, ἀλλὰ μετὰ μνήμης τὸν ἀεὶ χρόνον
ὑμνούμενοι θάλλουσι. Τοιαῦτά σοι, ὦ παῖ τοκέων
ἀγαθῶν Ἡράκλεις, ἔξεστι διαπονησαμένῳ τὴν μακα-
ριστοτάτην εὐδαιμονίαν κεκτῆσθαι. Οὕτω πως διώκει 34

Πρόδικος τὴν ὑπ' ἀρετῆς Ἡρακλέους παίδευσιν· ἐκόσμησε μέντοι τὰς γνώμας ἔτι μεγαλειοτέροις ῥήμασιν, ἢ ἐγὼ νῦν. Σοὶ δ' οὖν ἄξιον, ὦ Ἀρίστιππε, τούτων ἐνθυμουμένῳ πειρᾶσθαί τι καὶ τῶν εἰς τὸν μέλλοντα χρόνον τοῦ βίου φροντίζειν.

CAP. II.

Αἰσθόμενος δέ ποτε Λαμπροκλέα, τὸν πρεσβύτατον υἱὸν ἑαυτοῦ, πρὸς τὴν μητέρα χαλεπαίνοντα, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ παῖ, οἶσθά τινας ἀνθρώπους ἀχαρίστους καλουμένους; — Καὶ μάλα, ἔφη ὁ νεανίσκος. — Καταμεμάθηκας οὖν τοὺς τί ποιοῦντας τὸ ὄνομα τοῦτο ἀποκαλοῦσιν; — Ἔγωγε, ἔφη· τοὺς γὰρ εὖ παθόντας, ὅταν δυνάμενοι χάριν ἀποδοῦναι μὴ ἀποδῶσιν, ἀχαρίστους καλοῦσιν. — Οὐκοῦν δοκοῦσί σοι ἐν τοῖς ἀδίκοις καταλογίζεσθαι τοὺς ἀχα-
2 *ρίστους; — Ἔμοιγε, ἔφη. — Ἤδη δέ ποτε ἐσκέψω, εἰ ἄρα, ὥςπερ τὸ ἀνδραποδίζεσθαι τοὺς μὲν φίλους ἄδικον εἶναι δοκεῖ, τοὺς δὲ πολεμίους δίκαιον, οὕτω καὶ τὸ ἀχαριστεῖν πρὸς μὲν τοὺς φίλους ἄδικόν ἐστι, πρὸς δὲ τοὺς πολεμίους δίκαιον; — Καὶ μάλα, ἔφη· καὶ δοκεῖ μοι, ὑφ' οὗ ἄν τις εὖ παθὼν εἴτε φίλου εἴτε πολεμίου μὴ πειρᾶται χάριν ἀποδιδόναι, ἄδικος*
3 *εἶναι. — Οὐκοῦν, εἴ γε οὕτως ἔχει τοῦτο, εἰλικρινής τις ἂν εἴη ἀδικία ἡ ἀχαριστία; — Συνωμολόγει. — Οὐκοῦν, ὅσῳ ἄν τις μείζω ἀγαθὰ παθὼν μὴ ἀποδιδῷ χάριν, τοσούτῳ ἀδικώτερος ἂν εἴη; — Συνέφη καὶ τοῦτο. — Τίνας οὖν, ἔφη, ὑπὸ τίνων εὕροιμεν*

ἂν μείζονα εὐεργετημένους ἢ παῖδας ὑπὸ γονέων;
οὓς οἱ γονεῖς ἐκ μὲν οὐκ ὄντων ἐποίησαν εἶναι, το-
σαῦτα δὲ καλὰ ἰδεῖν καὶ τοσούτων ἀγαθῶν μετασχεῖν,
ὅσα οἱ θεοὶ παρέχουσι τοῖς ἀνθρώποις· ἃ δὴ καὶ
οὕτως ἡμῖν δοκεῖ παντὸς ἄξια εἶναι, ὥςτε πάντες τὸ
καταλιπεῖν αὐτὰ πάντων μάλιστα φεύγομεν, καὶ αἱ
πόλεις ἐπὶ τοῖς μεγίστοις ἀδικήμασι ζημίαν θάνα-
τον πεποιήκασιν, ὡς οὐκ ἂν μείζονος κακοῦ φόβῳ
τὴν ἀδικίαν παύσοντες. Καὶ μή που τῶν γε ἀφρο- 4
δισίων ἕνεκα παιδοποιεῖσθαι τοὺς ἀνθρώπους ὑπο-
λάμβανε· ἐπεὶ τοῦ γε τῶν ἀπολυσόντων μεσταὶ μὲν
αἱ ὁδοί, μεστὰ δὲ τὰ οἰκήματα. φανεροὶ δ' ἐσμὲν καὶ
σκοπούμενοι, ἐξ ὁποίων ἂν γυναικῶν βέλτιστα ἡμῖν
τέκνα γένοιτο, αἷς συνελθόντες τεκτοποιούμεθα. Καὶ 5
ὁ μὲν ἀνὴρ τήν τε συντεκνοποιήσουσαν ἑαυτῷ τρέφει,
καὶ τοῖς μέλλουσιν ἔσεσθαι παισὶ προπαρασκευάζει
πάντα, ὅσα ἂν οἴηται συνοίσειν αὐτοῖς πρὸς τὸν βίον,
καὶ ταῦτα ὡς ἂν δύνηται πλεῖστα· ἡ δὲ γυνὴ ὑποδε-
ξαμένη τε φέρει τὸ φορτίον τοῦτο, βαρυνομένη τε
καὶ κινδυνεύουσα περὶ τοῦ βίου, καὶ μεταδιδοῦσα
τῆς τροφῆς, ᾗ καὶ αὐτὴ τρέφεται, καὶ σὺν πολλῷ
πόνῳ διενέγκασα καὶ τεκοῦσα, τρέφει τε καὶ ἐπιμε-
λεῖται, οὔτε προπεπονθυῖα οὐδὲν ἀγαθόν, οὔτε γι-
γνῶσκον τὸ βρέφος, ὑφ' ὅτου εὖ πάσχει, οὔτε σημαί-
νειν δυνάμενον, ὅτου δεῖται· ἀλλ' αὐτὴ στοχαζομένη
τά τε συμφέροντα καὶ τὰ κεχαρισμένα πειρᾶται ἐκ-
πληροῦν, καὶ τρέφει πολὺν χρόνον καὶ ἡμέρας καὶ νυ-
κτὸς ὑπομένουσα πονεῖν, οὐκ εἰδυῖα, τίνα τούτων χάριν

6 ἀπολήψεται. Καὶ οὐκ ἀρκεῖ θρέψαι μόνον, ἀλλὰ καὶ, ἐπειδὰν δόξωσιν ἱκανοὶ εἶναι οἱ παῖδες μανθάνειν τι, ἃ μὲν ἂν αὐτοὶ ἔχωσιν οἱ γονεῖς ἀγαθὰ πρὸς τὸν βίον, διδάσκουσιν· ἃ δ' ἂν οἴωνται ἄλλον ἱκανώτερον εἶναι διδάξαι, πέμπουσι πρὸς τοῦτον δαπανῶντες, καὶ ἐπιμελοῦνται πάντα ποιοῦντες, ὅπως οἱ παῖ-
7 δες αὐτοῖς γένωνται ὡς δυνατὸν βέλτιστοι. — Πρὸς ταῦτα ὁ νεανίσκος ἔφη· Ἀλλά τοι εἰ καὶ ταῦτα πάντα πεποίηκε καὶ ἄλλα τούτων πολλαπλάσια, οὐδεὶς ἂν δύναιτο αὐτῆς ἀνασχέσθαι τὴν χαλεπότητα. — Καὶ ὁ Σωκράτης, Πότερα δὲ οἴει, ἔφη, θηρίου ἀγριότητα δυςφορωτέραν εἶναι ἢ μητρός; — Ἐγὼ μὲν οἶμαι, ἔφη, μητρός, τῆς γε τοιαύτης. — Ἤδη πώποτε οὖν ἢ δακοῦσα κακόν τί σοι ἔδωκεν ἢ λακτίσασα, οἷα ὑπὸ θηρίων ἤδη πολλοὶ ἔπαθον; —
8 Ἀλλὰ νὴ Δία, ἔφη, λέγει, ἃ οὐκ ἄν τις ἐπὶ τῷ βίῳ παντὶ βούλοιτο ἀκοῦσαι. — Σὺ δὲ πόσα, ἔφη ὁ Σωκράτης, οἴει ταύτῃ δυςάνεκτα, καὶ τῇ φωνῇ καὶ τοῖς ἔργοις ἐκ παιδίου δυςκολαίνων καὶ ἡμέρας καὶ νυκτός, πράγματα παρασχεῖν; πόσα δὲ λυπῆσαι κάμνων; — Ἀλλ' οὐδεπώποτε αὐτήν, ἔφη, οὔτ' εἶπα
9 οὔτ' ἐποίησα οὐδέν, ἐφ' ᾧ ᾐσχύνθη. — Τί δ'; οἴει, ἔφη, χαλεπώτερον εἶναι σοὶ ἀκούειν ὧν αὐτὴ λέγει, ἢ τοῖς ὑποκριταῖς, ὅταν ἐν ταῖς τραγῳδίαις ἀλλήλους τὰ ἔσχατα λέγωσιν; — Ἀλλ', οἶμαι, ἐπειδὴ οὐκ οἴονται τῶν λεγόντων οὔτε τὸν ἐλέγχοντα ἐλέγχειν, ἵνα ζημιώσῃ, οὔτε τὸν ἀπειλοῦντα ἀπειλεῖν, ἵνα κακόν τι ποιήσῃ, ῥᾳδίως φέρουσι. — Σὺ δ' εὖ εἰ-

δῶς, ὅτι, ἃ λέγει σοι ἡ μήτηρ, οὐ μόνον οὐδὲν κα-
κὸν νοοῦσα λέγει, ἀλλὰ καὶ βουλομένη σοὶ ἀγαθὰ
εἶναι, ὅσα οὐδενὶ ἄλλῳ, χαλεπαίνεις, ἢ νομίζεις κα-
κόνουν τὴν μητέρα σοι εἶναι; — Οὐ δῆτα, ἔφη,
τοῦτό γε οὐκ οἴομαι. — Καὶ ὁ Σωκράτης, Οὐκοῦν, 10
ἔφη, σὺ ταύτην, εὔνουν τέ σοι οὖσαν καὶ ἐπιμελο-
μένην, ὡς μάλιστα δύναται, κάμνοντος, ὅπως ὑγιανεῖς
τε καὶ ὅπως τῶν ἐπιτηδείων μηδενὸς ἐνδεὴς ἔσῃ, καὶ
πρὸς τούτοις, πολλὰ τοῖς θεοῖς εὐχομένην ἀγαθὰ
ὑπὲρ σοῦ, καὶ εὐχὰς ἀποδιδοῦσαν, χαλεπὴν εἶναι
φῄς; ἐγὼ μὲν οἶμαι, εἰ τοιαύτην μὴ δύνασαι φέρειν
μητέρα, τἀγαθά σε οὐ δύνασθαι φέρειν. Εἰπὲ δέ 11
μοι, ἔφη, πότερον ἄλλον τινὰ οἴει δεῖν θεραπεύειν;
ἢ παρεσκεύασαι μηδενὶ ἀνθρώπων πειρᾶσθαι ἀρέ-
σκειν, μηδ' ἕπεσθαι, μήτε πείθεσθαι μήτε στρατηγῷ
μήτε ἄλλῳ ἄρχοντι; — Ναὶ μὰ Δία ἔγωγε, ἔφη. —
Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ τῷ γείτονι βούλει σὺ 12
ἀρέσκειν, ἵνα σοι καὶ πῦρ ἐναύῃ, ὅταν τούτου δέῃ,
καὶ ἀγαθοῦ τέ σοι γίγνηται συλλήπτωρ, καὶ, ἄν τι
σφαλλόμενος τύχῃς, εὐνοϊκῶς ἐγγύθεν βοηθῇ σοι; —
Ἔγωγε, ἔφη. — Τί δέ; συνοδοιπόρον ἢ σύμπλουν,
ἢ εἴ τῳ ἄλλῳ ἐντυγχάνοις, οὐδὲν ἄν σοι διαφέροι φί-
λον ἢ ἐχθρὸν γενέσθαι, ἢ καὶ τῆς παρὰ τούτων εὐ-
νοίας οἴει δεῖν ἐπιμελεῖσθαι; — Ἔγωγε, ἔφη. —
Εἶτα τούτων μὲν ἐπιμελεῖσθαι παρεσκεύασαι, τὴν δὲ 13
μητέρα τὴν πάντων μάλιστά σε φιλοῦσαν οὐκ οἴει
δεῖν θεραπεύειν; οὐκ οἶσθα, ὅτι καὶ ἡ πόλις ἄλλης
μὲν ἀχαριστίας οὐδεμιᾶς ἐπιμελεῖται, οὐδὲ δικάζει,

ἀλλὰ περιορᾷ τοὺς εὖ πεπονθότας χάριν οὐκ ἀποδιδόντας· ἐὰν δέ τις γονέας μὴ θεραπεύῃ, τούτῳ δίκην τε ἐπιτίθησι, καὶ ἀποδοκιμάζουσα οὐκ ἐᾷ ἄρχειν τοῦτον, ὡς οὔτε ἂν τὰ ἱερὰ εὐσεβῶς τὰ θυόμενα ὑπὲρ τῆς πόλεως τούτου θύοντος, οὔτε ἄλλο καλῶς καὶ δικαίως οὐδὲν ἂν τούτου πράξανιος; Καὶ νὴ Δία, ἐάν τις τῶν γονέων τελευτησάντων τοὺς τάφους μὴ κοσμῇ, καὶ τοῦτο ἐξετάζει ἡ πόλις ἐν ταῖς τῶν
14 ἀρχόντων δοκιμασίαις. Σὺ οὖν, ὦ παῖ, ἂν σωφρονῇς, τοὺς μὲν θεοὺς παραιτήσῃ συγγνώμονάς σοι εἶναι, εἴ τι παρημέληκας τῆς μητρός, μή σε καὶ οὗτοι, νομίσαντες ἀχάριστον εἶναι, οὐκ ἐθέλωσιν εὖ ποιεῖν· τοὺς δὲ ἀνθρώπους αὖ φυλάξῃ, μή σε αἰσθόμενοι τῶν γονέων ἀμελοῦντα πάντες ἀτιμάσωσιν, κᾆτα ἐν ἐρημίᾳ φίλων ἀναφανῇς. εἰ γάρ σε ὑπολάβοιεν πρὸς τοὺς γονέας ἀχάριστον εἶναι, οὐδεὶς ἂν νομίσειεν εὖ σε ποιήσας χάριν ἀπολήψεσθαι.

CAP. III.

Χαιρεφῶντα δέ ποτε καὶ Χαιρεκράτην, ἀδελφὼ μὲν ὄντε ἀλλήλοιν, ἑαυτῷ δὲ γνωρίμω, αἰσθόμενος διαφερομένω, ἰδὼν τὸν Χαιρεκράτην, — Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Χαιρέκρατες, οὐ δήπου καὶ σὺ εἶ τῶν τοιούτων ἀνθρώπων, οἳ χρησιμώτερον νομίζουσι χρήματα ἢ ἀδελφόν; καὶ ταῦτα, τῶν μὲν ἀφρόνων ὄντων, τοῦ δὲ φρονίμου· καὶ τῶν μὲν βοηθείας δεομένων, τοῦ δὲ βοηθεῖν δυναμένου· καὶ πρὸς τούτοις, τῶν μὲν
2 πλειόνων ὑπαρχόντων, τοῦ δὲ ἑνός. Θαυμαστὸν δὲ

καὶ τοῦτο, εἴ τις τοὺς μὲν ἀδελφοὺς ζημίαν ἡγεῖται,
ὅτι οὐ καὶ τὰ τῶν ἀδελφῶν κέκτηται, τοὺς δὲ πολί-
τας οὐχ ἡγεῖται ζημίαν, ὅτι οὐ καὶ τὰ τῶν πολιτῶν
ἔχει, ἀλλ' ἐνταῦθα μὲν δύναται λογίζεσθαι, ὅτι
κρεῖττον σὺν πολλοῖς οἰκοῦντα ἀσφαλῶς τἀρκοῦντα
ἔχειν, ἢ μόνον διαιτώμενον τὰ τῶν πολιτῶν ἐπικιν-
δύνως πάντα κεκτῆσθαι· ἐπὶ δὲ τῶν ἀδελφῶν τὸ
αὐτὸ τοῦτο ἀγνοοῦσι. *Καὶ* οἰκέτας μὲν οἱ δυνάμενοι 3
ὠνοῦνται, ἵνα συνεργοὺς ἔχωσι, καὶ φίλους κτῶνται,
ὡς βοηθῶν δεόμενοι· τῶν δὲ ἀδελφῶν ἀμελοῦσιν,
ὥςπερ ἐκ πολιτῶν μὲν γιγνομένους φίλους, ἐξ ἀδελ-
φῶν δὲ οὐ γιγνομένους. *Καὶ* μὴν πρὸς φιλίαν μέγα 4
μὲν ὑπάρχει τὸ ἐκ τῶν αὐτῶν φῦναι, μέγα δὲ τὸ
ὁμοῦ τραφῆναι· ἐπεὶ καὶ τοῖς θηρίοις πόθος τις
ἐγγίγνεται τῶν συντρόφων. πρὸς δὲ τούτοις καὶ οἱ
ἄλλοι ἄνθρωποι τιμῶσί τε μᾶλλον τοὺς συναδέλφους
ὄντας τῶν ἀναδέλφων, καὶ ἧττον τούτοις ἐπιτίθεν-
ται. — *Καὶ ὁ Χαιρεκράτης εἶπεν· Ἀλλ' εἰ μέν, ὦ* 5
*Σώκρατες, μὴ μέγα εἴη τὸ διάφορον, ἴσως ἂν δέοι
φέρειν τὸν ἀδελφὸν, καὶ μὴ μικρῶν ἕνεκα φεύγειν·
ἀγαθὸν γὰρ, ὥςπερ καὶ σὺ λέγεις, ἀδελφὸς, ὢν οἷον
δεῖ· ὁπότε μέντοι παντὸς ἐνδέοι, καὶ πᾶν τὸ ἐναν-
τιώτατον εἴη, τί ἄν τις ἐπιχειροίη τοῖς ἀδυνάτοις;
— Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Πότερα δὲ, ὦ Χαιρέ-* 6
*κρατες, οὐδενὶ ἀρέσαι δύναται Χαιρεφῶν, ὥςπερ οὐδὲ
σοί, ἢ ἔστιν οἷς καὶ πάνυ ἀρέσκει; — Διὰ τοῦτο
γάρ τοι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἄξιόν ἐστιν ἐμὲ μισεῖν
αὐτὸν, ὅτι ἄλλοις μὲν ἀρέσκειν δύναται, ἐμοὶ δὲ,*

ὅπου ἂν παρῇ, πανταχοῦ καὶ ἔργῳ καὶ λόγῳ ζημία
7 μᾶλλον ἢ ὠφέλειά ἐστιν. — Ἆρ᾽ οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὥςπερ ἵππος τῷ ἀνεπιστήμονι μὲν, ἐγχειροῦντι δὲ χρῆσθαι ζημία ἐστὶν, οὕτω καὶ ἀδελφὸς, ὅταν τις αὐτῷ μὴ ἐπιστάμενος ἐγχειρῇ χρῆσθαι, ζη-
8 μία ἐστί; — Πῶς δ᾽ ἂν ἐγὼ, ἔφη ὁ Χαιρεκράτης, ἀνεπιστήμων εἴην ἀδελφῷ χρῆσθαι, ἐπιστάμενός γε καὶ εὖ λέγειν τὸν εὖ λέγοντα, καὶ εὖ ποιεῖν τὸν εὖ ποιοῦντα; τὸν μέντοι καὶ λόγῳ καὶ ἔργῳ πειρώμενον ἐμὲ ἀνιᾶν, οὐκ ἂν δυναίμην οὔτ᾽ εὖ λέγειν, οὔτ᾽ εὖ
9 ποιεῖν, ἀλλ᾽ οὐδὲ πειράσομαι. — Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Θαυμαστά γε λέγεις, ὦ Χαιρέκρατες, εἰ κύνα μὲν, εἰ σοὶ ἦν ἐπὶ προβάτοις ἐπιτήδειος, καὶ τοὺς μὲν ποιμένας ἠσπάζετο, σοὶ δὲ προσιόντι ἐχαλέπαινεν, ἀμελήσας ἂν τοῦ ὀργίζεσθαι ἐπειρῶ εὖ ποιήσας πραΰνειν αὐτόν· τὸν δὲ ἀδελφὸν φῂς μὲν μέγα ἂν ἀγαθὸν εἶναι, ὄντα πρός σε οἷον δεῖ, ἐπίστασθαι δὲ ὁμολογῶν καὶ εὖ ποιεῖν καὶ εὖ λέγειν, οὐκ ἐπιχειρεῖς μηχανᾶσθαι, ὅπως σοι ὡς βέλτιστος ἔσται. —
10 Καὶ ὁ Χαιρεκράτης, Δέδοικα, ἔφη, ὦ Σώκρατες, μὴ οὐκ ἔχω ἐγὼ τοσαύτην σοφίαν, ὥςτε Χαιρεφῶντα ποιῆσαι πρὸς ἐμὲ οἷον δεῖ. — Καὶ μὴν οὐδέν γε ποικίλον, ἔφη ὁ Σωκράτης, οὐδὲ καινὸν δεῖ ἐπ᾽ αὐτὸν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, μηχανᾶσθαι· οἷς δὲ καὶ σὺ ἐπίστασαι αὐτὸς, οἶμαι ἂν αὐτὸν ἁλόντα περὶ πολλοῦ
11 ποιεῖσθαί σε. — Οὐκ ἂν φθάνοις, ἔφη, λέγων, εἴ τι ᾔσθησαί με φίλτρον ἐπιστάμενον, ὃ ἐγὼ εἰδὼς λέληθα ἐμαυτόν; — Λέγε δή μοι, ἔφη, εἴ τινα τῶν

γνωρίμων βούλοιο κατεργάσασθαι, ὁπότε θύοι, κα-
λεῖν σε ἐπὶ δεῖπνον, τί ἂν ποιοίης; — Δῆλον ὅτι
κατάρχοιμι ἂν τοῦ αὐτὸς, ὅτε θύοιμι, καλεῖν ἐκεῖ-
νον. — Εἰ δὲ βούλοιο τῶν φίλων τινὰ προτρέψα- 12
σθαι, ὁπότε ἀποδημοίης, ἐπιμελεῖσθαι τῶν σῶν, τί
ἂν ποιοίης; — Δῆλον ὅτι πρότερος ἂν ἐγχειροίην
ἐπιμελεῖσθαι τῶν ἐκείνου, ὁπότε ἀποδημοίη. — Εἰ 13
δὲ βούλοιο ξένον ποιῆσαι ὑποδέχεσθαι σεαυτὸν, ὁπό-
τε ἔλθοις εἰς τὴν ἐκείνου, τί ἂν ποιοίης; — Δῆ-
λον ὅτι καὶ τοῦτον πρότερος ὑποδεχοίμην ἂν, ὁπότε
ἔλθοι Ἀθήναζε. καὶ εἴ γε βουλοίμην αὐτὸν προθυ-
μεῖσθαι διαπράττειν μοι, ἐφ᾽ ἃ ἥκοιμι, δῆλον ὅτι
καὶ τοῦτο δέοι ἂν πρότερον αὐτὸν ἐκείνῳ ποιεῖν. —
Πάντ᾽ ἄρα σύ γε τὰ ἐν ἀνθρώποις φίλτρα ἐπιστά- 14
μενος πάλαι ἀπεκρύπτου. ἢ ὀκνεῖς, ἔφη, ἄρξαι, μὴ
αἰσχρὸς φανῇς, ἐὰν πρότερος τὸν ἀδελφὸν εὖ ποιῇς;
καὶ μὴν πλείστου γε δοκεῖ ἀνὴρ ἐπαίνου ἄξιος εἶναι,
ὃς ἂν φθάνῃ τοὺς μὲν πολεμίους κακῶς ποιῶν, τοὺς
δὲ φίλους εὐεργετῶν. εἰ μὲν οὖν ἐδόκει μοι Χαιρεφῶν
ἡγεμονικώτερος εἶναι σοῦ πρὸς τὴν πρᾶξιν ταύτην,
ἐκεῖνον ἂν ἐπειρώμην πείθειν πρότερον ἐγχειρεῖν τῷ
σε φίλον ποιεῖσθαι· νῦν δέ μοι σὺ δοκεῖς ἡγούμενος
μᾶλλον ἂν ἐξεργάσασθαι τοῦτο. — Καὶ ὁ Χαιρε- 15
κράτης εἶπεν· Ἄτοπα λέγεις, ὦ Σώκρατες, καὶ οὐ-
δαμῶς πρὸς σοῦ, ὅς γε κελεύεις ἐμὲ νεώτερον ὄντα
καθηγεῖσθαι. καίτοι τούτου γε παρὰ πᾶσιν ἀνθρώ-
ποις τἀναντία νομίζεται, τὸν πρεσβύτερον ἡγεῖσθαι
παντὸς καὶ ἔργου καὶ λόγου. — Πῶς; ἔφη ὁ Σω- 16

κράτης· οὐ γὰρ καὶ ὁδοῦ παραχωρῆσαι τὸν νεώτερον
τῷ πρεσβυτέρῳ συντυγχάνοντι πανταχοῦ νομίζεται;
καὶ οὐ καθήμενον ὑπαναστῆναι, καὶ κοίτῃ μαλακῇ
τιμῆσαι, καὶ λόγων ὑπεῖξαι; ὦ ἀγαθὲ, μὴ ὄκνει,
ἔφη, ἀλλ᾽ ἐγχείρει τὸν ἄνδρα καταπραΰνειν· καὶ
πάνυ ταχύ σοι ὑπακούσεται. οὐχ ὁρᾷς, ὡς φιλότιμός
ἐστι καὶ ἐλευθέριος; τὰ μὲν γὰρ πονηρὰ ἀνθρώπια
οὐκ ἂν ἄλλως μᾶλλον ἕλοις, ἢ εἰ διδοίης τι· τοὺς
δὲ καλοὺς κἀγαθοὺς ἀνθρώπους προσφιλῶς χρώμε-
17 νος μάλιστ᾽ ἂν κατεργάσαιο. — Καὶ ὁ Χαιρεκρά-
της εἶπεν· Ἐὰν οὖν, ἐμοῦ ταῦτα ποιοῦντος, ἐκεῖνος
μηδὲν βελτίων γίγνηται; — Τί γὰρ ἄλλο, ἔφη ὁ
Σωκράτης, ἢ κινδυνεύσεις ἐπιδεῖξαι, σὺ μὲν χρηστός
τε καὶ φιλάδελφος εἶναι, ἐκεῖνος δὲ φαῦλός τε καὶ
οὐκ ἄξιος εὐεργεσίας; Ἀλλ᾽ οὐδὲν οἶμαι τούτων ἔσε-
σθαι· νομίζω γὰρ αὐτὸν, ἐπειδὰν αἴσθηται σὲ προ-
καλούμενον ἑαυτὸν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτον, πάνυ φι-
λονικήσειν, ὅπως περιγένηταί σου λόγῳ καὶ ἔργῳ εὖ
18 ποιῶν. Νῦν μὲν γὰρ οὕτως, ἔφη, διάκεισθον, ὥς-
περ εἰ τὼ χεῖρε, ἃς ὁ θεὸς ἐπὶ τὸ συλλαμβάνειν
ἀλλήλαιν ἐποίησεν, ἀφεμένω τούτου τράποιντο πρὸς
τὸ διακωλύειν ἀλλήλω· ἢ εἰ τὼ πόδε θείᾳ μοίρᾳ πε-
ποιημένω πρὸς τὸ συνεργεῖν ἀλλήλοιν, ἀμελήσαντε
19 τούτου ἐμποδίζοιεν ἀλλήλω. Οὐκ ἂν πολλὴ ἀμαθία
εἴη καὶ κακοδαιμονία, τοῖς ἐπ᾽ ὠφελείᾳ πεποιημένοις
ἐπὶ βλάβῃ χρῆσθαι; Καὶ μὴν ἀδελφώ γε, ὡς ἐμοὶ
δοκεῖ, ὁ θεὸς ἐποίησεν ἐπὶ μείζονι ὠφελείᾳ ἀλλήλοιν,
ἢ χεῖρέ τε καὶ πόδε καὶ ὀφθαλμὼ καὶ τἆλλα, ὅσα

ἀδελφὰ ἔφυσεν ἀνθρώποις. Χεῖρες μὲν γὰρ, εἰ δέοι αὐτὰ τὰ πλέον ὀργυιᾶς διέχοντα ἅμα ποιῆσαι, οὐκ ἂν δύναιντο· πόδες δὲ οὐδ᾽ ἂν ἐπὶ τὰ ὀργυιὰν διέχοντα ἔλθοιεν ἅμα· ὀφθαλμοὶ δὲ, οἳ καὶ δοκοῦντες ἐπὶ πλεῖστον ἐξικνεῖσθαι, οὐδ᾽ ἂν τῶν ἔτι ἐγγυτέρω ὄντων τὰ ἔμπροσθεν ἅμα καὶ τὰ ὄπισθεν ἰδεῖν δύναιντο· ἀδελφὼ δὲ φίλω ὄντε, καὶ πολὺ διεστῶτε, πράττετον ἅμα καὶ τὰ ἐπ᾽ ὠφελείᾳ ἀλλήλοιν.

CAP. IV.

Ἤκουσα δέ ποτε αὐτοῦ καὶ περὶ φίλων διαλεγομένου, ἐξ ὧν ἔμοιγε ἐδόκει μάλιστ᾽ ἄν τις ὠφελεῖσθαι πρὸς φίλων κτῆσίν τε καὶ χρείαν. τοῦτο μὲν γὰρ δὴ πολλῶν ἔφη ἀκούειν, ὡς πάντων κτημάτων κράτιστον ἂν εἴη φίλος σαφὴς καὶ ἀγαθός· ἐπιμελουμένους δὲ παντὸς μᾶλλον ὁρᾷν ἔφη τοὺς πολλοὺς ἢ φίλων κτήσεως.
2 Καὶ γὰρ οἰκίας καὶ ἀγροὺς καὶ ἀνδράποδα καὶ βοσκήματα καὶ σκεύη κτωμένους τε ἐπιμελῶς ὁρᾷν ἔφη, καὶ τὰ ὄντα σώζειν πειρωμένους· φίλον δὲ, ὃ μέγιστον ἀγαθὸν εἶναί φασιν, ὁρᾷν ἔφη τοὺς πολλοὺς οὔτε, ὅπως κτήσονται, φροντίζοντας, οὔτε, ὅπως οἱ ὄντες ἑαυτοῖς σώζωνται.
3 Ἀλλὰ καὶ καμνόντων φίλων τε καὶ οἰκετῶν, ὁρᾷν τινας ἔφη τοῖς μὲν οἰκέταις καὶ ἰατροὺς εἰςάγοντας, καὶ τἄλλο πρὸς ὑγιείαν ἐπιμελῶς παρασκευάζοντας, τῶν δὲ φίλων ὀλιγωροῦντας· ἀποθανόντων τε ἀμφοτέρων, ἐπὶ μὲν τοῖς οἰκέταις ἀχθομένους τε καὶ ζημίαν ἡγουμένους, ἐπὶ δὲ τοῖς φίλοις οὐδὲν οἰομένους ἐλαττοῦσθαι· καὶ

τῶν μὲν ἄλλων κτημάτων οὐδὲν ἐῶντας ἀθεράπευτον οὐδ' ἀνεπίσκεπτον, τῶν δὲ φίλων ἐπιμελείας δεομέ-
4 νων ἀμελοῦντας. Ἔτι δὲ πρὸς τούτοις ὁρᾷν ἔφη τοὺς πολλοὺς τῶν μὲν ἄλλων κτημάτων καὶ πάνυ πολλῶν αὐτοῖς ὄντων τὸ πλῆθος εἰδότας, τῶν δὲ φίλων ὀλίγων ὄντων οὐ μόνον τὸ πλῆθος ἀγνοοῦντας, ἀλλὰ καὶ τοῖς πυνθανομένοις τοῦτο καταλέγειν ἐγχειρήσαντας, οὓς ἐν τοῖς φίλοις ἔθεσαν, πάλιν τοῦτο ἀνατίθεσθαι· τοσοῦτον αὐτοὺς τῶν φίλων φροντι-
5 ζειν. Καίτοι πρὸς ποῖον κτῆμα τῶν ἄλλων παραβαλλόμενος φίλος ἀγαθὸς οὐκ ἂν πολλῷ κρείττων φανείη; ποῖος γὰρ ἵππος ἢ ποῖον ζεῦγος οὕτω χρήσιμον, ὥςπερ ὁ χρηστὸς φίλος; ποῖον δὲ ἀνδράποδον οὕτως εὔνουν καὶ παραμόνιμον; ἢ ποῖον ἄλλο
6 κτῆμα οὕτω πάγχρηστον; Ὁ γὰρ ἀγαθὸς φίλος ἑαυτὸν τάττει πρὸς πᾶν τὸ ἐλλεῖπον τῷ φίλῳ καὶ τῆς τῶν ἰδίων κατασκευῆς καὶ τῶν κοινῶν πράξεων· καὶ ἄν τέ τινα εὖ ποιῆσαι δέῃ, συνεπισχύει, ἄν τέ τις φόβος ταράττῃ, συμβοηθεῖ, τὰ μὲν συναναλίσκων, τὰ δὲ συμπράττων, καὶ τὰ μὲν συμπείθων, τὰ δὲ βιαζόμενος, καὶ εὖ μὲν πράττοντας πλεῖστα
7 εὐφραίνων, σφαλλομένους δὲ πλεῖστα ἐπανορθῶν. Ἃ δὲ αἵ τε χεῖρες ἑκάστῳ ὑπηρετοῦσι, καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ προορῶσι, καὶ τὰ ὦτα προακούουσι, καὶ οἱ πόδες διανύτουσι, τούτων φίλος εὐεργετῶν οὐδενὸς λείπεται· πολλάκις δέ, ἃ πρὸ αὑτοῦ τις ἢ οὐκ ἐξειργάσατο ἢ οὐκ εἶδεν ἢ οὐκ ἤκουσεν ἢ οὐ διήνυσε, ταῦτα ὁ φίλος πρὸ τοῦ φίλου ἐξήρκεσεν. Ἀλλ' ὅμως

ἔνιοι μὲν δένδρα πειρῶνται θεραπεύειν τοῦ καρποῦ ἕνεκεν· τοῦ δὲ παμφορωτάτου κτήματος, ὃ καλεῖται φίλος, ἀργῶς καὶ ἀνειμένως οἱ πλεῖστοι ἐπιμέλονται.

CAP. V.

Ἤκουσα δέ ποτε καὶ ἄλλον αὐτοῦ λόγον, ὅς ἐδόκει μοι προτρέπειν τὸν ἀκούοντα ἐξετάζειν ἑαυτόν, ὁπόσου τοῖς φίλοις ἄξιος εἴη. Ἰδὼν γάρ τινα τῶν ξυνόντων ἀμελοῦντα φίλου πενίᾳ πιεζομένου, ἤρετο Ἀντισθένη ἐναντίον τοῦ ἀμελοῦντος αὐτοῦ καὶ ἄλλων πολλῶν· — Ἆρα, ἔφη, ὦ Ἀντίσθενες, εἰσί τι- 2
νες ἀξίαι φίλων, ὥσπερ οἰκετῶν; Τῶν γὰρ οἰκετῶν ὁ μέν που δύο μνῶν ἄξιός ἐστιν, ὁ δὲ οὐδ' ἡμιμναίου, ὁ δὲ πέντε μνῶν, ὁ δὲ καὶ δέκα· Νικίας δὲ ὁ Νικηράτου λέγεται ἐπιστάτην εἰς τἀργύρια πρίασθαι ταλάντου. Σκοπῶμεν δὴ τοῦτο, ἔφη, εἰ ἄρα, ὥσπερ τῶν οἰκετῶν, οὕτω καὶ τῶν φίλων εἰσὶν ἀξίαι. —
Ναὶ μὰ Δί', ἔφη ὁ Ἀντισθένης. ἔγωγ' οὖν βουλοί- 3
μην ἂν τὸν μέν τινα φίλον μοι εἶναι μᾶλλον ἢ δύο μνᾶς, τὸν δ' οὐδ' ἂν ἡμιμναίου προτιμησαίμην, τὸν δὲ καὶ πρὸ δέκα μνῶν ἑλοίμην ἄν, τὸν δὲ πρὸ πάντων χρημάτων καὶ πόρων πριαίμην ἂν φίλον μοι εἶ-
ναι. — Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, εἴ γε ταῦτα 4
τοιαῦτά ἐστι, καλῶς ἂν ἔχοι ἐξετάζειν τινὰ ἑαυτόν, πόσου ἄρα τυγχάνοι τοῖς φίλοις ἄξιος ὤν, καὶ πειρᾶσθαι ὡς πλείστου ἄξιος εἶναι, ἵνα ἧττον αὐτὸν οἱ φίλοι προδιδῶσιν. ἐγὼ γάρ τοι, ἔφη, πολλάκις ἀκούω τοῦ μέν, ὅτι προὔδωκεν αὐτὸν φίλος ἀνήρ,

τοῦ δὲ, ὅτι μνᾶν ἀνθ' ἑαυτοῦ μᾶλλον εἵλετο ἀνὴρ,
5 ὃν ᾤετο φίλον εἶναι. Τὰ τοιαῦτα πάντα σκοπῶ, μὴ, ὥςπερ, ὅταν τις οἰκέτην πονηρὸν [ἔχῃ,] πωλεῖ καὶ ἀποδίδοται τοῦ εὑρόντος, οὕτω καὶ τὸν πονηρὸν φίλον, ὅταν ἐξῇ τὸ πλεῖον τῆς ἀξίας λαβεῖν, ἐπαγωγὸν ᾖ προδίδοσθαι. τοὺς δὲ χρηστοὺς οὔτε οἰκέτας πάνυ τι πωλουμένους ὁρῶ, οὔτε φίλους προδιδομένους.

CAP. VI.

Ἐδόκει δέ μοι καὶ εἰς τὸ δοκιμάζειν φίλους, ὁποίους ἄξιον κτᾶσθαι, φρενοῦν τοιάδε λέγων· — Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Κριτόβουλε, εἰ δεοίμεθα φίλου ἀγαθοῦ, πῶς ἂν ἐπιχειροίημεν σκοπεῖν; ἆρα πρῶτον μὲν ζητητέον, ὅςτις ἄρχει γαστρός τε καὶ φιλοποσίας καὶ λαγνείας καὶ ὕπνου καὶ ἀργίας; ὁ γὰρ ὑπὸ τούτων κρατούμενος οὔτ' αὐτὸς ἑαυτῷ δύναιτ' ἂν οὔτε φίλῳ τὰ δέοντα πράττειν; — Μὰ Δί', οὐ δῆτα, ἔφη. — Οὐκοῦν τοῦ μὲν ὑπὸ τούτων ἀρχομένου ἀφεκτέον δοκεῖ σοι εἶναι; — Πάνυ μὲν οὖν,
2 ἔφη. — Τί γάρ; ἔφη, ὅςτις δαπανηρὸς ὢν μὴ αὐτάρκης ἐστὶν, ἀλλ' ἀεὶ τῶν πλησίον δεῖται, καὶ λαμβάνων μὲν μὴ δύναται ἀποδιδόναι, μὴ λαμβάνων δὲ τὸν μὴ διδόντα μισεῖ, οὐ δοκεῖ σοι καὶ οὗτος χαλεπὸς φίλος εἶναι; — Πάνυ, ἔφη. — Οὐκοῦν ἀφεκτέον καὶ τούτου; — Ἀφεκτέον μέντοι, ἔφη. —
3 Τί γάρ; ὅςτις χρηματίζεσθαι μὲν δύναται, πολλῶν δὲ χρημάτων ἐπιθυμεῖ, καὶ διὰ τοῦτο δυςξύμβολός ἐστι, καὶ λαμβάνων μὲν ἥδεται, ἀποδιδόναι δὲ οὐ

βούλεται; — Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, ἔφη, οὗτος ἔτι πο-
νηρότερος ἐκείνου εἶναι. — Τί δέ; ὅςτις διὰ τὸν 4
ἔρωτα τοῦ χρηματίζεσθαι μηδὲ πρὸς ἓν ἄλλο σχο-
λὴν ποιεῖται, ἢ ὁπόθεν αὐτὸς κερδανεῖ; — Ἀφε-
κτέον καὶ τούτου, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ· ἀνωφελὴς γὰρ ἂν
εἴη τῷ χρωμένῳ. — Τί δέ; ὅςτις στασιώδης τέ
ἐστι καὶ θέλων πολλοὺς τοῖς φίλοις ἐχθροὺς παρ-
έχειν; — Φευκτέον, νὴ Δία, καὶ τοῦτον. — Εἰ
δέ τις τούτων μὲν τῶν κακῶν μηδὲν ἔχοι, εὖ δὲ πά-
σχων ἀνέχοιτο, μηδὲν φροντίζων τοῦ ἀντευεργετεῖν;
— Ἀνωφελὴς ἂν εἴη καὶ οὗτος. ἀλλὰ ποῖον, ὦ Σώ-
κρατες, ἐπιχειρήσομεν φίλον ποιεῖσθαι; — Οἶμαι 5
μέν, ὃς τἀναντία τούτων, ἐγκρατὴς μέν ἐστι τῶν διὰ
τοῦ σώματος ἡδονῶν, εὔοργος δὲ καὶ εὐξύμβολος ὢν
τυγχάνει, καὶ φιλόνικος πρὸς τὸ μὴ ἐλλείπεσθαι εὖ
ποιῶν τοὺς εὐεργετοῦντας ἑαυτόν, ὥςτε λυσιτελεῖν
τοῖς χρωμένοις. — Πῶς οὖν ἂν ταῦτα δοκιμάσαι- 6
μεν, ὦ Σώκρατες, πρὸ τοῦ χρῆσθαι; — Τοὺς μὲν
ἀνδριαντοποιούς, ἔφη, δοκιμάζομεν, οὐ τοῖς λόγοις
αὐτῶν τεκμαιρόμενοι, ἀλλ' ὃν ἂν ὁρῶμεν τοὺς πρό-
σθεν ἀνδριάντας καλῶς εἰργασμένον, τούτῳ πιστεύο-
μεν καὶ τοὺς λοιποὺς εὖ ποιήσειν. — Καὶ ἄνδρα 7
δὴ λέγεις, ἔφη, ὃς ἂν τοὺς φίλους τοὺς πρόσθεν εὖ
ποιῶν φαίνηται, δῆλον εἶναι καὶ τοὺς ὑστέρους εὐερ-
γετήσοντα; — Καὶ γὰρ ἵπποις, ἔφη, ὃν ἂν τοῖς
πρόσθεν ὁρῶ καλῶς χρώμενον, τοῦτον καὶ ἄλλοις
οἶμαι καλῶς χρήσεσθαι. — Εἶεν, ἔφη· ὃς δ' ἂν 8
ἡμῖν ἄξιος φιλίας δοκῇ εἶναι, πῶς χρὴ φίλον τοῦτον

ποιεῖσθαι; — Πρῶτον μὲν, ἔφη, τὰ παρὰ τῶν θεῶν ἐπισκεπτέον, εἰ συμβουλεύουσιν αὐτὸν φίλον ποιεῖσθαι. — Τί οὖν; ἔφη, ὃν ἂν ἡμῖν δοκῇ, καὶ οἱ θεοὶ μὴ ἐναντιῶνται, ἔχεις εἰπεῖν, ὅπως οὗτος
9 θηρατέος; — Μὰ Δί', ἔφη, οὐ κατὰ πόδας, ὥςπερ ὁ λαγὼς, οὐδ' ἀπάτῃ, ὥςπερ αἱ ὄρνιθες, οὐδὲ βίᾳ, ὥςπερ οἱ ἐχθροί. ἄκοντα γὰρ φίλον ἑλεῖν ἐργῶδες· χαλεπὸν δὲ καὶ δήσαντα κατέχειν, ὥςπερ δοῦλον· ἐχθροὶ γὰρ μᾶλλον ἢ φίλοι γίγνονται ταῦτα
10 πάσχοντες. — Φίλοι δὲ πῶς; ἔφη. — Εἶναι μέν τινάς φασιν ἐπῳδὰς, ἃς οἱ ἐπιστάμενοι ἐπᾴδοντες οἷς ἂν βούλωνται, φίλους ἑαυτοῖς ποιοῦνται· εἶναι δὲ καὶ φίλτρα, οἷς οἱ ἐπιστάμενοι πρὸς οὓς ἂν βού-
11 λωνται χρώμενοι, φιλοῦνται ὑπ' αὐτῶν. — Πόθεν οὖν, ἔφη, ταῦτα μάθοιμεν ἄν; — Ἃ μὲν αἱ Σειρῆνες ἐπῇδον τῷ Ὀδυσσεῖ, ἤκουσας Ὁμήρου, ὧν ἐστιν ἀρχὴ τοιάδε τις·

Δεῦρ' ἄγε δὴ πολύαιν' Ὀδυσεῦ, μέγα κῦδος Ἀχαιῶν.

— Ταύτην οὖν, ἔφη, τὴν ἐπῳδὴν, ὦ Σώκρατες, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις αἱ Σειρῆνες ἐπᾴδουσαι κατεῖχον, ὥςτε μὴ ἀπιέναι ἀπ' αὐτῶν τοὺς ἐπᾳσθέντας;
12 — Οὔκ, ἀλλὰ τοῖς ἐπ' ἀρετῇ φιλοτιμουμένοις οὕτως ἐπῇδον. — Σχεδόν τι λέγεις τοιαῦτα χρῆναι ἑκάστῳ ἐπᾴδειν, οἷα μὴ νομιεῖ ἀκούων τὸν ἐπαινοῦντα καταγελῶντα λέγειν. οὕτω μὲν γὰρ ἐχθίων τ' ἂν εἴη, καὶ ἀπελαύνοι τοὺς ἀνθρώπους ἀφ' ἑαυτοῦ, εἰ τὸν εἰδότα, ὅτι μικρός τε καὶ αἰσχρὸς καὶ ἀσθενής

ἐστιν, ἐπαινοίη λέγων, ὅτι καλός τε καὶ μέγας καὶ
ἰσχυρός ἐστιν. Ἄλλας δέ τινας οἶσθα ἐπῳδάς; —
Οὒκ, ἀλλ' ἤκουσα μὲν, ὅτι Περικλῆς πολλὰς ἐπί- 13
στατο, ἃς ἐπᾴδων τῇ πόλει ἐποίει αὐτὴν φιλεῖν αὐ-
τόν. — Θεμιστοκλῆς δὲ πῶς ἐποίησε τὴν πόλιν φι-
λεῖν αὐτόν; — Μὰ Δί' οὐκ ἐπᾴδων, ἀλλὰ πε-
ριάψας τι ἀγαθὸν αὐτῇ. — Δοκεῖς μοι λέγειν, ὦ 14
Σώκρατες, ὡς, εἰ μέλλοιμεν ἀγαθόν τινα κτήσεσθαι
φίλον, αὐτοὺς ἡμᾶς ἀγαθοὺς δεῖ γενέσθαι λέγειν τε
καὶ πράττειν. — Σὺ δὲ ᾤου, ἔφη ὁ Σωκράτης,
οἷόν τ' εἶναι πονηρὸν ὄντα χρηστοὺς φίλους κτήσα-
σθαι; — Ἑώρων γὰρ, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, ῥήτοράς 15
τε φαύλους ἀγαθοῖς δημηγόροις φίλους ὄντας, καὶ
στρατηγεῖν οὐχ ἱκανοὺς πάνυ στρατηγικοῖς ἀνδράσιν
ἑταίρους. — Ἆρ' οὖν, ἔφη, καὶ, περὶ οὗ διαλεγόμε- 16
θα, οἶσθά τινας, οἳ ἀνωφελεῖς ὄντες ὠφελίμους δύ-
νανται φίλους ποιεῖσθαι; — Μὰ Δί', οὐ δῆτ',
ἔφη. ἀλλ' εἰ ἀδύνατόν ἐστι, πονηρὸν ὄντα καλοὺς
κἀγαθοὺς φίλους κτήσασθαι, ἐκεῖνον ἤδη λέγε μοι,
εἰ ἔστιν, αὐτὸν καλὸν κἀγαθὸν γενόμενον, ἐξ ἑτοίμου
τοῖς καλοῖς κἀγαθοῖς φίλον εἶναι. — Ἢ ταράττει 17
σε, ὦ Κριτόβουλε, ὅτι πολλάκις ἄνδρας καὶ καλὰ
πράττοντας καὶ τῶν αἰσχρῶν ἀπεχομένους ὁρᾷς, ἀντὶ
τοῦ φίλους εἶναι, στασιάζοντας ἀλλήλοις, καὶ χα-
λεπώτερον χρωμένους τῶν μηδενὸς ἀξίων ἀνθρώπων;
— Καὶ οὐ μόνον γ', ἔφη ὁ Κριτόβουλος, οἱ ἰδιῶται 18
τοῦτο ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ πόλεις αἱ τῶν τε καλῶν
μάλιστα ἐπιμελούμεναι, καὶ τὰ αἰσχρὰ ἥκιστα προς-

ἱέμεναι, πολλάκις πολεμικῶς ἔχουσι πρὸς ἀλλήλας.
19 Ἃ λογιζόμενος, πάνυ ἀθύμως ἔχω πρὸς τὴν τῶν φί-
λων κτῆσιν· οὔτε γὰρ τοὺς πονηροὺς ὁρῶ φίλους ἀλ-
λήλοις δυναμένους εἶναι· πῶς γὰρ ἂν ἢ ἀχάριστοι ἢ
ἀμελεῖς ἢ πλεονέκται ἢ ἄπιστοι ἢ ἀκρατεῖς ἄνθρω-
ποι δύναιντο φίλοι γενέσθαι; Οἱ μὲν οὖν πονηροὶ
πάντως ἔμοιγε δοκοῦσιν ἀλλήλοις ἐχθροὶ μᾶλλον ἢ
20 φίλοι πεφυκέναι. Ἀλλὰ μὴν, ὥσπερ σὺ λέγεις, οὐδ᾽
ἂν τοῖς χρηστοῖς οἱ πονηροί ποτε συναρμόσειαν εἰς
φιλίαν· πῶς γὰρ οἱ τὰ πονηρὰ ποιοῦντες τοῖς τὰ
τοιαῦτα μισοῦσι φίλοι γένοιντ᾽ ἄν; Εἰ δὲ δὴ καὶ οἱ
ἀρετὴν ἀσκοῦντες στασιάζουσί τε περὶ τοῦ πρωτεύειν
ἐν ταῖς πόλεσι, καὶ φθονοῦντες ἑαυτοῖς μισοῦσιν
ἀλλήλους, τίνες ἔτι φίλοι ἔσονται, καὶ ἐν τίσιν ἀν-
21 θρώποις εὔνοια καὶ πίστις ἔσται; — Ἀλλ᾽ ἔχει μὲν,
ἔφη ὁ Σωκράτης, ποικίλως πως ταῦτα, ὦ Κριτόβου-
λε. φύσει γὰρ ἔχουσιν οἱ ἄνθρωποι τὰ μὲν φιλικά·
δέονται γὰρ ἀλλήλων, καὶ ἐλεοῦσι, καὶ συνεργοῦντες
ὠφελοῦσι, καὶ τοῦτο συνιέντες χάριν ἔχουσιν ἀλλή-
λοις· τὰ δὲ πολεμικά· τά τε γὰρ αὐτὰ καλὰ καὶ
ἡδέα νομίζοντες, ὑπὲρ τούτων μάχονται, καὶ διχο-
γνωμονοῦντες ἐναντιοῦνται. πολεμικὸν δὲ καὶ ἔρις καὶ
ὀργή· καὶ δυσμενὲς μὲν ὁ τοῦ πλεονεκτεῖν ἔρως, μι-
22 σητὸν δὲ ὁ φθόνος. Ἀλλ᾽ ὅμως διὰ τούτων πάντων
ἡ φιλία διαδυομένη συνάπτει τοὺς καλούς τε κἀγα-
θούς. διὰ γὰρ τὴν ἀρετὴν αἱροῦνται μὲν ἄνευ πόνου
τὰ μέτρια κεκτῆσθαι μᾶλλον, ἢ διὰ πολέμου πάν-
των κυριεύειν· καὶ δύνανται πεινῶντες καὶ διψῶντες

ἀλύπως σίτου καὶ ποτοῦ κοινωνεῖν, καὶ τοῖς τῶν ὡραίων ἀφροδισίοις ἡδόμενοι καρτερεῖν, ὥστε μὴ λυπεῖν, οὓς μὴ προσήκει· δύνανται δὲ καὶ χρημάτων 23
οὐ μόνον, τοῦ πλεονεκτεῖν ἀπεχόμενοι, νομίμως κοινωνεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐπαρκεῖν ἀλλήλοις· δύνανται δὲ καὶ τὴν ἔριν οὐ μόνον ἀλύπως, ἀλλὰ καὶ συμφερόντως ἀλλήλοις διατίθεσθαι, καὶ τὴν ὀργὴν κωλύειν εἰς τὸ μεταμελησόμενον προϊέναι. τὸν δὲ φθόνον παντάπασιν ἀφαιροῦσι, τὰ μὲν ἑαυτῶν ἀγαθὰ τοῖς φίλοις οἰκεῖα παρέχοντες, τὰ δὲ τῶν φίλων ἑαυτῶν νομίζοντες. Πῶς οὖν οὐκ εἰκὸς τοὺς καλούς τε κἀγαθοὺς 24
καὶ τῶν πολιτικῶν τιμῶν μὴ μόνον ἀβλαβεῖς, ἀλλὰ καὶ ὠφελίμους ἀλλήλοις κοινωνοὺς εἶναι; οἱ μὲν γὰρ ἐπιθυμοῦντες ἐν ταῖς πόλεσι τιμᾶσθαί τε καὶ ἄρχειν, ἵνα ἐξουσίαν ἔχωσι χρήματά τε κλέπτειν καὶ ἀνθρώπους βιάζεσθαι καὶ ἡδυπαθεῖν, ἄδικοί τε καὶ πονηροὶ ἂν εἶεν καὶ ἀδύνατοι ἄλλῳ συναρμόσαι· εἰ 25
δέ τις ἐν πόλει τιμᾶσθαι βουλόμενος, ὅπως αὐτός τε μὴ ἀδικῆται, καὶ τοῖς φίλοις τὰ δίκαια βοηθεῖν δύνηται, καὶ ἄρξας ἀγαθόν τι ποιεῖν τὴν πατρίδα πειρᾶται, διὰ τί ὁ τοιοῦτος ἄλλῳ τοιούτῳ οὐκ ἂν δύναιτο συναρμόσαι; πότερον τοὺς φίλους ὠφελεῖν μετὰ τῶν καλῶν κἀγαθῶν ἧττον δυνήσεται; ἢ τὴν πόλιν εὐεργετεῖν ἀδυνατώτερος ἔσται, καλούς τε κἀγαθοὺς ἔχων συνεργούς; Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσι 26
δῆλόν ἐστιν, ὅτι, εἰ ἐξῆν τοῖς κρατίστοις συνθεμένους ἐπὶ τοὺς χείρους ἰέναι, πάντας ἂν τοὺς ἀγῶνας οὗτοι ἐνίκων, καὶ πάντα τὰ ἆθλα οὗτοι ἐλάμ-

βανον. Ἐπεὶ οὖν ἐκεῖ μὲν οὐκ ἐῶσι τοῦτο ποιεῖν,
ἐν δὲ τοῖς πολιτικοῖς, ἐν οἷς οἱ καλοὶ κἀγαθοὶ κρα-
τιστεύουσιν, οὐδεὶς κωλύει, μεθ᾽ οὗ ἄν τις βούλη-
ται, τὴν πόλιν εὐεργετεῖν· πῶς οὖν οὐ λυσιτελεῖ
τοὺς βελτίστους φίλους κτησάμενον πολιτεύεσθαι,
τούτοις κοινωνοῖς καὶ συνεργοῖς τῶν πράξεων μᾶλλον
27 ἢ ἀνταγωνισταῖς χρώμενον; Ἀλλὰ μὴν κἀκεῖνο δῆ-
λον, ὅτι, κἂν πολεμῇ τις τινὶ, συμμάχων δεήσεται,
καὶ τούτων πλειόνων, ἐὰν καλοῖς κἀγαθοῖς ἀντιτάτ-
τηται. καὶ μὴν οἱ συμμαχεῖν ἐθέλοντες εὖ ποιητέοι,
ἵνα θέλωσι προθυμεῖσθαι. πολὺ δὲ κρεῖττον τοὺς
βελτίστους ἐλάττονας εὖ ποιεῖν, ἢ τοὺς χείρονας
πλείονας ὄντας· οἱ γὰρ πονηροὶ πολὺ πλειόνων εὐερ-
28 γεσιῶν ἢ οἱ χρηστοὶ δέονται. Ἀλλὰ θαῤῥῶν, ἔφη,
ὦ Κριτόβουλε, πειρῶ ἀγαθὸς γίγνεσθαι, καὶ τοιοῦ-
τος γιγνόμενος, θηρᾷν ἐπιχείρει τοὺς καλούς τε κἀ-
γαθούς. ἴσως δ᾽ ἄν τί σοι κἀγὼ συλλαβεῖν εἰς τὴν
τῶν καλῶν τε κἀγαθῶν θήραν ἔχοιμι διὰ τὸ ἐρωτι-
κὸς εἶναι. δεινῶς γὰρ, ὧν ἂν ἐπιθυμήσω ἀνθρώπων,
ὅλος ὥρμημαι ἐπὶ τὸ φιλῶν τε αὐτοὺς ἀντιφιλεῖσθαι
ὑπ᾽ αὐτῶν, καὶ ποθῶν ἀντιποθεῖσθαι, καὶ ἐπιθυ-
μῶν ξυνεῖναι καὶ ἀντεπιθυμεῖσθαι τῆς ξυνουσίας.
29 Ὁρῶ δὲ καὶ σοὶ τούτων δεῆσον, ὅταν ἐπιθυμήσῃς
φιλίαν πρός τινας ποιεῖσθαι. Μὴ σὺ οὖν ἀποκρύ-
πτου με, οἷς ἂν βούλοιο φίλος γενέσθαι· διὰ γὰρ τὸ
ἐπιμελεῖσθαι τοῦ ἀρέσαι τῷ ἀρέσκοντί μοι, οὐκ ἀπεί-
30 ρως οἶμαι ἔχειν πρὸς θήραν ἀνθρώπων. — Καὶ ὁ
Κριτόβουλος ἔφη· Καὶ μὴν, ὦ Σώκρατες, τούτων

ἐγὼ τῶν μαθημάτων πάλαι ἐπιθυμῶ, ἄλλως τε καὶ
εἰ ἐξαρκέσει μοι ἡ αὐτὴ ἐπιστήμη ἐπὶ τοὺς ἀγαθοὺς
τὰς ψυχὰς καὶ ἐπὶ τοὺς καλοὺς τὰ σώματα. — Καὶ 31
ὁ Σωκράτης ἔφη· Ἀλλ', ὦ Κριτόβουλε, οὐκ ἔνεστιν
ἐν τῇ ἐμῇ ἐπιστήμῃ τὸ τὰς χεῖρας προςφέροντα ποι-
εῖν ὑπομένειν τοὺς καλούς. πέπυσμαι δὲ καὶ ἀπὸ τῆς
Σκύλλης διὰ τοῦτο φεύγειν τοὺς ἀνθρώπους, ὅτι τὰς
χεῖρας αὐτοῖς προςέφερε· τὰς δέ γε Σειρῆνας, ὅτι
τὰς χεῖρας οὐδενὶ προςέφερον, ἀλλὰ πᾶσι πόῤῥωθεν
ἐπῇδον, πάντας φασὶν ὑπομένειν, καὶ ἀκούοντας αὐ-
τῶν κηλεῖσθαι. — Καὶ ὁ Κριτόβουλους ἔφη· Ὡς 32
οὐ προςοίσοντος τὰς χεῖρας, εἴ τι ἔχεις ἀγαθὸν εἰς
φίλων κτῆσιν, δίδασκε. — Οὐδὲ τὸ στόμα οὖν, ἔφη
ὁ Σωκράτης, πρὸς τὸ στόμα προςθήσεις; — Θάῤ-
ῥει, ἔφη ὁ Κριτόβουλος· οὐδὲ γὰρ τὸ στόμα προς-
οίσω οὐδενὶ, ἐὰν μὴ καλὸς ᾖ. — Εὐθὺς, ἔφη, σύ
γε, ὦ Κριτόβουλε, τοὐναντίον τοῦ συμφέροντος εἴρη-
κας. οἱ μὲν γὰρ καλοὶ τὰ τοιαῦτα οὐχ ὑπομένουσιν·
οἱ δὲ αἰσχροὶ καὶ ἡδέως προςίενται, νομίζοντες διὰ
τὴν ψυχὴν καλοὶ καλεῖσθαι. — Καὶ ὁ Κριτόβουλος 33
ἔφη· Ὡς τοὺς μὲν καλοὺς φιλήσοντός μου, τοὺς δ'
ἀγαθοὺς καταφιλήσοντος, θαῤῥῶν δίδασκε τῶν φί-
λων τὰ θηρατικά. — Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη· Ὅταν
οὖν, ὦ Κριτόβουλε, φίλος τινὶ βούλῃ γενέσθαι, ἐά-
σεις με κατειπεῖν σου πρὸς αὐτὸν, ὅτι ἄγασαί τε
αὐτοῦ, καὶ ἐπιθυμεῖς φίλος αὐτοῦ εἶναι; — Κατη-
γόρει, ἔφη ὁ Κριτόβουλος· οὐδένα γὰρ οἶδα μισοῦντα
τοὺς ἐπαινοῦντας. — Ἐὰν δέ σου προςκατηγορήσω, 34

ἔφη, ὅτι διὰ τὸ ἄγασθαι αὐτοῦ καὶ εὐνοϊκῶς ἔχει·
πρὸς αὐτὸν, ἆρα μὴ διαβάλλεσθαι δόξεις ὑπ' ἐμοῦ;
— Ἀλλὰ καὶ αὐτῷ μοι, ἔφη, ἐγγίγνεται εὔνοια
πρὸς οὓς ἂν ὑπολάβω εὐνοϊκῶς ἔχειν πρὸς ἐμέ. —
35 Ταῦτα μὲν δὴ, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐξέσται μοι λέγειν
περὶ σοῦ πρὸς οὓς ἂν βούλῃ φίλους ποιήσασθαι;
ἐὰν δέ μοι ἔτι ἐξουσίαν δῷς λέγειν περὶ σοῦ, ὅτι
ἐπιμελής τε τῶν φίλων εἶ, καὶ οὐδενὶ οὕτω χαίρεις,
ὡς φίλοις ἀγαθοῖς, καὶ ἐπί τε τοῖς καλοῖς ἔργοις
τῶν φίλων ἀγάλλῃ οὐχ ἧττον ἢ ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ, καὶ
ἐπὶ τοῖς ἀγαθοῖς τῶν φίλων χαίρεις οὐδὲν ἧττον ἢ
ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ, ὅπως τε ταῦτα γίγνηται τοῖς φί-
λοις, οὐκ ἀποκάμνεις μηχανώμενος, καὶ ὅτι ἔγνω-
κας, ἀνδρὸς ἀρετὴν εἶναι, νικᾷν τοὺς μὲν φίλους εὖ
ποιοῦντα, τοὺς δὲ ἐχθροὺς κακῶς· πάνυ ἂν οἶμαί
σοι ἐπιτήδειον εἶναί με σύνθηρον τῶν ἀγαθῶν φίλων.
36 — Τί οὖν, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, ἐμοὶ τοῦτο λέγεις,
ὥσπερ οὐκ ἐπὶ σοὶ ὂν, ὅ τι ἂν βούλῃ, περὶ ἐμοῦ
λέγειν; — Μὰ Δί', οὐχ, ὥς ποτε ἐγὼ Ἀσπασίας
ἤκουσα. ἔφη γὰρ, τὰς ἀγαθὰς προμνηστρίδας, μετὰ
μὲν ἀληθείας τἀγαθὰ διαγγελλούσας, δεινὰς εἶναι
συνάγειν ἀνθρώπους εἰς κηδείαν, ψευδομένας δ' οὐκ
ὠφελεῖν ἐπαινούσας. τοὺς γὰρ ἐξαπατηθέντας ἅμα
μισεῖν ἀλλήλους τε καὶ τὴν προμνησαμένην. ἃ δὴ καὶ
ἐγὼ πεισθεὶς ὀρθῶς ἔχειν, ἡγοῦμαι οὐκ ἐξεῖναί μοι
περὶ σοῦ λέγειν ἐπαινοῦντι οὐδὲν, ὅ τι ἂν μὴ ἀλη-
37 θεύω. — Σὺ μὲν ἄρα, ἔφη ὁ Κριτόβουλος, τοιοῦτός
μοι φίλος εἶ, ὦ Σώκρατες, οἷος, ἂν μέν τι αὐτὸς

ἔχω ἐπιτήδειον εἰς τὸ φίλους κτήσασθαι, συλλαμβά-
νειν μοι· εἰ δὲ μή, οὐκ ἂν ἐθέλοις πλάσας τι εἰπεῖν
ἐπὶ τῇ ἐμῇ ὠφελείᾳ. — Πότερα δ' ἄν, ἔφη ὁ Σωκρά-
της, ὦ Κριτόβουλε, δοκῶ σοι μᾶλλον ὠφελεῖν ἄν
σε, τὰ ψευδῆ ἐπαινῶν, ἢ πείθων πειρᾶσθαί σε ἀγα-
θὸν ἄνδρα γενέσθαι; Εἰ δὲ μὴ φανερὸν οὕτω σοι, 38
ἐκ τῶνδε σκέψαι· εἰ γάρ σε, βουλόμενος φίλον ποιῆ-
σαι ναυκλήρῳ, ψευδόμενος ἐπαινοίην, φάσκων ἀγα-
θὸν εἶναι κυβερνήτην, ὁ δέ μοι πεισθεὶς ἐπιτρέψειέ
σοι τὴν ναῦν μὴ ἐπισταμένῳ κυβερνᾷν, ἔχεις τινὰ
ἐλπίδα, μὴ ἂν σαυτόν τε καὶ τὴν ναῦν ἀπολέσαι; ἢ
εἴ σοι πείσαιμι κοινῇ τὴν πόλιν, ψευδόμενος, ὡς
ὄντι στρατηγικῷ τε καὶ δικαστικῷ καὶ πολιτικῷ,
ἑαυτὴν ἐπιτρέψαι, τί ἂν οἴει σαυτὸν καὶ τὴν
πόλιν ὑπὸ σοῦ παθεῖν; ἢ εἴ τινας ἰδίᾳ τῶν πολιτῶν
πείσαιμι, ψευδόμενος, ὡς ὄντι οἰκονομικῷ τε καὶ
ἐπιμελεῖ, τὰ ἑαυτῶν ἐπιτρέψαι, ἆρ' οὐκ ἄν, πεῖραν
διδούς, ἅμα τε βλαβερὸς εἴης, καὶ καταγέλαστος
φαίνοιο; Ἀλλὰ συντομωτάτη τε καὶ ἀσφαλεστάτη καὶ 39
καλλίστη ὁδός, ὦ Κριτόβουλε, ὅ τι ἂν βούλῃ δοκεῖν
ἀγαθὸς εἶναι, τοῦτο καὶ γενέσθαι ἀγαθὸν πειρᾶ-
σθαι. Ὅσαι δ' ἐν ἀνθρώποις ἀρεταὶ λέγονται, σκο-
πούμενος εὑρήσεις πάσας μαθήσει τε καὶ μελέτῃ αὐ-
ξανομένας. Ἐγὼ μὲν οὖν, ὦ Κριτόβουλε, οὕτως οἶ-
μαι δεῖν θηρᾷν ἡμᾶς· εἰ δὲ σύ πως ἄλλως γιγνώσκεις,
δίδασκε. — Καὶ ὁ Κριτόβουλος, Ἀλλ' αἰσχυνοίμην
ἄν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἀντιλέγων τούτοις· οὔτε γὰρ
καλὰ οὔτε ἀληθῆ λέγοιμ' ἄν.

CAP. VII.

Καὶ μὴν τὰς ἀπορίας γε τῶν φίλων τὰς μὲν δι᾽ ἄγνοιαν ἐπειρᾶτο γνώμῃ ἀκεῖσθαι, τὰς δὲ δι᾽ ἔνδειαν, διδάσκων κατὰ δύναμιν ἀλλήλοις ἐπαρκεῖν. ἐρῶ δὲ καὶ ἐν τούτοις ἃ σύνοιδα αὐτῷ. Ἀρίσταρχον γάρ ποτε ὁρῶν σκυθρωπῶς ἔχοντα, — Ἔοικας, ἔφη, ὦ Ἀρίσταρχε, βαρέως φέρειν τι. χρὴ δὲ τοῦ βάρους μεταδιδόναι τοῖς φίλοις· ἴσως γὰρ ἄν τί σε καὶ ἡμεῖς
2 κουφίσαιμεν. — Καὶ ὁ Ἀρίσταρχος, Ἀλλὰ μὴν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐν πολλῇ γε εἰμὶ ἀπορίᾳ. ἐπεὶ γὰρ ἐστασίασεν ἡ πόλις, πολλῶν φυγόντων ὡς τὸν Πειραιᾶ, συνεληλύθασιν ὡς ἐμὲ καταλελειμμέναι ἀδελφαί τε καὶ ἀδελφιδαῖ καὶ ἀνεψιαὶ τοσαῦται, ὥςτ᾽ εἶναι ἐν τῇ οἰκίᾳ τεσσαρεςκαίδεκα τοὺς ἐλευθέρους. λαμβάνομεν δὲ οὔτε ἐκ τῆς γῆς οὐδέν· οἱ γὰρ ἐναντίοι κρατοῦσιν αὐτῆς· οὔτε ἀπὸ τῶν οἰκιῶν· ὀλιγανθρωπία γὰρ ἐν τῷ ἄστει γέγονε. τὰ ἔπιπλα δὲ οὐδεὶς ὠνεῖται, οὐδὲ δανείσασθαι οὐδαμόθεν ἐστὶν ἀργύριον, ἀλλὰ πρότερον ἄν τίς μοι δοκεῖ ἐν τῇ ὁδῷ ζητῶν εὑρεῖν, ἢ δανειζόμενος λαβεῖν. Χαλεπὸν μὲν οὖν ἐστιν, ὦ Σώκρατες, τοὺς οἰκείους περιορᾷν ἀπολλυμένους, ἀδύνατον δὲ τοσούτους τρέφειν ἐν τοιούτοις
3 πράγμασιν. — Ἀκούσας οὖν ταῦτα ὁ Σωκράτης, Τί ποτέ ἐστιν, ἔφη, ὅτι ὁ Κεράμων μὲν πολλοὺς τρέφων, οὐ μόνον ἑαυτῷ τε καὶ τούτοις τὰ ἐπιτήδεια δύναται παρέχειν, ἀλλὰ καὶ περιποιεῖται τοσαῦτα, ὥςτε καὶ πλουτεῖν· σὺ δὲ πολλοὺς τρέφων δέδοικας, μὴ δι᾽ ἔνδειαν τῶν ἐπιτηδείων ἅπαντες ἀπόλησθε; — Ὅτι

*νὴ Δί᾽, ἔφη, ὁ μὲν δούλους τρέφει, ἐγὼ δὲ ἐλευθέ-
ρους. — Καὶ πότερον, ἔφη, τοὺς παρὰ σοὶ ἐλευθέ- 4
ρους οἴει βελτίους εἶναι ἢ τοὺς παρὰ Κεράμωνι δού-
λους; — Ἐγὼ μὲν οἶμαι, ἔφη, τοὺς παρὰ ἐμοὶ ἐλευ-
θέρους. — Οὐκοῦν, ἔφη, αἰσχρὸν τὸν μὲν ἀπὸ τῶν
πονηροτέρων εὐπορεῖν, σὲ δὲ πολλῷ βελτίους ἔχοντα
ἐν ἀπορίαις εἶναι; — Νὴ Δί᾽, ἔφη· ὁ μὲν γὰρ τε-
χνίτας τρέφει, ἐγὼ δὲ ἐλευθερίως πεπαιδευμένους. —
Ἆρ᾽ οὖν, ἔφη, τεχνῖταί εἰσιν οἱ χρήσιμόν τι ποιεῖν 5
ἐπιστάμενοι; — Μάλιστά γ᾽, ἔφη. — Οὐκοῦν χρή-
σιμά γ᾽ ἄλφιτα; — Σφόδρα γε. — Τί δ᾽ ἄρτοι; —
Οὐδὲν ἧττον. — Τί γάρ; ἔφη, ἱμάτιά τε ἀνδρεῖα καὶ
γυναικεῖα, καὶ χιτωνίσκοι καὶ χλαμύδες καὶ ἐξωμί-
δες; — Σφόδρα γ᾽, ἔφη, καὶ πάντα ταῦτα χρήσιμα.
— Ἔπειτα, ἔφη, οἱ παρὰ σοὶ τούτων οὐδὲν ἐπί-
στανται ποιεῖν; — Πάντα μὲν οὖν, ὡς ἐγῷμαι. —
Εἶτ᾽ οὐκ οἶσθα, ὅτι ἀφ᾽ ἑνὸς μὲν τούτων, ἀλφιτο- 6
ποιΐας, Ναυσικύδης οὐ μόνον ἑαυτόν τε καὶ τοὺς οἰ-
κέτας τρέφει, ἀλλὰ πρὸς τούτοις καὶ ὗς πολλὰς καὶ
βοῦς, καὶ περιποιεῖται τοσαῦτα, ὥστε καὶ τῇ πόλει
πολλάκις λειτουργεῖν· ἀπὸ δὲ ἀρτοποιΐας Κυρίβος
τήν τε οἰκίαν πᾶσαν διατρέφει, καὶ ζῇ δαψιλῶς; Δη-
μέας δὲ ὁ Κολυττεὺς ἀπὸ χλαμυδουργίας· Μένων δ᾽
ἀπὸ χλανιδοποιΐας· Μεγαρέων δὲ οἱ πλεῖστοι, ἔφη,
ἀπὸ ἐξωμιδοποιΐας διατρέφονται; — Νὴ Δί᾽, ἔφη·
οὗτοι μὲν γὰρ ὠνούμενοι βαρβάρους ἀνθρώπους
ἔχουσιν, ὥστε ἀναγκάζειν ἐργάζεσθαι, ἃ καλῶς ἔχει·
ἐγὼ δ᾽ ἐλευθέρους τε καὶ συγγενεῖς. — Ἔπειτ᾽, ἔφη,* 7

ὅτι ἐλεύθεροί τ' εἰσὶ καὶ συγγενεῖς σοι, οἴει χρῆναι αὐτοὺς μηδὲν ἄλλο ποιεῖν, ἢ ἐσθίειν καὶ καθεύδειν; πότερον καὶ τῶν ἄλλων ἐλευθέρων τοὺς οὕτω ζῶντας ἄμεινον διάγοντας ὁρᾷς, καὶ μᾶλλον εὐδαιμονίζεις, ἢ τοὺς ἃ ἐπίστανται χρήσιμα πρὸς τὸν βίον, τούτων ἐπιμελομένους; ἢ τὴν μὲν ἀργίαν καὶ τὴν ἀμέλειαν αἰσθάνῃ τοῖς ἀνθρώποις πρός τε τὸ μαθεῖν, ἃ προσήκει ἐπίστασθαι, καὶ πρὸς τὸ μνημονεύειν, ἃ ἂν μάθωσι, καὶ πρὸς τὸ ὑγιαίνειν τε καὶ ἰσχύειν τοῖς σώμασι, καὶ πρὸς τὸ κτήσασθαί τε καὶ σώζειν τὰ χρήσιμα πρὸς τὸν βίον ὠφέλιμα ὄντα, τὴν δὲ ἐργα-
8 σίαν καὶ τὴν ἐπιμέλειαν οὐδὲν χρήσιμα; Ἔμαθον δὲ, ἃ φῂς αὐτὰς ἐπίστασθαι, πότερον ὡς οὔτε χρήσιμα ὄντα πρὸς τὸν βίον, οὔτε ποιήσουσαι αὐτῶν οὐδὲν, ἢ τοὐναντίον, ὡς καὶ ἐπιμεληθησόμεναι τούτων, καὶ ὠφεληθησόμεναι ἀπ' αὐτῶν; ποτέρως γὰρ ἂν μᾶλλον ἄνθρωποι σωφρονοῖεν, ἀργοῦντες, ἢ τῶν χρησίμων ἐπιμελούμενοι; ποτέρως δ' ἂν δικαιότεροι εἶεν, εἰ ἐργάζοιντο, ἢ εἰ ἀργοῦντες βουλεύοιντο περὶ τῶν
9 ἐπιτηδείων; Ἀλλὰ καὶ νῦν μὲν, ὡς ἐγὼ οἶμαι, οὔτε σὺ ἐκείνας φιλεῖς, οὔτε ἐκεῖναι σέ· σὺ μὲν, ἡγούμενος αὐτὰς ἐπιζημίους εἶναι σεαυτῷ, ἐκεῖναι δὲ, σὲ ὁρῶσαι ἀχθόμενον ἐφ' ἑαυταῖς. ἐκ δὲ τούτων κίνδυνος, μείζω τε ἀπέχθειαν γίγνεσθαι, καὶ τὴν προγεγονυῖαν χάριν μειοῦσθαι. Ἐὰν δὲ προστατήσῃς, ὅπως ἐνεργοὶ ὦσι, σὺ μὲν ἐκείνας φιλήσεις, ὁρῶν ὠφελίμους σεαυτῷ οὔσας· ἐκεῖναι δὲ σὲ ἀγαπήσουσιν, αἰσθόμεναι χαίροντά σε αὐταῖς· τῶν δὲ προγεγονυιῶν

εὐεργεσιῶν ἥδιον μεμνημένοι, τὴν ἀπ' ἐκείνων χάριν
αὐξήσετε, καὶ ἐκ τούτων φιλικώτερόν τε καὶ οἰκειό-
τερον ἀλλήλοις ἕξετε. Εἰ μὲν τοίνυν αἰσχρόν τι ἔμελ- 10
λον ἐργάσασθαι, θάνατον ἀντ' αὐτοῦ προαιρετέον
ἦν· νῦν δὲ, ἃ μὲν δοκεῖ κάλλιστα καὶ πρεπωδέστερα
γυναικὶ εἶναι, ἐπίστανται, ὡς ἔοικε. πάντες δὲ ἃ
ἐπίστανται, ῥᾷστά τε καὶ τάχιστα καὶ κάλλιστα καὶ
ἥδιστα ἐργάζονται. Μὴ οὖν ὄκνει, ἔφη, ταῦτα εἰση-
γεῖσθαι αὐταῖς, ἃ σοί τε λυσιτελεῖ κἀκείναις· καὶ,
ὡς εἰκὸς, ἡδέως ὑπακούσονται. — Ἀλλὰ, νὴ τοὺς 11
θεοὺς, ἔφη ὁ Ἀρίσταρχος, οὕτω μοι δοκεῖς καλῶς
λέγειν, ὦ Σώκρατες, ὥστε πρόσθεν μὲν οὐ προσιέμην
δανείσασθαι, εἰδὼς ὅτι, ἀναλώσας ὅ τι ἂν λάβω,
οὐχ ἕξω ἀποδοῦναι· νῦν δέ μοι δοκῶ εἰς ἔργων ἀφορ-
μὴν ὑπομένειν αὐτὸ ποιῆσαι.

Ἐκ τούτων δὲ ἐπορίσθη μὲν ἀφορμὴ, ἐωνήθη δὲ 12
ἔρια· καὶ ἐργαζόμεναι μὲν ἠρίστων, ἐργασάμεναι δὲ
ἐδείπνουν, ἱλαραὶ δὲ ἀντὶ σκυθρωπῶν ἦσαν, καὶ
ἀντὶ ὑφορωμένων ἑαυτὰς ἡδέως ἀλλήλας ἑώρων. καὶ
αἱ μὲν ὡς κηδεμόνα ἐφίλουν, ὁ δὲ ὡς ὠφελίμους
ἠγάπα. Τέλος δὲ ἐλθὼν πρὸς τὸν Σωκράτην χαί-
ρων διηγεῖτο ταῦτά τε, καὶ ὅτι αἰτιῶνται αὐτὸν μό-
νον τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀργὸν ἐσθίειν. Καὶ ὁ Σωκράτης 13
ἔφη· Εἶτα οὐ λέγεις αὐταῖς τὸν τοῦ κυνὸς λόγον;
φασὶ γὰρ, ὅτε φωνήεντα ἦν τὰ ζῶα, τὴν ὄϊν πρὸς
τὸν δεσπότην εἰπεῖν· Θαυμαστὸν ποιεῖς, ὃς ἡμῖν μὲν
ταῖς καὶ ἔριά σοι καὶ ἄρνας καὶ τυρὸν παρεχούσαις
οὐδὲν δίδως, ὅ τι ἂν μὴ ἐκ τῆς γῆς λάβωμεν· τῷ δὲ

κυνὶ, ὃς οὐδὲν τοιοῦτόν σοι παρέχει, μεταδίδως οὗ-
14 περ αὐτὸς ἔχεις σίτου. Τὸν κύνα οὖν ἀκούσαντα εἰ-
πεῖν· Ναὶ μὰ Δία· ἐγὼ γάρ εἰμι ὁ καὶ ὑμᾶς αὐτὰς
σώζων, ὥστε μήτε ὑπ᾽ ἀνθρώπων κλέπτεσθαι, μήτε
ὑπὸ λύκων ἁρπάζεσθαι· ἐπεὶ ὑμεῖς γε, εἰ μὴ ἐγὼ
προφυλάττοιμι ὑμᾶς, οὐδ᾽ ἂν νέμεσθαι δύναισθε,
φοβούμεναι μὴ ἀπόλησθε. Οὕτω δὴ λέγεται καὶ τὰ
πρόβατα συγχωρῆσαι, τὸν κύνα προτιμᾶσθαι. Καὶ
σὺ οὖν ἐκείναις λέγε, ὅτι ἀντὶ κυνὸς εἶ φύλαξ καὶ
ἐπιμελητὴς, καὶ διὰ σὲ οὐδ᾽ ὑφ᾽ ἑνὸς ἀδικούμεναι
ἀσφαλῶς τε καὶ ἡδέως ἐργαζόμεναι ζῶσιν.

CAP. VIII.

Ἄλλον δέ ποτε ἀρχαῖον ἑταῖρον διὰ χρόνου ἰδὼν,
— Πόθεν, ἔφη, Εὔθηρε, φαίνῃ; — Ὑπὸ μὲν τὴν
κατάλυσιν τοῦ πολέμου, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἐκ τῆς
ἀποδημίας, νυνὶ μέντοι αὐτόθεν. ἐπειδὴ γὰρ ἀφῃρέ-
θημεν τὰ ἐν τῇ ὑπερορίᾳ κτήματα, ἐν δὲ τῇ Ἀττικῇ ὁ
πατήρ μοι οὐδὲν κατέλιπεν, ἀναγκάζομαι νῦν ἐπιδη-
μήσας τῷ σώματι ἐργαζόμενος τὰ ἐπιτήδεια πορί-
ζεσθαι. δοκεῖ δέ μοι τοῦτο κρεῖττον εἶναι, ἢ δεῖσθαί
τινος ἀνθρώπων, ἄλλως τε καὶ μηδὲν ἔχοντα, ἐφ᾽
2 ὅτῳ ἂν δανειζοίμην. — Καὶ πόσον χρόνον οἴει σοι,
ἔφη, τὸ σῶμα ἱκανὸν εἶναι μισθοῦ τὰ ἐπιτήδεια ἐρ-
γάζεσθαι; — Μὰ τὸν Δί᾽, ἔφη, οὐ πολὺν χρόνον. —
Καὶ μὴν, ἔφη, ὅταν γε πρεσβύτερος γένῃ, δῆλον ὅτι
δαπάνης μὲν δεήσῃ, μισθὸν δὲ οὐδείς σοι θελήσει
τῶν τοῦ σώματος ἔργων διδόναι. — Ἀληθῆ λέγεις,

ἔφη.— Οὐκοῦν, ἔφη, κρεῖττόν ἐστιν αὐτόθεν τοῖς τοιού- 3
τοις τῶν ἔργων ἐπιτίθεσθαι, ἃ καὶ πρεσβυτέρῳ γενο-
μένῳ ἐπαρκέσει, καὶ προσελθόντα τῳ τῶν πλείονα χρή-
ματα κεκτημένων, τῷ δεομένῳ τοῦ συνεπιμελησομένου,
ἔργων τε ἐπιστατοῦντα καὶ συγκομίζοντα καρποὺς
καὶ συμφυλάττοντα τὴν οὐσίαν, ὠφελοῦντα ἀντωφε-
λεῖσθαι.— Χαλεπῶς ἄν, ἔφη, ἐγώ, ὦ Σώκρατες, δου- 4
λείαν ὑπομείναιμι. — Καὶ μὴν οἵ γε ἐν ταῖς πόλεσι
προστατεύοντες καὶ τῶν δημοσίων ἐπιμελόμενοι οὐ
δουλοπρεπέστεροι ἕνεκα τούτου, ἀλλ' ἐλευθεριώτεροι
νομίζονται. — Ὅλως μήν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, τὸ 5
ὑπαίτιον εἶναί τινι οὐ πάνυ προσίεμαι. — Καὶ μήν,
ἔφη, Εὔθηρε, οὐ πάνυ γε ῥᾴδιόν ἐστιν εὑρεῖν ἔργον,
ἐφ' ᾧ οὐκ ἄν τις αἰτίαν ἔχοι. χαλεπὸν γὰρ οὕτω τι
ποιῆσαι, ὥστε μηδὲν ἁμαρτεῖν, χαλεπὸν δὲ καὶ ἀνα-
μαρτήτως τι ποιήσαντα μὴ ἀγνώμονι κριτῇ περιτυ-
χεῖν. ἐπεὶ καὶ οἷς νῦν ἐργάζεσθαι φῄς, θαυμάζω εἰ
ῥᾴδιόν ἐστιν ἀνέγκλητον διαγίνεσθαι. Χρὴ οὖν πει- 6
ρᾶσθαι τούς τε φιλαιτίους φεύγειν, καὶ τοὺς εὐγνώ-
μονας διώκειν· καὶ τῶν πραγμάτων ὅσα μὲν δύνασαι
ποιεῖν, ὑπομένειν, ὅσα δὲ μὴ δύνασαι, φυλάττεσθαι·
ὅ τι δ' ἂν πράττῃς, τούτων ὡς κάλλιστα καὶ προθυ-
μότατα ἐπιμελεῖσθαι. οὕτω γὰρ ἂν ἥκιστα μέν σε
οἶμαι ἐν αἰτίᾳ εἶναι, μάλιστα δὲ τῇ ἀπορίᾳ βοή-
θειαν εὑρεῖν, ῥᾷστα δὲ καὶ ἀκινδυνότατα ζῆν καὶ εἰς
τὸ γῆρας διαρκέστατα.

CAP. IX.

Οἶδα δέ ποτε αὐτὸν καὶ Κρίτωνος ἀκούσαντα, ὡς

χαλεπὸν ὁ βίος Ἀθήνησιν εἴη ἀνδρὶ βουλομένῳ τὰ ἑαυτοῦ πράττειν. Νῦν γὰρ, ἔφη, ἐμέ τινες εἰς δίκας ἄγουσιν, οὐχ ὅτι ἀδικοῦνται ὑπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ὅτι νομίζουσιν, ἥδιον ἄν με ἀργύριον τελέσαι, ἢ πράγματα
2 τα ἔχειν. — Καὶ ὁ Σωκράτης, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Κρίτων, κύνας δὲ τρέφεις, ἵνα σοι τοὺς λύκους ἀπὸ τῶν προβάτων ἀπερύκωσιν; — Καὶ μάλα, ἔφη· μᾶλλον γάρ μοι λυσιτελεῖ τρέφειν, ἢ μή. — Οὐκ ἂν οὖν θρέψαις καὶ ἄνδρα, ὅστις ἐθέλοι τε καὶ δύναιτο σοῦ ἀπερύκειν τοὺς ἐπιχειροῦντας ἀδικεῖν σε; Ἡδέως γ' ἄν, ἔφη, εἰ μὴ φοβοίμην, ὅπως μὴ ἐπ' αὐτόν με
3 τράποιτο. — Τί δ'; ἔφη, οὐχ ὁρᾷς, ὅτι πολλῷ ἥδιόν ἐστι, χαριζόμενον οἵῳ σοὶ ἀνδρὶ ἢ ἀπεχθόμενον ὠφελεῖσθαι; εὖ ἴσθ', ὅτι εἰσὶν ἐνθάδε τῶν τοιούτων ἀνδρῶν, οἳ πάνυ ἂν φιλοτιμηθεῖεν φίλῳ σοι χρῆσθαι.
4 Καὶ ἐκ τούτων ἀνευρίσκουσιν Ἀρχέδημον, πάνυ μὲν ἱκανὸν εἰπεῖν τε καὶ πρᾶξαι, πένητα δέ. οὐ γὰρ ἦν οἷος ἀπὸ παντὸς κερδαίνειν, ἀλλά, φιλόχρηστός τε καὶ εὐφυέστερος ὢν, ἀπὸ τῶν συκοφαντῶν λαμβάνειν. Τούτῳ οὖν ὁ Κρίτων, ὁπότε συγκομίζοι ἢ σῖτον ἢ ἔλαιον ἢ οἶνον ἢ ἔρια ἢ ἄλλο τι τῶν ἐν ἀγρῷ γιγνομένων χρησίμων πρὸς τὸν βίον, ἀφελὼν ἔδωκε· καὶ ὁπότε θύοι, ἐκάλει, καὶ τὰ τοιαῦτα πάντα ἐπεμε-
5 λεῖτο. Νομίσας δὲ ὁ Ἀρχέδημος ἀποστροφὴν οἱ τὸν Κρίτωνος οἶκον, μάλα περιεῖπεν αὐτόν. καὶ εὐθὺς τῶν συκοφαντούντων τὸν Κρίτωνα ἀνευρήκει πολλὰ μὲν ἀδικήματα, πολλοὺς δ' ἐχθρούς, καὶ αὐτῶν τιν προεκαλεῖτο εἰς δίκην δημοσίαν, ἐν ᾗ αὐτὸν ἔδει κρι-

θῆναι, ὅ τι δεῖ παθεῖν ἢ ἀποτῖσαι. Ὁ δὲ, συνειδὼς 6
αὑτῷ πολλὰ καὶ πονηρὰ, πάντ' ἐποίει, ὥςτε ἀπαλλαγῆναι τοῦ Ἀρχεδήμου. Ὁ δὲ Ἀρχέδημος οὐκ ἀπηλλάττετο, ἕως τόν τε Κρίτωνα ἀφῆκε, καὶ αὐτῷ χρήματα ἔδωκεν. Ἐπεὶ δὲ τοῦτό τε καὶ ἄλλα τοιαῦτα ὁ
Ἀρχέδημος διεπράξατο ἤδη, τότε, ὥςπερ, ὅταν νο- 7
μεὺς ἀγαθὸν κύνα ἔχῃ, καὶ οἱ ἄλλοι νομεῖς βούλονται πλησίον αὐτοῦ τὰς ἀγέλας ἱστάναι, ἵνα τοῦ κυνὸς ἀπολαύωσιν, οὕτω καὶ τοῦ Κρίτωνος πολλοὶ τῶν φίλων ἐδέοντο καὶ σφίσι παρέχειν φύλακα τὸν Ἀρχέδημον.
Ὁ δὲ Ἀρχέδημος τῷ Κρίτωνι ἡδέως ἐχαρίζετο, 8
καὶ οὐχ ὅτι μόνος ὁ Κρίτων ἐν ἡσυχίᾳ ἦν, ἀλλὰ καὶ οἱ φίλοι αὐτοῦ. εἰ δέ τις αὐτῷ τούτων, οἷς ἀπήχθετο, ὀνειδίζοι, ὡς ὑπὸ Κρίτωνος ὠφελούμενος κολακεύοι αὐτόν· Πότερον οὖν, ἔφη ὁ Ἀρχέδημος, αἰσχρόν ἐστιν εὐεργετούμενον ὑπὸ χρηστῶν ἀνθρώπων καὶ ἀντευεργετοῦντα, τοὺς μὲν τοιούτους φίλους ποιεῖσθαι, τοῖς δὲ πονηροῖς διαφέρεσθαι· ἢ τοὺς μὲν καλοὺς κἀγαθοὺς ἀδικεῖν πειρώμενον ἐχθροὺς ποιεῖσθαι, τοῖς δὲ πονηροῖς συνεργοῦντα πειρᾶσθαι φίλους ποιεῖσθαι, καὶ χρῆσθαι τούτοις ἀντ' ἐκείνων; Ἐκ δὲ τούτου εἷς τε τῶν Κρίτωνος φίλων Ἀρχέδημος ἦν, καὶ ὑπὸ τῶν ἄλλων Κρίτωνος φίλων ἐτιμᾶτο.

CAP. X.

Οἶδα δὲ καὶ Διοδώρῳ αὐτὸν ἑταίρῳ ὄντι τοιάδε διαλεχθέντα· — Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Διόδωρε, ἄν τίς σοι τῶν οἰκετῶν ἀποδρᾷ, ἐπιμελῇ ὅπως ἀνακομίσῃ;

2 — Καὶ ἄλλους γε νὴ Δί', ἔφη, παρακαλῶ, σῶστρα τούτου ἀνακηρύσσων. — Τί γάρ; ἔφη, ἐάν τίς σοι κάμνῃ τῶν οἰκετῶν, τούτου ἐπιμελῇ, καὶ παρακαλεῖς ἰατροὺς, ὅπως μὴ ἀποθάνῃ; — Σφόδρα γ', ἔφη. — Εἰ δέ τίς σοι τῶν γνωρίμων, ἔφη, πολὺ τῶν οἰκετῶν χρησιμώτερος ὢν, κινδυνεύει δι' ἔνδειαν ἀπολέσθαι, οὐκ οἴει σοι ἄξιον εἶναι ἐπιμεληθῆναι, ὅπως
3 διασωθῇ; Καὶ μὴν οἶσθά γε, ὅτι οὐκ ἀγνώμων ἐστὶν Ἑρμογένης, αἰσχύνοιτο δ' ἂν, εἰ ὠφελούμενος ὑπὸ σοῦ μὴ ἀντωφελοίη σε. καίτοι τὸ ὑπηρέτην ἑκόντα τε καὶ εὔνουν καὶ παράμονον καὶ τὸ κελευόμενον ἱκανὸν ποιεῖν ἔχειν, καὶ μὴ μόνον τὸ κελευόμενον ἱκανὸν ὄντα ποιεῖν, ἀλλὰ δυνάμενον καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ χρήσιμον εἶναι, καὶ προνοεῖν καὶ προβουλεύεσθαι,
4 πολλῶν οἰκετῶν οἶμαι ἀντάξιον εἶναι. Οἱ μέντοι ἀγαθοὶ οἰκονόμοι, ὅταν τὸ πολλοῦ ἄξιον μικροῦ ἐξῇ πρίασθαι, τότε φασὶ δεῖν ὠνεῖσθαι. νῦν δὲ διὰ τὰ πράγματα εὐωνοτάτους ἐστὶ φίλους ἀγαθοὺς κτήσα-
5 σθαι. — Καὶ ὁ Διόδωρος, Ἀλλὰ καλῶς γε, ἔφη, λέγεις, ὦ Σώκρατες· καὶ κέλευσον ἐλθεῖν ὡς ἐμὲ τὸν Ἑρμογένην. — Μὰ Δί', ἔφη, οὐκ ἔγωγε· νομίζω γὰρ οὔτε σοὶ κάλλιον εἶναι τὸ καλέσαι ἐκεῖνον τοῦ αὐτὸν ἐλθεῖν πρὸς ἐκεῖνον, οὔτε ἐκείνῳ μεῖζον ἀγαθὸν
6 τὸ πραχθῆναι ταῦτα ἢ σοί. Οὕτω δὴ ὁ Διόδωρος ᾤχετο πρὸς τὸν Ἑρμογένην· καὶ οὐ πολὺ τελέσας ἐκτήσατο φίλον, ὃς ἔργον εἶχεν σκοπεῖν, ὅ τι ἂν ἢ λέγων ἢ πράττων ὠφελοίη τε καὶ εὐφραίνοι Διόδωρον.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ

ΤΡΙΤΟΝ.

CAPVT I.

Ὅτι δὲ τοὺς ὀρεγομένους τῶν καλῶν ἐπιμελεῖς ὧν
ὀρέγοιντο ποιῶν ὠφέλει, νῦν τοῦτο διηγήσομαι. ἀκού-
σας γάρ ποτε Διονυσόδωρον εἰς τὴν πόλιν ἥκειν,
ἐπαγγελλόμενον στρατηγεῖν διδάξειν, ἔλεξε πρός τινα
τῶν ξυνόντων, ὃν ᾐσθάνετο βουλόμενον τῆς τιμῆς
ταύτης ἐν τῇ πόλει τυγχάνειν· Αἰσχρὸν μέντοι, ὦ 2
νεανία, τὸν βουλόμενον ἐν τῇ πόλει στρατηγεῖν, ἐξὸν
τοῦτο μαθεῖν, ἀμελῆσαι αὐτοῦ· καὶ δικαίως ἂν οὗ-
τος ὑπὸ τῆς πόλεως ζημιοῖτο πολὺ μᾶλλον, ἢ εἴ τις
ἀνδριάντας ἐργολαβοίη, μὴ μεμαθηκὼς ἀνδριαντο-
ποιεῖν. Ὅλης γὰρ τῆς πόλεως ἐν τοῖς πολεμικοῖς κιν- 3
δύνοις ἐπιτρεπομένης τῷ στρατηγῷ, μεγάλα τά τε
ἀγαθὰ, κατορθοῦντος αὐτοῦ, καὶ τὰ κακὰ, διαμαρ-
τάνοντος, εἰκὸς γίγνεσθαι. πῶς οὖν οὐκ ἂν δικαίως ὁ
τοῦ μὲν μανθάνειν τοῦτο ἀμελῶν, τοῦ δὲ αἱρεθῆναι
ἐπιμελούμενος ζημιοῖτο; Τοιαῦτα μὲν δὴ λέγων ἔπει-
σεν αὐτὸν ἐλθόντα μανθάνειν. Ἐπεὶ δὲ μεμαθηκὼς 4
ἧκε, προσέπαιζεν αὐτῷ λέγων· Οὐ δοκεῖ ὑμῖν, ὦ

ἄνδρες, ὥσπερ Ὅμηρος τὸν Ἀγαμέμνονα γεραρὸν ἔφη εἶναι, καὶ οὕτω ὅδε στρατηγεῖν μαθὼν γεραρώτερος φαίνεσθαι; καὶ γὰρ ὥσπερ ὁ κιθαρίζειν μαθὼν, κἂν μὴ κιθαρίζῃ, κιθαριστής ἐστι· καὶ ὁ μαθὼν ἰᾶσθαι, κἂν μὴ ἰατρεύῃ, ὅμως ἰατρός ἐστιν· οὕτω καὶ ὅδε ἀπὸ τοῦδε τοῦ χρόνου διατελεῖ στρατηγὸς ὢν, κἂν μηδεὶς αὐτὸν ἕληται. ὁ δὲ μὴ ἐπιστάμενος, οὔτε στρατηγὸς οὔτε ἰατρός ἐστιν, οὐδὲ ἐὰν ὑπὸ πάν-
5 των ἀνθρώπων αἱρεθῇ. — Ἀτὰρ, ἔφη, ἵνα καὶ, ἐὰν ἡμῶν τις ταξιαρχῇ ἢ λοχαγῇ σοι, ἐπιστημονέστεροι τῶν πολεμικῶν ὦμεν, λέξον ἡμῖν, πόθεν ἤρξατό σε διδάσκειν τὴν στρατηγίαν. — Καὶ ὃς, Ἐκ τοῦ αὐτοῦ, ἔφη, εἰς ὅπερ καὶ ἐτελεύτα· τὰ γὰρ τακτικὰ
6 ἐμέ γε καὶ ἄλλο οὐδὲν ἐδίδαξεν. — Ἀλλὰ μὴν, ἔφη ὁ Σωκράτης, τοῦτό γε πολλοστὸν μέρος ἐστὶ στρατηγίας. καὶ γὰρ παρασκευαστικὸν τῶν εἰς τὸν πόλεμον τὸν στρατηγὸν εἶναι χρὴ, καὶ ποριστικὸν τῶν ἐπιτηδείων τοῖς στρατιώταις, καὶ μηχανικὸν, καὶ ἐργαστικὸν, καὶ ἐπιμελῆ, καὶ καρτερικὸν, καὶ ἀγχίνουν, καὶ φιλόφρονά τε καὶ ὠμὸν, καὶ ἁπλοῦν τε καὶ ἐπίβουλον, καὶ φυλακτικόν τε καὶ κλέπτην, καὶ προετικὸν καὶ ἅρπαγα, καὶ φιλόδωρον καὶ πλεονέκτην, καὶ ἀσφαλῆ καὶ ἐπιθετικὸν, καὶ ἄλλα πολλὰ καὶ φύσει καὶ ἐπιστήμῃ δεῖ τὸν εὖ στρατηγήσοντα ἔχειν.
7 Καλὸν δὲ καὶ τὸ τακτικὸν εἶναι. πολὺ γὰρ διαφέρει στράτευμα τεταγμένον ἀτάκτου· ὥσπερ λίθοι τε καὶ πλίνθοι καὶ ξύλα καὶ κέραμος ἀτάκτως μὲν ἐῤῥιμμένα οὐδὲν χρήσιμά ἐστιν, ἐπειδὰν δὲ ταχθῇ κάτω

μὲν καὶ ἐπιπολῆς τὰ μήτε σηπόμενα μήτε τηκόμενα, οἵ τε λίθοι καὶ ὁ κέραμος, ἐν μέσῳ δὲ αἵ τε πλίνθοι καὶ τὰ ξύλα, ὥςπερ ἐν οἰκοδομίᾳ συντίθενται, τότε γίγνεται πολλοῦ ἄξιον κτῆμα οἰκία. — Ἀλλὰ πάνυ, 8
ἔφη ὁ νεανίσκος, ὅμοιον, ὦ Σώκρατες, εἴρηκας. καὶ γὰρ ἐν τῷ πολέμῳ τούς τε πρώτους ἀρίστους δεῖ τάττειν καὶ τοὺς τελευταίους, ἐν δὲ μέσῳ τοὺς χειρίστους, ἵνα ὑπὸ μὲν τῶν ἄγωνται, ὑπὸ δὲ αὖ τῶν ὠθῶνται. — Εἰ μὲν τοίνυν, ἔφη, καὶ διαγιγνώσκειν 9
σε τοὺς ἀγαθοὺς καὶ τοὺς κακοὺς ἐδίδαξεν· εἰ δὲ μή, τί σοι ὄφελος, ὧν ἔμαθες; οὐδὲ γάρ, εἴ σε ἀργύριον ἐκέλευσε πρῶτον μὲν καὶ τελευταῖον τὸ κάλλιστον τάττειν, ἐν μέσῳ δὲ τὸ χείριστον, μὴ διδάξας διαγιγνώσκειν τό τε καλὸν καὶ τὸ κίβδηλον, οὐδὲν ἄν σοι ὄφελος ἦν. — Ἀλλά, μὰ Δί', ἔφη, οὐκ ἐδίδαξεν· ὥςτε αὐτοὺς ἂν ἡμᾶς δέοι τούς τε ἀγαθοὺς καὶ τοὺς κακοὺς κρίνειν. — Τί οὖν οὐ σκοποῦμεν, 10
ἔφη, πῶς ἂν αὐτῶν μὴ διαμαρτάνοιμεν; — Βούλομαι, ἔφη ὁ νεανίσκος. — Οὐκοῦν, ἔφη, εἰ μὲν ἀργύριον δέοι ἁρπάζειν, τοὺς φιλαργυρωτάτους πρώτους καθιστάντες, ὀρθῶς ἂν τάττοιμεν; — Ἔμοιγε δοκεῖ. — Τί δέ; τοὺς κινδυνεύειν μέλλοντας, ἆρα τοὺς φιλοτιμοτάτους προτακτέον; — Οὗτοι γοῦν εἰσίν, ἔφη, οἱ ἕνεκα ἐπαίνου κινδυνεύειν ἐθέλοντες. οὐ τοίνυν οὗτοί γε ἄδηλοι, ἀλλ', ἐπιφανεῖς πανταχοῦ ὄντες, εὐαίρετοι ἂν εἶεν. — Ἀτάρ, ἔφη, 11
πότερά σε τάττειν μόνον ἐδίδαξεν, ἢ καὶ ὅποι καὶ ὅπως χρηστέον ἑκάστῳ τῶν ταγμάτων; — Οὐ πάνυ,

ἔφη. — Καὶ μὴν πολλά γ' ἐστὶ, πρὸς ἃ οὔτε τάττειν οὔτε ἄγειν ὡςαύτως προςήκει. — Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη, οὐδὲ διεσαφήνιζε ταῦτα. — Νὴ Δί', ἔφη, πάλιν τοίνυν ἐλθὼν ἐπανερώτα· ἢν γὰρ ἐπίστηται, καὶ μὴ ἀναιδὴς ᾖ, αἰσχυνεῖται, ἀργύριον εἰληφὼς, ἐνδεᾶ σε ἀποπέμψασθαι.

CAP. II.

Ἐντυχὼν δέ ποτε στρατηγεῖν ᾑρημένῳ τῳ, Τοῦ ἕνεκεν, ἔφη, Ὅμηρον οἴει τὸν Ἀγαμέμνονα προςαγορεῦσαι ποιμένα λαῶν; ἆρά γε ὅτι, ὥςπερ τὸν ποιμένα ἐπιμελεῖσθαι δεῖ, ὅπως σῶαί τε ἔσονται αἱ ὄϊες, καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἕξουσιν, οὕτω καὶ τὸν στρατηγὸν ἐπιμελεῖσθαι δεῖ, ὅπως σῶοί τε οἱ στρατιῶται ἔσονται, καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἕξουσι, καὶ οὗ ἕνεκα στρατεύονται, τοῦτο ἔσται; στρατεύονται δὲ, ἵνα κρατοῦντες τῶν πολεμίων εὐδαιμονέστεροι ὦσιν. Ἢ τί δήποτε οὕτως ἐπῄνεσε τὸν Ἀγαμέμνονα εἰπὼν,

Ἀμφότερον, βασιλεύς τ' ἀγαθὸς, κρατερός τ' αἰχμητής;

ἆρά γε ὅτι αἰχμητής τε κρατερὸς ἂν εἴη, οὐκ εἰ μόνος αὐτὸς εὖ ἀγωνίζοιτο πρὸς τοὺς πολεμίους, ἀλλ' εἰ καὶ παντὶ τῷ στρατοπέδῳ τούτου αἴτιος εἴη; καὶ βασιλεὺς ἀγαθὸς, οὐκ εἰ μόνον τοῦ ἑαυτοῦ βίου καλῶς προεστήκοι, ἀλλ' εἰ καὶ ὧν βασι-
3 λεύοι, τούτοις εὐδαιμονίας αἴτιος εἴη; Καὶ γὰρ βασιλεὺς αἱρεῖται, οὐχ ἵνα ἑαυτοῦ καλῶς ἐπιμελῆται, ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ ἑλόμενοι δι' αὐτὸν εὖ πράττωσι. καὶ

στρατεύονται δὲ πάντες, ἵνα ὁ βίος αὐτοῖς ὡς βέλ-
τιστος ᾖ· καὶ στρατηγοὺς αἱροῦνται τούτου ἕνεκα,
ἵνα πρὸς τοῦτο αὐτοῖς ἡγεμόνες ὦσι. Δεῖ οὖν τὸν 4
στρατηγοῦντα τοῦτο παρασκευάζειν τοῖς ἑλομένοις
αὐτὸν στρατηγόν· καὶ γὰρ οὔτε κάλλιον τούτου ἄλ-
λο ῥᾴδιον εὑρεῖν, οὔτε αἴσχιον τοῦ ἐναντίου. Καὶ
οὕτως ἐπισκοπῶν, τίς εἴη ἀγαθοῦ ἡγεμόνος ἀρετὴ,
τὰ μὲν ἄλλα περιῄρει, κατέλειπε δὲ τὸ εὐδαίμονας
ποιεῖν, ὧν ἂν ἡγῆται.

CAP. III.

Καὶ ἱππαρχεῖν δέ τινι ᾑρημένῳ οἶδά ποτε αὐτὸν
τοιάδε διαλεχθέντα· — Ἔχοις ἄν, ἔφη, ὦ νεανία,
εἰπεῖν ἡμῖν, ὅτου ἕνεκα ἐπεθύμησας ἱππαρχεῖν; οὐ
γὰρ δὴ τοῦ πρῶτος τῶν ἱππέων ἐλαύνειν· καὶ γὰρ
οἱ ἱπποτοξόται τούτου γε ἀξιοῦνται· προελαύνουσι
γοῦν καὶ τῶν ἱππάρχων. — Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. —
Ἀλλὰ μὴν οὐδὲ τοῦ γνωσθῆναί γε· ἐπεὶ καὶ οἱ μαι-
νόμενοί γε ὑπὸ πάντων γιγνώσκονται. — Ἀληθές,
ἔφη, καὶ τοῦτο λέγεις. — Ἀλλ᾽ ἆρα ὅτι τὸ ἱππι- 2
κὸν οἴει τῇ πόλει βέλτιον ἂν ποιήσας παραδοῦναι,
καὶ εἴ τις χρεία γίγνοιτο ἱππέων, τούτων ἡγούμενος,
ἀγαθοῦ τινος αἴτιος γενέσθαι τῇ πόλει; — Καὶ
μάλα, ἔφη. — Καὶ ἔστι γε, νὴ Δί᾽, ἔφη ὁ Σω-
κράτης, καλὸν, ἐὰν δύνῃ ταῦτα ποιῆσαι. Ἡ δὲ ἀρ-
χή που, ἐφ᾽ ἧς ᾕρησαι, ἵππων τε καὶ ἀμβατῶν
ἐστιν. — Ἔστι γὰρ οὖν, ἔφη. — Ἴθι δὴ λέξον 3
ἡμῖν πρῶτον τοῦτο, ὅπως διανοῇ τοὺς ἵππους βελ-

τίους ποιῆσαι. — Καὶ ὅς, Ἀλλὰ τοῦτο μὲν, ἔφη, οὐκ ἐμὸν οἶμαι τὸ ἔργον εἶναι, ἀλλὰ ἰδίᾳ ἕκαστον
4 δεῖν τοῦ εαυτοῦ ἵππου ἐπιμελεῖσθαι. — Ἐὰν οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, παρέχωνταί σοι τοὺς ἵππους, οἱ μὲν οὕτω κακόποδας ἢ κακοσκελεῖς ἢ ἀσθενεῖς, οἱ δὲ οὕτως ἀτρώφους, ὥςτε μὴ δύνασθαι ἀκολουθεῖν, οἱ δὲ οὕτως ἀναγώγους, ὥςτε μὴ μένειν, ὅπου ἂν σὺ τάξῃς, οἱ δὲ οὕτω λακτιστάς, ὥςτε μηδὲ τάξαι δυνατὸν εἶναι, τί σοι τοῦ ἱππικοῦ ὄφελος ἔσται; ἢ πῶς δυνήσῃ τοιούτων ἡγούμενος ἀγαθόν τι ποιῆσαι τὴν πόλιν; — Καὶ ὅς, Ἀλλὰ καλῶς τε λέγεις, ἔφη, καὶ πειράσομαι τῶν ἵππων εἰς τὸ δυνατὸν ἐπιμελεῖσθαι.
5 — Τί δέ; τοὺς ἱππέας οὐκ ἐπιχειρήσεις, ἔφη, βελτίονας ποιῆσαι; — Ἔγωγε, ἔφη. — Οὐκοῦν πρῶτον μὲν ἀναβατικωτέρους ἐπὶ τοὺς ἵππους ποιήσεις αὐτούς. — Δεῖ γοῦν, ἔφη· καὶ γάρ, εἴ τις αὐτῶν
6 καταπέσοι, μᾶλλον ἂν οὕτω σώζοιτο. — Τί γάρ; ἐάν που κινδυνεύειν δέῃ, πότερον ἐπάγειν τοὺς πολεμίους ἐπὶ τὴν ἄμμον κελεύσεις, ἔνθαπερ εἰώθατε ἱππεύειν, ἢ πειράσῃ τὰς μελέτας ἐν τοιούτοις ποιεῖσθαι χωρίοις, ἐν οἵοιςπερ οἱ πολέμιοι γίγνονται; —
7 Βέλτιον γοῦν, ἔφη. — Τί δέ; τοῦ βάλλειν ὡς πλεῖστον ἀπὸ τῶν ἵππων ἐπιμέλειάν τινα ποιήσῃ; — Βέλτιον γοῦν, ἔφη, καὶ τοῦτο. — Θήγειν δὲ τὰς ψυχὰς τῶν ἱππέων καὶ ἐξοργίζειν πρὸς τοὺς πολεμίους, ἅπερ ἀλκιμωτέρους ποιεῖ, διανενόησαι; —
8 Εἰ δὲ μή, ἀλλὰ νῦν γε πειράσομαι, ἔφη. — Ὅπως δὲ σοι πείθωνται οἱ ἱππεῖς, πεφρόντικάς τι; ἄνευ

γὰρ δὴ τούτου οὔτε ἵππων οὔτε ἱππέων ἀγαθῶν καὶ
ἀλκίμων οὐδὲν ὄφελος. — Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη· ἀλλὰ
πῶς ἄν τις μάλιστα, ὦ Σώκρατες, ἐπὶ τοῦτο αὐ-
τοὺς προτρέψαιτο; — Ἐκεῖνο μὲν δήπου οἶσθα, 9
ὅτι ἐν παντὶ πράγματι οἱ ἄνθρωποι τούτοις μάλι-
στα ἐθέλουσι πείθεσθαι, οὓς ἂν ἡγῶνται βελτίστους
εἶναι. καὶ γὰρ ἐν νόσῳ ὃν ἂν ἡγῶνται ἰατρικώτατον
εἶναι, τούτῳ μάλιστα πείθονται· καὶ ἐν πλοίῳ οἱ
πλέοντες, ὃν ἂν κυβερνητικώτατον· καὶ ἐν γεωργίᾳ,
ὃν ἂν γεωργικώτατον. — Καὶ μάλα, ἔφη. — Οὐκ-
οῦν εἰκός, ἔφη, καὶ ἐν ἱππικῇ, ὃς ἂν μάλιστα εἰδὼς
φαίνηται ἃ δεῖ ποιεῖν, τούτῳ μάλιστα ἐθέλειν τοὺς
ἄλλους πείθεσθαι. — Ἐὰν οὖν, ἔφη, ἐγώ, ὦ Σώ- 10
κρατες, βέλτιστος ὢν αὐτῶν δῆλος ὦ, ἀρκέσει μοι
τοῦτο εἰς τὸ πείθεσθαι αὐτοὺς ἐμοί; — Ἐάν γε
πρὸς τούτῳ, ἔφη, διδάξῃς αὐτούς, ὡς τὸ πείθεσθαί
σοι κάλλιόν τε καὶ σωτηριώτερον αὐτοῖς ἔσται. —
Πῶς οὖν, ἔφη, τοῦτο διδάξω; — Πολὺ, νὴ Δί',
ἔφη, ῥᾷον, ἢ εἴ σε δέοι διδάσκειν, ὡς τὰ κακὰ τῶν
ἀγαθῶν ἀμείνω καὶ λυσιτελέστερά ἐστι. — Λέγεις, 11
ἔφη, σὺ, τὸν ἵππαρχον πρὸς τοῖς ἄλλοις ἐπιμελεῖ-
σθαι δεῖν καὶ τοῦ λέγειν δύνασθαι; — Σὺ δ' ᾤου,
ἔφη, χρῆναι σιωπῇ ἱππαρχεῖν; ἢ οὐκ ἐντεθύμησαι,
ὅτι ὅσα τε νόμῳ μεμαθήκαμεν κάλλιστα ὄντα, δι'
ὧν γε ζῆν ἐπιστάμεθα, ταῦτα πάντα διὰ λόγου ἐμά-
θομεν, καὶ εἴ τι ἄλλο καλὸν μανθάνει τις μάθημα,
διὰ λόγου μανθάνει· καὶ οἱ ἄριστα διδάσκοντες μά-
λιστα λόγῳ χρῶνται, καὶ οἱ τὰ σπουδαιότατα μάλι-

12 στα ἐπιστάμενοι κάλλιστα διαλέγονται; Ἢ τόδε οὐκ
ἐντεθύμησαι, ὡς, ὅταν γε χορὸς εἷς ἐκ τῆςδε τῆς
πόλεως γίγνηται, ὥςπερ ὁ εἰς Δῆλον πεμπόμενος,
οὐδεὶς ἄλλοθεν οὐδαμόθεν τούτῳ ἐφάμιλλος γίγνε-
ται, οὐδὲ εὐανδρία ἐν ἄλλῃ πόλει ὁμοία τῇ ἐνθάδε
13 συνάγεται; — Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. — Ἀλλὰ μὴν
οὔτε εὐφωνίᾳ τοσοῦτον διαφέρουσιν Ἀθηναῖοι τῶν
ἄλλων, οὔτε σωμάτων μεγέθει καὶ ῥώμῃ, ὅσον φιλο-
τιμίᾳ, ἥπερ μάλιστα παροξύνει πρὸς τὰ καλὰ καὶ
14 ἔντιμα. — Ἀληθὲς, ἔφη, καὶ τοῦτο. — Οὐκοῦν
οἴει, ἔφη, καὶ τοῦ ἱππικοῦ τοῦ ἐνθάδε εἴ τις ἐπι-
μεληθείη, ὡς πολὺ ἂν καὶ τοῦτο διενέγκοιεν τῶν ἄλ-
λων ὅπλων τε καὶ ἵππων παρασκευῇ καὶ εὐταξίᾳ,
καὶ τῷ ἑτοίμως κινδυνεύειν πρὸς τοὺς πολεμίους, εἰ
νομίσειαν ταῦτα ποιοῦντες ἐπαίνου καὶ τιμῆς τεύξε-
σθαι; — Εἰκός γε, ἔφη. — Μὴ τοίνυν ὄκνει,
ἔφη, ἀλλὰ πειρῶ τοὺς ἄνδρας ἐπὶ ταῦτα προτρέπειν,
ἀφ᾽ ὧν αὐτός τε ὠφεληθήσῃ, καὶ οἱ ἄλλοι πολῖται
διὰ σέ. — Ἀλλὰ, νὴ Δία, πειράσομαι, ἔφη.

CAP. IV.

Ἰδὼν δέ ποτε Νικομαχίδην ἐξ ἀρχαιρεσιῶν ἀπιόντα, ἤρετο· — Τίνες, ὦ Νικομαχίδη, στρατηγοὶ ᾕρηνται; — Καὶ ὅς, Οἱ γὰρ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, τοιοῦτοί εἰσιν Ἀθηναῖοι; ὥςτε ἐμὲ μὲν οὐχ εἵλοντο, ὃς ἐκ καταλόγου στρατευόμενος κατατέτριμμαι, καὶ λοχαγῶν, καὶ ταξιαρχῶν, καὶ τραύματα ὑπὸ τῶν πολεμίων τοσαῦτα ἔχων, (ἅμα δὲ τὰς οὐλὰς τῶν

τραυμάτων ἀπογυμνούμενος ἐπεδείκνυεν) Ἀντισθένην δὲ, ἔφη, εἵλοντο, τὸν οὔτε ὁπλίτην πώποτε στρατευσάμενον, ἔν τε τοῖς ἱππεῦσιν οὐδὲν περίβλεπτον ποιήσαντα, ἐπιστάμενόν τε ἄλλο οὐδὲν ἢ χρήματα
συλλέγειν. — Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, τοῦτο μὲν 2
ἀγαθὸν, εἴγε τοῖς στρατιώταις ἱκανὸς ἔσται τὰ ἐπιτήδεια πορίζειν. — Καὶ γὰρ οἱ ἔμποροι, ἔφη ὁ Νικομαχίδης, χρήματα συλλέγειν ἱκανοί εἰσιν· ἀλλ' οὐχ ἕνεκα τούτου καὶ στρατηγεῖν δύναιντ' ἄν. —
Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη, Ἀλλὰ καὶ φιλόνικος Ἀντισθέ- 3
νης ἐστὶν, ὃ στρατηγῷ προσεῖναι ἐπιτήδειόν ἐστιν. οὐχ ὁρᾷς, ὅτι καὶ ὁσάκις κεχορήγηκε, πᾶσι τοῖς χοροῖς νενίκηκε; — Μὰ Δί', ἔφη ὁ Νικομαχίδης, ἀλλ' οὐδὲν ὅμοιόν ἐστιν χοροῦ τε καὶ στρατεύματος
προεστάναι. — Καὶ μὴν, ἔφη ὁ Σωκράτης, οὐδὲ ᾠδῆς 4
γε ὁ Ἀντισθένης οὐδὲ χορῶν διδασκαλίας ἔμπειρος ὢν, ὅμως ἐγένετο ἱκανὸς εὑρεῖν τοὺς κρατίστους ταῦτα. — Καὶ ἐν τῇ στρατιᾷ οὖν, ἔφη ὁ Νικομαχίδης, ἄλλους μὲν εὑρήσει τοὺς τάξοντας ἀνθ' ἑαυτοῦ, ἄλ-
λους δὲ τοὺς μαχομένους. — Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σω- 5
κράτης, ἐάν γε καὶ ἐν τοῖς πολεμικοῖς τοὺς κρατίστους, ὥσπερ ἐν τοῖς χορικοῖς, ἐξευρίσκῃ τε καὶ προαιρῆται, εἰκότως ἂν καὶ τούτου νικηφόρος εἴη· καὶ δαπανᾷν δ' αὐτὸν εἰκὸς μᾶλλον ἂν ἐθέλειν εἰς τὴν ξὺν ὅλῃ τῇ πόλει τῶν πολεμικῶν νίκην, ἢ εἰς
τὴν ξὺν τῇ φυλῇ τῶν χορικῶν. — Λέγεις σὺ, ἔφη, 6
ὦ Σώκρατες, ὡς τοῦ αὐτοῦ ἀνδρός ἐστι χορηγεῖν τε καλῶς καὶ στρατηγεῖν; — Λέγω ἔγωγ', ἔφη, ὡς,

ὅτου ἂν τις προστατεύῃ, ἐὰν γιγνώσκῃ τε ὧν δεῖ,
καὶ ταῦτα πορίζεσθαι δύνηται, ἀγαθὸς ἂν εἴη προ-
στάτης, εἴτε χοροῦ εἴτε οἴκου εἴτε πόλεως εἴτε στρα-
7 τεύματος προστατεύοι. — Καὶ ὁ Νικομαχίδης, Μὰ
Δί', ἔφη, ὦ Σώκρατες, οὐκ ἄν ποτε ᾤμην ἐγώ σου
ἀκοῦσαι, ὡς ἀγαθοὶ οἰκονόμοι ἀγαθοὶ στρατηγοὶ
ἂν εἶεν. — Ἴθι δή, ἔφη, ἐξετάσωμεν τὰ ἔργα ἑκα-
τέρου αὐτῶν, ἵνα εἰδῶμεν, πότερον τὰ αὐτά ἐστιν,
8 ἢ διαφέρει τι. — Πάνυ γε, ἔφη. — Οὐκοῦν, ἔφη,
τὸ μὲν τοὺς ἀρχομένους κατηκόους τε καὶ εὐπειθεῖς
ἑαυτοῖς παρασκευάζειν, ἀμφοτέρων ἐστὶν ἔργον; —
Καὶ μάλα, ἔφη. — Τί δέ; τὸ προστάττειν ἑκάστοις
τὰ ἐπιτήδεια πράττειν; — Καὶ τοῦτο, ἔφη. —
Καὶ μὴν καὶ τὸ τοὺς κακοὺς κολάζειν, καὶ τοὺς
ἀγαθοὺς τιμᾶν, ἀμφοτέροις οἶμαι προςήκειν. —
Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. — Τὸ δὲ τοὺς ὑπηκόους εὐμε-
νεῖς ποιεῖσθαι, πῶς οὐ καλὸν ἀμφοτέροις; — Καὶ
τοῦτ', ἔφη. — Συμμάχους δὲ καὶ βοηθοὺς προς-
άγεσθαι, δοκεῖ σοι συμφέρειν ἀμφοτέροις, ἢ οὔ; —
Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. — Ἀλλὰ φυλακτικοὺς τῶν ὄν-
των οὐκ ἀμφοτέρους εἶναι προςήκει; — Σφόδρα γ',
ἔφη. — Οὐκοῦν καὶ ἐπιμελεῖς καὶ φιλοπόνους ἀμ-
φοτέρους εἶναι προςήκει περὶ τὰ αὐτῶν ἔργα. —
10 Ταῦτα μὲν οὖν, ἔφη, πάντα ὁμοίως ἀμφοτέρων
ἐστίν· ἀλλὰ τὸ μάχεσθαι οὐκέτι ἀμφοτέρων. — Ἀλλ'
ἐχθροί γέ τοι ἀμφοτέροις γίγνονται; — Καὶ μάλα,
ἔφη, τοῦτό γε. — Οὐκοῦν τὸ περιγενέσθαι τούτων
11 ἀμφοτέροις συμφέρει; — Πάνυ γε, ἔφη· ἀλλ' ἐκεῖ-

νο παριεὶς, ἂν δέῃ μάχεσθαι, τί ὠφελήσει ἡ οἰκονο-
μική; — Ἐνταῦθα δήπου καὶ πλεῖστον, ἔφη· ὁ
γὰρ ἀγαθὸς οἰκονόμος, εἰδὼς ὅτι οὐδὲν οὕτω λυσι-
τελές τε καὶ κερδαλέον ἐστὶν, ὡς τὸ μαχόμενον τοὺς
πολεμίους νικᾶν, οὐδὲ οὕτως ἀλυσιτελές τε καὶ ζη-
μιῶδες, ὡς τὸ ἡττᾶσθαι, προθύμως μὲν τὰ πρὸς τὸ
νικᾶν συμφέροντα ζητήσει καὶ παρασκευάσεται, ἐπι-
μελῶς δὲ τὰ πρὸς τὸ ἡττᾶσθαι φέροντα σκέψεται
καὶ φυλάξεται, ἐνεργῶς δ', ἂν τὴν παρασκευὴν ὁρᾷ
νικητικὴν οὖσαν, μαχεῖται, οὐχ ἥκιστα δὲ τούτων,
ἐὰν ἀπαράσκευος ᾖ, φυλάξεται συνάπτειν μάχην.
Μὴ καταφρόνει, ἔφη, ὦ Νικομαχίδη, τῶν οἰκονο- 12
μικῶν ἀνδρῶν· ἡ γὰρ τῶν ἰδίων ἐπιμέλεια πλήθει
μόνον διαφέρει τῆς τῶν κοινῶν, τὰ δὲ ἄλλα παρα-
πλήσια ἔχει· τὸ δὲ μέγιστον, ὅτι οὔτε ἄνευ ἀνθρώ-
πων οὐδετέρα γίγνεται, οὔτε δι' ἄλλων μὲν ἀνθρώ-
πων τὰ ἴδια πράττεται, δι' ἄλλων δὲ τὰ κοινά· οὐ
γὰρ ἄλλοις τισὶν ἀνθρώποις οἱ τῶν κοινῶν ἐπιμε-
λόμενοι χρῶνται, ἢ οἷσπερ οἱ τὰ ἴδια οἰκονομοῦντες·
οἷς οἱ ἐπιστάμενοι χρῆσθαι, καὶ τὰ ἴδια καὶ τὰ κοι-
νὰ καλῶς πράττουσιν· οἱ δὲ μὴ ἐπιστάμενοι, ἀμφο-
τέρωθι πλημμελοῦσιν.

CAP. V.

Περικλεῖ δέ ποτε, τῷ τοῦ πάνυ *Περικλέους* υἱῷ, διαλεγόμενος, — Ἐγώ τοι, ἔφη, ὦ *Περίκλεις*, ἐλπίδα ἔχω, σοῦ στρατηγήσαντος ἀμείνω τε καὶ ἐνδοξοτέραν τὴν πόλιν εἰς τὰ πολεμικὰ ἔσεσθαι, καὶ τῶν

πολεμίων κρατήσειν. Καὶ ὁ Περικλῆς, — Βουλοίμην ἂν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἃ λέγεις· ὅπως δὲ ταῦτα γένοιτ' ἂν, οὐ δύναμαι γνῶναι. — Βούλει οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, διαλογιζόμενοι περὶ αὐτῶν ἐπισκοπῶμεν, ὅπου ἤδη τὸ δυνατόν ἐστιν; — Βούλομαι,
2 ἔφη. — Οὐκοῦν, οἶσθα, ἔφη, ὅτι πλήθει μὲν οὐδὲν μείους εἰσὶν Ἀθηναῖοι Βοιωτῶν; — Οἶδα γάρ, ἔφη. — Σώματα δὲ ἀγαθὰ καὶ καλὰ πότερον ἐκ Βοιωτῶν οἴει πλείω ἂν ἐκλεχθῆναι, ἢ ἐξ Ἀθηναίων; — Οὐδὲ ταύτῃ μοι δοκοῦσι λείπεσθαι. — Εὐμενεστέρους δὲ ποτέρους ἑαυτοῖς εἶναι νομίζεις; — Ἀθηναίους ἔγωγε· Βοιωτῶν μὲν γὰρ πολλοὶ, πλεονεκτούμενοι ὑπὸ Θηβαίων, δυσμενῶς αὐτοῖς ἔχουσιν· Ἀθή-
3 νῃσι δὲ οὐδὲν ὁρῶ τοιοῦτον. — Ἀλλὰ μὴν φιλοτιμότατοί γε καὶ φιλοφρονέστατοι πάντων εἰσίν· ἅπερ οὐχ ἥκιστα παροξύνει κινδυνεύειν ὑπὲρ εὐδοξίας τε καὶ πατρίδος. — Οὐδὲ ἐν τούτοις Ἀθηναῖοι μεμπτοί. — Καὶ μὴν προγόνων γε καλὰ ἔργα οὐκ ἔστιν οἷς μείζω καὶ πλείω ὑπάρχει ἢ Ἀθηναίοις· ᾧ πολλοὶ ἐπαιρόμενοι προτρέπονταί τε ἀρετῆς ἐπιμελεῖσθαι,
4 καὶ ἄλκιμοι γίγνεσθαι. — Ταῦτα μὲν ἀληθῆ λέγεις πάντα, ὦ Σώκρατες· ἀλλ' ὁρᾷς ὅτι, ἀφ' οὗ ἥ τε σὺν Τολμίδῃ τῶν χιλίων ἐν Λεβαδείᾳ συμφορὰ ἐγένετο καὶ ἡ μεθ' Ἱπποκράτους ἐπὶ Δηλίῳ, ἐκ τούτων τεταπείνωται μὲν ἡ τῶν Ἀθηναίων δόξα πρὸς τοὺς Βοιωτοὺς, ἐπῆρται δὲ τὸ τῶν Θηβαίων φρόνημα πρὸς τοὺς Ἀθηναίους· ὥστε Βοιωτοὶ μὲν, οἱ πρόσθεν οὐδ' ἐν τῇ ἑαυτῶν τολμῶντες Ἀθηναίοις

ἄνευ Λακεδαιμονίων τε καὶ τῶν ἄλλων Πελοποννη-
σίων ἀντιτάττεσθαι, νῦν ἀπειλοῦσιν αὐτοὶ καθ' αὐ-
τοὺς ἐμβαλεῖν εἰς τὴν Ἀττικήν· Ἀθηναῖοι δέ, οἱ
πρότερον, ὅτε Βοιωτοὶ μόνοι ἐγένοντο, πορθοῦντες
τὴν Βοιωτίαν, φοβοῦνται, μὴ Βοιωτοὶ δῃώσωσι τὴν
Ἀττικήν. — Καὶ ὁ Σωκράτης, Ἀλλ' αἰσθάνομαι μέν, 5
ἔφη, ταῦτα οὕτως ἔχοντα· δοκεῖ δέ μοι ἀνδρὶ ἀγα-
θῷ ἄρχοντι νῦν εὐαρεστοτέρως διακεῖσθαι ἡ πόλις.
τὸ μὲν γὰρ θάρσος ἀμέλειάν τε καὶ ῥαθυμίαν καὶ
ἀπείθειαν ἐμβάλλει, ὁ δὲ φόβος προσεκτικωτέρους
τε καὶ εὐπειθεστέρους καὶ εὐτακτοτέρους ποιεῖ. Τε- 6
κμήραιο δ' ἂν τοῦτο καὶ ἀπὸ τῶν ἐν ταῖς ναυσίν.
ὅταν μὲν γὰρ δήπου μηδὲν φοβῶνται, μεστοί εἰσιν
ἀταξίας· ἔστ' ἂν δὲ ἢ χειμῶνα ἢ πολεμίους δείσωσιν,
οὐ μόνον τὰ κελευόμενα πάντα ποιοῦσιν, ἀλλὰ καὶ
σιγῶσι καραδοκοῦντες τὰ προσταχθησόμενα, ὥσπερ
χορευταί. — Ἀλλὰ μήν, ἔφη ὁ Περικλῆς, εἴγε νῦν 7
μάλιστα πείθοιντο, ὥρα ἂν εἴη λέγειν, πῶς ἂν αὐ-
τοὺς προτρεψαίμεθα πάλιν ἀνερασθῆναι τῆς ἀρχαίας
ἀρετῆς τε καὶ εὐκλείας καὶ εὐδαιμονίας. — Οὐκοῦν, 8
ἔφη ὁ Σωκράτης, εἰ μὲν ἐβουλόμεθα χρημάτων αὐ-
τούς, ὧν οἱ ἄλλοι εἶχον, ἀντιποιεῖσθαι, ἀποδει-
κνύντες αὐτοῖς ταῦτα πατρῷά τε ὄντα καὶ προσή-
κοντα, μάλιστα ἂν οὕτως αὐτοὺς ἐξορμῷμεν ἀντέ-
χεσθαι τούτων· ἐπεὶ δὲ τοῦ μετ' ἀρετῆς πρωτεύειν
αὐτοὺς ἐπιμελεῖσθαι βουλόμεθα, τοῦτ' αὖ δεικτέον
ἐκ παλαιοῦ μάλιστα προσῆκον αὐτοῖς· καὶ ὡς, τού-
του ἐπιμελούμενοι, πάντων ἂν εἶεν κράτιστοι. —

9 Πῶς οὖν ἂν τοῦτο διδάσκοιμεν; — Οἶμαι μὲν, εἰ
τούς γε παλαιοτάτους, ὧν ἀκούομεν, προγόνους αὐ-
τῶν ἀναμιμνήσκοιμεν αὐτοὺς ἀκηκοότας ἀρίστους γε-
10 γονέναι. — Ἆρα λέγεις τὴν τῶν θεῶν κρίσιν, ἣν οἱ
περὶ Κέκροπα δι᾽ ἀρετὴν ἔκριναν; — Λέγω γάρ, καὶ
τὴν Ἐρεχθέως γε τροφὴν καὶ γένεσιν, καὶ τὸν πόλε-
μον τὸν ἐπ᾽ ἐκείνου γενόμενον πρὸς τοὺς ἐκ τῆς ἐχο-
μένης ἠπείρου πάσης, καὶ τὸν ἐφ᾽ Ἡρακλειδῶν πρὸς
τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ πάντας τοὺς ἐπὶ Θησέως
πολεμηθέντας, ἐν οἷς πᾶσιν ἐκεῖνοι δῆλοι γεγόνασι
11 τῶν καθ᾽ ἑαυτοὺς ἀνθρώπων ἀριστεύσαντες. Εἰ δὲ
βούλει, ἃ ὕστερον οἱ ἐκείνων μὲν ἀπόγονοι, οὐ πολὺ
δὲ πρὸ ἡμῶν γεγονότες, ἔπραξαν, τὰ μὲν αὐτοὶ καθ᾽
ἑαυτοὺς ἀγωνιζόμενοι πρὸς τοὺς κυριεύοντας τῆς τε
Ἀσίας πάσης καὶ τῆς Εὐρώπης μέχρι Μακεδονίας,
καὶ πλείστην τῶν προγεγονότων δύναμιν καὶ ἀφορ-
μὴν κεκτημένους, καὶ μέγιστα ἔργα κατειργασμένους,
τὰ δὲ καὶ μετὰ Πελοποννησίων ἀριστεύοντες καὶ κατὰ
γῆν καὶ κατὰ θάλατταν· οἳ δὴ καὶ λέγονται πολὺ
διενεγκεῖν τῶν καθ᾽ ἑαυτοὺς ἀνθρώπων. — Λέγονται
12 γάρ, ἔφη. — Τοιγαροῦν πολλῶν μὲν μεταναστάσεων
ἐν τῇ Ἑλλάδι γεγονυιῶν, διέμειναν ἐν τῇ ἑαυτῶν·
πολλοὶ δὲ ὑπὲρ δικαίων ἀντιλέγοντες ἐπέτρεπον ἐκεί-
νοις· πολλοὶ δὲ, ὑπὸ κρειττόνων ὑβριζόμενοι, κατέ-
13 φευγον πρὸς ἐκείνους. — Καὶ ὁ Περικλῆς, Καὶ θαυ-
μάζω γε, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἡ πόλις ὅπως ποτ᾽
ἐπὶ τὸ χεῖρον ἔκλινεν. — Ἐγὼ μὲν οἶμαι, ἔφη ὁ Σω-
κράτης, ὥσπερ καὶ ἀθληταί τινες διὰ τὸ πολὺ ὑπερ-

ενεγκεῖν καὶ κρατιστεῦσαι καταῤῥαθυμήσαντες ὑστε-
ρίζουσι τῶν ἀντιπάλων, οὕτω καὶ Ἀθηναίους πολὺ
διενεγκόντας ἀμελῆσαι ἑαυτῶν, καὶ διὰ τοῦτο χείρους
γεγονέναι. — Νῦν οὖν, ἔφη, τί ἂν ποιοῦντες ἀναλά- 14
βοιεν τὴν ἀρχαίαν ἀρετήν; — Καὶ ὁ Σωκράτης,
Οὐδὲν ἀπόκρυφον δοκεῖ μοι εἶναι· ἀλλ' εἰ μὲν, ἐξευ-
ρόντες τὰ τῶν προγόνων ἐπιτηδεύματα, μηδὲν χεῖρον
ἐκείνων ἐπιτηδεύοιεν, οὐδὲν ἂν χείρους ἐκείνων γενέ-
σθαι· εἰ δὲ μὴ, τούς γε νῦν πρωτεύοντας μιμούμε-
νοι, καὶ τούτοις τὰ αὐτὰ ἐπιτηδεύοντες, ὁμοίως μὲν
τοῖς αὐτοῖς χρώμενοι, οὐδὲν ἂν χείρους ἐκείνων εἶεν·
εἰ δ' ἐπιμελέστερον, καὶ βελτίους. — Λέγεις, ἔφη, 15
πόῤῥω που εἶναι τῇ πόλει τὴν καλοκἀγαθίαν. πότε
γὰρ οὕτως Ἀθηναῖοι, ὥςπερ Λακεδαιμόνιοι, ἢ πρες-
βυτέρους αἰδέσονται; οἳ ἀπὸ τῶν πατέρων ἄρχον-
ται καταφρονεῖν τῶν γεραιτέρων· ἢ σωμασκήσουσιν
οὕτως; οἳ οὐ μόνον αὐτοὶ εὐεξίας ἀμελοῦσιν, ἀλλὰ
καὶ τῶν ἐπιμελουμένων καταγελῶσι. Πότε δὲ οὕτω 16
πείσονται τοῖς ἄρχουσιν; οἳ καὶ ἀγάλλονται ἐπὶ τῷ
καταφρονεῖν τῶν ἀρχόντων· ἢ πότε οὕτως ὁμονοή-
σουσιν; οἵ γε, ἀντὶ μὲν τοῦ συνεργεῖν ἑαυτοῖς τὰ
συμφέροντα, ἐπηρεάζουσιν ἀλλήλοις, καὶ φθονοῦσιν
ἑαυτοῖς μᾶλλον ἢ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις. μάλιστα δὲ
πάντων ἔν τε ταῖς ἰδίαις συνόδοις καὶ ταῖς κοιναῖς
διαφέρονται, καὶ πλείστας δίκας ἀλλήλοις δικάζον-
ται, καὶ προαιροῦνται μᾶλλον οὕτω κερδαίνειν ἀπ'
ἀλλήλων ἢ συνωφελοῦντες αὑτούς· τοῖς δὲ κοινοῖς
ὥςπερ ἀλλοτρίοις χρώμενοι, περὶ τούτων αὖ μάχον-

ται, καὶ ταῖς εἰς τὰ τοιαῦτα δυνάμεσι μάλιστα χαί-
17 ρουσιν. Ἐξ ὧν πολλὴ μὲν ἀπειρία καὶ κακία τῇ πό-
λει ἐμφύεται, πολλὴ δὲ ἔχθρα καὶ μῖσος ἀλλήλων
τοῖς πολίταις ἐγγίγνεται, δι' ἃ ἔγωγε μάλα φοβοῦμαι
ἀεὶ, μή τι μεῖζον, ἢ ὥστε φέρειν δύνασθαι, κακὸν
18 τῇ πόλει συμβῇ. — Μηδαμῶς, ἔφη ὁ Σωκράτης, ὦ
Περίκλεις, οὕτως ἡγοῦ ἀνηκέστῳ πονηρίᾳ νοσεῖν
Ἀθηναίους. οὐχ ὁρᾷς, ὡς εὔτακτοι μέν εἰσιν ἐν τοῖς
ναυτικοῖς, εὐτάκτως δ' ἐν τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσι πεί-
θονται τοῖς ἐπιστάταις, οὐδενῶν δὲ καταδεέστερον ἐν
19 τοῖς χοροῖς ὑπηρετοῦσι τοῖς διδασκάλοις; — Τοῦτο
γάρ τοι, ἔφη, καὶ θαυμαστόν ἐστι, τὸ τοὺς μὲν
τοιούτους πειθαρχεῖν τοῖς ἐφεστῶσι, τοὺς δὲ ὁπλίτας
καὶ τοὺς ἱππεῖς, οἳ δοκοῦσι καλοκἀγαθίᾳ προκεκρί-
σθαι τῶν πολιτῶν, ἀπειθεστάτους εἶναι πάντων. —
20 Καὶ ὁ Σωκράτης ἔφη, Ἡ δὲ ἐν Ἀρείῳ πάγῳ βουλὴ,
ὦ Περίκλεις, οὐκ ἐκ τῶν δεδοκιμασμένων καθίστα-
ται; — Καὶ μάλα, ἔφη. — Οἶσθα οὖν τινας, ἔφη,
κάλλιον ἢ νομιμώτερον ἢ σεμνότερον ἢ δικαιότερον
τάς τε δίκας δικάζοντας καὶ τἄλλα πάντα πράττον-
τας; — Οὐ μέμφομαι, ἔφη, τούτοις. — Οὐ τοί-
νυν, ἔφη, δεῖ ἀθυμεῖν, ὡς οὐκ εὐτάκτων ὄντων
21 Ἀθηναίων. — Καὶ μὴν ἔν γε τοῖς στρατιωτικοῖς, ἔφη,
ἔνθα μάλιστα δεῖ σωφρονεῖν τε καὶ εὐτακτεῖν καὶ
πειθαρχεῖν, οὐδενὶ τούτων προσέχουσιν. — Ἴσως
γὰρ, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐν τούτοις οἱ ἥκιστα ἐπιστά-
μενοι ἄρχουσιν αὐτῶν. οὐχ ὁρᾷς, ὅτι κιθαριστῶν μὲν
καὶ χορευτῶν καὶ ὀρχηστῶν οὐδὲ εἷς ἐπιχειρεῖ ἄρχειν

μὴ ἐπιστάμενος, οὐδὲ παλαιστῶν οὐδὲ παγκρατια-
στῶν; ἀλλὰ πάντες, ὅσοι τούτων ἄρχουσιν, ἔχουσι
δεῖξαι, ὁπόθεν ἔμαθον ταῦτα, ἐφ' οἷς ἐφεστᾶσι·
τῶν δὲ στρατηγῶν οἱ πλεῖστοι αὐτοσχεδιάζουσιν. Οὐ 22
μέντοι σέ γε τοιοῦτον ἐγὼ νομίζω εἶναι, ἀλλ' οἶμαί
σε οὐδὲν ἧττον ἔχειν εἰπεῖν, ὁπότε στρατηγεῖν ἢ
ὁπότε παλαίειν ἤρξω μανθάνειν. καὶ πολλὰ μὲν οἶ-
μαί σε τῶν πατρῴων στρατηγημάτων παρειληφότα
διασώζειν, πολλὰ δὲ πανταχόθεν συνενηνοχέναι,
ὁπόθεν οἷόν τε ἦν μαθεῖν τι ὠφέλιμον εἰς στρατη-
γίαν. Οἶμαι δέ σε πολλὰ μεριμνᾶν, ὅπως μὴ λάθῃς 23
σεαυτὸν ἀγνοῶν τι τῶν εἰς στρατηγίαν ὠφελίμων·
καὶ ἐάν τι τοιοῦτον αἴσθῃ σεαυτὸν μὴ εἰδότα, ζητεῖν
τοὺς ἐπισταμένους ταῦτα, οὔτε δώρων οὔτε χαρίτων
φειδόμενον, ὅπως μάθῃς παρ' αὐτῶν ἃ μὴ ἐπίστα-
σαι, καὶ συνεργοὺς ἀγαθοὺς ἔχῃς. — Καὶ ὁ Περι- 24
κλῆς, Οὐ λανθάνεις με, ὦ Σώκρατες, ἔφη, ὅτι
οὐδ' οἰόμενός με τούτων ἐπιμελεῖσθαι ταῦτα λέγεις,
ἀλλ' ἐγχειρῶν με διδάσκειν, ὅτι τὸν μέλλοντα στρα-
τηγεῖν τούτων ἁπάντων ἐπιμελεῖσθαι δεῖ. ὁμολογῶ
μέντοι κἀγώ σοι ταῦτα. — Τοῦτο δ', ἔφη, ὦ Περί- 25
κλεις, κατανενόηκας, ὅτι πρόκειται τῆς χώρας ἡμῶν
ὄρη μεγάλα, καθήκοντα ἐπὶ τὴν Βοιωτίαν, δι' ὧν εἰς
τὴν χώραν εἴσοδοι στεναί τε καὶ προσάντεις εἰσί, καὶ
ὅτι μέση διέζωσται ὄρεσιν ἐρυμνοῖς; — Καὶ μάλα,
ἔφη. — Τί δέ; σὺ ἐκεῖνο ἀκήκοας, ὅτι Μυσοὶ καὶ 26
Πισίδαι ἐν τῇ βασιλέως χώρᾳ κατέχοντες ἐρυμνὰ πά-
νυ χωρία, καὶ κούφως ὡπλισμένοι, δύνανται πολλὰ

μὲν τὴν βασιλέως χώραν καταθέοντες κακοποιεῖν,
αὐτοὶ δὲ ζῆν ἐλεύθεροι; — Καὶ τοῦτό γε, ἔφη,
27 ἀκούω. — Ἀθηναίους δ' οὐκ ἂν οἴει, ἔφη, μέχρι
τῆς ἐλαφρᾶς ἡλικίας ὡπλισμένους κουφοτέροις ὅπλοις,
καὶ τὰ προκείμενα τῆς χώρας ὄρη κατέχοντας, βλα-
βεροὺς μὲν τοῖς πολεμίοις εἶναι, μεγάλην δὲ προβο-
λὴν τοῖς πολίταις τῆς χώρας κατεσκευάσθαι; — Καὶ
ὁ Περικλῆς, Πάντ' οἶμαι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, καὶ
28 ταῦτα χρήσιμα εἶναι. — Εἰ τοίνυν, ἔφη ὁ Σωκράτης,
ἀρέσκει σοι ταῦτα, ἐπιχείρει αὐτοῖς, ὦ ἄριστε· ὅ τι
μὲν γὰρ ἂν τούτων καταπράξῃς, καὶ σοὶ καλὸν ἔσται
καὶ τῇ πόλει ἀγαθόν· ἐὰν δέ τι ἀδυνατῇς, οὔτε τὴν
πόλιν βλάψεις οὔτε σαυτὸν καταισχυνεῖς.

CAP. VI.

Γλαύκωνα δὲ τὸν Ἀρίστωνος, (ὅτ' ἐπεχείρει δη-
μηγορεῖν, ἐπιθυμῶν προστατεύειν τῆς πόλεως, οὐ-
δέπω εἴκοσιν ἔτη γεγονώς,) ὄντων ἄλλων οἰκείων καὶ
φίλων, οὐδεὶς ἠδύνατο παῦσαι ἑλκόμενόν τε ἀπὸ τοῦ
βήματος καὶ καταγέλαστον ὄντα· Σωκράτης δὲ, εὔ-
νους ὢν αὐτῷ διά τε Χαρμίδην τὸν Γλαύκωνος καὶ
2 διὰ Πλάτωνα, μόνος ἔπαυσεν. Ἐντυχὼν γὰρ αὐτῷ,
πρῶτον μὲν εἰς τὸ ἐθελῆσαι ἀκούειν τοιάδε λέξας,
κατέσχεν. — Ὦ Γλαύκων, ἔφη, προστατεύειν ἡμῖν
διανενόησαι τῆς πόλεως; — Ἔγωγ', ἔφη, ὦ Σώκρα-
τες. — Νὴ Δί', ἔφη· καλὸν γὰρ, εἴπερ τι καὶ ἄλλο
τῶν ἐν ἀνθρώποις. δῆλον γὰρ, ὅτι, ἐὰν τοῦτο δια-
πράξῃ, δυνατὸς μὲν ἔσῃ αὐτὸς τυγχάνειν ὅτου ἂν

ἐπιθυμῇς, ἱκανὸς δὲ τοὺς φίλους ὠφελεῖν, ἐπαρεῖς
δὲ τὸν πατρῷον οἶκον, αὐξήσεις δὲ τὴν πατρίδα,
ὀνομαστὸς δ᾽ ἔσῃ πρῶτον μὲν ἐν τῇ πόλει, ἔπειτα δ᾽
ἐν τῇ Ἑλλάδι, ἴσως δὲ ὥςπερ Θεμιστοκλῆς καὶ ἐν τοῖς
βαρβάροις· ὅπου δ᾽ ἂν ᾖς, πανταχοῦ περίβλεπτος
ἔσῃ. Ταῦτ᾽ οὖν ἀκούων ὁ Γλαύκων ἐμεγαλύνετο, καὶ 3
ἡδέως παρέμενε. Μετὰ δὲ ταῦτα ὁ Σωκράτης, —
Οὐκοῦν, ἔφη, τοῦτο μέν, ὦ Γλαύκων, δῆλον, ὅτι,
εἴπερ τιμᾶσθαι βούλει, ὠφελητέα σοι ἡ πόλις ἐστίν;
— Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. — Πρὸς θεῶν, ἔφη, μὴ
τοίνυν ἀποκρύψῃ, ἀλλ᾽ εἰπὲ ἡμῖν, ἐκ τίνος ἄρξῃ τὴν
πόλιν εὐεργετεῖν; Ἐπεὶ δὲ ὁ Γλαύκων διεσιώπησεν, 4
ὡς ἂν τότε σκοπῶν, ὁπόθεν ἄρχοιτο· — Ἆρ᾽, ἔφη ὁ
Σωκράτης, ὥςπερ, φίλου οἶκον εἰ αὐξῆσαι βούλοιο,
πλουσιώτερον αὐτὸν ἐπιχειροίης ἂν ποιεῖν, οὕτω καὶ
τὴν πόλιν πειράσῃ πλουσιωτέραν ποιῆσαι; — Πάνυ
μὲν οὖν, ἔφη. — Οὐκοῦν πλουσιωτέρα γ᾽ ἂν εἴη, 5
προςόδων αὐτῇ πλειόνων γενομένων; — Εἰκὸς γοῦν,
ἔφη. — Λέξον δή, ἔφη, ἐκ τίνων νῦν αἱ πρόςοδοι
τῇ πόλει, καὶ πόσαι τινές εἰσι· δῆλον γὰρ ὅτι ἔσκε-
ψαι, ἵνα, εἰ μέν τινες αὐτῶν ἐνδεῶς ἔχουσιν, ἐκπλη-
ρώσῃς· εἰ δὲ παραλείπονται, προςπορίσῃς. — Ἀλλά,
μὰ Δί᾽, ἔφη ὁ Γλαύκων, ταῦτά γε οὐκ ἐπέσκεμμαι.
— Ἀλλ᾽, εἰ τοῦτο, ἔφη, παρέλιπες, τάς γε δαπάνας 6
τῆς πόλεως ἡμῖν εἰπέ· δῆλον γάρ, ὅτι καὶ τούτων
τὰς περιττὰς ἀφαιρεῖν διανοεῖ. — Ἀλλὰ μὰ τὸν Δί᾽,
ἔφη, οὐδὲ πρὸς ταῦτά πω ἐσχόλασα. — Οὐκοῦν, ἔφη,
τὸ μὲν πλουσιωτέραν τὴν πόλιν ποιεῖν ἀναβαλούμε-

θαι· πῶς γὰρ οἷόν τε, μὴ εἰδότα γε τὰ ἀναλώματα
7 καὶ τὰς προσόδους, ἐπιμεληθῆναι τούτων; — Ἀλλ', ὦ Σώκρατες, ἔφη ὁ Γλαύκων, δυνατόν ἐστι καὶ ἀπὸ πολεμίων τὴν πόλιν πλουτίζειν. — Νὴ Δία, σφόδρα γ', ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐάν τις αὐτῶν κρείττων ᾖ· ἥττων δὲ ὢν καὶ τὰ οἰκεῖα προσαποβάλοι ἄν. —
8 Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. — Οὐκοῦν, ἔφη, τόν γε βουλευσόμενον, πρὸς οὕστινας δεῖ πολεμεῖν, τήν τε τῆς πόλεως δύναμιν καὶ τὴν τῶν ἐναντίων εἰδέναι δεῖ, ἵνα, ἐὰν μὲν ἡ τῆς πόλεως κρείττων ᾖ, συμβουλεύῃ ἐπιχειρεῖν τῷ πολέμῳ· ἐὰν δὲ ἥττων τῆς τῶν ἐναντίων, εὐλαβεῖσθαι πείθῃ. — Ὀρθῶς λέγεις, ἔφη.
9 — Πρῶτον μὲν τοίνυν, ἔφη, λέξον ἡμῖν τῆς πόλεως τήν τε πεζικὴν καὶ τὴν ναυτικὴν δύναμιν, εἶτα τὴν τῶν ἐναντίων. — Ἀλλὰ μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐκ ἂν ἔχοιμί σοι οὕτως γε ἀπὸ στόματος εἰπεῖν. — Ἀλλ', εἰ γέγραπταί σοι, ἔνεγκε, ἔφη· πάνυ γὰρ ἡδέως ἂν τοῦτο ἀκούσαιμι. — Ἀλλὰ μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐδὲ
10 γέγραπταί μοί πω. — Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ περὶ πολέμου συμβουλεύειν τήν γε πρώτην ἐπισχήσομεν· ἴσως γὰρ καὶ διὰ τὸ μέγεθος αὐτῶν, ἄρτι ἀρχόμενος τῆς προστατείας, οὔπω ἐξήτακας. Ἀλλά τοι περί γε φυλακῆς τῆς χώρας οἶδ' ὅτι σοι μεμέληκεν, καὶ οἶσθα, ὁπόσαι τε φυλακαὶ ἐπίκαιροί εἰσι καὶ ὁπόσαι μή, καὶ ὁπόσοι τε φρουροὶ ἱκανοί εἰσι καὶ ὁπόσοι μή εἰσι· καὶ τὰς μὲν ἐπικαίρους φυλακὰς συμβουλεύσεις μείζονας ποιεῖν, τὰς δὲ πε-
11 ριττὰς ἀφαιρεῖν. — Νὴ Δί', ἔφη ὁ Γλαύκων, ἁπά-

σας μὲν οὖν ἔγωγε, ἕνεκά γε τοῦ οὕτως αὐτὰς φυ-
λάττεσθαι, ὥςτε κλέπτεσθαι τὰ ἐκ τῆς χώρας. —
Ἐὰν δέ τις ἀφέλῃ γ', ἔφη, τὰς φυλακὰς, οὐκ οἴει
καὶ ἁρπάζειν ἐξουσίαν ἔσεσθαι τῷ βουλομένῳ; ἀτὰρ,
ἔφη, πότερον ἐλθὼν αὐτὸς ἐξήτακας τοῦτο, ἢ πῶς
οἶσθα, ὅτι κακῶς φυλάττονται; — Εἰκάζω, ἔφη.
— Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ περὶ τούτων, ὅταν μηκέτι εἰ-
κάζωμεν, ἀλλ' ἤδη εἰδῶμεν, τότε συμβουλεύσομεν;
— Ἴσως, ἔφη ὁ Γλαύκων, βέλτιον. — Εἴς γε μὴν, 12
ἔφη, τἀργύρια οἶδ' ὅτι οὐκ ἀφῖξαι, ὥςτ' ἔχειν εἰ-
πεῖν, διότι νῦν ἐλάττω ἢ πρόσθεν προσέρχεται αὐ-
τόθεν. — Οὐ γὰρ οὖν ἐλήλυθα, ἔφη. — Καὶ γὰρ,
νὴ Δί', ἔφη ὁ Σωκράτης, λέγεται βαρὺ τὸ χωρίον
εἶναι· ὥςτε, ὅταν περὶ τούτου δέῃ συμβουλεύειν,
αὕτη σοι ἡ πρόφασις ἀρκέσει. — Σκέψομαι, ἔφη ὁ
Γλαύκων. — Ἀλλ' ἐκείνου γέ τοι, ἔφη, οἶδ' ὅτι οὐκ 13
ἠμέληκας, ἀλλ' ἔσκεψαι, πόσον χρόνον ἱκανός ἐστιν
ὁ ἐκ τῆς χώρας γιγνόμενος σῖτος διατρέφειν τὴν πό-
λιν, καὶ πόσου εἰς τὸν ἐνιαυτὸν προςδέεται, ἵνα μὴ
τούτου λάθῃ σέ ποτε ἡ πόλις ἐνδεὴς γενομένη, ἀλλ'
εἰδὼς ἔχῃς ὑπὲρ τῶν ἀναγκαίων συμβουλεύων τῇ
πόλει βοηθεῖν τε καὶ σώζειν αὐτήν. — Λέγεις, ἔφη
ὁ Γλαύκων, παμμέγεθες πρᾶγμα, εἴγε καὶ τῶν τοιού-
των ἐπιμελεῖσθαι δεήσει. — Ἀλλὰ μέντοι, ἔφη ὁ 14
Σωκράτης, οὐδ' ἂν τὸν ἑαυτοῦ ποτε οἶκον καλῶς τις
οἰκήσειεν, εἰ μὴ πάντα μὲν εἴσεται, ὧν προςδέεται,
πάντων δὲ ἐπιμελόμενος ἐκπληρώσει. ἀλλ' ἐπεὶ ἡ μὲν
πόλις ἐκ πλειόνων ἢ μυρίων οἰκιῶν συνέστηκε, χαλε-

πὸν δέ ἐστιν ἅμα τοσούτων οἴκων ἐπιμελεῖσθαι, πῶς οὐχ ἕνα, τὸν τοῦ θείου, πρῶτον ἐπειράθης αὐξῆσαι; δέεται δέ. κἂν μὲν τοῦτον δύνῃ, καὶ πλείοσιν ἐπιχειρήσεις· ἕνα δὲ μὴ δυνάμενος ὠφελῆσαι, πῶς ἂν πολλούς γε δυνηθείης; ὥςπερ εἴ τις ἓν τάλαντον μὴ δύναιτο φέρειν, πῶς οὐ φανερὸν, ὅτι πλείω γε φέ-
15 ρειν οὐδ' ἐπιχειρητέον αὐτῷ; — Ἀλλ' ἔγωγ', ἔφη ὁ Γλαύκων, ὠφελοίην ἂν τὸν τοῦ θείου οἶκον, εἴ μοι ἐθέλοι πείθεσθαι. — Εἶτα, ἔφη ὁ Σωκράτης, τὸν θεῖον οὐ δυνάμενος πείθειν, Ἀθηναίους πάντας μετὰ τοῦ θείου νομίζεις δυνήσεσθαι ποιῆσαι πείθεσθαί
16 σοι; Φυλάττου, ἔφη, ὦ Γλαύκων, ὅπως μὴ, τοῦ εὐδοξεῖν ἐπιθυμῶν, εἰς τοὐναντίον ἔλθῃς. ἢ οὐχ ὁρᾷς, ὡς σφαλερόν ἐστι τὸ, ἃ μὴ οἶδέ τις, ταῦτα λέγειν ἢ πράττειν; ἐνθυμοῦ δὲ τῶν ἄλλων, ὅσους οἶσθα τοιούτους, οἷοι φαίνονται καὶ λέγοντες ἃ μὴ ἴσασι καὶ πράττοντες. πότερά σοι δοκοῦσιν ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἐπαίνου μᾶλλον ἢ ψόγου τυγχάνειν; καὶ πότερον θαυμάζεσθαι μᾶλλον ἢ καταφρονεῖσθαι;
17 Ἐνθυμοῦ δὲ καὶ τῶν εἰδότων ὅ τί τε λέγουσι καὶ ὅ τι ποιοῦσι· καὶ, ὡς ἐγὼ νομίζω, εὑρήσεις ἐν πᾶσιν ἔργοις τοὺς μὲν εὐδοκιμοῦντάς τε καὶ θαυμαζομένους ἐκ τῶν μάλιστα ἐπισταμένων ὄντας, τοὺς δὲ κακοδοξοῦντάς τε καὶ καταφρονουμένους ἐκ τῶν ἀμαθε-
18 στάτων. Εἰ οὖν ἐπιθυμεῖς εὐδοκιμεῖν τε καὶ θαυμάζεσθαι ἐν τῇ πόλει, πειρῶ κατεργάσασθαι ὡς μάλιστα τὸ εἰδέναι, ἃ βούλει πράττειν· ἐὰν γὰρ τούτῳ διενεγκὼν τῶν ἄλλων ἐπιχειρῇς τὰ τῆς πόλεως πράτ-

τειν, οὐκ ἂν θαυμάσαιμι, εἰ πάνυ ῥᾳδίως τύχοις ὧν ἐπιθυμεῖς.

CAP. VII.

Χαρμίδην δὲ τὸν Γλαύκωνος ὁρῶν ἀξιόλογον μὲν
ἄνδρα ὄντα, καὶ πολλῷ δυνατώτερον τῶν τὰ πολιτι-
κὰ τότε πραττόντων, ὀκνοῦντα δὲ προσιέναι τῷ δήμῳ,
καὶ τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων ἐπιμελεῖσθαι, —
Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Χαρμίδη, εἴ τις ἱκανὸς ὢν τοὺς
στεφανίτας ἀγῶνας νικᾷν, καὶ διὰ τοῦτο αὐτός τε
τιμᾶσθαι καὶ τὴν πατρίδα ἐν τῇ Ἑλλάδι εὐδοκιμω-
τέραν ποιεῖν, μὴ θέλοι ἀγωνίζεσθαι, ποῖόν τινα τοῦ-
τον νομίζοις ἂν τὸν ἄνδρα εἶναι; — Δῆλον ὅτι,
ἔφη, μαλακόν τε καὶ δειλόν. — Εἰ δέ τις, ἔφη, δυ- 2
νατὸς ὢν, τῶν τῆς πόλεως πραγμάτων ἐπιμελόμενος
τήν τε πόλιν αὔξειν, καὶ αὐτὸς διὰ τοῦτο τιμᾶσθαι,
ὀκνοίη τοῦτο πράττειν, οὐκ ἂν εἰκότως δειλὸς νομί-
ζοιτο; — Ἴσως, ἔφη. ἀτὰρ πρὸς τί με ταῦτα ἐρω-
τᾷς; — Ὅτι, ἔφη, οἶμαί σε, δυνατὸν ὄντα, ὀκνεῖν
ἐπιμελεῖσθαι, καὶ ταῦτα, ὧν ἀνάγκη σοι μετέχειν
πολίτῃ γε ὄντι. — Τὴν δὲ ἐμὴν δύναμιν, ἔφη ὁ 3
Χαρμίδης, ἐν ποίῳ ἔργῳ καταμαθὼν, ταῦτά μου
καταγιγνώσκεις; — Ἐν ταῖς συνουσίαις, ἔφη, αἷς
σύνει τοῖς τὰ τῆς πόλεως πράττουσι· καὶ γὰρ, ὅταν
τι ἀνακοινῶνταί σοι, ὁρῶ σε καλῶς συμβουλεύοντα,
καὶ, ὅταν τι ἁμαρτάνωσιν, ὀρθῶς ἐπιτιμῶντα. — Οὐ 4
ταὐτόν ἐστιν, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἰδίᾳ τε διαλέγε-
σθαι, καὶ ἐν τῷ πλήθει ἀγωνίζεσθαι. — Καὶ μὴν,
ἔφη, ὅγε ἀριθμεῖν δυνάμενος οὐδὲν ἧττον ἐν τῷ πλή-

θει ἢ μόνος ἀριθμεῖ, καὶ οἱ κατὰ μόνας ἄριστα
κιθαρίζοντες οὗτοι καὶ ἐν τῷ πλήθει κρατιστεύου-
5 σιν. — Αἰδῶ δὲ καὶ φόβον, ἔφη, οὐχ ὁρᾷς ἔμφυτά
τε ἀνθρώποις ὄντα, καὶ πολλῷ μᾶλλον ἐν τοῖς ὄχλοις
ἢ ἐν ταῖς ἰδίαις ὁμιλίαις παριστάμενα; — Καὶ σέ
γε διδάξων, ἔφη, ὥρμημαι, ὅτι οὔτε τοὺς φρονιμω-
τάτους αἰδούμενος οὔτε τοὺς ἰσχυροτάτους φοβού-
μενος, ἐν τοῖς ἀφρονεστάτοις τε καὶ ἀσθενεστάτοις
6 αἰσχύνει λέγειν. Πότερον γὰρ τοὺς γναφεῖς αὐτῶν ἢ
τοὺς σκυτεῖς ἢ τοὺς τέκτονας ἢ τοὺς χαλκεῖς ἢ τοὺς
γεωργοὺς ἢ τοὺς ἐμπόρους ἢ τοὺς ἐν τῇ ἀγορᾷ με-
ταβαλλομένους, καὶ φροντίζοντας, ὅ τι ἐλάττονος
πριάμενοι πλείονος ἀποδῶνται, αἰσχύνει; ἐκ γὰρ
7 τούτων ἁπάντων ἡ ἐκκλησία συνίσταται. Τί δὲ οἴει
διαφέρειν ὃ σὺ ποιεῖς, ἢ τῶν ἀσκητῶν ὄντα κρείττω
τοὺς ἰδιώτας φοβεῖσθαι; ἐν γὰρ τοῖς πρωτεύουσιν
ἐν τῇ πόλει (ὧν ἔνιοι καταφρονοῦσί σου) ῥᾳδίως δια-
λεγόμενος, καὶ τῶν ἐπιμελουμένων τοῦ τῇ πόλει δια-
λέγεσθαι πολὺ περιὼν, ἐν τοῖς μηδὲ πώποτε φρον-
τίσασι τῶν πολιτικῶν μηδὲ σοῦ καταπεφρονηκόσιν
8 ὀκνεῖς λέγειν, δεδιὼς μὴ καταγελασθῇς; — Τί δ';
ἔφη, οὐ δοκοῦσί σοι πολλάκις οἱ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν
ὀρθῶς λεγόντων καταγελᾶν; — Καὶ γὰρ καὶ οἱ
ἕτεροι, ἔφη. διὸ καὶ θαυμάζω σου, εἰ ἐκείνους, ὅταν
τοῦτο ποιῶσι, ῥᾳδίως χειρούμενος, τούτοις μηδένα
9 τρόπον οἴει δυνήσεσθαι προσενεχθῆναι. Ὦ ἀγαθὲ,
μὴ ἀγνόει σεαυτὸν, μηδὲ ἁμάρτανε, ἃ οἱ πλεῖστοι
ἁμαρτάνουσιν. οἱ γὰρ πολλοὶ ὡρμηκότες ἐπὶ τὸ σκο-

πεῖν τὰ τῶν ἄλλων πράγματα, οὐ τρέπονται ἐπὶ τὸ ἑαυτοὺς ἐξετάζειν. μὴ οὖν ἀποῤῥάθυμει τούτου, ἀλλὰ διατείνου μᾶλλον πρὸς τὸ σαυτῷ προσέχειν· καὶ μὴ ἀμέλει τῶν τῆς πόλεως, εἴ τι δυνατόν ἐστιν διὰ σὲ βέλτιον ἔχειν. τούτων γὰρ καλῶς ἐχόντων, οὐ μόνον οἱ ἄλλοι πολῖται, ἀλλὰ καὶ οἱ σοὶ φίλοι καὶ αὐτὸς σὺ οὐκ ἐλάχιστα ὠφελήσῃ.

CAP. VIII.

Ἀριστίππου δὲ ἐπιχειροῦντος ἐλέγχειν τὸν Σωκράτη, ὥσπερ αὐτὸς ὑπ' ἐκείνου τὸ πρότερον ἠλέγχετο, βουλόμενος τοὺς συνόντας ὠφελεῖν ὁ Σωκράτης, ἀπεκρίνατο, οὐχ ὥσπερ οἱ φυλαττόμενοι, μή πῃ ὁ λόγος ἐπαλλαχθῇ, ἀλλ' ὡς ἂν πεπεισμένοι μάλιστα πράττοιεν τὰ δέοντα. Ὁ μὲν γὰρ αὐτὸν ἤρετο, 2
εἴ τι εἰδείη ἀγαθὸν, ἵνα, εἴ τι εἴποι τῶν τοιούτων, οἷον ἢ σιτίον ἢ ποτὸν ἢ χρήματα ἢ ὑγίειαν ἢ ῥώμην ἢ τόλμαν, δεικνύῃ δὴ τοῦτο κακὸν ἐνίοτε ὄν. ὁ δὲ εἰδὼς, ὅτι, ἐάν τι ἐνοχλῇ ἡμᾶς, δεόμεθα τοῦ παύσοντος, ἀπεκρίνατο, ᾗπερ καὶ ποιεῖν κράτιστον. —
Ἆρα γὰρ, ἔφη, ἐρωτᾷς με, εἴ τι οἶδα πυρετοῦ ἀγα- 3
θόν; — Οὐκ ἔγωγ', ἔφη. — Ἀλλὰ ὀφθαλμίας; — Οὐδὲ τοῦτο. — Ἀλλὰ λιμοῦ; — Οὐδὲ λιμοῦ. — Ἀλλὰ μὴν, ἔφη, εἴγ' ἐρωτᾷς με, εἴ τι ἀγαθὸν οἶδα, ὃ μηδενὸς ἀγαθόν ἐστιν, οὔτ' οἶδα, ἔφη, οὔτε δέομαι.

Πάλιν δὲ τοῦ Ἀριστίππου ἐρωτῶντος αὐτὸν, εἴ 4
τι εἰδείη καλὸν, — Καὶ πολλὰ, ἔφη. — Ἆρ' οὖν,

ἔφη, πάντα ὅμοια ἀλλήλοις; — Ὡς οἷόν τε μὲν οὖν, ἔφη, ἀνομοιότατα ἔνια. — Πῶς οὖν, ἔφη, τὸ τῷ καλῷ ἀνόμοιον καλὸν ἂν εἴη; — Ὅτι, νὴ Δί', ἔφη, ἔστι μὲν τῷ καλῷ πρὸς δρόμον ἀνθρώπῳ ἄλλος ἀνόμοιος, καλὸς πρὸς πάλην· ἔστι δὲ καὶ ἀσπὶς, καλὴ πρὸς τὸ προβαλέσθαι, ὡς ἔνι ἀνομοιοτάτη τῷ ἀκοντίῳ, καλῷ πρὸς τὸ σφόδρα τε καὶ ταχὺ φέρε-
5 σθαι. — Οὐδὲν διαφερόντως, ἔφη, ἀποκρίνῃ μοι, ἢ ὅτε σε ἠρώτησα, εἴ τι ἀγαθὸν εἰδείης. — Σὺ δ' οἴει, ἔφη, ἄλλο μὲν ἀγαθὸν, ἄλλο δὲ καλὸν εἶναι; οὐκ οἶσθ', ὅτι πρὸς ταὐτὰ πάντα καλά τε καὶ ἀγαθά ἐστι; πρῶτον μὲν γὰρ ἡ ἀρετὴ οὐ πρὸς ἄλλα μὲν ἀγαθὸν, πρὸς ἄλλα δὲ καλόν ἐστιν· ἔπειτα οἱ ἄνθρωποι τὸ αὐτό τε καὶ πρὸς τὰ αὐτὰ καλοὶ κἀγαθοὶ λέγονται· πρὸς τὰ αὐτὰ δὲ καὶ τὰ σώματα ὧν ἀνθρώπων καλά τε κἀγαθὰ φαίνεται· πρὸς ταὐτὰ δὲ καὶ τἄλλα πάντα, οἷς ἄνθρωποι χρῶνται, καλά τε καὶ ἀγαθὰ νομίζεται, πρὸς ἅπερ ἂν εὔ-
6 χρηστα ᾖ. — Ἆρ' οὖν, ἔφη, καὶ κόφινος κοπροφόρος καλόν ἐστιν; — Νὴ Δί', ἔφη, καὶ χρυσῆ γε ἀσπὶς αἰσχρὸν, ἐὰν πρὸς τὰ ἑαυτῶν ἔργα ὁ μὲν καλῶς πεποιημένος ᾖ, ἡ δὲ κακῶς. — Λέγεις σὺ, ἔφη,
7 καλά τε καὶ αἰσχρὰ τὰ αὐτὰ εἶναι; — Καὶ νὴ Δία ἔγωγ', ἔφη, ἀγαθά τε καὶ κακά· πολλάκις γὰρ τό γε λιμοῦ ἀγαθὸν πυρετοῦ κακόν ἐστιν, καὶ τὸ πυρετοῦ ἀγαθὸν λιμοῦ κακόν ἐστι· πολλάκις δὲ τὸ μὲν πρὸς δρόμον καλὸν πρὸς πάλην αἰσχρόν· τὸ δὲ πρὸς πάλην καλὸν πρὸς δρόμον αἰσχρόν. πάντα

γὰρ ἀγαθὰ μὲν καὶ καλά ἐστι, πρὸς ἃ ἂν εὖ ἔχῃ, κακὰ δὲ καὶ αἰσχρὰ, πρὸς ἃ ἂν κακῶς.

Καὶ οἰκίας δὲ λέγων τὰς αὐτὰς καλάς τε εἶναι καὶ 8
χρησίμους, παιδεύειν ἔμοιγ' ἐδόκει, οἵας χρὴ οἰκοδομεῖσθαι. ἐπεσκόπει δὲ ὧδε· Ἆρά γε τὸν μέλλοντα οἰκίαν, οἵαν χρὴ, ἔχειν τοῦτο δεῖ μηχανᾶσθαι, ὅπως ἡδίστη τε ἐνδιαιτᾶσθαι καὶ χρησιμωτάτη ἔσται; Τού- 9
του δὲ ὁμολογουμένου, Οὐκοῦν ἡδὺ μὲν θέρους ψυχεινὴν ἔχειν, ἡδὺ δὲ χειμῶνος ἀλεεινήν; Ἐπειδὴ δὲ καὶ τοῦτο συμφαῖεν, Οὐκοῦν ἐν ταῖς πρὸς μεσημβρίαν βλεπούσαις οἰκίαις τοῦ μὲν χειμῶνος ὁ ἥλιος εἰς τὰς παστάδας ὑπολάμπει, τοῦ δὲ θέρους ὑπὲρ ἡμῶν αὐτῶν καὶ τῶν στεγῶν πορευόμενος σκιὰν παρέχει. οὐκοῦν εἴ γε καλῶς ἔχει ταῦτα οὕτω γίγνεσθαι, οἰκοδομεῖν δεῖ ὑψηλότερα μὲν τὰ πρὸς μεσημβρίαν, ἵνα ὁ χειμερινὸς ἥλιος μὴ ἀποκλείηται· χθαμαλώτερα δὲ τὰ πρὸς ἄρκτον, ἵνα οἱ ψυχροὶ μὴ ἐμπίπτωσιν ἄνεμοι. Ὡς δὲ συνελόντι εἰπεῖν, ὅποι πάσας 10
ὥρας αὐτός τε ἂν ἥδιστα καταφεύγοι καὶ τὰ ὄντα ἀσφαλέστατα τιθοῖτο, αὕτη ἂν εἰκότως ἡδίστη τε καὶ καλλίστη οἴκησις εἴη. γραφαὶ δὲ καὶ ποικιλίαι πλείονας εὐφροσύνας ἀποστεροῦσιν ἢ παρέχουσι. Ναοῖς γε μὴν καὶ βωμοῖς χώραν ἔφη εἶναι πρεπωδεστάτην, ἥτις ἐμφανεστάτη οὖσα ἀστιβεστάτη εἴη· ἡδὺ μὲν γὰρ ἰδόντας προσεύξασθαι, ἡδὺ δὲ ἁγνῶς ἔχοντας προσιέναι.

CAP. IX.

Πάλιν δὲ ἐρωτώμενος, ἡ ἀνδρία πότερον εἴη διδα-

κτὸν ἢ φυσικὸν, Οἶμαι μὲν, ἔφη, ὥσπερ σῶμα σώ-
ματος ἰσχυρότερον πρὸς τοὺς πόνους φύεται, οὕτω
καὶ ψυχὴν ψυχῆς ἐῤῥωμενεστέραν πρὸς τὰ δεινὰ φύ-
σει γίγνεσθαι. ὁρῶ γὰρ ἐν τοῖς αὐτοῖς νόμοις τε καὶ
ἔθεσι τρεφομένους πολὺ διαφέροντας ἀλλήλων τόλμῃ.
2 Νομίζω μέντοι πᾶσαν φύσιν μαθήσει καὶ μελέτῃ
πρὸς ἀνδρίαν αὔξεσθαι. δῆλον μὲν γὰρ, ὅτι Σκύθαι
καὶ Θρᾷκες οὐκ ἂν τολμήσειαν ἀσπίδας καὶ δόρατα
λαβόντες Λακεδαιμονίοις διαμάχεσθαι· φανερὸν δὲ,
ὅτι καὶ Λακεδαιμόνιοι οὔτ' ἂν Θρᾳξὶν ἐν πέλταις καὶ
ἀκοντίοις, οὔτε Σκύθαις ἐν τόξοις ἐθέλοιεν ἂν δια-
3 γωνίζεσθαι. Ὁρῶ δ' ἔγωγε καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων πάν-
των ὁμοίως καὶ φύσει διαφέροντας ἀλλήλων τοὺς ἀν-
θρώπους, καὶ ἐπιμελείᾳ πολὺ ἐπιδιδόντας. ἐκ δὲ
τούτων δῆλόν ἐστιν, ὅτι πάντας χρὴ καὶ τοὺς εὐφυε-
στέρους καὶ τοὺς ἀμβλυτέρους τὴν φύσιν, ἐν οἷς ἂν
ἀξιόλογοι βούλωνται γενέσθαι, ταῦτα καὶ μανθά-
4 νειν καὶ μελετᾷν. Σοφίαν δὲ καὶ σωφροσύνην οὐ διώ-
ριζεν, ἀλλὰ τὸν τὰ μὲν καλά τε καὶ ἀγαθὰ γιγνώ-
σκοντα χρῆσθαι αὐτοῖς, καὶ τὸν τὰ αἰσχρὰ εἰδότα
εὐλαβεῖσθαι, σοφόν τε καὶ σώφρονα ἔκρινε. Προςε-
ρωτώμενος δὲ, εἰ τοὺς ἐπισταμένους μὲν, ἃ δεῖ πράτ-
τειν, ποιοῦντας δὲ τἀναντία, σοφούς τε καὶ ἐγκρατεῖς
εἶναι νομίζοι, Οὐδέν γε μᾶλλον, ἔφη, ἢ ἀσόφους τε
καὶ ἀκρατεῖς. πάντας γὰρ οἶμαι προαιρουμένους ἐκ
τῶν ἐνδεχομένων, ἃ ἂν οἴωνται συμφορώτατα αὐτοῖς
εἶναι, ταῦτα πράττειν. νομίζω οὖν, τοὺς μὴ ὀρθῶς
5 πράττοντας οὔτε σοφοὺς οὔτε σώφρονας εἶναι. Ἔφη

δὲ καὶ τὴν δικαιοσύνην καὶ τὴν ἄλλην πᾶσαν ἀρετὴν σοφίαν εἶναι. τά τε γὰρ δίκαια καὶ πάντα, ὅσα ἀρετῇ πράττεται, καλά τε καὶ ἀγαθὰ εἶναι· καὶ οὔτ᾽ ἂν τοὺς ταῦτα εἰδότας ἄλλο ἀντὶ τούτων οὐδὲν προελέσθαι, οὔτε τοὺς μὴ ἐπισταμένους δύνασθαι πράττειν, ἀλλὰ καί, ἐὰν ἐγχειρῶσιν, ἁμαρτάνειν. οὕτω καὶ τὰ καλά τε καὶ ἀγαθὰ τοὺς μὲν σοφοὺς πράττειν, τοὺς δὲ μὴ σοφοὺς οὐ δύνασθαι, ἀλλὰ καί, ἐὰν ἐγχειρῶσιν, ἁμαρτάνειν. ἐπεὶ οὖν τά τε δίκαια καὶ τὰ ἄλλα καλά τε καὶ ἀγαθὰ πάντα ἀρετῇ πράττεται, δῆλον εἶναι, ὅτι καὶ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἄλλη πᾶσα ἀρετὴ σοφία ἐστί. Μανίαν γε μὴν ἐναντίον μὲν ἔφη 6
εἶναι σοφίᾳ, οὐ μέντοι γε τὴν ἀνεπιστημοσύνην μανίαν ἐνόμιζεν. τὸ δὲ ἀγνοεῖν ἑαυτόν, καὶ ἃ μὴ οἶδε δοξάζειν τε καὶ οἴεσθαι γιγνώσκειν, ἐγγυτάτω μανίας ἐλογίζετο εἶναι. τοὺς μέντοι πολλοὺς ἔφη, ἃ μὲν οἱ πλεῖστοι ἀγνοοῦσι, τοὺς διημαρτηκότας τούτων οὐ φάσκειν μαίνεσθαι· τοὺς δὲ διημαρτηκότας, ὧν οἱ πολλοὶ γιγνώσκουσι, μαινομένους καλεῖν· ἐάν τε γάρ 7
τις μέγας οὕτως οἴηται εἶναι, ὥστε κύπτειν τὰς πύλας τοῦ τείχους διεξιών, ἐάν τε οὕτως ἰσχυρός, ὥστ᾽ ἐπιχειρεῖν οἰκίας αἴρεσθαι, ἢ ἄλλῳ τῳ ἐπιτίθεσθαι τῶν πᾶσι δήλων ὅτι ἀδύνατά ἐστι, τοῦτον μαίνεσθαι φάσκειν· τοὺς δὲ μικρὸν διαμαρτάνοντας οὐ δοκεῖν τοῖς πολλοῖς μαίνεσθαι, ἀλλ᾽, ὥσπερ τὴν ἰσχυρὰν ἐπιθυμίαν ἔρωτα καλοῦσιν, οὕτω καὶ τὴν μεγάλην παράνοιαν μανίαν αὐτοὺς καλεῖν. Φθόνον δὲ σκο- 8
πῶν, ὅ τι εἴη, λύπην μέν τινα ἐξεύρισκεν αὐτὸν ὄντα,

οὔτε μέντοι τὴν ἐπὶ φίλων ἀτυχίαις οὔτε τὴν ἐπ' ἐχθρῶν εὐτυχίαις γιγνομένην· ἀλλὰ μόνους ἔφη φθονεῖν τοὺς ἐπὶ ταῖς τῶν φίλων εὐπραξίαις ἀνιωμένους. Θαυμαζόντων δέ τινων, εἴ τις φιλῶν τινα ἐπὶ τῇ εὐπραξίᾳ αὐτοῦ λυποῖτο, ὑπεμίμνησκεν, ὅτι πολλοὶ οὕτω πρός τινας ἔχουσιν, ὥστε κακῶς μὲν πράττοντας μὴ δύνασθαι περιορᾶν, ἀλλὰ βοηθεῖν ἀτυχοῦσιν, εὐτυχούντων δὲ λυπεῖσθαι. τοῦτο δὲ φρονίμῳ μὲν ἀνδρὶ οὐκ ἂν συμβῆναι, τοὺς ἠλιθίους δὲ δὴ
9 πάσχειν αὐτό. Σχολὴν δὲ σκοπῶν, τί εἴη, ποιοῦντας μέν τι ὅλως ἅπαντας, σχολάζοντας μέντοι τοὺς πλείστους ἔφη εὑρίσκειν· καὶ γὰρ τοὺς πεττεύοντας καὶ τοὺς γελωτοποιοῦντας ποιεῖν τι· πάντας δὲ τούτους ἔφη σχολάζειν· ἐξεῖναι γὰρ αὐτοῖς ἰέναι πράξοντας τὰ βελτίω τούτων. ἀπὸ μέντοι τῶν βελτιόνων ἐπὶ τὰ χείρω ἰέναι οὐδένα σχολάζειν· εἰ δέ τις ἴοι, τοῦτον, ἀσχολίας αὐτῷ οὔσης, κακῶς ἔφη τοῦτο
10 πράττειν. Βασιλεῖς δὲ καὶ ἄρχοντας οὐ τοὺς τὰ σκῆπτρα ἔχοντας ἔφη εἶναι, οὐδὲ τοὺς ὑπὸ τῶν τυχόντων αἱρεθέντας, οὐδὲ τοὺς κλήρῳ λαχόντας, οὐδὲ τοὺς βιασαμένους, οὐδὲ τοὺς ἐξαπατήσαντας, ἀλλὰ
11 τοὺς ἐπισταμένους ἄρχειν. Ὁπότε γάρ τις ὁμολογήσειε τοῦ μὲν ἄρχοντος εἶναι τὸ προστάττειν ὅ τι χρὴ ποιεῖν, τοῦ δὲ ἀρχομένου τὸ πείθεσθαι, ἐπεδείκνυεν, ἔν τε νηῒ τὸν μὲν ἐπιστάμενον ἄρχοντα, τὸν δὲ ναύκληρον καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἐν τῇ νηῒ πάντας πειθομένους τῷ ἐπισταμένῳ· καὶ ἐν γεωργίᾳ τοὺς κεκτημένους ἀγρούς· καὶ ἐν νόσῳ τοὺς νοσοῦντας·

καὶ ἐν σωμασκίᾳ τοὺς σωμασκοῦντας· καὶ τοὺς ἄλλους πάντας, οἷς ὑπάρχει τι ἐπιμελείας δεόμενον, ἂν μὲν αὐτοὶ ἡγῶνται ἐπίστασθαι, ἐπιμελεῖσθαι· εἰ δὲ μή, τοῖς ἐπισταμένοις οὐ μόνον παροῦσι πειθομένους, ἀλλὰ καὶ ἀπόντας μεταπεμπομένους, ὅπως ἐκείνοις πειθόμενοι τὰ δέοντα πράττωσιν. ἐν δὲ ταλασίᾳ καὶ τὰς γυναῖκας ἐπεδείκνυεν ἀρχούσας τῶν ἀνδρῶν, διὰ τὸ τὰς μὲν εἰδέναι, ὅπως χρὴ ταλασιουργεῖν, τοὺς δὲ μὴ εἰδέναι. Εἰ δέ τις πρὸς ταῦτα λέ- 12
γοι, ὅτι τῷ τυράννῳ ἔξεστι μὴ πείθεσθαι τοῖς ὀρθῶς λέγουσι· Καὶ πῶς ἄν, ἔφη, ἐξείη μὴ πείθεσθαι, ἐπικειμένης γε ζημίας, ἐάν τις τῷ εὖ λέγοντι μὴ πείθηται; ἐν ᾧ γὰρ ἄν τις πράγματι μὴ πείθηται τῷ εὖ λέγοντι, ἁμαρτήσεται δήπου, ἁμαρτάνων δὲ ζημιωθήσεται. Εἰ δὲ φαίη τις τῷ τυράννῳ ἐξεῖναι καὶ 13
ἀποκτεῖναι τὸν εὖ φρονοῦντα· Τὸν δὲ ἀποκτείναντα, ἔφη, τοὺς κρατίστους τῶν συμμάχων οἴει ἀζήμιον γίνεσθαι, ἤ, ὡς ἔτυχε, ζημιοῦσθαι; πότερον γὰρ ἂν μᾶλλον οἴει σώζεσθαι τὸν ταῦτα ποιοῦντα, ἢ οὕτω καὶ τάχιστ᾽ ἂν ἀπολέσθαι; Ἐρομένου δέ τινος 14
αὐτόν, τί δοκοίη αὐτῷ κράτιστον ἀνδρὶ ἐπιτήδευμα εἶναι, ἀπεκρίνατο, εὐπραξίαν. Ἐρομένου δὲ πάλιν, εἰ καὶ τὴν εὐτυχίαν ἐπιτήδευμα νομίζοι εἶναι, Πᾶν μὲν οὖν τοὐναντίον ἔγωγ᾽, ἔφη, τύχην καὶ πρᾶξιν ἡγοῦμαι· τὸ μὲν γὰρ μὴ ζητοῦντα ἐπιτυχεῖν τινι τῶν δεόντων, εὐτυχίαν οἶμαι εἶναι· τὸ δὲ μαθόντα τι καὶ μελετήσαντα εὖ ποιεῖν, εὐπραξίαν νομίζω· καὶ οἱ τοῦτο ἐπιτηδεύοντες δοκοῦσί μοι εὖ πράττειν.

15 Καὶ ἀρίστους δὲ καὶ θεοφιλεστάτους ἔφη εἶναι ἐν μὲν γεωργίᾳ τοὺς τὰ γεωργικὰ εὖ πράττοντας, ἐν δὲ ἰατρείᾳ τοὺς τὰ ἰατρικά, ἐν δὲ πολιτείᾳ τοὺς τὰ πολιτικά· τὸν δὲ μηδὲν εὖ πράττοντα, οὔτε χρήσιμον οὐδὲν ἔφη εἶναι οὔτε θεοφιλῆ.

CAP. X.

Ἀλλὰ μὴν καὶ εἴ ποτε τῶν τὰς τέχνας ἐχόντων, καὶ ἐργασίας ἕνεκα χρωμένων αὐταῖς, διαλέγοιτό τινι, καὶ τούτοις ὠφέλιμος ἦν. εἰςελθὼν μὲν γάρ ποτε πρὸς Παῤῥάσιον τὸν ζωγράφον, καὶ διαλεγόμενος αὐτῷ, Ἆρα, ἔφη, ὦ Παῤῥάσιε, ἡ γραφική ἐστιν εἰκασία τῶν ὁρωμένων; τὰ γοῦν κοῖλα καὶ τὰ ὑψηλά, καὶ τὰ σκοτεινὰ καὶ τὰ φωτεινά, καὶ τὰ σκληρὰ καὶ τὰ μαλακά, καὶ τὰ τραχέα καὶ τὰ λεῖα, καὶ τὰ νέα καὶ τὰ παλαιὰ σώματα διὰ τῶν
2 χρωμάτων ἀπεικάζοντες ἐκμιμεῖσθε. — Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. — Καὶ μὴν τά γε καλὰ εἴδη ἀφομοιοῦντες, ἐπειδὴ οὐ ῥᾴδιον ἑνὶ ἀνθρώπῳ περιτυχεῖν ἄμεμπτα πάντα ἔχοντι, ἐκ πολλῶν συνάγοντες τὰ ἐξ ἑκάστου κάλλιστα, οὕτως ὅλα τὰ σώματα καλὰ
3 ποιεῖτε φαίνεσθαι; — Ποιοῦμεν γάρ, ἔφη, οὕτως. — Τί γάρ; ἔφη, τὸ πιθανώτατόν τε καὶ ἥδιστον καὶ φιλικώτατον καὶ ποθεινότατον καὶ ἐρασμιώτατον ἀπομιμεῖσθε τῆς ψυχῆς ἦθος; ἢ οὐδὲ μιμητόν ἐστι τοῦτο; — Πῶς γὰρ ἄν, ἔφη, μιμητὸν εἴη, ὦ Σώκρατες, ὃ μήτε συμμετρίαν μήτε χρῶμα μήτε ὧν σὺ εἶπας ἄρτι μηδὲν ἔχει, μηδὲ ὅλως ὁρατόν ἐστιν; —
4 Ἀρ' οὐκ, ἔφη, γίγνεται ἐν ἀνθρώπῳ τό τε φιλοφρό-

νως καὶ τὸ ἐχθρῶς βλέπειν πρός τινας; — Ἔμοιγε
δοκεῖ, ἔφη. — Οὐκοῦν τοῦτό γε μιμητὸν ἐν τοῖς ὄμ-
μασιν; — Καὶ μάλα, ἔφη. — Ἐπὶ δὲ τοῖς τῶν φί-
λων ἀγαθοῖς καὶ τοῖς κακοῖς ὁμοίως σοι δοκοῦσιν
ἔχειν τὰ πρόσωπα οἵ τε φροντίζοντες καὶ οἱ μή; —
Μὰ Δί', οὐ δῆτα, ἔφη· ἐπὶ μὲν γὰρ τοῖς ἀγαθοῖς
φαιδροί, ἐπὶ δὲ τοῖς κακοῖς σκυθρωποὶ γίγνονται. —
Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ ταῦτα δυνατὸν ἀπεικάζειν; — Καὶ
μάλα, ἔφη. — Ἀλλὰ μὴν καὶ τὸ μεγαλοπρεπές τε καὶ 5
ἐλευθέριον καὶ τὸ ταπεινόν τε καὶ ἀνελεύθερον, καὶ
τὸ σωφρονητικόν τε καὶ φρόνιμον, καὶ τὸ ὑβριστικόν
τε καὶ ἀπειρόκαλον καὶ διὰ τοῦ προσώπου καὶ διὰ
τῶν σχημάτων καὶ ἑστώτων καὶ κινουμένων ἀνθρώ-
πων διαφαίνει. — Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. — Οὐκοῦν
καὶ ταῦτα μιμητά; — Καὶ μάλα, ἔφη. — Πότερον
οὖν, ἔφη, νομίζεις ἥδιον ὁρᾶν τοὺς ἀνθρώπους, δι'
ὧν τὰ καλά τε κἀγαθὰ καὶ ἀγαπητὰ ἤθη φαίνεται,
ἢ δι' ὧν τὰ αἰσχρά τε καὶ πονηρὰ καὶ μισητά; —
Πολὺ νὴ Δί', ἔφη, διαφέρει, ὦ Σώκρατες.

Πρὸς δὲ Κλείτωνα τὸν ἀνδριαντοποιὸν εἰςελθὼν 6
ποτε, καὶ διαλεγόμενος αὐτῷ, Ὅτι μέν, ἔφη, ὦ
Κλείτων, ἀλλοίους ποιεῖς δρομεῖς τε καὶ παλαιστὰς
καὶ πύκτας καὶ παγκρατιαστάς, ὁρῶ τε καὶ οἶδα· ὃ
δὲ μάλιατα ψυχαγωγεῖ διὰ τῆς ὄψεως τοὺς ἀνθρώ-
πους, τὸ ζωτικὸν φαίνεσθαι, πῶς τοῦτο ἐνεργάζῃ
τοῖς ἀνδριάσιν; Ἐπεὶ δὲ ἀπορῶν ὁ Κλείτων οὐ ταχὺ 7
ἀπεκρίνατο, Ἆρ', ἔφη, τοῖς τῶν ζώντων εἴδεσιν ἀπει-
κάζων τὸ ἔργον, ζωτικωτέρους ποιεῖς φαίνεσθαι τοὺς

ἀνδριάντας; — Καὶ μάλα, ἔφη. — Οὐκοῦν τά τε
ὑπὸ τῶν σχημάτων κατασπώμενα καὶ τὰ ἀνασπώμε-
να ἐν τοῖς σώμασι, καὶ τὰ συμπιεζόμενα καὶ τὰ διελ-
κόμενα, καὶ τὰ ἐντεινόμενα καὶ τὰ ἀνιέμενα ἀπει-
κάζων, ὁμοιότερά τε τοῖς ἀληθινοῖς καὶ πιθανώτερα
8 ποιεῖς φαίνεσθαι; — Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. — Τὸ δὲ καὶ
τὰ πάθη τῶν ποιούντων τι σωμάτων ἀπομιμεῖσθαι,
οὐ ποιεῖ τινα τέρψιν τοῖς θεωμένοις; — Εἰκός γ' οὖν,
ἔφη. — Οὐκοῦν καὶ τῶν μὲν μαχομένων ἀπειλητικὰ
τὰ ὄμματα ἀπεικαστέον, τῶν δὲ νενικηκότων εὐφραι-
νομένη ἡ ὄψις μιμητέα; — Σφόδρα γε, ἔφη. — Δεῖ
ἄρα, ἔφη, τὸν ἀνδριαντοποιὸν τὰ τῆς ψυχῆς ἔργα
τῷ εἴδει προςεικάζειν.

9 Πρὸς δὲ Πιστίαν τὸν θωρακοποιὸν εἰςελθὼν,
ἐπιδείξαντος αὐτοῦ τῷ Σωκράτει θώρακας εὖ εἰργα-
σμένους, Νὴ τὴν Ἥραν, ἔφη, καλόν γε, ὦ Πι-
στία, τὸ εὕρημα, τὸ τὰ μὲν δεόμενα σκέπης τοῦ ἀν-
θρώπου σκεπάζειν τὸν θώρακα, ταῖς δὲ χερσὶ μὴ
10 κωλύειν χρῆσθαι. Ἀτὰρ, ἔφη, λέξον μοι, ὦ Πιστία,
διὰ τί οὔτε ἰσχυροτέρους οὔτε πολυτελεστέρους τῶν
ἄλλων ποιῶν τοὺς θώρακας, πλείονος πωλεῖς; —
Ὅτι, ἔφη, ὦ Σώκρατες, εὐρυθμοτέρους ποιῶ. —
Τὸν ῥυθμὸν δ', ἔφη, πότερα μέτρῳ ἢ σταθμῷ ἐπι-
δεικνύων, πλείονος τιμᾷ; οὐ γὰρ δὴ ἴσους γε πάντας
οὐδὲ ὁμοίους οἶμαί σε ποιεῖν, εἴγε ἁρμόττοντας ποιεῖς.
— Ἀλλὰ νὴ Δί', ἔφη, ποιῶ· οὐδὲν γὰρ ὄφελός ἐστι
11 θώρακος ἄνευ τούτου. — Οὐκοῦν, ἔφη, σώματά γε
ἀνθρώπων τὰ μὲν εὔρυθμά ἐστι, τὰ δὲ ἄρρυθμα.

— Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. — Πῶς οὖν, ἔφη, τῷ ἀῤῥύ-
θμῳ σώματι ἁρμόττοντα τὸν θώρακα εὔρυθμον
ποιεῖς; — Ὥςπερ καὶ ἁρμόττοντα, ἔφη· ὁ ἁρμότ-
των γάρ ἐστιν εὔρυθμος. — Δοκεῖς μοι, ἔφη ὁ Σω- 12
κράτης, τὸ εὔρυθμον οὐ καθ' ἑαυτὸ λέγειν, ἀλλὰ
πρὸς τὸν χρώμενον· ὥςπερ ἂν εἰ φαίης ἀσπίδα, ᾧ
ἂν ἁρμόττῃ, τούτῳ εὔρυθμον εἶναι, καὶ χλαμύδα,
καὶ τἄλλα ὡςαύτως ἔοικεν ἔχειν τῷ σῷ λόγῳ. Ἴσως δὲ 13
καὶ ἄλλο τι οὐ μικρὸν ἀγαθὸν τῷ ἁρμόττειν πρόςε-
στι. — Δίδαξον, ἔφη, ὦ Σώκρατες, εἴ τι ἔχεις. —
Ἧττον, ἔφη, τῷ βάρει πιέζουσιν οἱ ἁρμόττοντες τῶν
ἀναρμόστων, τὸν αὐτὸν σταθμὸν ἔχοντες. οἱ μὲν γὰρ
ἀνάρμοστοι, ἢ ὅλοι ἐκ τῶν ὤμων κρεμάμενοι ἢ καὶ
ἄλλο τι τοῦ σώματος σφόδρα πιέζοντες, δύςφοροι
καὶ χαλεποὶ γίγνονται· οἱ δὲ ἁρμόττοντες, διειλημ-
μένοι τὸ βάρος τὸ μὲν ὑπὸ τῶν κλειδῶν καὶ ἐπωμί-
δων, τὸ δὲ ὑπὸ τῶν ὤμων, τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ στήθους,
τὸ δὲ ὑπὸ τοῦ νώτου, τὸ δὲ ὑπὸ τῆς γαστρὸς, ὀλί-
γου δεῖν οὐ φορήματι ἀλλὰ προςθήματι ἐοίκασιν. —
Εἴρηκας, ἔφη, αὐτὸ, δι' ὅπερ ἔγωγε τὰ ἐμὰ ἔργα 14
πλείστου ἄξια νομίζω εἶναι. ἔνιοι μέντοι τοὺς ποικί-
λους καὶ τοὺς ἐπιχρύσους θώρακας μᾶλλον ὠνοῦνται.
— Ἀλλὰ μὴν, ἔφη, εἴγε διὰ ταῦτα μὴ ἁρμόττοντας
ὠνοῦνται, κακὸν ἔμοιγε δοκοῦσι ποικίλον τε καὶ
ἐπίχρυσον ὠνεῖσθαι. Ἀτὰρ, ἔφη, τοῦ σώματος μὴ 15
μένοντος, ἀλλὰ τοτὲ μὲν κυρτουμένου, τοτὲ δὲ ὀρ-
θουμένου, πῶς ἂν ἀκριβεῖς θώρακες ἁρμόττοιεν;
— Οὐδαμῶς, ἔφη. — Λέγεις, ἔφη, ἁρμόττειν οὐ

τοὺς ἀκριβεῖς, ἀλλὰ τοὺς μὴ λυποῦντας ἐν τῇ χρείᾳ. — Αὐτὸς, ἔφη, τοῦτο λέγω, ὦ Σώκρατες, καὶ τὰ νῦν ὀρθῶς ἀποδέχῃ.

CAP. XI.

Γυναικὸς δέ ποτε οὔσης ἐν τῇ πόλει καλῆς, ᾗ
ὄνομα ἦν Θεοδότη, καὶ οἵας συνεῖναι τῷ πείθοντι,
μνησθέντος αὐτῆς τῶν παρόντων τινὸς, καὶ εἰπόντος,
ὅτι κρεῖττον εἴη λόγου τὸ κάλλος τῆς γυναικὸς, καὶ
ζωγράφους φήσαντος εἰσιέναι πρὸς αὐτὴν ἀπεικασο-
μένους, οἷς ἐκείνην ἐπιδεικνύειν ἑαυτῆς ὅσα καλῶς
ἔχοι· Ἰτέον ἂν εἴη θεασομένους, ἔφη ὁ Σωκράτης·
οὐ γὰρ δὴ ἀκούσασί γε τὸ λόγου κρεῖττόν ἐστι κα-
ταμαθεῖν. Καὶ ὁ διηγησάμενος, Οὐκ ἂν φθάνοιτ᾽,
2 ἔφη, ἀκολουθοῦντες; Οὕτω μὲν δὴ πορευθέντες πρὸς
τὴν Θεοδότην, καὶ καταλαβόντες ζωγράφῳ τινὶ παρ-
εστηκυῖαν, ἐθεάσαντο. παυσαμένου δὲ τοῦ ζωγρά-
φου, Ὦ ἄνδρες, ἔφη ὁ Σωκράτης, πότερον ἡμᾶς δεῖ
μᾶλλον Θεοδότῃ χάριν ἔχειν, ὅτι ἡμῖν τὸ κάλλος
ἑαυτῆς ἐπέδειξεν, ἢ ταύτην ἡμῖν, ὅτι ἐθεασάμεθα;
Ἆρ᾽ εἰ μὲν ταύτῃ ὠφελιμωτέρα ἐστὶν ἡ ἐπίδειξις,
ταύτην ἡμῖν χάριν ἑκτέον· εἰ δὲ ἡμῖν ἡ θέα, ἡμᾶς
3 ταύτῃ. Εἰπόντος δέ τινος, ὅτι δίκαια λέγοι, Οὐκοῦν,
ἔφη, αὕτη μὲν ἤδη τε τὸν παρ᾽ ἡμῶν ἔπαινον κερ-
δαίνει, καὶ, ἐπειδὰν εἰς πλείους διαγγείλωμεν, πλείω
ὠφεληθήσεται· ἡμεῖς δὲ ἤδη τε, ὧν ἐθεασάμεθα,
ἐπιθυμοῦμεν ἅψασθαι, καὶ ἄπιμεν ὑποκνιζόμενοι,
καὶ ἀπελθόντες ποθήσομεν. ἐκ δὲ τούτων εἰκὸς, ἡμᾶς

μὲν θεραπεύειν, ταύτην δὲ θεραπεύεσθαι. Καὶ ἡ
Θεοδότη, Νὴ Δί', ἔφη, εἰ τοίνυν ταῦθ' οὕτως ἔχει,
ἐμὲ ἂν δέοι ὑμῖν τῆς θέας χάριν ἔχειν. Ἐκ δὲ τού- 4
του ὁ Σωκράτης, ὁρῶν αὐτήν τε πολυτελῶς κεκοσμη-
μένην, καὶ μητέρα παροῦσαν αὐτῇ ἐν ἐσθῆτι καὶ
θεραπείᾳ οὐ τῇ τυχούσῃ, καὶ θεραπαίνας πολλὰς
καὶ εὐειδεῖς, καὶ οὐδὲ ταύτας ἠμελημένως ἐχούσας,
καὶ τοῖς ἄλλοις τὴν οἰκίαν ἀφθόνως κατεσκευασμέ-
νην, Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Θεοδότη, ἔστι σοι ἀγρός;
— Οὐκ ἔμοιγ', ἔφη. — Ἀλλ' ἄρα οἰκία προσ-
όδους ἔχουσα; — Οὐδὲ οἰκία, ἔφη. — Ἀλλὰ μὴ
χειροτέχναι τινές; — Οὐδὲ χειροτέχναι, ἔφη. —
Πόθεν οὖν, ἔφη, τὰ ἐπιτήδεια ἔχεις; — Ἐάν τις,
ἔφη, φίλος μοι γενόμενος εὖ ποιεῖν ἐθέλῃ, οὗτός
μοι βίος ἐστί. — Νὴ τὴν Ἥραν, ἔφη, ὦ Θεοδότη, 5
καλόν γε τὸ κτῆμα, καὶ πολλῷ κρεῖττον οἴων τε καὶ
βοῶν καὶ αἰγῶν, φίλων ἀγέλην κεκτῆσθαι. Ἀτάρ,
ἔφη, πότερον τῇ τύχῃ ἐπιτρέπεις, ἐάν τίς σοι φίλος,
ὥσπερ μυῖα, προσπτῆται, ἢ καὶ αὐτή τι μηχανᾷ; —
Πῶς δ' ἄν, ἔφη, ἐγὼ τούτου μηχανὴν εὕροιμι; — 6
Πολὺ νὴ Δί', ἔφη, προσηκόντως μᾶλλον ἢ αἱ φά-
λαγγες· οἶσθα γάρ, ὡς ἐκεῖναι θηρῶσι τὰ πρὸς τὸν
βίον· ἀράχνια γὰρ δήπου λεπτὰ ὑφηνάμεναι, ὅ τι
ἂν ἐνταῦθα ἐμπέσῃ, τούτῳ τροφῇ χρῶνται. — Καὶ 7
ἐμοὶ οὖν, ἔφη, συμβουλεύεις ὑφήνασθαί τι θήρα-
τρον; — Οὐ γὰρ δή, ἔφη, οὕτω γε ἀτεχνῶς οἴε-
σθαι χρὴ τὸ πλείστου ἄξιον ἄγρευμα, φίλους, θη-
ράσειν. οὐχ ὁρᾷς, ὅτι καὶ τὸ μικροῦ ἄξιον, τοὺς

8 λαγὼς, θηρῶντες πολλὰ τεχνάζουσιν; Ὅτι μὲν γὰρ
τῆς νυκτὸς νέμονται, κύνας νυκτερευτικὰς πορισάμε-
νοι, ταύταις αὐτοὺς θηρῶσιν· ὅτι δὲ μεθ' ἡμέραν
ἀποδιδράσκουσιν, ἄλλας κτῶνται κύνας, αἵτινες, ᾗ
ἂν ἐκ τῆς νομῆς εἰς τὴν εὐνὴν ἀπέλθωσι, τῇ ὀσμῇ
αἰσθανόμεναι, εὑρίσκουσιν αὐτούς· ὅτι δὲ ποδώκεις
εἰσὶν, ὥςτε καὶ ἐκ τοῦ φανεροῦ τρέχοντες ἀποφεύ-
γειν, ἄλλας αὖ κύνας ταχείας παρασκευάζονται, ἵνα
κατὰ πόδας ἁλίσκωνται· ὅτι δὲ καὶ ταύτας αὐτῶν
τινες ἀποφεύγουσι, δίκτυα ἱστᾶσιν εἰς τὰς ἀτραποὺς,
ᾗ φεύγουσιν, ἵν' εἰς ταῦτα ἐμπίπτοντες συμποδίζων-
9 ται. — Τίνι οὖν, ἔφη, τοιούτῳ φίλους ἂν ἐγὼ θη-
ρῴην; — Ἐὰν νὴ Δί', ἔφη, ἀντὶ κυνὸς κτήσῃ,
ὅςτις σοι ἰχνεύων μὲν τοὺς φιλοκάλους καὶ πλουσίους
εὑρήσει, εὑρὼν δὲ μηχανήσεται, ὅπως ἐμβάλῃ αὐ-
10 τοὺς εἰς τὰ σὰ δίκτυα. — Καὶ ποῖα, ἔφη, ἐγὼ δί-
κτυα ἔχω; — Ἓν μὲν δήπου, ἔφη, καὶ μάλα εὖ
περιπλεκόμενον, τὸ σῶμα· ἐν δὲ τούτῳ ψυχὴν, ᾗ
καταμανθάνεις, καὶ ὡς ἂν ἐμβλέπουσα χαρίζοιο,
καὶ ὅ τι ἂν λέγουσα εὐφραίνοις, καὶ ὅτι δεῖ τὸν μὲν
ἐπιμελόμενον ἀσμένως ὑποδέχεσθαι, τὸν δὲ τρυφῶν-
τα ἀποκλείειν, καὶ ἀῤῥωστήσαντός γε φίλου φρον-
τιστικῶς ἐπισκέψασθαι, καὶ καλόν τι πράξαντος σφό-
δρα συνησθῆναι, καὶ τῷ σφόδρα σοῦ φροντίζοντι
ὅλῃ τῇ ψυχῇ κεχαρίσθαι. φιλεῖν γε μὴν, εὖ οἶδ',
ὅτι ἐπίστασαι οὐ μόνον μαλακῶς, ἀλλὰ καὶ εὐνοϊκῶς·
καὶ ὅτι ἄριστοί σοι εἰσὶν οἱ φίλοι. οἶδ' ὅτι οὐ λόγῳ,
ἀλλ' ἔργῳ ἀναπείθεις. — Μὰ τὸν Δί', ἔφη ἡ Θεο-

δότη; ἐγὼ τούτων οὐδὲν μηχανῶμαι. — Καὶ μήν, 11
ἔφη, πολὺ διαφέρει τὸ κατὰ φύσιν τε καὶ ὀρθῶς
ἀνθρώπῳ προσφέρεσθαι. καὶ γὰρ δὴ βίᾳ μὲν οὔτ'
ἂν ἕλοις οὔτε κατάσχοις φίλον· εὐεργεσίᾳ δὲ καὶ ἡδο-
νῇ τὸ θηρίον τοῦτο ἁλώσιμόν τε καὶ παραμόνιμόν
ἐστιν. — Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. — Δεῖ τοίνυν, ἔφη, 12
πρῶτον μὲν τοὺς φροντίζοντάς σου τοιαῦτα ἀξιοῦν,
οἷα ποιοῦσιν αὐτοῖς σμικρότατα μεταμελήσει· ἔπειτα
δὲ αὐτὴν ἀμείβεσθαι χαριζομένην τὸν αὐτὸν τρόπον.
οὕτω γὰρ ἂν μάλιστα φίλοι γίγνοιντο, καὶ πλεῖστον
χρόνον φιλοῖεν, καὶ μέγιστα εὐεργετοῖεν. Χαρίζοιο 13
δ' ἂν μάλιστα, εἰ δεομένοις δωροῖο τὰ παρὰ σεαυτῆς.
ὁρᾷς γάρ, ὅτι καὶ τῶν βρωμάτων τὰ ἥδιστα, ἐὰν
μέν τις προσφέρῃ, πρὶν ἐπιθυμεῖν, ἀηδῆ φαίνεται,
κεκορεσμένοις δὲ καὶ βδελυγμίαν παρέχει· ἐὰν δέ τις
προσφέρῃ λιμὸν ἐμποιήσας, κἂν φαυλότερα ᾖ, πάνυ
ἡδέα φαίνεται. — Πῶς οὖν ἄν, ἔφη, ἐγὼ λιμὸν 14
ἐμποιεῖν τῳ τῶν παρ' ἐμοὶ δυναίμην; — Εἰ, νὴ
Δί', ἔφη, πρῶτον μὲν τοῖς κεκορεσμένοις μήτε προσ-
φέροις μήτε ὑπομιμνήσκοις, ἕως ἂν τῆς πλησμονῆς
παυσάμενοι πάλιν δέωνται· ἔπειτα τοὺς δεομένους
ὑπομιμνήσκοις ὡς κοσμιωτάτῃ τε ὁμιλίᾳ, καὶ τῷ
φαίνεσθαι βουλομένη χαρίζεσθαι, καὶ διαφεύγουσα,
ἕως ἂν ὡς μάλιστα δεηθῶσι. τηνικαῦτα γὰρ πολὺ
διαφέρει τὰ αὐτὰ δῶρα, ἢ πρὶν ἐπιθυμῆσαι, διδό-
ναι. — Καὶ ἡ Θεοδότη, Τί οὖν οὐ σύ μοι, ἔφη, ὦ 15
Σώκρατες, ἐγένου συνθηρατὴς τῶν φίλων; — Ἐάν
γε, νὴ Δί', ἔφη, πείθῃς με σύ. — Πῶς οὖν ἄν,

8 λαγὼς, θηρῶντες πολλὰ τεχνάζουσιν; Ὅτι μὲν γὰρ
τῆς νυκτὸς νέμονται, κύνας νυκτερευτικὰς πορισάμε-
νοι, ταύταις αὐτοὺς θηρῶσιν· ὅτι δὲ μεθ' ἡμέραν
ἀποδιδράσκουσιν, ἄλλας κτῶνται κύνας, αἵτινες, ᾗ
ἂν ἐκ τῆς νομῆς εἰς τὴν εὐνὴν ἀπέλθωσι, τῇ ὀσμῇ
αἰσθανόμεναι, εὑρίσκουσιν αὐτούς· ὅτι δὲ ποδώκεις
εἰσὶν, ὥςτε καὶ ἐκ τοῦ φανεροῦ τρέχοντες ἀποφεύ-
γειν, ἄλλας αὖ κύνας ταχείας παρασκευάζονται, ἵνα
κατὰ πόδας ἁλίσκωνται· ὅτι δὲ καὶ ταύτας αὐτῶν
τινες ἀποφεύγουσι, δίκτυα ἱστᾶσιν εἰς τὰς ἀτραποὺς,
ᾗ φεύγουσιν, ἵν' εἰς ταῦτα ἐμπίπτοντες συμποδίζων-
9 ται. — Τίνι οὖν, ἔφη, τοιούτῳ φίλους ἂν ἐγὼ θη-
ρῴην; — Ἐὰν νὴ Δί', ἔφη, ἀντὶ κυνὸς κτήσῃ,
ὅςτις σοι ἰχνεύων μὲν τοὺς φιλοκάλους καὶ πλουσίους
εὑρήσει, εὑρὼν δὲ μηχανήσεται, ὅπως ἐμβάλῃ αὐ-
10 τοὺς εἰς τὰ σὰ δίκτυα. — Καὶ ποῖα, ἔφη, ἐγὼ δί-
κτυα ἔχω; — Ἓν μὲν δήπου, ἔφη, καὶ μάλα εὖ
περιπλεκόμενον, τὸ σῶμα· ἐν δὲ τούτῳ ψυχὴν, ᾗ
καταμανθάνεις, καὶ ὡς ἂν ἐμβλέπουσα χαρίζοιο,
καὶ ὅ τι ἂν λέγουσα εὐφραίνοις, καὶ ὅτι δεῖ τὸν μὲν
ἐπιμελόμενον ἀσμένως ὑποδέχεσθαι, τὸν δὲ τρυφῶν-
τα ἀποκλείειν, καὶ ἀῤῥωστήσαντός γε φίλου φρον-
τιστικῶς ἐπισκέψασθαι, καὶ καλόν τι πράξαντος σφό-
δρα συνησθῆναι, καὶ τῷ σφόδρα σοῦ φροντίζοντι
ὅλῃ τῇ ψυχῇ κεχαρίσθαι. φιλεῖν γε μὴν, εὖ οἶδ',
ὅτι ἐπίστασαι οὐ μόνον μαλακῶς, ἀλλὰ καὶ εὐνοϊκῶς·
καὶ ὅτι ἄριστοί σοι εἰσὶν οἱ φίλοι, οἶδ' ὅτι οὐ λόγῳ,
ἀλλ' ἔργῳ ἀναπείθεις. — Μὰ τὸν Δί', ἔφη ἡ Θεο-

δότη, ἐγὼ τούτων οὐδὲν μηχανῶμαι. — Καὶ μήν, 11
ἔφη, πολὺ διαφέρει τὸ κατὰ φύσιν τε καὶ ὀρθῶς
ἀνθρώπῳ προςφέρεσθαι. καὶ γὰρ δὴ βίᾳ μὲν οὔτ'
ἂν ἕλοις οὔτε κατάσχοις φίλον· εὐεργεσίᾳ δὲ καὶ ἡδο-
νῇ τὸ θηρίον τοῦτο ἁλώσιμόν τε καὶ παραμόνιμόν
ἐστιν. — Ἀληθῆ λέγεις, ἔφη. — Δεῖ τοίνυν, ἔφη, 12
πρῶτον μὲν τοὺς φροντίζοντάς σου τοιαῦτα ἀξιοῦν,
οἷα ποιοῦσιν αὐτοῖς σμικρότατα μεταμελήσει· ἔπειτα
δὲ αὐτὴν ἀμείβεσθαι χαριζομένην τὸν αὐτὸν τρόπον.
οὕτω γὰρ ἂν μάλιστα φίλοι γίγνοιντο, καὶ πλεῖστον
χρόνον φιλοῖεν, καὶ μέγιστα εὐεργετοῖεν. Χαρίζοιο 13
δ' ἂν μάλιστα, εἰ δεομένοις δωροῖο τὰ παρὰ σεαυτῆς.
ὁρᾷς γάρ, ὅτι καὶ τῶν βρωμάτων τὰ ἥδιστα, ἐὰν
μέν τις προςφέρῃ, πρὶν ἐπιθυμεῖν, ἀηδῆ φαίνεται,
κεκορεσμένοις δὲ καὶ βδελυγμίαν παρέχει· ἐὰν δέ τις
προςφέρῃ λιμὸν ἐμποιήσας, κἂν φαυλότερα ᾖ, πάνυ
ἡδέα φαίνεται. — Πῶς οὖν ἄν, ἔφη, ἐγὼ λιμὸν 14
ἐμποιεῖν τῳ τῶν παρ' ἐμοὶ δυναίμην; — Εἰ, νὴ
Δί', ἔφη, πρῶτον μὲν τοῖς κεκορεσμένοις μήτε προς-
φέροις μήτε ὑπομιμνήσκοις, ἕως ἂν τῆς πλησμονῆς
παυσάμενοι πάλιν δέωνται· ἔπειτα τοὺς δεομένους
ὑπομιμνήσκοις ὡς κοσμιωτάτῃ τε ὁμιλίᾳ, καὶ τῷ
φαίνεσθαι βουλομένη χαρίζεσθαι, καὶ διαφεύγουσα,
ἕως ἂν ὡς μάλιστα δεηθῶσι. τηνικαῦτα γὰρ πολὺ
διαφέρει τὰ αὐτὰ δῶρα, ἢ πρὶν ἐπιθυμῆσαι, διδό-
ναι. — Καὶ ἡ Θεοδότη, Τί οὖν οὐ σύ μοι, ἔφη, ὦ 15
Σώκρατες, ἐγένου συνθηρατὴς τῶν φίλων; — Ἐάν
γε, νὴ Δί', ἔφη, πείθῃς με σύ. — Πῶς οὖν ἄν,

ἔφη, πείσαιμί σε; — Ζητήσεις, ἔφη, τοῦτο αὐτὴ καὶ μηχανήσῃ, ἐάν τί μου δέῃ. — Εἴσιθι τοίνυν,
16 ἔφη, θαμινά. — Καὶ ὁ Σωκράτης ἐπισκώπτων τὴν αὑτοῦ ἀπραγμοσύνην, Ἀλλ', ὦ Θεοδότη, ἔφη, οὐ πάνυ μοι ῥᾴδιόν ἐστι σχολάσαι. καὶ γὰρ ἴδια πράγματα πολλὰ καὶ δημόσια παρέχει μοι ἀσχολίαν· εἰσὶ δὲ καὶ φίλαι μοι, αἳ οὔτε ἡμέρας οὔτε νυκτὸς ἀφ' αὑτῶν ἐάσουσί με ἀπιέναι, φίλτρα τε μανθάνουσαι
17 παρ' ἐμοῦ καὶ ἐπῳδάς. — Ἐπίστασαι γὰρ, ἔφη, καὶ ταῦτα, ὦ Σώκρατες; — Ἀλλ' διὰ τί οἴει, ἔφη, Ἀπολλόδωρόν τε τόνδε καὶ Ἀντισθένην οὐδέποτέ μου ἀπολείπεσθαι; διὰ τί δὲ καὶ Κέβητα καὶ Σιμμίαν Θήβηθεν παραγίγνεσθαι; εὖ ἴσθι, ὅτι ταῦτα οὐκ ἄνευ πολλῶν φίλτρων τε καὶ ἐπῳδῶν καὶ ἰΰγγων ἐστί.
18 — Χρῆσον τοίνυν μοι, ἔφη, τὴν ἴϋγγα, ἵνα ἐπὶ σοὶ πρῶτον ἕλκω αὐτήν. — Ἀλλὰ μὰ Δί', ἔφη, οὐκ αὐτὸς ἕλκεσθαι πρὸς σὲ βούλομαι, ἀλλὰ σὲ πρὸς ἐμὲ πορεύεσθαι. — Ἀλλὰ πορεύσομαι, ἔφη· μόνον ὑποδέχου. — Ἀλλ' ὑποδέξομαί σε, ἔφη, ἐὰν μή τις φιλωτέρα σοῦ ἔνδον ᾖ.

CAP. XII.

Ἐπιγένην δὲ τῶν ξυνόντων τινὰ, νέον τε ὄντα, καὶ τὸ σῶμα κακῶς ἔχοντα, ἰδὼν, Ὡς ἰδιωτικῶς, ἔφη, τὸ σῶμα ἔχεις, ὦ Ἐπίγενες! — Καὶ ὅς, Ἰδιώτης μὲν, ἔφη, εἰμὶ, ὦ Σώκρατες. — Οὐδέν γε μᾶλλον, ἔφη, τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ μελλόντων ἀγωνίζεσθαι. Ἢ δοκεῖ σοι μικρὸς εἶναι ὁ περὶ τῆς ψυχῆς πρὸς

τοὺς πολεμίους ἀγὼν, ὃν Ἀθηναῖοι θήσουσιν, ὅταν
τύχωσι; Καὶ μὴν οὐκ ὀλίγοι μὲν διὰ τὴν τοῦ σώ- 2
ματος καχεξίαν ἀποθνήσκουσί τε ἐν τοῖς πολεμικοῖς
κινδύνοις, καὶ αἰσχρῶς σώζονται· πολλοὶ δὲ δι᾽ αὐτὸ
τοῦτο ζῶντες ἁλίσκονται, καὶ ἁλόντες ἤτοι δουλεύου-
σι τὸν λοιπὸν βίον, ἐὰν οὕτω τύχωσι, τὴν χαλεπωτά-
την δουλείαν, ἢ, εἰς τὰς ἀνάγκας τὰς ἀλγεινοτάτας
ἐμπεσόντες καὶ ἐκτίσαντες ἐνίοτε πλείω τῶν ὑπαρχόν-
των αὐτοῖς, τὸν λοιπὸν βίον ἐνδεεῖς τῶν ἀναγκαίων
ὄντες καὶ κακοπαθοῦντες διαζῶσι· πολλοὶ δὲ δόξαν
αἰσχρὰν κτῶνται, διὰ τὴν τοῦ σώματος ἀδυναμίαν
δοκοῦντες ἀποδειλιᾷν. Ἢ καταφρονεῖς τῶν ἐπιτι- 3
μίων τῆς καχεξίας τούτων, καὶ ῥᾳδίως ἂν οἴει φέρειν
τὰ τοιαῦτα; καὶ μὴν οἶμαί γε πολλῷ ῥᾴω καὶ ἡδίω
τούτων εἶναι, ἃ δεῖ ὑπομένειν τὸν ἐπιμελόμενον τῆς
τοῦ σώματος εὐεξίας. ἢ ὑγιεινότερόν τε καὶ εἰς τἆλ-
λα χρησιμώτερον νομίζεις εἶναι τὴν καχεξίαν τῆς εὐ-
εξίας; ἢ τῶν διὰ τὴν εὐεξίαν γιγνομένων καταφρο-
νεῖς; Καὶ μὴν πάντα γε τἀναντία συμβαίνει τοῖς 4
εὖ τὰ σώματα ἔχουσιν ἢ τοῖς κακῶς. καὶ γὰρ ὑγιαί-
νουσιν οἱ τὰ σώματα εὖ ἔχοντες καὶ ἰσχύουσι. καὶ
πολλοὶ μὲν διὰ τοῦτο ἐκ τῶν πολεμικῶν ἀγώνων σώ-
ζονταί τε εὐσχημόνως, καὶ τὰ δεινὰ πάντα διαφεύ-
γουσι· πολλοὶ δὲ φίλοις τε βοηθοῦσι καὶ τὴν πατρί-
δα εὐεργετοῦσι, καὶ διὰ ταῦτα χάριτός τε ἀξιοῦνται,
καὶ δόξαν μεγάλην κτῶνται, καὶ τιμῶν καλλίστων
τυγχάνουσι· καὶ διὰ ταῦτα τόν τε λοιπὸν βίον ἥδιον
καὶ κάλλιον διαζῶσι, καὶ τοῖς ἑαυτῶν παισὶ καλ-

5 λίους ἀφορμὰς εἰς τὸν βίον καταλείπουσιν. Οὔτοι χρὴ, ὅτι ἡ πόλις οὐκ ἀσκεῖ δημοσίᾳ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον, διὰ τοῦτο καὶ ἰδίᾳ ἀμελεῖν, ἀλλὰ μηδὲν ἧττον ἐπιμελεῖσθαι. εὖ γὰρ ἴσθι, ὅτι οὐδὲ ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἀγῶνι, οὐδὲ ἐν πράξει οὐδεμιᾷ μεῖον ἕξεις διὰ τὸ βέλτιον τὸ σῶμα παρεσκευάσθαι· πρὸς πάντα γὰρ, ὅσα πράττουσιν ἄνθρωποι, χρήσιμον τὸ σῶμά ἐστιν· ἐν πάσαις δὲ ταῖς τοῦ σώματος χρείαις
6 πολὺ διαφέρει ὡς βέλτιστα τὸ σῶμα ἔχειν. Ἐπεὶ καὶ, ἐν ᾧ δοκεῖς ἐλαχίστην σώματος χρείαν εἶναι, ἐν τῷ διανοεῖσθαι, τίς οὐκ οἶδεν, ὅτι καὶ ἐν τούτῳ πολλοὶ μεγάλα σφάλλονται, διὰ τὸ μὴ ὑγιαίνειν τὸ σῶμα; καὶ λήθη δὲ καὶ ἀθυμία καὶ δυςκολία καὶ μανία πολλάκις πολλοῖς διὰ τὴν τοῦ σώματος καχεξίαν εἰς τὴν διάνοιαν ἐμπίπτουσιν οὕτως, ὥςτε καὶ
7 τὰς ἐπιστήμας ἐκβάλλειν. Τοῖς δὲ τὰ σώματα εὖ ἔχουσι πολλὴ ἀσφάλεια καὶ οὐδεὶς κίνδυνος διά γε τὴν τοῦ σώματος καχεξίαν τοιοῦτόν τι παθεῖν. εἰκὸς δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ ἐναντία τῶν διὰ τὴν καχεξίαν γιγνομένων καὶ τὴν εὐεξίαν χρήσιμον εἶναι. καίτοι τῶν γε τοῖς εἰρημένοις ἐναντίων ἕνεκα τί οὐκ ἄν τις νοῦν
8 ἔχων ὑπομείνειεν; Αἰσχρὸν δὲ καὶ τὸ διὰ τὴν ἀμέλειαν γηράσαι, πρὶν ἰδεῖν ἑαυτὸν, ποῖος ἂν κάλλιστος καὶ κράτιστος τῷ σώματι γένοιτο. ταῦτα δὲ οὐκ ἔστιν ἰδεῖν ἀμελοῦντα· οὐ γὰρ ἐθέλει αὐτόματα γίγνεσθαι.

CAP. III.

Ὀργιζομένου δέ ποτέ τινος, ὅτι προςειπών τινα

χαίρειν οὐκ ἀντιπροσεῤῥήθη, — Γελοῖον, ἔφη, τὸ, εἰ μὲν τὸ σῶμα κάκιον ἔχοντι ἀπήντησάς τῳ, μὴ ἂν ὀργίζεσθαι· ὅτι δὲ τὴν ψυχὴν ἀγροικοτέρως διακειμένῳ περιέτυχες, τοῦτό σε λυπεῖ.

Ἄλλου δὲ λέγοντος, ὅτι ἀηδῶς ἐσθίοι, — Ἀκουμενός, ἔφη, τούτου φάρμακον ἀγαθὸν διδάσκει. — 2
Ἐρομένου δὲ, ποῖον, — Παύσασθαι ἐσθίοντα, ἔφη, καὶ ἥδιόν τε καὶ εὐτελέστερον καὶ ὑγιεινότερον φησὶ διάξειν παυσάμενον.

Ἄλλου δ᾽ αὖ λέγοντος, ὅτι θερμὸν εἴη παρ᾽ ἑαυ- 3
τῷ τὸ ὕδωρ, ὃ πίνοι, — Ὅταν ἄρ᾽, ἔφη, βούλῃ θερμῷ λούσασθαι, ἕτοιμον ἔσται σοι. — Ἀλλὰ ψυχρὸν, ἔφη, ὥστε λούσασθαι, ἐστίν. — Ἆρ᾽ οὖν, ἔφη, καὶ οἱ οἰκέται σου ἄχθονται πίνοντές τε αὐτὸ, καὶ λουόμενοι αὐτῷ; — Μὰ τὸν Δί᾽, ἔφη· ἀλλὰ καὶ πολλάκις τεθαύμακα, ὡς ἡδέως αὐτῷ πρὸς ἀμφότερα ταῦτα χρῶνται. — Πότερον δὲ, ἔφη, τὸ παρὰ σοὶ ὕδωρ θερμότερον πιεῖν ἐστιν, ἢ τὸ ἐν Ἀσκληπιοῦ; — Τὸ ἐν Ἀσκληπιοῦ, ἔφη. — Ἐνθυμοῦ οὖν, ἔφη, ὅτι κινδυνεύεις δυσαρεστότερος εἶναι τῶν τε οἰκετῶν καὶ τῶν ἀῤῥωστούντων.

Κολάσαντος δέ τινος ἰσχυρῶς ἀκόλουθον, ἤρετο, 4
τί χαλεπαίνοι τῷ θεράποντι. — Ὅτι, ἔφη, ὀψοφαγίστατός τε ὢν, βλακώτατός ἐστι, καὶ φιλαργυρώτατος ὢν, ἀργότατος. — Ἤδη ποτὲ οὖν ἐπεσκέψω, ἔφη, πότερος πλειόνων πληγῶν δεῖται, σὺ, ἢ ὁ θεράπων;

Φοβουμένου δέ τινος τὴν εἰς Ὀλυμπίαν ὁδὸν, 5

5 λίους ἀφορμὰς εἰς τὸν βίον καταλείπουσιν. Οὔτοι χρή, ὅτι ἡ πόλις οὐκ ἀσκεῖ δημοσίᾳ τὰ πρὸς τὸν πόλεμον, διὰ τοῦτο καὶ ἰδίᾳ ἀμελεῖν, ἀλλὰ μηδὲν ἧττον ἐπιμελεῖσθαι. εὖ γὰρ ἴσθι, ὅτι οὐδὲ ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἀγῶνι, οὐδὲ ἐν πράξει οὐδεμιᾷ μεῖον ἕξεις διὰ τὸ βέλτιον τὸ σῶμα παρεσκευάσθαι· πρὸς πάντα γάρ, ὅσα πράττουσιν ἄνθρωποι, χρήσιμον τὸ σῶμά ἐστιν· ἐν πάσαις δὲ ταῖς τοῦ σώματος χρείαις
6 πολὺ διαφέρει ὡς βέλτιστα τὸ σῶμα ἔχειν. Ἐπεὶ καί, ἐν ᾧ δοκεῖς ἐλαχίστην σώματος χρείαν εἶναι, ἐν τῷ διανοεῖσθαι, τίς οὐκ οἶδεν, ὅτι καὶ ἐν τούτῳ πολλοὶ μεγάλα σφάλλονται, διὰ τὸ μὴ ὑγιαίνειν τὸ σῶμα; καὶ λήθη δὲ καὶ ἀθυμία καὶ δυςκολία καὶ μανία πολλάκις πολλοῖς διὰ τὴν τοῦ σώματος καχεξίαν εἰς τὴν διάνοιαν ἐμπίπτουσιν οὕτως, ὥςτε καὶ
7 τὰς ἐπιστήμας ἐκβάλλειν. Τοῖς δὲ τὰ σώματα εὖ ἔχουσι πολλὴ ἀσφάλεια καὶ οὐδεὶς κίνδυνος διά γε τὴν τοῦ σώματος καχεξίαν τοιοῦτόν τι παθεῖν. εἰκὸς δὲ μᾶλλον πρὸς τὰ ἐναντία τῶν διὰ τὴν καχεξίαν γιγνομένων καὶ τὴν εὐεξίαν χρήσιμον εἶναι. καίτοι τῶν γε τοῖς εἰρημένοις ἐναντίων ἕνεκα τί οὐκ ἄν τις νοῦν
8 ἔχων ὑπομείνειεν; Αἰσχρὸν δὲ καὶ τὸ διὰ τὴν ἀμέλειαν γηράσαι, πρὶν ἰδεῖν ἑαυτόν, ποῖος ἂν κάλλιστος καὶ κράτιστος τῷ σώματι γένοιτο. ταῦτα δὲ οὐκ ἔστιν ἰδεῖν ἀμελοῦντα· οὐ γὰρ ἐθέλει αὐτόματα γίγνεσθαι.

CAP. III.

Ὀργιζομένου δέ ποτέ τινος, ὅτι προςειπών τινα

χαίρειν οὐκ ἀντιπροσεῤῥήθη, — Γελοῖον, ἔφη, τὸ, εἰ μὲν τὸ σῶμα κάκιον ἔχοντι ἀπήντησάς τῳ, μὴ ἂν ὀργίζεσθαι· ὅτι δὲ τὴν ψυχὴν ἀγροικοτέρως διακειμένῳ περιέτυχες, τοῦτό σε λυπεῖ.

Ἄλλου δὲ λέγοντος, ὅτι ἀηδῶς ἐσθίοι, — Ἀκουμενός, ἔφη, τούτου φάρμακον ἀγαθὸν διδάσκει. — 2
Ἐρομένου δὲ, ποῖον, — Παύσασθαι ἐσθίοντα, ἔφη, καὶ ἥδιόν τε καὶ εὐτελέστερον καὶ ὑγιεινότερον φησὶ διάξειν παυσάμενον.

Ἄλλου δ' αὖ λέγοντος, ὅτι θερμὸν εἴη παρ' ἑαυ- 3
τῷ τὸ ὕδωρ, ὃ πίνοι, — Ὅταν ἄρ', ἔφη, βούλῃ θερμῷ λούσασθαι, ἕτοιμον ἔσται σοι. — Ἀλλὰ ψυχρὸν, ἔφη, ὥστε λούσασθαι, ἐστίν. — Ἆρ' οὖν, ἔφη, καὶ οἱ οἰκέται σου ἄχθονται πίνοντές τε αὐτὸ, καὶ λουόμενοι αὐτῷ; — Μὰ τὸν Δί', ἔφη· ἀλλὰ καὶ πολλάκις τεθαύμακα, ὡς ἡδέως αὐτῷ πρὸς ἀμφότερα ταῦτα χρῶνται. — Πότερον δὲ, ἔφη, τὸ παρὰ σοὶ ὕδωρ θερμότερον πιεῖν ἐστιν, ἢ τὸ ἐν Ἀσκληπιοῦ; — Τὸ ἐν Ἀσκληπιοῦ, ἔφη. — Ἐνθυμοῦ οὖν, ἔφη, ὅτι κινδυνεύεις δυσαρεστότερος εἶναι τῶν τε οἰκετῶν καὶ τῶν ἀῤῥωστούντων.

Κολάσαντος δέ τινος ἰσχυρῶς ἀκόλουθον, ἤρετο, 4
τί χαλεπαίνοι τῷ θεράποντι. — Ὅτι, ἔφη, ὀψοφαγίστατός τε ὢν, βλακώτατός ἐστι, καὶ φιλαργυρώτατος ὢν, ἀργότατος. — Ἤδη ποτὲ οὖν ἐπεσκέψω, ἔφη, πότερος πλειόνων πληγῶν δεῖται, σὺ, ἢ ὁ θεράπων;

Φοβουμένου δέ τινος τὴν εἰς Ὀλυμπίαν ὁδὸν, 5

Τί, ἔφη, φοβῇ σὺ τὴν πορείαν; οὐ καὶ οἴκοι σχεδὸν ὅλην τὴν ἡμέραν περιπατεῖς; καὶ ἐκεῖσε πορευόμενος, περιπατήσας ἀριστήσεις, περιπατήσας δὲ δειπνήσεις καὶ ἀναπαύσῃ. οὐκ οἶσθα, ὅτι, εἰ ἐκτείναις τοὺς περιπάτους, οὓς ἐν πέντε ἢ ἓξ ἡμέραις περιπατεῖς, ῥᾳδίως ἂν Ἀθήνηθεν εἰς Ὀλυμπίαν ἀφίκοιο; χαριέστερον δὲ καὶ προεξορμᾶν ἡμέρᾳ μιᾷ μᾶλλον, ἢ ὑστερίζειν. τὸ μὲν γὰρ ἀναγκάζεσθαι περαιτέρω τοῦ μετρίου μηκύνειν τὰς ὁδοὺς χαλεπόν· τὸ δὲ μιᾷ ἡμέρᾳ πλείονας πορευθῆναι πολλὴν ῥᾳστώνην παρέχει. κρεῖττον οὖν ἐν τῇ ὁρμῇ σπεύδειν, ἢ ἐν τῇ ὁδῷ.

6 Ἄλλου δὲ λέγοντος, ὡς παρετάθη μακρὰν ὁδὸν πορευθεὶς, ἤρετο αὐτὸν, εἰ καὶ φορτίον ἔφερε. — Μὰ Δί᾽, οὐκ ἔγωγ᾽, ἔφη, ἀλλὰ τὸ ἱμάτιον. — Μόνος δ᾽ ἐπορεύου, ἔφη, ἢ καὶ ἀκόλουθός σοι ἠκολούθει; — Ἠκολούθει, ἔφη. — Πότερον, ἔφη, κενὸς, ἢ φέρων τι; — Φέρων, νὴ Δί᾽, ἔφη, τά τε στρώματα καὶ τἄλλα σκεύη. — Καὶ πῶς δὴ, ἔφη, ἀπήλλαχεν ἐκ τῆς ὁδοῦ; — Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, ἔφη, βέλτιον ἐμοῦ. — Τί οὖν; ἔφη, εἰ τὸ ἐκείνου φορτίον ἔδει σὲ φέρειν, πῶς ἂν οἴει διατεθῆναι; — Κακῶς, νὴ Δί᾽, ἔφη· μᾶλλον δὲ οὐδ᾽ ἂν ἠδυνήθην κομίσαι. — Τὸ οὖν τοσούτῳ ἧττον τοῦ παιδὸς δύνασθαι πονεῖν, πῶς ἠσκημένου δοκεῖ σοι ἀνδρὸς εἶναι;

CAP. XIV.

Ὁπότε δὲ τῶν ξυνιόντων ἐπὶ τὸ δεῖπνον οἱ μὲν μικρὸν ὄψον, οἱ δὲ πολὺ φέροιεν, ἐκέλευεν ὁ Σωκρά-

της τὸν παῖδα τὸ μικρὸν ἢ εἰς τὸ κοινὸν τιθέναι, ἢ διανέμειν ἑκάστῳ τὸ μέρος. οἱ οὖν τὸ πολὺ φέροντες ᾐσχύνοντό τε μὴ κοινωνεῖν τοῦ εἰς τὸ κοινὸν τιθεμένου, καὶ μὴ ἀντιτιθέναι τὸ ἑαυτῶν. ἐτίθεσαν οὖν καὶ τὸ ἑαυτῶν εἰς τὸ κοινόν· καὶ ἐπεὶ οὐδὲν πλέον εἶχον τῶν μικρὸν φερομένων, ἐπαύοντο πολλοῦ ὀψωνοῦντες.

Καταμαθὼν δέ τινα τῶν ξυνδειπνούντων, τοῦ 2
μὲν σίτου πεπαυμένον, τὸ δὲ ὄψον αὐτὸ καθ᾽ αὑτὸ ἐσθίοντα, λόγου ὄντος περὶ ὀνομάτων, ἐφ᾽ οἵῳ ἔργῳ ἕκαστον εἴη, Ἔχοιμεν ἄν, ἔφη, ὦ ἄνδρες, εἰπεῖν, ἐπὶ ποίῳ ποτὲ ἔργῳ ἄνθρωπος ὀψοφάγος καλεῖται; ἐσθίουσι μὲν γὰρ δὴ πάντες ἐπὶ τῷ σίτῳ ὄψον, ὅταν παρῇ· ἀλλ᾽, οἶμαι, οὔ πω ἐπί γε τούτῳ ὀψοφάγοι καλοῦνται. — Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη τις τῶν παρόντων.
— Τί γάρ; ἔφη, ἐάν τις ἄνευ τοῦ σίτου τὸ ὄψον 3
αὐτὸ ἐσθίῃ, μὴ ἀσκήσεως, ἀλλ᾽ ἡδονῆς ἕνεκα, πότερον ὀψοφάγος εἶναι δοκεῖ, ἢ οὔ; — Σχολῇ γ᾽ ἄν, ἔφη, ἄλλος τις ὀψοφάγος εἴη. — Καί τις ἄλλος τῶν παρόντων, Ὁ δὲ μικρῷ σίτῳ, ἔφη, πολὺ ὄψον ἐπεσθίων; — Ἐμοὶ μὲν, ἔφη ὁ Σωκράτης, καὶ οὗτος δοκεῖ δικαίως ἂν ὀψοφάγος καλεῖσθαι· καί, ὅταν γε οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι τοῖς θεοῖς εὔχωνται πολυκαρπίαν, εἰκότως ἂν οὗτος πολυοψίαν εὔχοιτο.
Ταῦτα δὲ τοῦ Σωκράτους εἰπόντος, νομίσας ὁ νεα- 4
νίσκος εἰς αὑτὸν εἰρῆσθαι τὰ λεχθέντα, τὸ μὲν ὄψον οὐκ ἐπαύσατο ἐσθίων, ἄρτον δὲ προσέλαβεν. Καὶ ὁ Σωκράτης καταμαθὼν, Παρατηρεῖτ᾽, ἔφη, τοῦ-

τον οἱ πλησίον, ὁπότερα τῷ σίτῳ ὄψῳ, ἢ τῷ ὄψῳ
σίτῳ χρήσεται.
5 Ἄλλον δέ ποτε τῶν συνδείπνων ἰδὼν ἐπὶ τῷ ἑνὶ
ψωμῷ πλειόνων ὄψων γευόμενον, Ἆρα γένοιτ᾽ ἄν,
ἔφη, πολυτελεστέρα ὀψοποιΐα ἢ μᾶλλον τὰ ὄψα λυ-
μαινομένη, ἢ ἣν ὀψοποιεῖται ὁ ἅμα πολλὰ ἐσθίων
καὶ ἅμα παντοδαπὰ ἡδύσματα εἰς τὸ στόμα λαμβά-
νων; πλείω μέν γε τῶν ὀψοποιῶν συμμιγνύων πολυ-
τελέστερα ποιεῖ· ἃ δὲ ἐκεῖνοι μὴ συμμιγνύουσιν, ὡς
οὐχ ἁρμόττοντα, ὁ συμμιγνύων (εἴπερ ἐκεῖνοι ὀρθῶς
ποιοῦσιν) ἁμαρτάνει τε καὶ καταλύει τὴν τέχνην αὐ-
6 τῶν. Καίτοι πῶς οὐ γελοῖόν ἐστι, παρασκευάζεσθαι
μὲν ὀψοποιοὺς τοὺς ἄριστα ἐπισταμένους, αὐτὸν δὲ
μηδ᾽ ἀντιποιούμενον τῆς τέχνης ταύτης, τὰ ὑπ᾽ ἐκεί-
νων ποιούμενα μετατιθέναι; καὶ ἄλλο δέ τι προς-
γίγνεται τῷ ἅμα πολλὰ ἐσθίειν ἐθισθέντι· μὴ πα-
ρόντων γὰρ πολλῶν, μειονεκτεῖν ἄν τι δοκοίη, ποθῶν
τὸ σύνηθες· ὁ δὲ συνεθισθεὶς τὸν ἕνα ψωμὸν ἑνὶ
ὄψῳ προπέμπειν, ὅτε μὴ παρείη πολλά, δύναιτ᾽ ἂν
ἀλύπως τῷ ἑνὶ χρῆσθαι.
7 Ἔλεγε δὲ καὶ ὡς τὸ ἐσθίειν ἐν τῇ Ἀθηναίων
γλώττῃ εὐωχεῖσθαι καλοῖτο· τὸ δὲ εὖ προςκεῖσθαι,
ἔφη, ἐπὶ τῷ ταῦτα ἐσθίειν, ἅτινα μήτε τὴν ψυχὴν
μήτε τὸ σῶμα λυποίη, μήτε δυςεύρετα εἴη· ὥςτε καὶ
τὸ εὐωχεῖσθαι τοῖς κοσμίως διαιτωμένοις ἀνετίθει.

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ
ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΩΝ
ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

CAP. I.

Οὕτω δὲ ὁ Σωκράτης ἦν ἐν παντὶ πράγματι καὶ
πάντα τρόπον ὠφέλιμος, ὥστε τῷ σκοπουμένῳ τοῦτο,
εἰ καὶ μετρίως αἰσθανομένῳ, φανερὸν εἶναι, ὅτι οὐ-
δὲν ὠφελιμώτερον ἦν τοῦ Σωκράτει συνεῖναι, καὶ
μετ᾽ ἐκείνου διατρίβειν ὁπουοῦν καὶ ἐν ὁτῳοῦν πρά-
γματι· (ἐπεὶ καὶ τὸ ἐκείνου μεμνῆσθαι μὴ παρόν-
τος, οὐ μικρὰ ὠφέλει τοὺς εἰωθότας τε αὐτῷ συν-
εῖναι καὶ ἀποδεχομένους ἐκεῖνον·) καὶ γὰρ παίζων
οὐδὲν ἧττον ἢ σπουδάζων ἐλυσιτέλει τοῖς συνδιατρί-
βουσι. Πολλάκις γὰρ ἔφη μὲν ἄν τινος ἐρᾷν, φα- 2
νερὸς δ᾽ ἦν, οὐ τῶν τὰ σώματα πρὸς ὥραν, ἀλλὰ
τῶν τὰς ψυχὰς πρὸς ἀρετὴν εὖ πεφυκότων ἐφιέμενος.
ἐτεκμαίρετο δὲ τὰς ἀγαθὰς φύσεις ἐκ τοῦ ταχύ τε
μανθάνειν οἷς προσέχοιεν, καὶ μνημονεύειν ἃ ἂν
μάθοιεν, καὶ ἐπιθυμεῖν τῶν μαθημάτων πάντων,
δι᾽ ὧν ἐστὶν οἰκίαν τε καλῶς οἰκεῖν καὶ πόλιν, καὶ
τὸ ὅλον ἀνθρώποις τε καὶ ἀνθρωπίνοις πράγμασιν
εὖ χρῆσθαι. τοὺς γὰρ τοιούτους ἡγεῖτο παιδευθέν-

τας οὐκ ἂν μόνον αὐτούς τε εὐδαίμονας εἶναι καὶ τοὺς ἑαυτῶν οἴκους καλῶς οἰκεῖν, ἀλλὰ καὶ ἄλλους ἀνθρώπους καὶ πόλεις δύνασθαι εὐδαίμονας ποιεῖν.

3 Οὐ τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον ἐπὶ πάντας ᾔει, ἀλλὰ τοὺς μὲν οἰομένους φύσει ἀγαθοὺς εἶναι, μαθήσεως δὲ καταφρονοῦντας, ἐδίδασκεν, ὅτι αἱ ἄρισται δοκοῦσαι εἶναι φύσεις μάλιστα παιδείας δέονται· ἐπιδεικνύων τῶν τε ἵππων τοὺς εὐφυεστάτους, θυμοειδεῖς τε καὶ σφοδροὺς ὄντας, εἰ μὲν ἐκ νέων δαμασθεῖεν, εὐχρηστοτάτους καὶ ἀρίστους γιγνομένους, εἰ δὲ ἀδάμαστοι γένοιντο, δυςκαθεκτοτάτους καὶ φαυλοτάτους· καὶ τῶν κυνῶν τῶν εὐφυεστάτων, φιλοπόνων τε οὐσῶν καὶ ἐπιθετικῶν τοῖς θηρίοις, τὰς μὲν καλῶς ἀχθείσας ἀρίστας γίγνεσθαι πρὸς τὰς θήρας καὶ χρησιμωτάτας, ἀναγώγους δὲ γιγνομένας ματαίους τε καὶ μανιώδεις καὶ δυςπειθεστάτας· ὁμοίως δὲ καὶ τῶν ἀνθρώπων τοὺς εὐφυεστάτους, ἐῤῥωμενεστάτους τε ταῖς ψυχαῖς ὄντας καὶ ἐξεργαστικωτάτους ὧν ἂν ἐγχειρῶσι, παιδευθέντας μὲν καὶ μαθόντας. ἃ δεῖ πράττειν, ἀρίστους τε καὶ ὠφελιμωτάτους γίγνεσθαι· (πλεῖστα γὰρ καὶ μέγιστα ἀγαθὰ ἐργάζεσθαι,) ἀπαιδεύτους δὲ καὶ ἀμαθεῖς γενομένους, κακίστους τε καὶ βλαβερωτάτους γίγνεσθαι· κρίνειν γὰρ οὐκ ἐπισταμένους ἃ δεῖ πράττειν, πολλάκις πονηροῖς ἐπιχειρεῖν πράγμασι, μεγαλείους δὲ καὶ σφοδροὺς ὄντας, δυςκαθέκτους τε καὶ δυςαποτρέπτους εἶναι· διὸ πλεῖστα καὶ μέγιστα κακὰ ἐργάζεσθαι.

5 Τοὺς δὲ ἐπὶ πλούτῳ μέγα φρονοῦντας καὶ νομίζοντας οὐδὲν προς-

δεῖσθαι παιδείας, ἐξαρκέσειν δέ σφισι τὸν πλοῦτον οἰομένους πρὸς τὸ διαπράττεσθαί τε ὅ τι ἂν βούλωνται, καὶ τιμᾶσθαι ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων, ἐφρένου λέγων, ὅτι μωρὸς μὲν εἴη, εἴ τις οἴεται, μὴ μαθὼν, τά τε ὠφέλιμα καὶ τὰ βλαβερὰ τῶν πραγμάτων διαγνώσεσθαι· μωρὸς δ᾽, εἴ τις, μὴ διαγιγνώσκων μὲν ταῦτα, διὰ δὲ τὸν πλοῦτον, ὅ τι ἂν βούληται, ποριζόμενος, οἴεταί δυνήσεσθαι καὶ τὰ συμφέροντα πράττειν· ἠλίθιος δ᾽, εἴ τις, μὴ δυνάμενος τὰ συμφέροντα πράττειν, εὖ τε πράττειν οἴεται καὶ τὰ πρὸς τὸν βίον αὐτῷ ἢ καλῶς ἢ ἱκανῶς παρεσκευάσθαι· ἠλίθιος δὲ καὶ, εἴ τις οἴεται διὰ τὸν πλοῦτον, μηδὲν ἐπιστάμενος, δόξειν τὶ ἀγαθὸς εἶναι, ἢ μηδὲν ἀγαθὸς εἶναι δοκῶν, εὐδοκιμήσειν.

CAP. II.

Τοῖς δὲ νομίζουσι παιδείας τε τῆς ἀρίστης τετυχηκέναι καὶ μέγα φρονοῦσιν ἐπὶ σοφίᾳ ὡς προσεφέρετο, νῦν διηγήσομαι. Καταμαθὼν γὰρ Εὐθύδημον τὸν Καλὸν γράμματα πολλὰ συνειλεγμένον ποιητῶν τε καὶ σοφιστῶν τῶν εὐδοκιμωτάτων, καὶ ἐκ τούτων ἤδη τε νομίζοντα διαφέρειν τῶν ἡλικιωτῶν ἐπὶ σοφίᾳ, καὶ μεγάλας ἐλπίδας ἔχοντα, πάντων διοίσειν τῷ δύνασθαι λέγειν τε καὶ πράττειν, πρῶτον μὲν, αἰσθανόμενος αὐτὸν διὰ νεότητα οὔπω εἰς τὴν ἀγορὰν εἰσιόντα, εἰ δέ τι βούλοιτο διαπράξασθαι, καθίζοντα εἴς ἡνιοποιεῖόν τι τῶν ἐγγὺς τῆς ἀγορᾶς, εἰς τοῦτο καὶ αὐτὸς ᾔει, τῶν μεθ᾽ αὐτοῦ τινας ἔχων.

2 Καὶ πρῶτον μὲν πυνθανομένου τινὸς, πότερον Θεμιστοκλῆς διὰ ξυνουσίαν τινὸς τῶν σοφῶν ἢ φύσει τοσοῦτον διήνεγκε τῶν πολιτῶν, ὥστε πρὸς ἐκεῖνον ἀποβλέπειν τὴν πόλιν, ὁπότε σπουδαίου ἀνδρὸς δεηθείη, ὁ Σωκράτης, βουλόμενος κινεῖν τὸν Εὐθύδημον, εὔηθες ἔφη εἶναι τὸ οἴεσθαι, τὰς μὲν ὀλίγου ἀξίας τέχνας μὴ γίγνεσθαι σπουδαίους ἄνευ διδασκάλων ἱκανῶν, τὸ δὲ προεστάναι πόλεως, πάντων ἔργων μέγιστον ὄν, ἀπὸ ταὐτομάτου παραγίγνεσθαι
3 τοῖς ἀνθρώποις. Πάλιν δέ ποτε παρόντος τοῦ Εὐθυδήμου, ὁρῶν αὐτὸν ἀποχωροῦντα τῆς συνεδρίας, καὶ φυλαττόμενον, μὴ δόξῃ τὸν Σωκράτην θαυμάζειν ἐπὶ σοφίᾳ, Ὅτι μὲν, ἔφη, ὦ ἄνδρες, Εὐθύδημος οὑτοσὶ ἐν ἡλικίᾳ γενόμενος, τῆς πόλεως λόγον περί τινος προτιθείσης, οὐκ ἀφέξεται τοῦ συμβουλεύειν, εὔδηλόν ἐστιν ἐξ ὧν ἐπιτηδεύει. δοκεῖ δέ μοι καλὸν προοίμιον τῶν δημηγοριῶν παρασκευάζεσθαι φυλαττόμενος, μὴ δόξῃ μανθάνειν τι παρά του. δῆλον γὰρ,
4 ὅτι λέγειν ἀρχόμενος ὧδε προοιμιάσεται· „Παρ' „οὐδενὸς μὲν πώποτε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, οὐδὲν „ἔμαθον, οὐδ' ἀκούων, τινὰς εἶναι λέγειν τε καὶ „πράττειν ἱκανοὺς, ἐζήτησα τούτοις ἐντυχεῖν, οὐδ' „ἐπεμελήθην τοῦ διδάσκαλόν τινά μοι γενέσθαι τῶν „ἐπισταμένων· ἀλλὰ καὶ τἀναντία διατετέλεκα φεύ„γων οὐ μόνον τὸ μανθάνειν τι παρά τινος, ἀλλὰ „καὶ τὸ δόξαι. ὅμως δὲ, ὅ τι ἂν ἀπὸ ταὐτομάτου
5 „ἐπίῃ μοι, συμβουλεύσω ὑμῖν.“ Ἁρμόσειε δ' ἂν οὕτω προοιμιάζεσθαι καὶ τοῖς βουλομένοις παρὰ τῆς

πόλεως ἰατρικὸν ἔργον λαβεῖν· ἐπιτήδειον γὰρ ἂν αὐτοῖς εἴη τοῦ λόγου ἄρχεσθαι ἐντεῦθεν· „Παρ' οὐ-„δενὸς μὲν πώποτε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, τὴν ἰατρι-„κὴν τέχνην ἔμαθον, οὐδ' ἐζήτησα διδάσκαλον ἐμαυ-„τῷ γενέσθαι τῶν ἰατρῶν οὐδένα· διατετέλεκα γὰρ „φυλαττόμενος οὐ μόνον τὸ μαθεῖν τι παρὰ τῶν ἰα-„τρῶν, ἀλλὰ καὶ τὸ δόξαι μεμαθηκέναι τὴν τέχνην „ταύτην. ὅμως δέ μοι τὸ ἰατρικὸν ἔργον δότε· πει-„ράσομαι γὰρ ἐν ὑμῖν ἀποκινδυνεύων μανθάνειν.“ Πάντες οὖν οἱ παρόντες ἐγέλασαν ἐπὶ τῷ προοιμίῳ.
Ἐπεὶ δὲ φανερὸς ἦν ὁ Εὐθύδημος ἤδη μὲν, οἷς ὁ 6
Σωκράτης λέγοι, προσέχων, ἔτι δὲ φυλαττόμενος αὐτός τι φθέγγεσθαι, καὶ νομίζων τῇ σιωπῇ σωφροσύνης δόξαν περιβάλλεσθαι, τότε ὁ Σωκράτης, βουλόμενος αὐτὸν παῦσαι τούτου, Θαυμαστὸν γὰρ, ἔφη, τί ποτε οἱ βουλόμενοι κιθαρίζειν ἢ αὐλεῖν ἢ ἱππεύειν ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων ἱκανοὶ γενέσθαι πειρῶνται ὡς συνεχέστατα ποιεῖν ὅ τι ἂν βούλωνται δυνατοὶ γενέσθαι, καὶ οὐ καθ' ἑαυτοὺς, ἀλλὰ παρὰ τοῖς ἀρίστοις δοκοῦσιν εἶναι, πάντα ποιοῦντες καὶ ὑπομένοντες ἕνεκα τοῦ μηδὲν ἄνευ τῆς ἐκείνων γνώμης ποιεῖν, ὡς οὐκ ἂν ἄλλως ἀξιόλογοι γενόμενοι· τῶν δὲ βουλομένων δυνατῶν γενέσθαι λέγειν τε καὶ πράττειν τὰ πολιτικὰ νομίζουσί τινες ἄνευ παρασκευῆς καὶ ἐπιμελείας αὐτόματοι ἐξαίφνης δυνατοὶ ταῦτα ποιεῖν ἔσεσθαι.
Καίτοι γε τοσούτῳ ταῦτα ἐκείνων δυσκατεργαστότερα 7
φαίνεται, ὅσῳ περ, πλειόνων περὶ ταῦτα πραγματευομένων, ἐλάττους οἱ κατεργαζόμενοι γίγνονται.

δῆλον οὖν, ὅτι καὶ ἐπιμελείας δέονται πλείονος καὶ
8 ἰσχυροτέρας οἱ τούτων ἐφιέμενοι ἢ οἱ ἐκείνων. Κατ'
ἀρχὰς μὲν οὖν, ἀκούοντος Εὐθυδήμου, τοιούτους λό-
γους ἔλεγε Σωκράτης· ὡς δ' ᾔσθετο αὐτὸν ἑτοιμό-
τερον ὑπομένοντα, ὅτε διαλέγοιτο, καὶ προθυμότερον
ἀκούοντα, μόνος ἦλθεν εἰς τὸ ἡνιοποιεῖον· παρακα-
θεζομένου δ' αὐτῷ τοῦ Εὐθυδήμου, Εἰπέ μοι, ἔφη,
ὦ Εὐθύδημε, τῷ ὄντι, ὥςπερ ἐγὼ ἀκούω, πολλὰ
γράμματα συνῆχας τῶν λεγομένων σοφῶν ἀνδρῶν γε-
γονέναι; — Νὴ τὸν Δί', ἔφη, ὦ Σώκρατες· καὶ
ἔτι γε συνάγω, ἕως ἂν κτήσωμαι ὡς ἂν δύνωμαι
9 πλεῖστα. — Νὴ τὴν Ἥραν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἄγαμαί
σου, διότι οὐκ ἀργυρίου καὶ χρυσίου προείλου θη-
σαυροὺς κεκτῆσθαι μᾶλλον ἢ σοφίας· δῆλον γὰρ,
ὅτι νομίζεις ἀργύριον καὶ χρυσίον οὐδὲν βελτίους
ποιεῖν τοὺς ἀνθρώπους, τὰς δὲ τῶν σοφῶν ἀνδρῶν
γνώμας ἀρετῇ πλουτίζειν τοὺς κεκτημένους. — Καὶ
ὁ Εὐθύδημος ἔχαιρεν ἀκούων ταῦτα, νομίζων δοκεῖν
10 τῷ Σωκράτει ὀρθῶς μετιέναι τὴν σοφίαν. Ὁ δὲ κα-
ταμαθὼν αὐτὸν ἡσθέντα τῷ ἐπαίνῳ τούτῳ, Τί
δὲ δὴ βουλόμενος ἀγαθὸς γενέσθαι, ἔφη, ὦ Εὐθύ-
δημε, συλλέγεις τὰ γράμματα; Ἐπεὶ δὲ διεσιώπησεν
ὁ Εὐθύδημος, σκοπῶν ὅ τι ἀποκρίναιτο, πάλιν ὁ
Σωκράτης, Ἆρα μὴ ἰατρός; ἔφη· πολλὰ γὰρ καὶ ἰα-
τρῶν ἐστι συγγράμματα. — Καὶ ὁ Εὐθύδημος, Μὰ
Δί', ἔφη, οὐκ ἔγωγε. — Ἀλλὰ μὴ ἀρχιτέκτων βούλει
γενέσθαι; γνωμονικοῦ γὰρ ἀνδρὸς καὶ τοῦτο δεῖ. —
Οὔκουν ἔγωγ', ἔφη. — Ἀλλὰ μὴ γεωμέτρης ἐπιθυ-

μεῖς, ἔφη, γενέσθαι ἀγαθὸς, ὥςπερ ὁ Θεόδωρος; — Οὐδὲ γεωμέτρης, ἔφη. — Ἀλλὰ μὴ ἀστρολόγος, ἔφη, βούλει γενέσθαι; Ὡς δὲ καὶ τοῦτο ἠρνεῖτο, Ἀλλὰ μὴ ῥαψῳδός; ἔφη· καὶ γάρ τὰ Ὁμήρου σέ φασιν ἔπη πάντα κεκτῆσθαι. — Μὰ Δί᾽ οὐκ ἔγωγ᾽, ἔφη· τοὺς γάρ τοι ῥαψῳδοὺς οἶδα τὰ μὲν ἔπη ἀκριβοῦντας, αὐτοὺς δὲ πάνυ ἠλιθίους ὄντας. — Καὶ 11
ὁ Σωκράτης ἔφη· Οὐ δήπου, ὦ Εὐθύδημε, ταύτης τῆς ἀρετῆς ἐφίεσαι, δι᾽ ἣν ἄνθρωποι πολιτικοὶ γίγνονται καὶ οἰκονομικοὶ καὶ ἄρχειν ἱκανοί, καὶ ὠφέλιμοι τοῖς τε ἄλλοις ἀνθρώποις καὶ ἑαυτοῖς; — Καὶ ὁ Εὐθύδημος, Σφόδρα γ᾽, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ταύτης τῆς ἀρετῆς δέομαι. — Νὴ Δί᾽, ἔφη ὁ Σωκράτης, τῆς καλλίστης ἀρετῆς καὶ μεγίστης ἐφίεσαι τέχνης· ἔστι γὰρ τῶν βασιλέων αὕτη, καὶ καλεῖται βασιλική. ἀτὰρ, ἔφη, κατανενόηκας, εἰ οἷόν τ᾽ ἐστὶ, μὴ ὄντα δίκαιον, ἀγαθὸν ταῦτα γενέσθαι; — Καὶ μάλα, ἔφη, καὶ οὐχ οἷόν τέ γε ἄνευ δικαιοσύνης ἀγαθὸν πολίτην γενέσθαι. — Τί οὖν, ἔφη, σὺ δὴ τοῦτο κα- 12
τείργασαι; — Οἶμαί γε, ἔφη, ὦ Σώκρατες, οὐδενὸς ἂν ἧττον φανῆναι δίκαιος. — Ἆρ᾽ οὖν, ἔφη, τῶν δικαίων ἐστὶν ἔργα, ὥςπερ τῶν τεκτόνων; — Ἔστι μέντοι, ἔφη. — Ἆρ᾽ οὖν, ἔφη, ὥςπερ οἱ τέκτονες ἔχουσι τὰ ἑαυτῶν ἔργα ἐπιδεῖξαι, οὕτως οἱ δίκαιοι τὰ ἑαυτῶν ἔχοιεν ἂν διεξηγήσασθαι; — Μὴ οὖν, ἔφη ὁ Εὐθύδημος, οὐ δύνωμαι ἐγὼ τὰ τῆς δικαιοσύνης ἔργα ἐξηγήσασθαι; καὶ, νὴ Δί᾽, ἔγωγε τὰ τῆς ἀδικίας· ἐπεὶ οὐκ ὀλίγα ἐστὶ καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν

13 τοιαῦτα ὁρᾷν τε καὶ ἀκούειν. — Βούλει οὖν, ἔφη ὁ Σωκράτης, γράψωμεν ἐνταυθοῖ μὲν Δ, ἐνταυθοῖ δὲ Α; εἶτα ὅ τι μὲν ἂν δοκῇ ἡμῖν τῆς δικαιοσύνης ἔργον εἶναι, πρὸς τὸ Δ τιθῶμεν, ὅ τι δ' ἂν τῆς ἀδικίας, πρὸς τὸ Α; — Εἴ τί σοι δοκεῖ, ἔφη, προςδεῖν
14 τούτων, ποίει ταῦτα. Καὶ ὁ Σωκράτης γράψας ὥςπερ εἶπεν, — Οὐκοῦν, ἔφη, ἔστιν ἐν ἀνθρώποις τὸ ψεύδεσθαι; — Ἔστι μέντοι, ἔφη. — Ποτέρωσε οὖν, ἔφη, θῶμεν τοῦτο; — Δῆλον, ἔφη, ὅτι πρὸς τὴν ἀδικίαν. — Οὐκοῦν, ἔφη, καὶ τὸ ἐξαπατᾷν ἐστι; — Καὶ μάλα, ἔφη. — Τοῦτο οὖν ποτέρωσε θῶμεν; — Καὶ τοῦτο δῆλον ὅτι, ἔφη, πρὸς τὴν ἀδικίαν. — Τί δὲ τὸ κακουργεῖν; — Καὶ τοῦτο, ἔφη. — Τὸ δὲ ἀνδραποδίζεσθαι; — Καὶ τοῦτο. — Πρὸς δὲ τῇ δικαιοσύνῃ οὐδὲν ἡμῖν τούτων κείσεται, ὦ Εὐθύδημε; —
15 Δεινὸν γὰρ ἂν εἴη, ἔφη. — Τί δέ; ἐάν τις στρατηγὸς αἱρεθεὶς ἄδικόν τε καὶ ἐχθρὰν πόλιν ἐξανδραποδίσηται, φήσομεν τοῦτον ἀδικεῖν; — Οὐ δῆτα, ἔφη. — Δίκαια δὲ ποιεῖν οὐ φήσομεν; — Καὶ μάλα. — Τί δ'; ἂν ἐξαπατᾷ πολεμῶν αὐτοῖς; — Δίκαιον, ἔφη, καὶ τοῦτο. — Ἐὰν δὲ κλέπτῃ τε καὶ ἁρπάζῃ τὰ τούτων, οὐ δίκαια ποιήσει; — Καὶ μάλα, ἔφη. ἀλλ' ἐγώ σε τὸ πρῶτον ὑπελάμβανον πρὸς τοὺς φίλους μόνον ταῦτ' ἐρωτᾷν. — Οὐκοῦν, ἔφη, ὅσα πρὸς τῇ ἀδικίᾳ ἐθήκαμεν, πάντα καὶ πρὸς τῇ δικαιοσύνῃ
16 θετέον ἂν εἴη; — Ἔοικεν, ἔφη. — Βούλει οὖν, ἔφη, ταῦτα οὕτω θέντες διορισώμεθα πάλιν, πρὸς μὲν τοὺς πολεμίους δίκαιον εἶναι τὰ τοιαῦτα ποιεῖν, πρὸς

δὲ τοὺς φίλους ἄδικον· ἀλλὰ δεῖν πρός γε τούτους ὡς ἁπλούστατον εἶναι;— Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη ὁ Εὐθύδημος.— Τί οὖν; ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐάν τις στρα- 17
τηγὸς ὁρῶν ἀθύμως ἔχον τὸ στράτευμα, ψευσάμενος φήσῃ συμμάχους προσιέναι, καὶ τῷ ψεύδει τούτῳ παύσῃ τῆς ἀθυμίας τοὺς στρατιώτας, ποτέρωθι τὴν ἀπάτην ταύτην θήσομεν; — Δοκεῖ μοι, ἔφη, πρὸς τὴν δικαιοσύνην.— Ἐὰν δέ τις υἱὸν ἑαυτοῦ δεόμενον φαρμακείας καὶ μὴ προσιέμενον φάρμακον ἐξαπατήσας ὡς σῖτον τὸ φάρμακον δῷ, καὶ τῷ ψεύδει χρησάμενος οὕτως ὑγιᾶ ποιήσῃ, ταύτην αὖ τὴν ἀπάτην ποῖ θετέον;— Δοκεῖ μοι, ἔφη, καὶ ταύτην εἰς τὸ αὐτό. — Τί δέ; ἄν τις, ἐν ἀθυμίᾳ ὄντος φίλου, δείσας μὴ διαχρήσηται ἑαυτὸν, κλέψῃ ἢ ἁρπάσῃ ἢ ξίφος ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον, τοῦτο αὖ ποτέρωσε θετέον; — Καὶ τοῦτο νὴ Δί', ἔφη, πρὸς τὴν δικαιοσύνην.
— Λέγεις, ἔφη, σὺ οὐδὲ πρὸς τοὺς φίλους ἅπαντα 18
δεῖν ἁπλοΐζεσθαι;— Μὰ Δί', οὐ δῆτα, ἔφη· ἀλλὰ μετατίθεμαι τὰ εἰρημένα, εἴπερ ἔξεστι.— Δεῖ γέ τοι, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἐξεῖναι πολὺ μᾶλλον, ἢ μὴ ὀρθῶς
τιθέναι. Τῶν δὲ δὴ τοὺς φίλους ἐξαπατώντων ἐπὶ 19
βλάβῃ (ἵνα μηδὲ τοῦτο παραλείπωμεν ἄσκεπτον) πότερος ἀδικώτερός ἐστιν, ὁ ἑκὼν ἢ ὁ ἄκων; — Ἀλλ', ὦ Σώκρατες, οὐκ ἔτι μὲν ἔγωγε πιστεύω, οἷς ἀποκρίνομαι· καὶ γὰρ τὰ πρόσθεν πάντα νῦν ἄλλως ἔχειν δοκεῖ μοι, ἢ ὡς ἐγὼ τότε ᾤμην. ὅμως δὲ εἰρήσθω μοι, ἀδικώτερον εἶναι τὸν ἑκόντα ψευδόμενον
τοῦ ἄκοντος.— Δοκεῖ δέ σοι μάθησις καὶ ἐπιστήμη 20

τοῦ δικαίου εἶναι, ὥςπερ τῶν γραμμάτων; — Ἔμοιγε. — Πότερον δὲ γραμματικώτερον κρίνεις, ὃς ἂν ἑκὼν μὴ ὀρθῶς γράφῃ καὶ ἀναγινώσκῃ, ἢ ὃς ἂν ἄκων; — Ὃς ἂν ἑκών, ἔγωγε· δύναιτο γὰρ ἄν, ὁπότε βούλοιτο, καὶ ὀρθῶς αὐτὰ ποιεῖν. — Οὐκοῦν ὁ μὲν ἑκὼν μὴ ὀρθῶς γράφων γραμματικὸς ἂν εἴη, ὁ δὲ ἄκων ἀγράμματος; — Πῶς γὰρ οὔ; — Τὰ δίκαια δὲ πότερον ὁ ἑκὼν ψευδόμενος καὶ ἐξαπατῶν οἶδεν, ἢ ὁ ἄκων; — Δῆλον ὅτι ὁ ἑκών. — Οὐκοῦν γραμματικώτερον μὲν τὸν ἐπιστάμενον γράμματα τοῦ μὴ ἐπισταμένου φὴς εἶναι; — Ναί. — Δικαιότερον δὲ τὸν ἐπιστάμενον τὰ δίκαια τοῦ μὴ ἐπισταμένου; — Φαίνομαι· δοκῶ δέ μοι καὶ ταῦτα οὐκ οἶδ᾽ ὅπως λέγειν.
21 — Τί δὲ δή, ὃς ἂν βουλόμενος τἀληθῆ λέγειν μηδέποτε τὰ αὐτὰ περὶ τῶν αὐτῶν λέγῃ, ἀλλ᾽ ὁδόν τε φράζων τὴν αὐτὴν, τοτὲ μὲν πρὸς ἕω, τοτὲ δὲ πρὸς ἑσπέραν φράζῃ, καὶ λογισμὸν ἀποφαινόμενος τὸν αὐτὸν, τοτὲ μὲν πλείω, τοτὲ δ᾽ ἐλάττω ἀποφαίνηται, τί σοι δοκεῖ ὁ τοιοῦτος; — Δῆλος, νὴ Δί᾽, εἶναι,
22 ὅτι, ἃ ᾤετο εἰδέναι, οὐκ οἶδεν. — Οἶσθα δέ τινας ἀνδραποδώδεις καλουμένους; — Ἔγωγε. — Πότερον διὰ σοφίαν ἢ δι᾽ ἀμαθίαν; — Δῆλον ὅτι δι᾽ ἀμαθίαν. — Ἆρ᾽ οὖν διὰ τὴν τοῦ χαλκεύειν ἀμαθίαν τοῦ ὀνόματος τούτου τυγχάνουσιν; — Οὐ δῆτα. — Ἀλλ᾽ ἄρα διὰ τὴν τοῦ τεκταίνεσθαι; — Οὐδὲ διὰ ταύτην. — Ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ σκυτεύειν; — Οὐδὲ δι᾽ ἓν τούτων, ἔφη, ἀλλὰ καὶ τοὐναντίον· οἱ γὰρ πλεῖστοι τῶν γε τὰ τοιαῦτα ἐπισταμένων ἀν-

δραποδώδεις εἰσίν. — Ἆρ᾽ οὖν τῶν τὰ καλὰ καὶ ἀγαθὰ καὶ δίκαια μὴ εἰδότων τὸ ὄνομα τοῦτ᾽ ἐστίν; — Ἔμοιγε δοκεῖ, ἔφη. — Οὐκοῦν δεῖ παντὶ τρόπῳ δια- 23
τεινομένους φεύγειν, ὅπως μὴ ἀνδράποδα ὦμεν. — Ἀλλά, νὴ τοὺς θεούς, ἔφη, ὦ Σώκρατες, πάνυ ᾤμην φιλοσοφεῖν φιλοσοφίαν, δι᾽ ἧς ἂν μάλιστα ἐνόμιζον παιδευθῆναι τὰ προσήκοντα ἀνδρὶ καλοκἀγαθίας ὀρεγομένῳ· νῦν δὲ πῶς οἴει με ἀθύμως ἔχειν, ὁρῶντα ἐμαυτὸν διὰ μὲν τὰ προπεπονημένα οὐδὲ τὸ ἐρωτώμενον ἀποκρίνασθαι δυνάμενον, ὑπὲρ ὧν μάλιστα χρὴ εἰδέναι, ἄλλην δὲ ὁδὸν οὐδεμίαν ἔχοντα, ἣν ἂν πορευόμενος βελτίων γενοίμην; — Καὶ ὁ Σωκράτης, 24
Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, εἰς Δελφοὺς ἤδη πώποτε ἀφίκου; — Καὶ δίς γε, νὴ Δία, ἔφη. — Κατέμαθες οὖν πρὸς τῷ ναῷ που γεγραμμένον τὸ Γνῶθι σαυτόν; — Ἔγωγε. — Πότερον οὖν οὐδέν σοι τοῦ γράμματος ἐμέλησεν, ἢ προσέσχες τε καὶ ἐπεχείρησας σαυτὸν ἐπισκοπεῖν, ὅστις εἴης; — Μὰ Δί᾽, οὐ δῆτα, ἔφη. καὶ γὰρ δὴ πάνυ τοῦτό γε ᾤμην εἰδέναι· σχολῇ γὰρ ἂν ἄλλο τι ᾔδειν, εἴγε μηδ᾽ ἐμαυτὸν ἐγίγνωσκον. — Πότερα δέ σοι δοκεῖ γιγνώσκειν ἑαυτόν, ὅστις τοὔ- 25
νομα τὸ ἑαυτοῦ μόνον οἶδεν, ἢ ὅστις, ὥσπερ οἱ τοὺς ἵππους ὠνούμενοι οὐ πρότερον οἴονται γιγνώσκειν, ὃν ἂν βούλωνται γνῶναι, πρὶν ἂν ἐπισκέψωνται, πότερον εὐπειθής ἐστιν ἢ δυσπειθής, καὶ πότερον ἰσχυρός ἐστιν ἢ ἀσθενής, καὶ πότερον ταχὺς ἢ βραδύς, καὶ τἄλλα τὰ πρὸς τὴν τοῦ ἵππου χρείαν ἐπιτήδειά τε καὶ ἀνεπιτήδεια ὅπως ἔχει, οὕτως ἑαυτὸν

ἐπισκεψάμενος, ὁποῖός ἐστι πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην χρείαν, ἔγνωκε τὴν αὑτοῦ δύναμιν; — Οὕτως ἔμοιγε δοκεῖ, ἔφη, ὁ μὴ εἰδὼς τὴν ἑαυτοῦ δύναμιν ἀγνοεῖν
26 ἑαυτόν. — Ἐκεῖνο δὲ οὐ φανερὸν, ἔφη, ὅτι διὰ μὲν τὸ εἰδέναι ἑαυτοὺς πλεῖστα ἀγαθὰ πάσχουσιν οἱ ἄνθρωποι, διὰ δὲ τὸ ἐψεῦσθαι ἑαυτῶν πλεῖστα κακά; οἱ μὲν γὰρ εἰδότες ἑαυτοὺς τά τε ἐπιτήδεια ἑαυτοῖς ἴσασι, καὶ διαγιγνώσκουσιν ἅ τε δύνανται καὶ ἃ μή· καὶ ἃ μὲν ἐπίστανται πράττοντες, πορίζονταί τε ὧν δέονται, καὶ εὖ πράττουσιν· ὧν δὲ μὴ ἐπίστανται ἀπεχόμενοι, ἀναμάρτητοι γίγνονται, καὶ διαφεύγουσι τὸ κακῶς πράττειν· διὰ τοῦτο δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους δυνάμενοι δοκιμάζειν, καὶ διὰ τῆς τῶν ἄλλων χρείας τά τε ἀγαθὰ πορίζονται, καὶ τὰ κακὰ
27 φυλάττονται. Οἱ δὲ μὴ εἰδότες, ἀλλὰ διεψευσμένοι τῆς ἑαυτῶν δυνάμεως πρός τε τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ τἄλλα ἀνθρώπινα πράγματα ὁμοίως διάκεινται· καὶ οὔτε ὧν δέονται ἴσασιν, οὔτε ὅ τι πράττουσιν, οὔτε οἷς χρῶνται, ἀλλὰ πάντων τούτων διαμαρτάνοντες, τῶν τε ἀγαθῶν ἀποτυγχάνουσι, καὶ
28 τοῖς κακοῖς περιπίπτουσι. Καὶ οἱ μὲν εἰδότες ὅ τι ποιοῦσιν, ἐπιτυγχάνοντες ὧν πράττουσιν, εὔδοξοί τε καὶ τίμιοι γίγνονται· καὶ οἵ τε ὅμοιοι τούτοις ἡδέως χρῶνται, οἵ τε ἀποτυγχάνοντες τῶν πραγμάτων ἐπιθυμοῦσι τούτους ὑπὲρ αὑτῶν βουλεύεσθαι, καὶ προΐστασθαί τε ἑαυτῶν τούτους, καὶ τὰς ἐλπίδας τῶν ἀγαθῶν ἐν τούτοις ἔχουσι, καὶ διὰ πάντα ταῦ-
29 τα πάντων μάλιστα τούτους ἀγαπῶσιν. Οἱ δὲ μὴ εἰ-

δότες ἃ ποιοῦσι, κακῶς δὲ αἱρούμενοι καὶ οἷς ἂν ἐπιχειρήσωσιν ἀποτυγχάνοντες, οὐ μόνον ἐν αὐτοῖς τούτοις ζημιοῦνταί τε καὶ κολάζονται, ἀλλὰ καὶ ἀδοξοῦσι διὰ ταῦτα, καὶ καταγέλαστοι γίγνονται, καὶ καταφρονούμενοι καὶ ἀτιμαζόμενοι ζῶσιν. ὁρᾷς δὲ καὶ τῶν πόλεων ὅτι ὅσαι ἂν ἀγνοήσασαι τὴν ἑαυτῶν δύναμιν κρείττοσι πολεμήσωσιν, αἱ μὲν ἀνάστατοι
γίγνονται, αἱ δὲ ἐξ ἐλευθέρων δοῦλαι. — Καὶ ὁ 30
Εὐθύδημος, Ὡς πάνυ μοι δοκεῖ, ὦ Σώκρατες, ἔφη, περὶ πολλοῦ ποιητέον εἶναι τὸ ἑαυτὸν γιγνώσκειν, οὕτως ἴσθι· ὁπόθεν δὲ χρὴ ἄρξασθαι ἐπισκοπεῖν ἑαυτὸν, τοῦτο πρὸς σε ἀποβλέπω εἴ μοι ἐθελήσαις
ἂν ἐξηγήσασθαι. — Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, τὰ 31
μὲν ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ ὁποῖά ἐστι, πάντως που γιγνώσκεις. — Νὴ Δί', ἔφη· εἰ γὰρ μηδὲ ταῦτα οἶδα, καὶ τῶν ἀνδραπόδων φαυλότερος ἂν εἴην. — Ἴθι δὴ, ἔφη, καὶ ἐμοὶ ἐξήγησαι αὐτά. — Ἀλλ' οὐ χαλεπὸν, ἔφη· πρῶτον μὲν γὰρ αὐτὸ τὸ ὑγιαίνειν ἀγαθὸν εἶναι νομίζω, τὸ δὲ νοσεῖν κακόν· ἔπειτα τὰ αἴτια ἑκατέρου αὐτῶν καὶ ποτὰ καὶ βρωτὰ καὶ ἐπιτηδεύματα, τὰ μὲν πρὸς τὸ ὑγιαίνειν φέροντα
ἀγαθὰ, τὰ δὲ πρὸς τὸ νοσεῖν κακά. — Οὐκοῦν, 32
ἔφη, καὶ τὸ ὑγιαίνειν καὶ τὸ νοσεῖν, ὅταν μὲν ἀγαθοῦ τινος αἴτια γίγνηται, ἀγαθὰ ἂν εἴη, ὅταν δὲ κακοῦ, κακά. — Πότε δ' ἂν, ἔφη, τὸ μὲν ὑγιαίνειν κακοῦ αἴτιον γένοιτο, τὸ δὲ νοσεῖν ἀγαθοῦ; — Ὅταν, νὴ Δί', ἔφη, στρατείας τε αἰσχρᾶς καὶ ναυτιλίας βλαβερᾶς καὶ ἄλλων πολλῶν τοιούτων

οἱ μὲν διὰ ῥώμην μετασχόντες ἀπόλωνται, οἱ δὲ δι' ἀσθένειαν ἀπολειφθέντες σωθῶσιν. — Ἀληθῆ λέγεις· ἀλλ' ὁρᾷς, ἔφη, ὅτι καὶ τῶν ὠφελίμων οἱ μὲν διὰ ῥώμην μετέχουσιν, οἱ δὲ δι' ἀσθένειαν ἀπολείπονται. — Ταῦτα οὖν, ἔφη, ποτὲ μὲν ὠφελοῦντα, ποτὲ δὲ βλάπτοντα οὐ μᾶλλον ἀγαθὰ ἢ κακά ἐστιν. — Οὐδὲν, μὰ Δία, φαίνεται κατά γε τοῦτον τὸν
33 λόγον. Ἀλλ' ἥ γέ τοι σοφία, ὦ Σώκρατες, ἀναμφισβητήτως ἀγαθόν ἐστιν. ποῖον γὰρ ἄν τις πρᾶγμα οὐ βέλτιον πράττοι σοφὸς ὢν, ἢ ἀμαθής; — Τί δέ; τὸν Δαίδαλον, ἔφη, οὐκ ἀκήκοας, ὅτι ληφθεὶς ὑπὸ Μίνω διὰ τὴν σοφίαν, ἠναγκάζετο ἐκείνῳ δουλεύειν, καὶ τῆς τε πατρίδος ἅμα καὶ τῆς ἐλευθερίας ἐστερήθη, καὶ ἐπιχειρῶν ἀποδιδράσκειν μετὰ τοῦ υἱοῦ τόν τε παῖδα ἀπώλεσε καὶ αὐτὸς οὐκ ἠδυνήθη σωθῆναι, ἀλλ' ἀπενεχθεὶς εἰς τοὺς βαρβάρους πάλιν ἐκεῖ ἐδούλευε; — Λέγεται νὴ Δί', ἔφη, ταῦτα. — Τὰ δὲ Παλαμήδους οὐκ ἀκήκοας πάθη; τοῦτον γὰρ δὴ πάντες ὑμνοῦσιν, ὡς διὰ σοφίαν φθονηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὀδυσσέως ἀπώλετο. — Λέγεται καὶ ταῦτα, ἔφη. — Ἄλλους δὲ πόσους οἴει διὰ σοφίαν ἀναρπάστους πρὸς βασιλέα γεγονέναι, καὶ
34 ἐκεῖ δουλεύειν; — Κινδυνεύει, ἔφη, ὦ Σώκρατες, ἀναμφιλογώτατον ἀγαθὸν εἶναι τὸ εὐδαιμονεῖν. — Εἴγε μή τις αὐτὸ, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ἐξ ἀμφιλόγων ἀγαθῶν συντιθείη. — Τί δ' ἂν, ἔφη, τῶν εὐδαιμονικῶν ἀμφίλογον εἴη; — Οὐδέν, ἔφη, εἴγε μὴ προσθήσομεν αὐτῷ κάλλος ἢ ἰσχὺν ἢ πλοῦτον ἢ

δόξαν ἢ καί τι ἄλλο τῶν τοιούτων. — Ἀλλά, νὴ Δία,
προσθήσομεν, ἔφη· πῶς γὰρ ἄν τις ἄνευ τούτων εὐ-
δαιμονοίη; — Νὴ Δί', ἔφη, προσθήσομεν ἄρα, ἐξ 35
ὧν πολλὰ καὶ χαλεπὰ συμβαίνει τοῖς ἀνθρώποις·
πολλοὶ μὲν γὰρ διὰ τὸ κάλλος ὑπὸ τῶν ἐπὶ τοῖς
ὡραίοις παρακεκινηκότων διαφθείρονται· πολλοὶ δὲ
διὰ τὴν ἰσχὺν μείζοσιν ἔργοις ἐπιχειροῦντες οὐ μι-
κροῖς κακοῖς περιπίπτουσι· πολλοὶ δὲ διὰ τὸν πλοῦ-
τον διαθρυπτόμενοί τε καὶ ἐπιβουλευόμενοι ἀπόλ-
λυνται· πολλοὶ δὲ διὰ τὴν δόξαν καὶ πολιτικὴν δύ-
ναμιν μεγάλα κακὰ πεπόνθασιν. — Ἀλλὰ μήν, ἔφη, 36
εἴγε μηδὲ τὸ εὐδαιμονεῖν ἐπαινῶν ὀρθῶς λέγω, ὁμο-
λογῶ μηδέ, ὅ τι πρὸς τοὺς θεοὺς εὔχεσθαι χρή, εἰ-
δέναι. — Ἀλλὰ ταῦτα μέν, ἔφη ὁ Σωκράτης, ἴσως
διὰ τὸ σφόδρα πιστεύειν εἰδέναι οὐδ' ἔσκεψαι· ἐπεὶ
δὲ πόλεως δημοκρατουμένης παρασκευάζῃ προεστά-
ναι, δῆλον ὅτι δημοκρατίαν γε οἶσθα, τί ἐστι. —
Πάντως δήπου, ἔφη. — Δοκεῖ οὖν σοι δυνατὸν εἶναι, 37
δημοκρατίαν εἰδέναι, μὴ εἰδότα δῆμον; — Μὰ Δί',
οὐκ ἔμοιγε. — Καὶ τί νομίζεις δῆμον εἶναι; — Τοὺς
πένητας τῶν πολιτῶν ἔγωγε. — Καὶ τοὺς πένητας
ἄρα οἶσθα; — Πῶς γὰρ οὔ; — Ἆρ' οὖν καὶ τοὺς
πλουσίους οἶσθα; — Οὐδέν γε ἧττον ἢ καὶ τοὺς πέ-
νητας. — Ποίους δὲ πένητας καὶ ποίους πλουσίους
καλεῖς; — Τοὺς μέν, οἶμαι, μὴ ἱκανὰ ἔχοντας εἰς
ἃ δεῖ τελεῖν, πένητας, τοὺς δὲ πλείω τῶν ἱκανῶν,
πλουσίους. — Καταμεμάθηκας οὖν, ὅτι ἐνίοις μὲν 38
πάνυ ὀλίγα ἔχουσιν οὐ μόνον ἀρκεῖ ταῦτα, ἀλλὰ

καὶ περιποιοῦνται ἀπ' αὐτῶν, ἐνίοις δὲ πάνυ πολλὰ οὐχ ἱκανά ἐστι; — Καὶ, νὴ Δί', ἔφη ὁ Εὐθύδημος, (ὀρθῶς γάρ με ἀναμιμνήσκεις,) οἶδα γὰρ καὶ τυράννους τινὰς, οἳ δι' ἔνδειαν, ὥςπερ οἱ ἀπορώτατοι,
39 ἀναγκάζονται ἀδικεῖν. — Οὐκοῦν, ἔφη ὁ Σωκράτης, εἴγε ταῦτα οὕτως ἔχει, τοὺς μὲν τυράννους εἰς τὸν δῆμον θήσομεν, τοὺς δὲ ὀλίγα κεκτημένους, ἐὰν οἰκονομικοὶ ὦσιν, εἰς τοὺς πλουσίους. — Καὶ ὁ Εὐθύδημος ἔφη, Ἀναγκάζει με καὶ ταῦτα ὁμολογεῖν δηλονότι ἡ ἐμὴ φαυλότης· καὶ φροντίζω, μὴ κράτιστον ᾖ μοι σιγᾷν· κινδυνεύω γὰρ ἁπλῶς οὐδὲν εἰδέναι. Καὶ πάνυ ἀθύμως ἔχων ἀπῆλθε, καὶ καταφρονήσας ἑαυτοῦ, καὶ νομίσας τῷ ὄντι ἀνδράποδον εἶναι.
40 Πολλοὶ μὲν οὖν τῶν οὕτω διατεθέντων ὑπὸ Σωκράτους οὐκ ἔτι αὐτῷ προςήεσαν, οὓς καὶ βλακωτέρους ἐνόμιζεν· ὁ δὲ Εὐθύδημος ὑπέλαβεν οὐκ ἂν ἄλλως ἀνὴρ ἀξιόλογος γενέσθαι, εἰ μὴ ὅτι μάλιστα Σωκράτει συνείη· καὶ οὐκ ἀπελείπετο ἔτι αὐτοῦ, εἰ μή τι ἀναγκαῖον εἴη· ἔνια δὲ καὶ ἐμιμεῖτο, ὧν ἐκεῖνος ἐπετήδευεν. ὁ δὲ ὡς ἔγνω αὐτὸν οὕτως ἔχοντα, ἥκιστα μὲν διετάραττεν, ἁπλούστατα δὲ καὶ σαφέστατα ἐξηγεῖτο, ἅ τε ἐνόμιζεν εἰδέναι δεῖν, καὶ ἐπιτηδεύειν κράτιστα εἶναι.

CAP. III.

Τὸ μὲν οὖν λεκτικοὺς καὶ πρακτικοὺς καὶ μηχανικοὺς γίγνεσθαι τοὺς συνόντας οὐκ ἔσπευδεν, ἀλλὰ πρότερον τούτων ᾤετο χρῆναι σωφροσύνην αὐτοῖς ἐγγενέσθαι. τοὺς γὰρ ἄνευ τοῦ σωφρονεῖν ταῦτα δυνα-

μένους, ἀδικωτέρους τε καὶ δυνατωτέρους κακουργεῖν
ἐνόμιζεν εἶναι. Πρῶτον μὲν δὴ περὶ θεοὺς ἐπειρᾶτο 2
σώφρονας ποιεῖν τοὺς συνόντας. Ἄλλοι μὲν οὖν αὐ-
τῷ πρὸς ἄλλους οὕτως ὁμιλοῦντι παραγενόμενοι διη-
γοῦντο· ἐγὼ δὲ, ὅτε πρὸς Εὐθύδημον τοιάδε διελέ-
γετο, παρεγενόμην. — Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, 3
ἤδη ποτέ σοι ἐπῆλθεν ἐνθυμηθῆναι, ὡς ἐπιμελῶς
οἱ θεοὶ, ὧν οἱ ἄνθρωποι δέονται, κατεσκευάκασι;
— Καὶ ὅς, Μὰ τὸν Δί', ἔφη, οὐκ ἔμοιγε. — Ἀλλ'
οἶσθά γ', ἔφη, ὅτι πρῶτον μὲν φωτὸς δεόμεθα, ὃ
ἡμῖν οἱ θεοὶ παρέχουσι; — Νὴ Δί', ἔφη, ὅ γ' εἰ
μὴ εἴχομεν, ὅμοιοι τοῖς τυφλοῖς ἂν ἦμεν, ἕνεκά γε
τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν. — Ἀλλὰ μὴν καὶ ἀναπαύ-
σεώς γε δεομένοις ἡμῖν νύκτα παρέχουσι, κάλλιστον
ἀναπαυτήριον. — Πάνυ γ', ἔφη, καὶ τοῦτο χάριτος
ἄξιον. — Οὐκοῦν καὶ ἐπειδὴ ὁ μὲν ἥλιος φωτεινὸς ὢν 4
τάς τε ὥρας τῆς ἡμέρας ἡμῖν καὶ τἄλλα πάντα σα-
φηνίζει, ἡ δὲ νὺξ διὰ τὸ σκοτεινὴ εἶναι ἀσαφεστέρα
ἐστὶν, ἄστρα ἐν τῇ νυκτὶ ἀνέφηναν, ἃ ἡμῖν τὰς ὥρας
τῆς νυκτὸς ἐμφανίζει; καὶ διὰ τοῦτο πολλὰ ὧν δεό-
μεθα πράττομεν. — Ἔστι ταῦτα, ἔφη. — Ἀλλὰ μὴν
ἥ γε σελήνη οὐ μόνον τῆς νυκτὸς, ἀλλὰ καὶ τοῦ μη-
νὸς τὰ μέρη φανερὰ ἡμῖν ποιεῖ. — Πάνυ μὲν οὖν,
ἔφη. — Τὸ δ', ἐπεὶ τροφῆς δεόμεθα, ταύτην ἡμῖν 5
ἐκ τῆς γῆς ἀναδιδόναι, καὶ ὥρας ἁρμοττούσας πρὸς
τοῦτο παρέχειν, αἳ ἡμῖν οὐ μόνον ὧν δεόμεθα πολ-
λὰ καὶ παντοῖα παρασκευάζουσιν, ἀλλὰ καὶ οἷς εὐ-
φραινόμεθα; — Πάνυ, ἔφη, καὶ ταῦτα φιλάν-

6 θρωπα. — Τὸ δὲ καὶ ὕδωρ ἡμῖν παρέχειν οὕτω πολλοῦ ἄξιον, ὥστε καὶ φύειν τε καὶ συναύξειν τῇ γῇ καὶ ταῖς ὥραις πάντα τὰ χρήσιμα ἡμῖν, συντρέφειν δὲ καὶ αὐτοὺς ἡμᾶς, καὶ μιγνύμενον πᾶσι τοῖς τρέφουσιν ἡμᾶς, εὐκατεργαστότερά τε καὶ ὠφελιμώτερα καὶ ἡδίω ποιεῖν αὐτά· καὶ, ἐπειδὴ πλείστου δεόμεθα τούτου, ἀφθονέστατον αὐτὸ παρέχειν ἡμῖν; — Καὶ
7 τοῦτο, ἔφη, προνοητικόν. — Τὸ δὲ καὶ τὸ πῦρ πορίσαι ἡμῖν, ἐπίκουρον μὲν ψύχους, ἐπίκουρον δὲ σκότους, συνεργὸν δὲ πρὸς πᾶσαν τέχνην καὶ πάντα ὅσα ὠφελείας ἕνεκα ἄνθρωποι κατασκευάζονται; ὡς γὰρ συνελόντι εἰπεῖν, οὐδὲν ἀξιόλογον ἄνευ πυρὸς ἄνθρωποι τῶν πρὸς τὸν βίον χρησίμων κατασκευάζονται. — Ὑπερβάλλει, ἔφη, καὶ τοῦτο φιλανθρω-
8 πία. — Τὸ δὲ καὶ ἀέρα ἡμῖν ἀφθόνως οὕτω πανταχοῦ διαχῦσαι, οὐ μόνον πρόμαχον καὶ σύντροφον ζωῆς, ἀλλὰ καὶ πελάγη περᾷν δι' αὐτοῦ καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἄλλους ἀλλαχόθι καὶ ἐν ἀλλοδαπῇ στελλομένους πορίζεσθαι, πῶς οὐχ ὑπὲρ λόγον; — Ἀνέκφραστον. — Τὸ δὲ τὸν ἥλιον, ἐπειδὰν ἐν χειμῶνι τράπηται, προσιέναι τὰ μὲν ἁδρύνοντα, τὰ δὲ ξηραίνοντα, ὧν καιρὸς διελήλυθεν· καὶ ταῦτα διαπραξάμενον μηκέτι ἐγγυτέρω προσιέναι, ἀλλ' ἀποτρέπεσθαι φυλαττόμενον, μή τι ἡμᾶς μᾶλλον τοῦ δέοντος θερμαίνων βλάψῃ· καὶ ὅταν αὖ πάλιν ἀπιὼν γένηται, (ἔνθα καὶ ἡμῖν δῆλόν ἐστιν, ὅτι εἰ προσωτέρω ἄπεισιν, ἀποπαγησόμεθα ὑπὸ τοῦ ψύχους,) πάλιν αὖ τρέπεσθαι καὶ προσχωρεῖν, καὶ ἐνταῦθα τοῦ οὐ-

ρανοῦ ἀναστρέφεσθαι, ἔνθα ὢν μάλιστα ἡμᾶς ὠφε-
λοίη; — Νὴ τὸν Δί᾽, ἔφη, καὶ ταῦτα παντάπασιν
ἔοικεν ἀνθρώπων ἕνεκα γιγνομένοις. — Τὸ δ᾽ αὖ, 9
ἐπειδὴ καὶ τοῦτο φανερόν, ὅτι οὐκ ἂν ὑπενέγκαιμεν
οὔτε τὸ καῦμα οὔτε τὸ ψῦχος, εἰ ἐξαπίνης γίγνοιτο,
οὕτω μὲν κατὰ μικρὸν προσιέναι τὸν ἥλιον, οὕτω δὲ
κατὰ μικρὸν ἀπιέναι, ὥστε λανθάνειν ἡμᾶς εἰς ἑκά-
τερα τὰ ἰσχυρότατα καθισταμένους; — Ἐγὼ μέν,
ἔφη ὁ Εὐθύδημος, ἤδη τοῦτο σκοπῶ, εἰ ἄρα τι ἐστὶ
τοῖς θεοῖς ἔργον ἢ ἀνθρώπους θεραπεύειν· ἐκεῖνο
δὲ μόνον ἐμποδίζει με, ὅτι καὶ τἄλλα ζῶα τούτων
μετέχει. — Οὐ γὰρ καὶ τοῦτ᾽, ἔφη ὁ Σωκράτης, φα- 10
νερόν, ὅτι καὶ ταῦτα ἀνθρώπων ἕνεκα γίγνεταί τε
καὶ ἀνατρέφεται; τί γὰρ ἄλλο ζῶον αἰγῶν τε καὶ ὑῶν
καὶ ἵππων καὶ βοῶν καὶ ὄνων καὶ τῶν ἄλλων ζώων
τοσαῦτα ἀγαθὰ ἀπολαύει, ὅσα ἄνθρωπος; ἐμοὶ μὲν
γὰρ δοκεῖ πλείω ἢ τῶν φυτῶν· τρέφονται γοῦν καὶ
χρηματίζονται οὐδὲν ἧττον ἀπὸ τούτων ἢ ἀπ᾽ ἐκεί-
νων· πολὺ δὲ γένος ἀνθρώπων τοῖς μὲν ἐκ τῆς γῆς
φυομένοις εἰς τροφὴν οὐ χρῶνται, ἀπὸ δὲ βοσκημά-
των γάλακτι καὶ τυρῷ καὶ κρέασι τρεφόμενοι ζῶσι·
πάντες δὲ τιθασσεύοντες καὶ δαμάζοντες τὰ χρήσιμα
τῶν ζώων, εἴς τε πόλεμον καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ συν-
εργοῖς χρῶνται. — Ὁμογνωμονῶ σοι καὶ τοῦτ᾽, ἔφη·
ὁρῶ γὰρ αὐτῶν καὶ τὰ πολὺ ἰσχυρότερα ἡμῶν οὕτως
ὑποχείρια γιγνόμενα τοῖς ἀνθρώποις, ὥστε χρῆσθαι
αὐτοῖς, ὅ τι ἂν βούλωνται. — Τὸ δ᾽, ἐπειδὴ πολλὰ 11
μὲν καλὰ καὶ ὠφέλιμα, διαφέροντα δὲ ἀλλήλων ἐστί,

προσθεῖναι τοῖς ἀνθρώποις αἰσθήσεις ἁρμοττούσας
πρὸς ἕκαστα, δι' ὧν ἀπολαύομεν πάντων τῶν ἀγα-
θῶν; Τὸ δὲ καὶ λογισμὸν ἡμῖν ἐμφῦσαι, ᾧ, περὶ ὧν
αἰσθανόμεθα, λογιζόμενοί τε καὶ μνημονεύοντες κα-
ταμανθάνομεν, ὅπῃ ἕκαστα συμφέρει, καὶ πολλὰ
μηχανώμεθα, δι' ὧν τῶν τε ἀγαθῶν ἀπολαύομεν
12 καὶ τὰ κακὰ ἀλεξόμεθα; Τὸ δὲ καὶ ἑρμηνείαν δοῦ-
ναι, δι' ἧς πάντων τῶν ἀγαθῶν μεταδίδομέν τε ἀλ-
λήλοις διδάσκοντες καὶ κοινωνοῦμεν, καὶ νόμους τι-
θέμεθα, καὶ πολιτευόμεθα; — Παντάπασιν ἐοίκα-
σιν, ὦ Σώκρατες, οἱ θεοὶ πολλὴν τῶν ἀνθρώπων
13 ἐπιμέλειαν ποιεῖσθαι. — Τὸ δὲ καί, εἰ ἀδυνατοῦμεν
τὰ συμφέροντα προνοεῖσθαι ὑπὲρ τῶν μελλόντων,
ταύτῃ αὐτοὺς ἡμῖν συνεργεῖν, διὰ μαντικῆς τοῖς πυν-
θανομένοις φράζοντας τὰ ἀποβησόμενα, καὶ διδά-
σκοντας, ᾗ ἂν ἄριστα γίγνοιντο; — Σοὶ δ', ἔφη, ὦ
Σώκρατες, ἐοίκασιν ἔτι φιλικώτερον ἢ τοῖς ἄλλοις
χρῆσθαι, εἴγε μηδὲ ἐπερωτώμενοι ὑπὸ σοῦ προση-
14 μαίνουσί σοι, ἅ τε χρὴ ποιεῖν καὶ ἃ μή. — Ὅτι δέ
γε ἀληθῆ λέγω, καὶ σύ, ὦ Εὐθύδημε, γνώσῃ, ἂν
μὴ ἀναμένῃς, ἕως ἂν τὰς μορφὰς τῶν θεῶν ἴδῃς,
ἀλλ' ἐξαρκῇ σοι, τὰ ἔργα αὐτῶν ὁρῶντι σέβεσθαι
καὶ τιμᾶν τοὺς θεούς. Ἐννόει δέ, ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ
θεοὶ οὕτως ὑποδεικνύουσιν· οἵ τε γὰρ ἄλλοι ἡμῖν
τὰ ἀγαθὰ διδόντες, οὐδὲν τούτων εἰς τοὐμφανὲς ἰόν-
τες διδόασιν, καὶ ὁ τὸν ὅλον κόσμον συντάττων τε
καὶ συνέχων, ἐν ᾧ πάντα καλὰ καὶ ἀγαθά ἐστι, καὶ
ἀεὶ μὲν χρωμένοις ἀτριβῆ τε καὶ ὑγιᾶ καὶ ἀγήρατον

παρέχων, θᾶττον δὲ νοήματος ἀναμαρτήτως ὑπηρετοῦντα, οὗτος τὰ μέγιστα μὲν πράττων ὁρᾶται, τάδε
δὲ οἰκονομῶν ἀόρατος ἡμῖν ἐστιν. Ἐννόει δὲ, ὅτι 14
καὶ ὁ πᾶσι φανερὸς δοκεῖν εἶναι ἥλιος οὐκ ἐπιτρέπει τοῖς ἀνθρώποις ἑαυτὸν ἀκριβῶς ὁρᾶν, ἀλλ', ἐάν τις αὐτὸν ἀναιδῶς ἐγχειρῇ θεᾶσθαι, τὴν ὄψιν ἀφαιρεῖται. Καὶ τοὺς ὑπηρέτας δὲ τῶν θεῶν εὑρήσεις ἀφανεῖς ὄντας· κεραυνός τε γὰρ ὅτι μὲν ἄνωθεν ἀφίεται δῆλον, καὶ ὅτι, οἷς ἂν ἐντύχῃ, πάντων κρατεῖ, ὁρᾶται δ' οὔτ' ἐπιὼν οὔτε κατασκήψας οὔτε ἀπιών· καὶ ἄνεμοι αὐτοὶ μὲν οὐχ ὁρῶνται, ἃ δὲ ποιοῦσι φανερὰ ἡμῖν ἐστι, καὶ προσιόντων αὐτῶν αἰσθανόμεθα. Ἀλλὰ μὴν καὶ ἀνθρώπου γε ψυχὴ, εἴπερ τι καὶ ἄλλο τῶν ἀνθρωπίνων, τοῦ θείου μετέχει, (ὅτι μὲν γὰρ βασιλεύει ἐν ἡμῖν, φανερὸν,) ὁρᾶται δὲ οὐδ' αὐτή. Ἃ χρὴ κατανοοῦντα μὴ καταφρονεῖν τῶν ἀοράτων, ἀλλ' ἐκ τῶν γιγνομένων τὴν δύναμιν αὐτῶν καταμανθάνοντα, τιμᾶν τὸ δαιμόνιον. — Ἐγὼ μὲν, ὦ 15
Σώκρατες, ἔφη ὁ Εὐθύδημος, ὅτι μὲν οὐδὲ μικρὸν ἀμελήσω τοῦ δαιμονίου, σαφῶς οἶδα· ἐκεῖνο δὲ ἀθυμῶ, ὅτι μοι δοκεῖ τὰς τῶν θεῶν εὐεργεσίας οὐδ' ἂν εἷς ποτε ἀνθρώπων ἀξίαις χάρισιν ἀμείβεσθαι. —
Ἀλλὰ μὴ τοῦτο ἀθύμει, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε· ὁρᾷς 16
γὰρ, ὅτι ὁ ἐν Δελφοῖς θεὸς, ὅταν τις αὐτὸν ἐπερωτᾷ, πῶς ἂν τοῖς θεοῖς χαρίζοιτο, ἀποκρίνεται, Νόμῳ πόλεως. νόμος δὲ δήπου πανταχοῦ ἐστι, κατὰ δύναμιν ἱεροῖς θεοὺς ἀρέσκεσθαι. πῶς οὖν ἄν τις κάλλιον καὶ εὐσεβέστερον τιμῴη θεοὺς, ἢ ὡς αὐτοὶ

17 κελεύουσιν, οὕτω ποιῶν; Ἀλλὰ χρὴ τῆς μὲν δυνάμεως μηδὲν ὑφίεσθαι· ὅταν γάρ τις τοῦτο ποιῇ, φανερὸς δήπου ἐστὶ τότε οὐ τιμῶν θεούς. χρὴ οὖν, μηδὲν ἐλλείποντα, κατὰ δύναμιν τιμᾷν τοὺς θεοὺς, θαῤῥεῖν τε καὶ ἐλπίζειν τὰ μέγιστα ἀγαθά· οὐ γὰρ παρ' ἄλλων γ' ἄν τις μείζω ἐλπίζων σωφρονοίη, ἢ παρὰ τῶν τὰ μέγιστα ὠφελεῖν δυναμένων, οὐδ' ἂν ἄλλως μᾶλλον, ἢ εἰ τούτοις ἀρέσκοι. ἀρέσκοι δὲ πῶς ἂν μᾶλλον, ἢ εἰ ὡς μάλιστα πείθοιτο αὐτοῖς;

18 Τοιαῦτα μὲν λέγων τε καὶ αὐτὸς ποιῶν εὐσεβεστέρους τε καὶ σωφρονεστέρους τοὺς συνόντας παρεσκεύαζεν.

CAP. IV.

Ἀλλὰ μὴν καὶ περὶ τοῦ δικαίου γε οὐκ ἀπεκρύπτετο ἣν εἶχε γνώμην, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ ἐπεδείκνυτο, ἰδίᾳ τε πᾶσι νομίμως τε καὶ ὠφελίμως χρώμενος, καὶ κοινῇ ἄρχουσί τε ἃ οἱ νόμοι προστάττοιεν πειθόμενος καὶ κατὰ πόλιν καὶ ἐν ταῖς στρατείαις οὕτως,
2 ὥστε διάδηλος εἶναι παρὰ τοὺς ἄλλους εὐτακτῶν. Καί ποτε ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἐπιστάτης γενόμενος οὐκ ἐπέτρεψε τῷ δήμῳ παρὰ τοὺς νόμους ψηφίσασθαι, ἀλλὰ σὺν τοῖς νόμοις ἠναντιώθη τοιαύτῃ ὁρμῇ τοῦ δήμου, ἣν οὐκ ἂν οἶμαι ἄλλον οὐδένα ἄνθρωπον
3 ὑπομεῖναι. Καὶ ὅτε οἱ τριάκοντα προσέταττον αὐτῷ παρὰ τοὺς νόμους τι, οὐκ ἐπείθετο. τοῖς τε γὰρ νέοις ἀπαγορευόντων αὐτῶν μὴ διαλέγεσθαι, καὶ προσταξάντων ἐκείνῳ τε καὶ ἄλλοις τισὶ τῶν πολι-

τῶν ἀγαγεῖν τινα ἐπὶ θανάτῳ, μόνος οὐκ ἐπείσθη,
διὰ τὸ παρὰ τοὺς νόμους αὐτῷ προστάττεσθαι. Καὶ 4
ὅτε τὴν ὑπὸ Μελίτου γραφὴν ἔφευγε, τῶν ἄλλων
εἰωθότων ἐν τοῖς δικαστηρίοις πρός χάριν τε τοῖς
δικασταῖς διαλέγεσθαι καὶ κολακεύειν καὶ δεῖσθαι
παρὰ τοὺς νόμους, καὶ διὰ τὰ τοιαῦτα πολλῶν πολ-
λάκις ὑπὸ τῶν δικαστῶν ἀφιεμένων, ἐκεῖνος οὐδὲν
ἠθέλησε τῶν εἰωθότων ἐν τῷ δικαστηρίῳ παρὰ τοὺς
νόμους ποιῆσαι, ἀλλὰ ῥᾳδίως ἂν ἀφεθεὶς ὑπὸ τῶν
δικαστῶν, εἰ καὶ μετρίως τι τούτων ἐποίησε, προεί-
λετο μᾶλλον τοῖς νόμοις ἐμμένων ἀποθανεῖν, ἢ πα-
ρανομῶν ζῆν. Καὶ ἔλεγε δὲ οὕτω καὶ πρὸς ἄλλους 5
μὲν πολλάκις, οἶδα δέ ποτε αὐτὸν καὶ πρὸς Ἱππίαν
τὸν Ἠλεῖον περὶ τοῦ δικαίου τοιάδε διαλεχθέντα.
διὰ χρόνου γὰρ ἀφικόμενος ὁ Ἱππίας Ἀθήναζε,
παρεγένετο τῷ Σωκράτει λέγοντι πρός τινας, ὡς
θαυμαστὸν εἴη, τὸ, εἰ μέν τις βούλοιτο σκυτέα δι-
δάξασθαί τινα ἢ τέκτονα ἢ χαλκέα ἢ ἱππέα, μὴ
ἀπορεῖν, ὅποι ἂν πέμψας τούτου τύχοι· ἐὰν δέ τις
βούληται ἢ αὐτὸς μαθεῖν τὸ δίκαιον ἢ υἱὸν ἢ οἰκέ-
την διδάξασθαι, μὴ εἰδέναι, ὅποι ἂν ἐλθὼν τύχοι
τούτου. Καὶ ὁ μὲν Ἱππίας ἀκούσας ταῦτα, ὥσπερ 6
ἐπισκώπτων αὐτόν, — Ἔτι γὰρ σὺ, ἔφη, ὦ Σώ-
κρατες, ἐκεῖνα τὰ αὐτὰ λέγεις, ἃ ἐγὼ πάλαι ποτὲ
σου ἤκουσα; — Καὶ ὁ Σωκράτης, Ὃ δέ γε τού-
του δεινότερον, ἔφη, ὦ Ἱππία, οὐ μόνον ἀεὶ τὰ αὐ-
τὰ λέγω, ἀλλὰ καὶ περὶ τῶν αὐτῶν. σὺ δ' ἴσως, διὰ
τὸ πολυμαθὴς εἶναι, περὶ τῶν αὐτῶν οὐδέποτε τὰ

αὐτὰ λέγεις. — Ἀμέλει, ἔφη, πειρῶμαι καινόν τι
7 λέγειν ἀεί. — Πότερον, ἔφη, καὶ περὶ ὧν ἐπίστα-
σαι; οἷον περὶ γραμμάτων, ἐάν τις ἔρηταί σε, πόσα
καὶ ποῖα Σωκράτους ἐστὶν, ἄλλα μὲν πρότερον, ἄλ-
λα δὲ νῦν πειρᾷ λέγειν; ἢ περὶ ἀριθμῶν τοῖς ἐρω-
τῶσιν, εἰ τὰ δὶς πέντε δέκα ἐστὶν, οὐ τὰ αὐτὰ νῦν,
ἃ καὶ πρότερον, ἀποκρίνῃ; — Περὶ μὲν τούτων,
ἔφη, ὦ Σώκρατες, ὥςπερ σὺ, καὶ ἐγὼ ἀεὶ τὰ αὐτὰ
λέγω· περὶ μέντοι τοῦ δικαίου πάνυ οἶμαι νῦν ἔχειν
εἰπεῖν, πρὸς ἃ οὔτε σὺ οὔτ᾽ ἂν ἄλλος οὐδεὶς δύναιτ᾽
8 ἀντειπεῖν. — Νὴ τὴν Ἥραν, ἔφη, μέγα λέγεις ἀγα-
θὸν εὑρηκέναι, εἰ παύσονται μὲν οἱ δικασταὶ δίχα
ψηφιζόμενοι, παύσονται δὲ οἱ πολῖται περὶ τῶν δι-
καίων ἀντιλέγοντές τε καὶ ἀντιδικοῦντες καὶ στασιά-
ζοντες, παύσονται δὲ αἱ πόλεις διαφερόμεναι περὶ
τῶν δικαίων καὶ πολεμοῦσαι. καὶ ἐγὼ μὲν οὐκ οἶδ᾽,
ὅπως ἂν ἀπολειφθείην σου πρὸ τοῦ ἀκοῦσαι τηλι-
9 κοῦτον ἀγαθὸν εὑρηκότος. — Ἀλλὰ μὰ Δί᾽, ἔφη,
οὐκ ἀκούσῃ, πρίν γ᾽ ἂν αὐτὸς ἀποφήνῃ, ὅ τι νομί-
ζεις τὸ δίκαιον εἶναι. ἀρκεῖ γὰρ, ὅτι τῶν ἄλλων κα-
ταγελᾷς, ἐρωτῶν μὲν καὶ ἐλέγχων πάντας, αὐτὸς δὲ
οὐδενὶ θέλων ὑπέχειν λόγον οὐδὲ γνώμην ἀποφαίνε-
10 σθαι περὶ οὐδενός. — Τί δέ; ὦ Ἱππία, ἔφη, οὐκ
ᾔσθησαι, ὅτι ἐγὼ, ἃ δοκεῖ μοι δίκαια εἶναι, οὐδὲν
παύομαι ἀποδεικνύμενος; — Καὶ ποῖος δή σοι, ἔφη,
οὗτος ὁ λόγος ἐστίν; — Εἰ δὲ μὴ λόγῳ, ἔφη, ἀλλ᾽
ἔργῳ ἀποδείκνυμαι. ἢ οὐ δοκεῖ σοι ἀξιοτεκμαρτότε-
ρον τοῦ λόγου το ἔργον εἶναι; — Πολύ γε νὴ Δί᾽,

ἔφη· δίκαια μὲν γὰρ λέγοντες πολλοὶ ἄδικα ποιοῦσι, δίκαια δὲ πράττων οὐδ᾽ ἂν εἷς ἄδικος εἴη. — Ἠι- 11
σθησαι οὖν πώποτέ μου ἢ ψευδομαρτυροῦντος, ἢ συκοφαντοῦντος, ἢ φίλους ἢ πόλιν εἰς στάσιν ἐμβάλλοντος, ἢ ἄλλο τι ἄδικον πράττοντος; — Οὐκ ἔγωγε, ἔφη. — Τὸ δὲ τῶν ἀδίκων ἀπέχεσθαι οὐ δίκαιον ἡγῇ; — Δῆλος εἶ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, καὶ νῦν διαφεύγειν ἐγχειρῶν τὸ ἀποδείκνυσθαι γνώμην, ὅ τι νομίζεις τὸ δίκαιον· οὐ γὰρ ἃ πράττουσιν οἱ δίκαιοι, ἀλλ᾽ ἃ μὴ πράττουσι, ταῦτα λέγεις. —
Ἀλλ᾽ ᾤμην ἔγωγε, ἔφη ὁ Σωκράτης, τὸ μὴ θέλειν 12
ἀδικεῖν, ἱκανὸν δικαιοσύνης ἐπίδειγμα εἶναι. εἰ δέ σοι μὴ δοκεῖ, σκέψαι, ἐὰν τόδε σοι μᾶλλον ἀρέσκῃ· φημὶ γὰρ ἐγὼ τὸ νόμιμον δίκαιον εἶναι. — Ἆρα τὸ αὐτὸ λέγεις, ὦ Σώκρατες, νόμιμόν τε καὶ δίκαιον
εἶναι; — Ἔγωγε, ἔφη. — Οὐ γὰρ αἰσθάνομαί 13
σου, ὁποῖον νόμιμον ἢ ποῖον δίκαιον λέγεις. — Νόμους δὲ πόλεως, ἔφη, γιγνώσκεις; — Ἔγωγε, ἔφη. — Καὶ τίνας τούτους νομίζεις; — Ἃ οἱ πολῖται, ἔφη, συνθέμενοι, ἅ τε δεῖ ποιεῖν καὶ ὧν ἀπέχεσθαι, ἐγράψαντο. — Οὐκοῦν, ἔφη, νόμιμος μὲν ἂν εἴη ὁ κατὰ ταῦτα πολιτευόμενος, ἄνομος δὲ ὁ ταῦτα παραβαίνων; — Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. — Οὐκοῦν καὶ δίκαια μὲν ἂν πράττοι ὁ τούτοις πειθόμενος, ἄδικα δ᾽ ὁ τούτοις ἀπειθῶν; — Πάνυ μὲν οὖν. — Οὐκοῦν ὁ μὲν τὰ δίκαια πράττων, δίκαιος· ὁ δὲ τὰ ἄδικα, ἄδικος; — Πῶς γὰρ οὔ; — Ὁ μὲν ἄρα
νόμιμος δίκαιός ἐστιν, ὁ δὲ ἄνομος ἄδικος. — Καὶ 14

ὁ Ἱππίας, Νόμους δ', ἔφη, ὦ Σώκρατες, πῶς ἄν
τις ἡγήσαιτο σπουδαῖον πρᾶγμα εἶναι ἢ τὸ πείθε-
σθαι αὐτοῖς, οὕς γε πολλάκις αὐτοὶ οἱ θέμενοι ἀπο-
δοκιμάσαντες μετατίθενται; — Καὶ γὰρ πόλεμον,
ἔφη ὁ Σωκράτης, πολλάκις ἀράμεναι αἱ πόλεις, πά-
λιν εἰρήνην ποιοῦνται. — Καὶ μάλα, ἔφη. — Διά-
φορον οὖν τι οἴει ποιεῖν; ἔφη, τοὺς τοῖς νόμοις πει-
θομένους φαυλίζων, ὅτι καταλυθεῖεν ἂν οἱ νόμοι,
ἢ εἰ τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις εὐτακτοῦντας ψέγοις, ὅτι
γένοιτ' ἂν εἰρήνη; ἢ καὶ τοὺς ἐν τοῖς πολέμοις ταῖς
πατρίσι προθύμως βοηθοῦντας μέμφῃ; — Μὰ Δί'
15 οὐκ ἔγωγ', ἔφη. — Λυκοῦργον δὲ τὸν Λακεδαιμό-
νιον, ἔφη ὁ Σωκράτης, καταμεμάθηκας, ὅτι οὐδὲν
ἂν διάφορον τῶν ἄλλων πόλεων τὴν Σπάρτην ἐποίη-
σεν, εἰ μὴ τὸ πείθεσθαι τοῖς νόμοις μάλιστα ἐνειρ-
γάσατο αὐτῇ; τῶν δὲ ἀρχόντων ἐν ταῖς πόλεσιν οὐκ
οἶσθα, ὅτι, οἵτινες ἂν τοῖς πολίταις αἰτιώτατοι ὦσι
τοῦ τοῖς νόμοις πείθεσθαι, οὗτοι ἄριστοί εἰσι; καὶ
πόλις, ἐν ᾗ μάλιστα οἱ πολῖται τοῖς νόμοις πείθον-
ται, ἐν εἰρήνῃ τε ἄριστα διάγει καὶ ἐν πολέμῳ ἀνυ-
16 πόστατός ἐστιν. Ἀλλὰ μὴν καὶ ὁμόνοιά γε μέγιστόν
τε ἀγαθὸν δοκεῖ ταῖς πόλεσιν εἶναι, καὶ πλειστάκις
ἐν αὐταῖς αἵ τε γερουσίαι καὶ οἱ ἄριστοι ἄνδρες πα-
ρακελεύονται τοῖς πολίταις ὁμονοεῖν, καὶ πανταχοῦ
ἐν τῇ Ἑλλάδι νόμος κεῖται, τοὺς πολίτας ὀμνύναι
ὁμονοήσειν, καὶ πανταχοῦ ὀμνύουσι τὸν ὅρκον τοῦ-
τον. οἶμαι δ' ἐγὼ ταῦτα γίγνεσθαι, οὐχ ὅπως τοὺς
αὐτοὺς χοροὺς κρίνωσιν οἱ πολῖται, οὐδ' ὅπως τοὺς

αὐτοὺς αὐλητὰς ἐπαινῶσιν, οὐδ' ὅπως τοὺς αὐτοὺς ποιητὰς αἱρῶνται, οὐδ' ἵνα τοῖς αὐτοῖς ἥδωνται, ἀλλ' ἵνα τοῖς νόμοις πείθωνται. τούτοις γὰρ τῶν πολιτῶν ἐμμενόντων, αἱ πόλεις ἰσχυρόταταί τε καὶ εὐδαιμονέσταται γίγνονται· ἄνευ δὲ ὁμονοίας οὔτ' ἂν πόλις εὖ πολιτευθείη, οὔτ' οἶκος καλῶς οἰκηθείη.
'Ιδίᾳ δὲ πῶς μὲν ἄν τις ἧττον ὑπὸ πόλεως 17
ζημιοῖτο; πῶς δ' ἂν μᾶλλον τιμῷτο, ἢ εἰ τοῖς νόμοις πείθοιτο; πῶς δ' ἂν ἧττον ἐν τοῖς δικαστηρίοις ἡττῷτο; ἢ πῶς ἂν μᾶλλον νικῴη; Τίνι δ' ἄν τις μᾶλλον πιστεύσειε παρακαταθέσθαι ἢ χρήματα ἢ υἱοὺς ἢ θυγατέρας; τίνα δ' ἂν ἡ πόλις ὅλη ἀξιοπιστότερον ἡγήσαιτο τοῦ νομίμου; παρὰ τίνος δ' ἂν μᾶλλον τῶν δικαίων τύχοιεν ἢ γονεῖς ἢ οἰκεῖοι ἢ οἰκέται ἢ φίλοι ἢ πολῖται ἢ ξένοι; τίνι δ' ἂν μᾶλλον πολέμιοι πιστεύσειαν ἢ ἀνοχὰς ἢ σπονδὰς ἢ συνθήκας περὶ εἰρήνης; τίνι δ' ἂν μᾶλλον ἢ τῷ νομίμῳ σύμμαχοι ἐθέλοιεν γίγνεσθαι; τῷ δ' ἂν μᾶλλον οἱ σύμμαχοι πιστεύσειαν ἢ ἡγεμονίαν ἢ φρουραρχίαν ἢ πόλεις; τίνα δ' ἄν τις εὐεργετήσας ὑπολάβοι χάριν κομιεῖσθαι μᾶλλον ἢ τὸν νόμιμον; ἢ τίνα μᾶλλον ἄν τις εὐεργετήσειεν, ἢ παρ' οὗ χάριν ἀπολήψεσθαι νομίζει; τῷ δ' ἄν τις βούλοιτο μᾶλλον φίλος εἶναι ἢ τῷ ἧττον ἐχθρὸς, ἢ τῷ τοιούτῳ; τῷ δ' ἄν τις ἧττον πολεμήσειεν, ἢ ᾧ ἂν μάλιστα μὲν φίλος εἶναι βούλοιτο, ἥκιστα δὲ ἐχθρὸς, καὶ ᾧ πλεῖστοι μὲν φίλοι καὶ σύμμαχοι βούλοιντο
εἶναι, ἐλάχιστοι δ' ἐχθροὶ καὶ πολέμιοι; 'Εγὼ μὲν 18

οὖν, ὦ Ἱππία, τὸ αὐτὸ ἀποδείκνυμαι νόμιμόν τε καὶ
δίκαιον εἶναι· σὺ δ' εἰ τἀναντία γιγνώσκεις, δίδα-
σκε. — Καὶ ὁ Ἱππίας, Ἀλλὰ, μὰ τὸν Δία, ἔφη,
ὦ Σώκρατες, οὔ μοι δοκῶ τἀναντία γιγνώσκειν οἷς
19 εἴρηκας περὶ τοῦ δικαίου. — Ἀγράφους δέ τινας
οἶσθα, ἔφη, ὦ Ἱππία, νόμους; — Τούς γ' ἐν
πάσῃ, ἔφη, χώρᾳ κατὰ ταὐτὰ νομιζομένους. —
Ἔχοις ἂν οὖν εἰπεῖν, ἔφη, ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὺς
ἔθεντο; — Καὶ πῶς ἄν; ἔφη, οἵ γε οὔτε συνελ-
θεῖν ἅπαντες ἂν δυνηθεῖεν, οὔτε ὁμόφωνοί εἰσι. —
Τίνας οὖν, ἔφη, νομίζεις τεθεικέναι τοὺς νόμους
τούτους; — Ἐγὼ μὲν, ἔφη, θεοὺς οἶμαι τοὺς νό-
μους τούτους τοῖς ἀνθρώποις θεῖναι. καὶ γὰρ παρὰ
πᾶσιν ἀνθρώποις πρῶτον νομίζεται τοὺς θεοὺς σέ-
20 βειν. — Οὐκοῦν καὶ γονέας τιμᾷν πανταχοῦ νομί-
ζεται; — Καὶ τοῦτο, ἔφη. — Οὐκοῦν καὶ μήτε
γονέας παισὶ μίγνυσθαι μήτε παῖδας γονεῦσιν; —
Οὐκ ἔτι μοι δοκεῖ, ἔφη, ὦ Σώκρατες, οὗτος θεοῦ
νόμος εἶναι. — Τί δή; ἔφη. — Ὅτι αἰσθάνομαί
21 τινας, ἔφη, παραβαίνοντας αὐτόν. — Καὶ γὰρ
ἄλλα πολλὰ, ἔφη, παρανομοῦσιν· ἀλλ' οὖν δίκην
γέ τοι διδόασιν οἱ παραβαίνοντες τοὺς ὑπὸ τῶν θεῶν
κειμένους νόμους, ἣν οὐδενὶ τρόπῳ δυνατὸν ἀνθρώ-
πῳ διαφυγεῖν, ὥσπερ τοὺς ὑπ' ἀνθρώπων κειμένους
νόμους ἔνιοι παραβαίνοντες διαφεύγουσι τὸ δίκην
διδόναι, οἱ μὲν λανθάνοντες, οἱ δὲ βιαζόμενοι. —
22 Καὶ ποίαν, ἔφη, δίκην, ὦ Σώκρατες, οὐ δύνανται
διαφεύγειν γονεῖς τε παισὶ καὶ παῖδες γονεῦσι μιγνύ-

μενοι; — Τὴν μεγίστην νὴ Δί', ἔφη. τί γὰρ ἂν μεῖζον πάθοιεν ἄνθρωποι τεκνοποιούμενοι τοῦ κακῶς τεκνοποιεῖσθαι; — Πῶς οὖν, ἔφη, κακῶς οὗ- 23
τοι τεκνοποιοῦνται, οὕς γε οὐδὲν κωλύει ἀγαθοὺς αὐτοὺς ὄντας ἐξ ἀγαθῶν παιδοποιεῖσθαι; — Ὅτι νὴ Δί', ἔφη, οὐ μόνον ἀγαθοὺς δεῖ τοὺς ἐξ ἀλλήλων παιδοποιουμένους εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἀκμάζοντας τοῖς σώμασιν. ἢ δοκεῖ σοι ὅμοια τὰ σπέρματα εἶναι τὰ τῶν ἀκμαζόντων τοῖς τῶν μήπω ἀκμαζόντων ἢ τῶν παρηκμακότων; — Ἀλλὰ, μὰ Δί', ἔφη, οὐκ εἰκὸς ὅμοια εἶναι. — Πότερα οὖν, ἔφη, βελτίω; — Δῆλον ὅτι, ἔφη, τὰ τῶν ἀκμαζόντων. — Τὰ τῶν μὴ ἀκμαζόντων ἄρα οὐ σπουδαῖα; — Οὐκ εἰκὸς, μὰ Δί', ἔφη. — Οὐκοῦν οὕτω γε οὐ δεῖ παιδοποιεῖσθαι; — Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη. — Οὐκοῦν οἵ γε οὕτω παιδοποιούμενοι, ὡς οὐ δεῖ, παιδοποιοῦνται; — Ἔμοιγε δοκεῖ, ἔφη. — Τίνες οὖν ἄλλοι, ἔφη, κακῶς ἂν παιδοποιοῖντο, εἴγε μὴ οὗτοι; — Ὁμογνωμονῶ σοι, ἔφη, καὶ τοῦτο. — Τί δέ; τοὺς εὖ 24
ποιοῦντας ἀντευεργετεῖν οὐ πανταχοῦ νόμιμόν ἐστι; — Νόμιμον, ἔφη, παραβαίνεται δὲ καὶ τοῦτο. — Οὐκοῦν καὶ οἱ τοῦτο παραβαίνοντες δίκην διδόασι, φίλων μὲν ἀγαθῶν ἔρημοι γιγνόμενοι, τοὺς δὲ μισοῦντας ἑαυτοὺς ἀναγκαζόμενοι διώκειν. ἢ οὐχ οἱ μὲν εὖ ποιοῦντες τοὺς χρωμένους ἑαυτοῖς ἀγαθοὶ φίλοι εἰσὶν, οἱ δὲ μὴ ἀντευεργετοῦντες τοὺς τοιούτους διὰ μὲν τὴν ἀχαριστίαν μισοῦνται ὑπ' αὐτῶν, διὰ δὲ τὸ μάλιστα λυσιτελεῖν τοῖς τοιούτοις χρῆσθαι

τούτους μάλιστα διώκουσι; — Νὴ τὸν Δία, ὦ Σώ-
κρατες, ἔφη, θείοις ταῦτα πάντα ἔοικε· τὸ γὰρ
τοὺς νόμους αὐτοὺς τοῖς παραβαίνουσι τὰς τιμωρίας
ἔχειν βελτίονος ἢ κατ' ἄνθρωπον νομοθέτου δοκεῖ
25 μοι εἶναι. — Πότερον οὖν, ὦ Ἱππία, τοὺς θεοὺς
ἡγῇ τὰ δίκαια νομοθετεῖν, ἢ ἄλλα τῶν δικαίων; —
Οὐκ ἄλλα, μὰ Δί', ἔφη. σχολῇ γὰρ ἂν ἄλλος γέ
τις τὰ δίκαια νομοθετήσειεν εἰ μὴ θεός. — Καὶ
τοῖς θεοῖς ἄρα, ὦ Ἱππία, τὸ αὐτὸ δίκαιόν τε καὶ
νόμιμον εἶναι ἀρέσκει.

Τοιαῦτα λέγων τε καὶ πράττων δικαιοτέρους ἐποίει τοὺς πλησιάζοντας.

CAP. V.

Ὡς δὲ καὶ πρακτικωτέρους ἐποίει τοὺς συνόντας
ἑαυτῷ, νῦν αὖ τοῦτο λέξω. νομίζων γὰρ ἐγκράτειαν
ὑπάρχειν ἀγαθὸν εἶναι τῷ μέλλοντι καλόν τι πρά-
ξειν, πρῶτον μὲν αὐτὸς φανερὸς ἦν τοῖς συνοῦσιν
ἠσκηκὼς αὐτὴν μάλιστα πάντων ἀνθρώπων· ἔπειτα
διαλεγόμενος προετρέπετο πάντων μάλιστα τοὺς συν-
2 όντας πρὸς ἐγκράτειαν. Ἀεὶ μὲν οὖν τῶν πρὸς ἀρε-
τὴν χρησίμων αὐτός τε διετέλει μεμνημένος καὶ τοὺς
συνόντας πάντας ὑπομιμνήσκων, οἶδα δέ ποτε αὐτὸν
καὶ πρὸς Εὐθύδημον περὶ ἐγκρατείας τοιάδε διαλε-
χθέντα· — Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ἆρα κα-
λὸν καὶ μεγαλεῖον νομίζεις εἶναι καὶ ἀνδρὶ καὶ πόλει
κτῆμα ἐλευθερίαν; — Ὡς οἷόν τέ γε μάλιστα, ἔφη.
5 — Ὅστις οὖν ἄρχεται ὑπὸ τῶν διὰ τοῦ σώματος

ἡδονῶν, καὶ διὰ ταύτας μὴ δύναται πράττειν τὰ βέλτιστα, νομίζεις τοῦτον ἐλεύθερον εἶναι; — Ἥκιστα, ἔφη. — Ἴσως γὰρ ἐλεύθερον φαίνεταί σοι τὸ πράττειν τὰ βέλτιστα· εἶτα τὸ ἔχειν τοὺς κωλύσοντας τὰ τοιαῦτα ποιεῖν, ἀνελεύθερον νομίζεις; — Παντάπασί γε, ἔφη. — Παντάπασιν ἄρα σοι δο- 4
κοῦσιν οἱ ἀκρατεῖς ἀνελεύθεροι εἶναι; — Νὴ τὸν Δί', ἔφη, εἰκότως. — Πότερον δέ σοι δοκοῦσιν οἱ ἀκρατεῖς κωλύεσθαι μόνον τὰ κάλλιστα πράττειν, ἢ καὶ ἀναγκάζεσθαι τὰ αἴσχιστα ποιεῖν; — Οὐδὲν ἧττον ἔμοιγ', ἔφη, δοκοῦσι ταῦτα ἀναγκάζεσθαι, ἢ ἐκεῖνα κωλύεσθαι. — Ποίους δέ τινας δεσπότας 5
ἡγῇ τοὺς τὰ μὲν ἄριστα κωλύοντας, τὰ δὲ κάκιστα ἀναγκάζοντας; — Ὡς δυνατὸν, νὴ Δί', ἔφη, κακίστους. — Δουλείαν δὲ ποίαν κακίστην νομίζεις εἶναι; — Ἐγὼ μὲν, ἔφη, τὴν παρὰ τοῖς κακίστοις δεσπόταις. — Τὴν κακίστην ἄρα δουλείαν οἱ ἀκρατεῖς δουλεύουσιν; — Ἔμοιγε δοκεῖ, ἔφη. — Σο- 6
φίαν δὲ τὸ μέγιστον ἀγαθὸν οὐ δοκεῖ σοι ἀπείργουσα τῶν ἀνθρώπων ἡ ἀκρασία εἰς τοὐναντίον αὐτοὺς ἐμβάλλειν; ἢ οὐ δοκεῖ σοι προσέχειν τε τοῖς ὠφελοῦσι καὶ καταμανθάνειν αὐτὰ κωλύειν, ἀφέλκουσα ἐπὶ τὰ ἡδέα, καὶ πολλάκις αἰσθανομένους τῶν ἀγαθῶν τε καὶ τῶν κακῶν ἐκπλήξασα ποιεῖν τὸ χεῖρον ἀντὶ τοῦ βελτίονος αἱρεῖσθαι; — Γίγνεται τοῦτο, ἔφη. — Σωφροσύνης δὲ, ὦ Εὐθύδημε, τίνι ἂν φαίη- 7
μεν ἧττον ἢ τῷ ἀκρατεῖ προσήκειν; αὐτὰ γὰρ δήπου τὰ ἐναντία σωφροσύνης καὶ ἀκρασίας ἔργα ἐστίν. —

Ὁμολογῶ καὶ τοῦτο, ἔφη. — Τοῦ δ' ἐπιμελεῖσθαι, ὧν προςήκει, οἴει τι κωλυτικώτερον ἀκρασίας εἶναι; — Οὔκουν ἔγωγε, ἔφη. — Τοῦ δὲ ἀντὶ τῶν ὠφελούντων τὰ βλάπτοντα προαιρεῖσθαι ποιοῦντος, καὶ τούτων μὲν ἐπιμελεῖσθαι, ἐκείνων δὲ ἀμελεῖν πείθοντος, καὶ τοῖς σωφρονοῦσι τὰ ἐναντία ποιεῖν ἀναγκάζοντος, οἴει τι ἀνθρώπῳ κάκιον εἶναι; — Οὐδέν,
8 ἔφη. — Οὐκοῦν τὴν ἐγκράτειαν τῶν ἐναντίων ἢ τὴν ἀκρασίαν εἰκὸς τοῖς ἀνθρώποις αἰτίαν εἶναι; — Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. — Οὐκοῦν καὶ τὸ τῶν ἐναντίων αἴτιον εἰκὸς ἄριστον εἶναι; — Εἰκὸς γάρ, ἔφη. — Ἔοικεν ἄρα, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ἄριστον ἀνθρώπῳ ἡ ἐγκράτεια εἶναι; — Εἰκότως γάρ, ἔφη,
9 ὦ Σώκρατες. — Ἐκεῖνο δέ, ὦ Εὐθύδημε, ἤδη πώποτε ἐνεθυμήθης; — Ποῖον; ἔφη. — Ὅτι καὶ ἐπὶ τὰ ἡδέα, ἐφ' ἅπερ μόνα δοκεῖ ἡ ἀκρασία τοὺς ἀνθρώπους ἄγειν, αὐτὴ μὲν οὐ δύναται ἄγειν, ἡ δ' ἐγκράτεια πάντων μάλιστα ἥδεσθαι ποιεῖ. — Πῶς; ἔφη. — Ὥςπερ ἡ μὲν ἀκρασία, οὐκ ἐῶσα καρτερεῖν οὔτε λιμὸν οὔτε δίψος οὔτε ἀφροδισίων ἐπιθυμίαν οὔτε ἀγρυπνίαν, (δι' ὧν μόνων ἐστὶν ἡδέως μὲν φαγεῖν τε καὶ πιεῖν καὶ ἀφροδισιάσαι, ἡδέως δ' ἀναπαύσασθαί τε καὶ κοιμηθῆναι, καὶ περιμείναντας καὶ ἀνασχομένους, ἕως ἂν ταῦτα ὡς ἔνι ἥδιστα γένηται,) κωλύει τοῖς ἀναγκαιοτάτοις τε καὶ συνεχεστάτοις ἀξιολόγως ἥδεσθαι· ἡ δ' ἐγκράτεια μόνη ποιοῦσα καρτερεῖν τὰ εἰρημένα, μόνη καὶ ἥδεσθαι ποιεῖ ἀξίως μνήμης ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις. — Παν-

τάπασιν, ἔφη, ἀληθῆ λέγεις. — Ἀλλὰ μὴν ἀπὸ τοῦ 10
μαθεῖν τι καλὸν καὶ ἀγαθὸν, καὶ τοῦ ἐπιμεληθῆναι
τῶν τοιούτων τινὸς, δι᾽ ὧν ἄν τις καὶ τὸ ἑαυτοῦ
σῶμα καλῶς διοικήσειε, καὶ τὸν ἑαυτοῦ οἶκον καλῶς
οἰκονομήσειε, καὶ φίλοις καὶ πόλει ὠφέλιμος γένοιτο,
καὶ ἐχθρῶν κρατήσειεν, οὐ μόνον ὠφέλειαι, ἀλλὰ καὶ
ἡδοναὶ μέγισται γίγνονται, ὧν οἱ μὲν ἐγκρατεῖς ἀπο-
λαύουσι πράττοντες αὐτὰ, οἱ δὲ ἀκρατεῖς οὐδενὸς
μετέχουσι. τῷ γὰρ ἂν ἧττον φήσαιμεν τῶν τοιούτων
προσήκειν, ἢ ᾧ ἥκιστα ἔξεστι ταῦτα πράττειν, κατε-
χομένῳ ἐπὶ τῷ σπουδάζειν περὶ τὰς ἐγγυτάτω ἡδο-
νάς; — Καὶ ὁ Εὐθύδημος, Δοκεῖς μοι, ἔφη, ὦ 11
Σώκρατες, λέγειν, ὡς ἀνδρὶ ἥττονι τῶν διὰ τοῦ σώ-
ματος ἡδονῶν πάμπαν οὐδεμιᾶς ἀρετῆς προσήκει. —
Τί γὰρ διαφέρει, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ἄνθρωπος
ἀκρατὴς θηρίου τοῦ ἀμαθεστάτου; ὅστις γὰρ τὰ
μὲν κράτιστα μὴ σκοπεῖ, τὰ ἥδιστα δ᾽ ἐκ παντὸς
τρόπου ζητεῖ ποιεῖν, τί ἂν διαφέροι τῶν ἀφρονεστά-
των βοσκημάτων; ἀλλὰ τοῖς ἐγκρατέσι μόνοις ἔξε-
στι σκοπεῖν τὰ κράτιστα τῶν πραγμάτων, καὶ, λόγῳ
καὶ ἔργῳ διαλέγοντας κατὰ γένη, τὰ μὲν ἀγαθὰ
προαιρεῖσθαι, τῶν δὲ κακῶν ἀπέχεσθαι. Καὶ οὕ- 12
τως ἔφη ἀρίστους τε καὶ εὐδαιμονεστάτους ἄνδρας
γίγνεσθαι, καὶ διαλέγεσθαι δυνατωτάτους. ἔφη δὲ
καὶ τὸ διαλέγεσθαι ὀνομασθῆναι ἐκ τοῦ συν-
ιόντας κοινῇ βουλεύεσθαι, διαλέγοντας κατὰ γένη
τὰ πράγματα. δεῖν οὖν πειρᾶσθαι ὅτι μάλιστα πρὸς
τοῦτο ἑαυτὸν ἕτοιμον παρασκευάζειν, καὶ τούτου

μάλιστα ἐπιμελεῖσθαι· ἐκ τούτου γὰρ γίγνεσθαι ἄνδρας ἀρίστους τε καὶ ἡγεμονικωτάτους καὶ διαλεκτικωτάτους.

CAP. VI.

Ὡς δὲ καὶ διαλεκτικωτέρους ἐποίει τοὺς συνόντας, πειράσομαι καὶ τοῦτο λέγειν. Σωκράτης γὰρ τοὺς μὲν εἰδότας, τί ἕκαστον εἴη τῶν ὄντων, ἐνόμιζε καὶ τοῖς ἄλλοις ἂν ἐξηγεῖσθαι δύνασθαι· τοὺς δὲ μὴ εἰδότας, οὐδὲν ἔφη θαυμαστὸν εἶναι, αὐτούς τε σφάλλεσθαι καὶ ἄλλους σφάλλειν. ὧν ἕνεκα σκοπῶν σὺν τοῖς συνοῦσι, τί ἕκαστον εἴη τῶν ὄντων, οὐδεπώποτ᾽ ἔληγε. πάντα μὲν οὖν, ᾗ διωρίζετο, πολὺ ἔργον ἂν εἴη διεξελθεῖν· ἐν ὅσοις δὲ καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐπισκέψεως δηλώσειν οἶμαι, τοσαῦτα λέξω.
2 Πρῶτον δὲ περὶ εὐσεβείας ὧδέ πως ἐσκόπει· — Εἰπέ μοι, ἔφη, ὦ Εὐθύδημε, ποῖόν τι νομίζεις εὐσέβειαν εἶναι; — Καὶ ὅς, Κάλλιστον, νὴ Δί᾽, ἔφη. — Ἔχεις οὖν εἰπεῖν, ὁποῖός τις ὁ εὐσεβής ἐστιν; — Ἐμοὶ μὲν δοκεῖ, ἔφη, ὁ τοὺς θεοὺς τιμῶν. — Ἔξεστι δὲ, ὃν ἄν τις βούληται τρόπον, τοὺς θεοὺς τιμᾶν; — Οὐκ, ἀλλὰ νόμοι εἰσὶ, καθ᾽ οὓς δεῖ
3 τοῦτο ποιεῖν. — Οὐκοῦν ὁ τοὺς νόμους τούτους εἰδὼς, εἰδείη ἂν, ὡς δεῖ τοὺς θεοὺς τιμᾶν; — Οἶμαι ἔγωγ᾽, ἔφη. — Ἆρ᾽ οὖν ὁ εἰδὼς τοὺς θεοὺς τιμᾶν, οὐκ ἄλλως οἴεται δεῖν τοῦτο ποιεῖν, ἢ ὡς οἶδεν; Οὐ γὰρ οὖν, ἔφη. — Ἄλλως δέ τις θεοὺς
4 τιμᾷ, ἢ ὡς οἴεται δεῖν; — Οὐκ οἶμαι, ἔφη. — Ὁ

ἄρα τὰ περὶ τοὺς θεοὺς νόμιμα εἰδὼς, νομίμως ἂν τοὺς θεοὺς τιμῴη; — Πάνυ μὲν οὖν. — Οὐκοῦν ὅ γε νομίμως τιμῶν, ὡς δεῖ τιμᾷ; — Πῶς γὰρ οὔ; — Ὁ δέ γε ὡς δεῖ τιμῶν, εὐσεβής ἐστι; — Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. — Ὁ ἄρα τὰ περὶ τοὺς θεοὺς νόμιμα εἰδὼς, ὀρθῶς ἂν ἡμῖν εὐσεβὴς ὡρισμένος εἴη; — Ἐμοὶ γοῦν, ἔφη, δοκεῖ.

Ἀνθρώποις δὲ ἆρα ἔξεστιν, ὃν ἄν τις τρόπον 5
βούληται, χρῆσθαι; — Οὔκ, ἀλλὰ καὶ περὶ τούτους ὁ εἰδὼς ἅ ἐστι νόμιμα καθ᾽ ἃ δεῖ πως ἀλλήλοις χρῆσθαι, νόμιμος ἂν εἴη. — Οὐκοῦν οἱ κατὰ ταῦτα χρώμενοι ἀλλήλοις, ὡς δεῖ, χρῶνται; — Πῶς γὰρ οὔ; — Οὐκοῦν οἵ γε ὡς δεῖ χρώμενοι, καλῶς χρῶνται; — Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. — Οὐκοῦν οἵ γε τοῖς ἀνθρώποις καλῶς χρώμενοι, καλῶς πράττουσι τἀνθρώπεια πράγματα; — Εἰκός γ᾽, ἔφη. — Οὐκοῦν οἱ τοῖς νόμοις πειθόμενοι, δίκαια οὗτοι
ποιοῦσι; — Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. — Δίκαια δὲ 6
οἶσθα, ἔφη, ὁποῖα καλεῖται; — Ἃ οἱ νόμοι κελεύουσιν, ἔφη. — Οἱ ἄρα ποιοῦντες, ἃ οἱ νόμοι κελεύουσι, δίκαιά τε ποιοῦσι καὶ ἃ δεῖ; — Πῶς γὰρ οὔ; — Οὐκοῦν οἵ γε τὰ δίκαια ποιοῦντες δίκαιοί εἰσιν; — Οἶμαι ἔγωγ᾽, ἔφη. — Οἴει οὖν τινας πείθεσθαι τοῖς νόμοις, μὴ εἰδότας, ἃ οἱ νόμοι κελεύουσιν; — Οὐκ ἔγωγ᾽, ἔφη. — Εἰδότας δὲ ἃ δεῖ ποιεῖν, οἴει τινὰς οἴεσθαι, δεῖν μὴ ποιεῖν ταῦτα; — Οὐκ οἴομαι, ἔφη. — Οἶδας δέ τινας ἄλλα ποιοῦντας, ἢ ἃ οἴονται δεῖν; — Οὐκ ἔγωγ᾽, ἔφη. —

Οἱ ἄρα τὰ περὶ τοὺς ἀνθρώπους νόμιμα εἰδότες τὰ δίκαια οὗτοι ποιοῦσι; — Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. — Οὐκοῦν οἵ γε τὰ δίκαια ποιοῦντες, δίκαιοί εἰσι; — Τίνες γὰρ ἄλλοι; ἔφη. — Ὀρθῶς ἄν ποτε ἄρα ὁριζοίμεθα, ὁριζόμενοι δικαίους εἶναι τοὺς εἰδότας τὰ περὶ τοὺς ἀνθρώπους νόμιμα; — Ἔμοιγε δοκεῖ, ἔφη.

7 Σοφίαν δὲ τί ἂν φήσαιμεν εἶναι; εἰπέ μοι, πότερά σοι δοκοῦσιν οἱ σοφοί, ἃ ἐπίστανται, ταῦτα σοφοὶ εἶναι, ἢ εἰσί τινες, ἃ μὴ ἐπίστανται, σοφοί; — Ἃ ἐπίστανται δῆλον ὅτι, ἔφη. πῶς γὰρ ἄν τις ἅ γε μὴ ἐπίσταιτο, ταῦτα σοφὸς εἴη; — Ἆρ' οὖν οἱ σοφοὶ ἐπιστήμῃ σοφοί εἰσι; — Τίνι γάρ, ἔφη, ἄλλῳ τις ἂν εἴη σοφός, εἴ γε μὴ ἐπιστήμῃ; — Ἄλλο δέ τι σοφίαν οἴει εἶναι, ἢ ᾧ σοφοί εἰσιν; — Οὐκ ἔγωγε. — Ἐπιστήμη ἄρα σοφία ἐστίν; — Ἔμοιγε δοκεῖ. — Ἆρ' οὖν δοκεῖ σοι ἀνθρώπῳ δυνατὸν εἶναι τὰ ὄντα πάντα ἐπίστασθαι; — Οὐδέ, μὰ Δί', ἔμοιγε πολλοστὸν μέρος αὐτῶν. — Πάντα μὲν ἄρα σοφὸν οὐχ οἷόν τε ἄνθρωπον εἶναι; — Μὰ Δί', οὐ δῆτα, ἔφη. — Ὃ ἄρα ἐπίσταται ἕκαστος, τοῦτο καὶ σοφός ἐστιν; — Ἔμοιγε δοκεῖ.

8 Ἆρ' οὖν, ὦ Εὐθύδημε, καὶ τἀγαθὸν οὕτω ζητητέον ἐστί; — Πῶς; ἔφη. — Δοκεῖ σοι τὸ αὐτὸ πᾶσιν ὠφέλιμον εἶναι; — Οὐκ ἔμοιγε. — Τί δέ; τὸ ἄλλῳ ὠφέλιμον οὐ δοκεῖ σοι ἐνίοτε ἄλλῳ βλαβερὸν εἶναι; — Καὶ μάλα, ἔφη. — Ἄλλο δ' ἄν τι φαίης ἀγαθὸν εἶναι, ἢ τὸ ὠφέλιμον; — Οὐκ ἔγωγ',

ἔφη. — Τὸ ἄρα ὠφέλιμον ἀγαθόν ἐστιν, ὅτῳ ἂν
ὠφέλιμον ᾖ; — Δοκεῖ μοι, ἔφη.

Τὸ δὲ καλὸν ἔχοιμεν ἄν πως ἄλλως εἰπεῖν, ἢ, 9
εἰ ἔστιν, ὀνομάζειν καλὸν ἢ σῶμα ἢ σκεῦος ἢ ἄλλ'
ὁτιοῦν, ὃ οἶσθα πρὸς πάντα καλὸν ὄν; — Μὰ Δί'
οὐκ ἔγωγ', ἔφη. — Ἆρ' οὖν, πρὸς ὃ ἂν ἕκαστον
χρήσιμον ᾖ, πρὸς τοῦτο ἑκάστῳ καλῶς ἔχει χρῆσθαι;
— Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. — Καλὸν δὲ πρὸς ἄλλο
τι ἐστὶν ἕκαστον, ἢ πρὸς ὃ ἑκάστῳ καλῶς ἔχει χρῆ-
σθαι; — Οὐδὲ πρὸς ἓν ἄλλο, ἔφη. — Τὸ χρή-
σιμον ἄρα καλόν ἐστι, πρὸς ὃ ἂν ᾖ χρήσιμον; —
Ἔμοιγε δοκεῖ, ἔφη.

Ἀνδρίαν δὲ, ὦ Εὐθύδημε, ἆρα τῶν καλῶν νομί- 10
ζεις εἶναι; — Κάλλιστον μὲν οὖν ἔγωγ', ἔφη. —
Χρήσιμον ἆρα οὐ πρὸς τὰ ἐλάχιστα νομίζεις τὴν ἀν-
δρίαν; — Μὰ Δί', ἔφη, πρὸς τὰ μέγιστα μὲν οὖν.
— Ἆρ' οὖν δοκεῖ σοι πρὸς τὰ δεινά τε καὶ ἐπικίν-
δυνα χρήσιμον εἶναι τὸ ἀγνοεῖν αὐτά; — Ἥκιστά
γ', ἔφη. — Οἱ ἄρα μὴ φοβούμενοι τὰ τοιαῦτα, διὰ
τὸ μὴ εἰδέναι τί ἐστιν, οὐκ ἀνδρεῖοί εἰσι; — Νὴ
Δί', ἔφη. πολλοὶ γὰρ ἂν οὕτω γε τῶν τε μαινομένων
καὶ τῶν δειλῶν ἀνδρεῖοι εἶεν. — Τί δέ; οἱ καὶ τὰ
μὴ δεινὰ δεδοικότες; — Ἔτι γε, νὴ Δία, ἧττον,
ἔφη. — Ἆρ' οὖν τοὺς μὲν ἀγαθοὺς πρὸς τὰ δει-
νὰ καὶ ἐπικίνδυνα ὄντας, ἀνδρείους ἡγῇ εἶναι, τοὺς
δὲ κακοὺς, δειλούς; — Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. —
Ἀγαθοὺς δὲ πρὸς τὰ τοιαῦτα νομίζεις ἄλλους τινὰς, 11
ἢ τοὺς δυναμένους αὐτοῖς καλῶς χρῆσθαι; — Οὔκ,

ἀλλὰ τούτους, ἔφη. — Κακοὺς δὲ ἄρα τοὺς οἵους τούτοις κακῶς χρῆσθαι; — Τίνας γὰρ ἄλλους; ἔφη. — Ἆρ' οὖν ἕκαστοι χρῶνται, ὡς οἴονται δεῖν; — Πῶς γὰρ ἄλλως; ἔφη. — Ἆρα οὖν οἱ μὴ δυνάμενοι καλῶς χρῆσθαι, ἴσασιν, ὡς δεῖ, χρῆσθαι; — Οὐ δήπου γε, ἔφη. — Οἱ ἄρα εἰδότες, ὡς δεῖ, χρῆσθαι, οὗτοι καὶ δύνανται; — Μόνοι γε, ἔφη. — Τί δέ; οἱ μὴ διημαρτηκότες ἄρα κακῶς χρῶνται τοῖς τοιούτοις; — Οὐκ οἴομαι, ἔφη. — Οἱ ἄρα κακῶς χρώμενοι διημαρτήκασιν; — Εἰκός γε, ἔφη. — Οἱ μὲν ἄρα ἐπιστάμενοι τοῖς δεινοῖς τε καὶ ἐπικινδύνοις καλῶς χρῆσθαι, ἀνδρεῖοί εἰσιν, οἱ δὲ διαμαρτάνοντες τούτου δειλοί; — Ἔμοιγε δοκοῦσιν, ἔφη.

12 Βασιλείαν δὲ καὶ τυραννίδα ἀρχὰς μὲν ἀμφοτέρας ἡγεῖτο εἶναι, διαφέρειν δὲ ἀλλήλων ἐνόμιζε. τὴν μὲν γὰρ, ἑκόντων τε τῶν ἀνθρώπων καὶ κατὰ νόμους, τῶν πόλεων ἀρχὴν, βασιλείαν ἡγεῖτο· τὴν δὲ ἀκόντων τε καὶ μὴ κατὰ νόμους, ἀλλ' ὅπως ὁ ἄρχων βούλοιτο, τυραννίδα. καὶ ὅπου μὲν ἐκ τῶν τὰ νόμιμα ἐπιτελούντων αἱ ἀρχαὶ καθίστανται, ταύτην τὴν πολιτείαν ἀριστοκρατίαν ἐνόμιζεν εἶναι· ὅπου δ' ἐκ τιμημάτων, πλουτοκρατίαν· ὅπου δ' ἐκ πάντων, δημοκρατίαν.

13 Εἰ δέ τις αὐτῷ περί του ἀντιλέγοι, μηδὲν ἔχων σαφὲς λέγειν, ἀλλ' ἄνευ ἀποδείξεως ἤτοι σοφώτερον φάσκων εἶναι, ὃν αὐτὸς λέγοι, ἢ πολιτικώτερον ἢ ἀνδρειότερον ἢ ἄλλο τι τῶν τοιούτων, ἐπὶ τὴν ὑπό-

θεσιν ἐπανῆγεν ἂν πάντα τὸν λόγον ὧδέ πως· —
Φῂς σὺ ἀμείνω πολίτην εἶναι, ὃν σὺ ἐπαινεῖς, ἢ ὃν 14
ἐγώ; — Φημὶ γὰρ οὖν. — Τί οὖν οὐκ ἐκεῖνο πρῶ-
τον ἐπεσκεψάμεθα, τί ἐστιν ἔργον ἀγαθοῦ πολίτου;
— Ποιῶμεν τοῦτο. — Οὐκοῦν ἐν μὲν χρημάτων
διοικήσει κρατοίη ἂν ὁ χρήμασιν εὐπορωτέραν τὴν
πόλιν ποιῶν; — Πάνυ μὲν οὖν, ἔφη. — Ἐν δέ γε
πολέμῳ, ὁ καθυπερτέραν τῶν ἀντιπάλων; — Πῶς
γὰρ οὔ; — Ἐν δὲ πρεσβείᾳ, ἆρα ὃς ἂν φίλους
ἀντὶ πολεμίων παρασκευάζῃ; — Εἰκότως γε. —
Οὐκοῦν καὶ ἐν δημηγορίᾳ, ὁ στάσεις τε παύων καὶ
ὁμόνοιαν ἐμποιῶν; — Ἔμοιγε δοκεῖ.

Οὕτω δὲ τῶν λόγων ἐπαναγομένων, καὶ τοῖς ἀν-
τιλέγουσιν αὐτοῖς φανερὸν ἐγίγνετο τἀληθές. Ὁπότε 15
δὲ αὐτός τι τῷ λόγῳ διεξίοι, διὰ τῶν μάλιστα ὁμο-
λογουμένων ἐπορεύετο, νομίζων ταύτην τὴν ἀσφά-
λειαν εἶναι λόγου. τοιγαροῦν πολὺ μάλιστα ὧν ἐγὼ
οἶδα, ὅτε λέγοι, τοὺς ἀκούοντας ὁμολογοῦντας παρ-
εῖχε. ἔφη δὲ καὶ Ὅμηρον τῷ Ὀδυσσεῖ ἀναθεῖναι τὸ
ἀσφαλῆ ῥήτορα εἶναι, ὡς ἱκανὸν αὐτὸν ὄντα διὰ
τῶν δοκούντων τοῖς ἀνθρώποις ἄγειν τοὺς λόγους.

CAP. VII.

Ὅτι μὲν οὖν ἁπλῶς τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἀπεφαί-
νετο Σωκράτης πρὸς τοὺς ὁμιλοῦντας αὐτῷ, δοκεῖ
μοι δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων εἶναι· ὅτι δὲ καὶ αὐτάρ-
κεις ἐν ταῖς προσηκούσαις πράξεσιν αὐτοὺς εἶναι ἐπε-
μελεῖτο, νῦν τοῦτο λέξω. πάντων μὲν γάρ, ὧν ἐγὼ

οἶδα, μάλιστα ἔμελεν αὐτῷ εἰδέναι, ὅτου τις ἐπιστή-
μων εἴη τῶν συνόντων αὐτῷ. ὧν δὲ προςήκει ἀνδρὶ
καλῷ κἀγαθῷ εἰδέναι, ὅ τι μὲν αὐτὸς εἰδείη, πάν-
των προθυμότατα ἐδίδασκεν· ὅτου δὲ αὐτὸς ἀπειρό-
2 τερος εἴη, πρὸς τοὺς ἐπισταμένους ἦγεν αὐτούς. Ἐδί-
δασκε δὲ καὶ μέχρι ὅτου δέοι ἔμπειρον εἶναι ἑκάστου
πράγματος τὸν ὀρθῶς πεπαιδευμένον. αὐτίκα γεωμε-
τρίαν μέχρι μὲν τούτου ἔφη δεῖν μανθάνειν, ἕως ἱκα-
νός τις γένοιτο, εἴ ποτε δεήσειε, γῆν μέτρῳ ὀρθῶς ἢ
παραλαβεῖν ἢ παραδοῦναι ἢ διανεῖμαι, ἢ ἔργον ἀπο-
δείξασθαι. οὕτω δὲ τοῦτο ῥᾴδιον εἶναι μαθεῖν, ὥςτε
τὸν προςέχοντα τὸν νοῦν τῇ μετρήσει, ἅμα τήν τε
γῆν ὁπόση ἐστὶν εἰδέναι, καὶ ὡς μετρεῖται ἐπιστάμε-
3 νον ἀπιέναι. Τὸ δὲ μέχρι τῶν δυςξυνέτων διαγραμ-
μάτων γεωμετρίαν μανθάνειν ἀπεδοκίμαζεν. ὅ τι μὲν
γὰρ ὠφελοίη ταῦτα, οὐκ ἔφη ὁρᾶν· καίτοι οὐκ ἄπει-
ρός γε αὐτῶν ἦν. ἔφη δὲ ταῦτα ἱκανὰ εἶναι ἀνθρώ-
που βίον κατατρίβειν, καὶ ἄλλων πολλῶν τε καὶ
4 ὠφελίμων μαθημάτων ἀποκωλύειν. Ἐκέλευε δὲ καὶ
ἀστρολογίας ἐμπείρους γίγνεσθαι, καὶ ταύτης μέντοι
μέχρι τοῦ νυκτός τε ὥραν καὶ μηνὸς καὶ ἐνιαυτοῦ
δύνασθαι γιγνώσκειν, ἕνεκα πορείας τε καὶ πλοῦ καὶ
φυλακῆς· καὶ ὅσα ἄλλα ἢ νυκτὸς ἢ μηνὸς ἢ ἐνιαυ-
τοῦ πράττεται, πρὸς ταῦτ᾽ ἔχειν τεκμηρίοις χρῆσθαι,
τὰς ὥρας τῶν εἰρημένων διαγιγνώσκοντας. Καὶ ταῦ-
τα δὲ ῥᾴδια εἶναι μαθεῖν παρά τε τῶν νυκτοτηρῶν
καὶ κυβερνητῶν καὶ ἄλλων πολλῶν, οἷς ἐπιμελὲς ταῦ-
5 τα εἰδέναι. Τὸ δὲ μέχρι τούτου ἀστρονομίαν μανθά-

νειν, μέχρι τοῦ καὶ τὰ μὴ ἐν τῇ αὐτῇ περιφορᾷ ὄντα, καὶ τοὺς πλάνητάς τε καὶ ἀσταθμήτους ἀστέρας γνῶναι, καὶ τὰς ἀποστάσεις αὐτῶν ἀπὸ τῆς γῆς καὶ τὰς περιόδους καὶ τὰς αἰτίας αὐτῶν ζητοῦντας κατατρίβεσθαι, ἰσχυρῶς ἀπέτρεπεν. ὠφέλειαν μὲν γὰρ οὐδεμίαν οὐδ᾽ ἐν τούτοις ἔφη ὁρᾶν· (καίτοι οὐδὲ τούτων γε ἀνήκοος ἦν·) ἔφη δὲ καὶ ταῦτα ἱκανὰ εἶναι κατατρίβειν ἀνθρώπου βίον, καὶ πολλῶν καὶ ὠφελίμων ἀποκωλύειν. Ὅλως δὲ τῶν οὐρανίων, ᾗ 6
ἕκαστα ὁ θεὸς μηχανᾶται, φροντιστὴν γίγνεσθαι ἀπέτρεπεν· οὔτε γὰρ εὑρετὰ ἀνθρώποις αὐτὰ ἐνόμιζεν εἶναι, οὔτε χαρίζεσθαι θεοῖς ἂν ἡγεῖτο τὸν ζητοῦντα, ἃ ἐκεῖνοι σαφηνίσαι οὐκ ἐβουλήθησαν. κινδυνεῦσαι δ᾽ ἂν ἔφη καὶ παραφρονῆσαι τὸν ταῦτα μεριμνῶντα, οὐδὲν ἧττον ἢ Ἀναξαγόρας παρεφρόνησεν, ὁ μέγιστον φρονήσας ἐπὶ τῷ τὰς τῶν θεῶν μηχανὰς ἐξηγεῖσθαι. Ἐκεῖνος γὰρ λέγων μὲν τὸ αὐτὸ 7
εἶναι πῦρ τε καὶ ἥλιον, ἠγνόει ὡς τὸ μὲν πῦρ οἱ ἄνθρωποι ῥᾳδίως καθορῶσιν, εἰς δὲ τὸν ἥλιον οὐ δύνανται ἀντιβλέπειν· καὶ ὑπὸ μὲν τοῦ ἡλίου καταλαμπόμενοι τὰ χρώματα μελάντερα ἔχουσιν, ὑπὸ δὲ τοῦ πυρὸς οὔ. ἠγνόει δὲ καὶ ὅτι τῶν ἐκ τῆς γῆς φυομένων ἄνευ μὲν ἡλίου αὐγῆς οὐδὲν δύναται καλῶς αὔξεσθαι, ὑπὸ δὲ τοῦ πυρὸς θερμαινόμενα πάντα ἀπόλλυται. φάσκων δὲ τὸν ἥλιον λίθον διάπυρον εἶναι, καὶ τοῦτο ἠγνόει, ὅτι λίθος μὲν ἐν πυρὶ ὢν οὔτε λάμπει, οὔτε πολὺν χρόνον ἀντέχει· ὁ δὲ ἥλιος τὸν πάντα χρόνον πάντων λαμπρότατος ὢν διαμένει.

8 Ἐκέλευε δὲ καὶ λογισμοὺς μανθάνειν· καὶ τούτων δὲ
ὁμοίως τοῖς ἄλλοις ἐκέλευε φυλάττεσθαι τὴν μάταιον
πραγματείαν. μέχρι δὲ τοῦ ὠφελίμου πάντα καὶ αὐ-
9 τὸς συνεπεσκόπει καὶ συνδιεξῄει τοῖς συνοῦσι. Προέ-
τρεπε δὲ σφόδρα καὶ ὑγιείας ἐπιμελεῖσθαι τοὺς συν-
όντας, παρά τε τῶν εἰδότων μανθάνοντας ὅσα ἐνδέ-
χοιτο, καὶ ἑαυτῷ ἕκαστον προσέχοντα διὰ παντὸς τοῦ
βίου, τί βρῶμα ἢ τί πόμα ἢ ποῖος πόνος συμφέροι
αὐτῷ, καὶ πῶς τούτοις χρώμενος ὑγιεινότατ᾽ ἂν διά-
γοι. τὸν γὰρ οὕτω προσέχοντα ἑαυτῷ ἔργον ἔφη εἶναι
εὑρεῖν ἰατρὸν τὰ πρὸς ὑγίειαν συμφέροντα αὐτῷ
10 μᾶλλον διαγιγνώσκοντα ἑαυτοῦ. Εἰ δέ τις μᾶλλον ἢ
κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην σοφίαν ὠφελεῖσθαι βούλοιτο,
συνεβούλευε μαντικῆς ἐπιμελεῖσθαι. τὸν γὰρ εἰδότα,
δι᾽ ὧν οἱ θεοὶ τοῖς ἀνθρώποις περὶ τῶν πραγμάτων
σημαίνουσιν, οὐδέποτ᾽ ἔρημον ἔφη γίγνεσθαι συμ-
βουλῆς θεῶν.

CAP. VIII.

Εἰ δέ τις, ὅτι, φάσκοντος αὐτοῦ τὸ δαιμόνιον ἑαυτῷ προσημαίνειν, ἅ τε δέοι καὶ ἃ μὴ δέοι ποιεῖν, ὑπὸ τῶν δικαστῶν κατεγνώσθη θάνατος, οἴεται αὐτὸν ἐλέγχεσθαι περὶ τοῦ δαιμονίου ψευδόμενον, ἐννοησάτω πρῶτον μέν, ὅτι οὕτως ἤδη τότε πόῤῥω τῆς ἡλικίας ἦν, ὥστ᾽, εἰ καὶ μὴ τότε, οὐκ ἂν πολλῷ ὕστερον τελευτῆσαι τὸν βίον· εἶτα, ὅτι τὸ μὲν ἀχθεινότατον τοῦ βίου, καὶ ἐν ᾧ πάντες τὴν διάνοιαν μειοῦνται, ἀπέλειπεν· ἀντὶ δὲ τούτου τῆς ψυχῆς τὴν ῥώμην ἐπιδειξάμενος εὔκλειαν προσεκτήσατο,

τήν τε δίκην πάντων ἀνθρώπων ἀληθέστατα καὶ
ἐλευθεριώτατα καὶ δικαιότατα εἰπὼν, καὶ τὴν κατά-
γνωσιν τοῦ θανάτου πρᾳότατα καὶ ἀνδρωδέστατα
ἐνεγκών. Ὁμολογεῖται γὰρ, οὐδένα πω τῶν μνημο- 2
νευομένων ἀνθρώπων κάλλιον θάνατον ἐνεγκεῖν.
ἀνάγκη μὲν γὰρ ἐγένετο αὐτῷ μετὰ τὴν κρίσιν τριά-
κοντα ἡμέρας βιῶναι διὰ τὸ Δήλια μὲν ἐκείνου τοῦ
μηνὸς εἶναι, τὸν δὲ νόμον μηδένα ἐᾷν δημοσίᾳ ἀπο-
θνήσκειν, ἕως ἂν ἡ θεωρία ἐκ Δήλου ἐπανέλθῃ. καὶ
τὸν χρόνον τοῦτον ἅπασι τοῖς συνήθεσι φανερὸς ἐγέ-
νετο οὐδὲν ἀλλοιότερον διαβιοὺς ἢ τὸν ἔμπροσθεν
χρόνον· καίτοι τὸν ἔμπροσθέν γε πάντων ἀνθρώπων
μάλιστα ἐθαυμάζετο ἐπὶ τῷ εὐθύμως τε καὶ εὐκόλως
ζῆν. Καὶ πῶς ἄν τις κάλλιον ἢ οὕτως ἀποθάνοι; ἢ 3
ποῖος ἂν εἴη θάνατος καλλίων ἢ ὃν ἄν κάλλιστά τις
ἀποθάνοι; ποῖος δ' ἂν γένοιτο θάνατος εὐδαιμονέ-
στερος τοῦ καλλίστου; ἢ ποῖος θεοφιλέστερος τοῦ
εὐδαιμονεστάτου; Λέξω δὲ καὶ ἃ Ἑρμογένους τοῦ 4
Ἱππονίκου ἤκουσα περὶ αὐτοῦ. ἔφη γὰρ, ἤδη Μελίτου
γεγραμμένου αὐτὸν τὴν γραφὴν, αὐτὸς ἀκούων αὐτοῦ
πάντα μᾶλλον ἢ περὶ τῆς δίκης διαλεγομένου, λέγειν
αὐτῷ, ὡς χρὴ σκοπεῖν ὅ τι ἀπολογήσεται. τὸν δὲ τὸ
μὲν πρῶτον εἰπεῖν· Οὐ γὰρ δοκῶ σοι τοῦτο μελετῶν
διαβεβιωκέναι; Ἐπεὶ δὲ αὐτὸν ἤρετο, ὅπως, εἰπεῖν
αὐτὸν, ὅτι οὐδὲν ἄλλο ποιῶν διαγεγένηται, ἢ διασκο-
πῶν μὲν τά τε δίκαια καὶ τὰ ἄδικα, πράττων δὲ τὰ
δίκαια καὶ τῶν ἀδίκων ἀπεχόμενος· ἥνπερ νομίζοι
καλλίστην μελέτην ἀπολογίας εἶναι. Αὐτὸς δὲ πάλιν 5

εἰπεῖν, Οὐχ ὁρᾷς, ὦ Σώκρατες, ὅτι οἱ Ἀθήνησι δικασταὶ πολλοὺς μὲν ἤδη μηδὲν ἀδικοῦντας λόγῳ ἀχθεσθέντες ἀπέκτειναν, πολλοὺς δὲ ἀδικοῦντας ἀπέλυσαν; Ἀλλὰ νὴ τὸν Δία, φάναι αὐτὸν, ὦ Ἑρμόγενες, ἤδη μου ἐπιχειροῦντος φροντίσαι τῆς πρὸς τοὺς δικαστὰς ἀπολογίας, ἠναντιώθη τὸ δαιμόνιον.
6 Καὶ αὐτὸς εἰπεῖν, Θαυμαστὰ λέγεις. τὸν δὲ, Θαυμάζεις, φάναι, εἰ τῷ θεῷ δοκεῖ βέλτιον εἶναι, ἐμὲ τελευτᾶν τὸν βίον ἤδη; οὐκ οἶσθ', ὅτι μέχρι μὲν τοῦδε τοῦ χρόνου ἐγὼ οὐδενὶ ἀνθρώπων ὑφείμην ἂν οὔτε βέλτιον οὔθ' ἥδιον ἐμοῦ βεβιωκέναι; ἄριστα μὲν γὰρ οἶμαι ζῆν τοὺς ἄριστα ἐπιμελομένους τοῦ ὡς βελτίστους γίγνεσθαι, ἥδιστα δὲ τοὺς μάλιστα αἰ-
7 σθανομένους, ὅτι βελτίους γίγνονται. Ἃ ἐγὼ μέχρι τοῦδε τοῦ χρόνου ᾐσθανόμην ἐμαυτῷ συμβαίνοντα, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις ἐντυγχάνων, καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους παραθεωρῶν ἐμαυτὸν οὕτω διατετέλεκα περὶ ἐμαυτοῦ γιγνώσκων. καὶ οὐ μόνον ἐγὼ, ἀλλὰ καὶ οἱ ἐμοὶ φίλοι οὕτως ἔχοντες γνώμης περὶ ἐμοῦ διατελοῦσιν· οὐ διὰ τὸ φιλεῖν ἐμὲ, (καὶ γὰρ οἱ τοὺς ἄλλους φιλοῦντες οὕτως ἂν εἶχον πρὸς τοὺς ἑαυτῶν φίλους,) ἀλλὰ διόπερ καὶ αὐτοὶ ἂν οἴονται ἐμοὶ συν-
8 όντες βέλτιστοι γίγνεσθαι. Εἰ δὲ βιώσομαι πλείω χρόνον, ἴσως ἀναγκαῖον ἔσται τὰ τοῦ γήρως ἀποτελεῖσθαι, καὶ ὁρᾶν τε καὶ ἀκούειν ἧττον, καὶ διανοεῖσθαι χεῖρον, καὶ δυσμαθέστερον καὶ ἐπιλησμονέστερον ἀποβαίνειν, καὶ ὧν πρότερον βελτίων ἦν, τούτων χείρω γίγνεσθαι. ἀλλὰ μὴν ταῦτά γε μὴ αἰ-

σθανομένῳ μὲν ἀβίωτος ἂν εἴη ὁ βίος, αἰσθανόμε-
νον δὲ πῶς οὐκ ἀνάγκη χεῖρόν τε καὶ ἀηδέστερον ζῆν;
Ἀλλὰ μὴν εἴ γε ἀδίκως ἀποθανοῦμαι, τοῖς μὲν ἀδί- 9
κως ἐμὲ ἀποκτείνασιν αἰσχρὸν ἂν εἴη τοῦτο. εἰ γὰρ
τὸ ἀδικεῖν αἰσχρόν ἐστι, πῶς οὐκ αἰσχρὸν καὶ τὸ
ἀδίκως ὁτιοῦν ποιεῖν; ἐμοὶ δὲ τί αἰσχρὸν, τὸ ἑτέρους
μὴ δύνασθαι περὶ ἐμοῦ τὰ δίκαια μήτε γνῶναι μήτε
ποιῆσαι; Ὁρῶ δ' ἔγωγε καὶ τὴν δόξαν τῶν προγεγο- 10
νότων ἀνθρώπων ἐν τοῖς ἐπιγιγνομένοις οὐχ ὁμοίαν
καταλειπομένην τῶν τε ἀδικησάντων καὶ τῶν ἀδικη-
θέντων. οἶδα δὲ, ὅτι καὶ ἐγὼ ἐπιμελείας τεύξομαι ὑπ'
ἀνθρώπων, καὶ ἐὰν νῦν ἀποθάνω, οὐχ ὁμοίως τοῖς
ἐμὲ ἀποκτείνασιν. οἶδα γὰρ ἀεὶ μαρτυρήσεσθαί μοι,
ὅτι ἐγὼ ἠδίκησα μὲν οὐδένα πώποτε ἀνθρώπων οὐδὲ
χείρω ἐποίησα, βελτίους δὲ ποιεῖν ἐπειρώμην ἀεὶ
τοὺς ἐμοὶ συνόντας. Τοιαῦτα μὲν πρὸς Ἑρμογένην
τε διελέχθη καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους. Τῶν δὲ Σωκράτην 11
γιγνωσκόντων, οἷος ἦν, οἱ ἀρετῆς ἐφιέμενοι πάντες
ἔτι καὶ νῦν διατελοῦσι πάντων μάλιστα ποθοῦντες
ἐκεῖνον, ὡς ὠφελιμώτατον ὄντα πρὸς ἀρετῆς ἐπιμέ-
λειαν. ἐμοὶ μὲν δὴ, τοιοῦτος ὢν, οἷον ἐγὼ διήγημαι,
(εὐσεβὴς μὲν οὕτως, ὥστε μηδὲν ἄνευ τῆς τῶν θεῶν
γνώμης ποιεῖν, δίκαιος δὲ, ὥστε βλάπτειν μὲν μηδὲ
μικρὸν μηδένα, ὠφελεῖν δὲ τὰ μέγιστα τοὺς χρωμέ-
νους ἑαυτῷ, ἐγκρατὴς δὲ, ὥστε μηδέποτε προαιρεῖ-
σθαι τὸ ἥδιον ἀντὶ τοῦ βελτίονος, φρόνιμος δὲ, ὥστε
μὴ διαμαρτάνειν κρίνων τὰ βελτίω καὶ τὰ χείρω, μη-
δὲ ἄλλου προσδεῖσθαι, ἀλλ' αὐτάρκης εἶναι πρὸς

τὴν τούτων γνῶσιν, ἱκανὸς δὲ καὶ λόγῳ εἰπεῖν τε καὶ διορίσασθαι τὰ τοιαῦτα, ἱκανὸς δὲ καὶ ἄλλους δοκιμάσαι τε καὶ ἁμαρτάνοντας ἐξελέγξαι καὶ προτρέψασθαι ἐπ' ἀρετὴν καὶ καλοκἀγαθίαν;) ἐδόκει τοιοῦτος εἶναι, οἷος ἂν εἴη ἄριστός τε ἀνὴρ καὶ εὐδαιμονέστατος. εἰ δέ τῳ μὴ ἀρέσκει ταῦτα, παραβάλλων ἄλλου ἦθος πρὸς ταῦτα, οὕτω κρινέτω.
